

Baltic Institute of Social Sciences

**Pētījums „Mazākumtautību līdzdalība
demokrātiskajos procesos Latvijā”**

Pētījuma pasūtītājs:

Kultūras ministrija

Pētījuma veicējs:

Nodibinājums „Baltic Institute of Social Sciences”

Rīga, 2015

SATURS

PĒTĪJUMA ZIŅOJUMS LATVISKI	4
PĒTĪJUMA APRAKSTS	4
KONCEPTUĀLI – TEORĒTISKĀS ATZIŅAS	7
PĒTĪJUMA REZULTĀTI	10
1. MAZĀKUMTAUTĪBU NEVALSTISKO ORGANIZĀCIJU IZPĒTE	10
2. LATVIJAS MAZĀKUMTAUTĪBU APTAUJA.....	17
2.1. PIEDERĪBAS SAJŪTA	17
2.2. PILSONISKĀ LĪDZDALĪBA.....	27
2.3. VIEDOKLIS PAR VALSTS UN PAŠVALDĪBU ATBALSTU MAZĀKUMTAUTĪBĀM LATVIJĀ.....	32
2.4. LATVIEŠU VALODAS ZINĀŠANAS UN LIETOŠANA	33
2.5. VIEDOKLIS PAR ETNISKAJĀM ATTIECĪBĀM LATVIJĀ	42
2.6. VIEDOKLIS PAR LATVIJĀ AKTUĀLAJIEM JAUTĀJUMIEM	48
SECINĀJUMI UN IETEIKUMI	49
RESEARCH REPORT IN ENGLISH	54
RESEARCH DESCRIPTION	54
CONCEPTUAL AND THEORETICAL IDEAS	57
RESULTS OF THE RESEARCH	60
1. AN EXAMINATION OF MINORITY NON-GOVERNMENTAL ORGANISATIONS	60
2. A SURVEY OF MINORITIES IN LATVIA.....	67
2.1. A SENSE OF BELONGING.....	67
2.2. CIVIC PARTICIPATION	77
2.3. VIEWS ABOUT STATE AND LOCAL GOVERNMENT SUPPORT OF ETHNIC MINORITIES IN LATVIA	82
2.4. LATVIAN LANGUAGE SKILLS AND USAGE.....	83
2.5. VIEDOKLIS PAR ETNISKAJĀM ATTIECĪBĀM LATVIJĀ VIEWS ABOUT ETHNIC RELATIONS IN LATVIA	94
2.6. VIEWS ABOUT IMPORTANT ISSUES IN LATVIA	100
CONCLUSION AND RECOMMENDATIONS	101

НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ОТЧЕТ НА РУССКОМ ЯЗЫКЕ ..	106
ОПИСАНИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ	106
КОНЦЕПТУАЛЬНО – ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ПОЛОЖЕНИЯ (ВЫВОДЫ)	109
РЕЗУЛЬТАТЫ ИССЛЕДОВАНИЯ.....	112
1. ИССЛЕДОВАНИЕ НЕГОСУДАРСТВЕННЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ НАЦМЕНЬШИНСТВ	112
2. ОПРОС НАЦМЕНЬШИНСТВ ЛАТВИИ	120
2.1. ЧУВСТВО ПРИНАДЛЕЖНОСТИ.....	120
2.2. ГРАЖДАНСКАЯ АКТИВНОСТЬ	133
2.3. МНЕНИЕ О ПОДДЕРЖКЕ НАЦМЕНЬШИНСТВ СО СТОРОНЫ ЛАТВИЙСКОГО ГОСУДАРСТВА И САМОУПРАВЛЕНИЙ	139
2.4. ЗНАНИЕ И УПОТРЕБЛЕНИЕ ЛАТЫШСКОГО ЯЗЫКА.....	140
2.5. МНЕНИЕ ОБ ЭТНИЧЕСКИХ ОТНОШЕНИЯХ В ЛАТВИИ	151
2.6. МНЕНИЕ ОБ АКТУАЛЬНЫХ ДЛЯ ЛАТВИИ ВОПРОСАХ.....	157
ВЫВОДЫ И РЕКОМЕНДАЦИИ.....	158

PĒTĪJUMA ZIŅOJUMS LATVISKI

PĒTĪJUMA APRAKSTS

Pētījuma „Mazākumtautību līdzdalība demokrātiskajos procesos Latvijā” mērķis ir apkopot informāciju par mazākumtautību nevalstiskajām organizācijām Latvijā un Latvijas mazākumtautību kopienu pārstāvniecību nevalstiskajās organizācijās un līdzdalību demokrātiskajos procesos Latvijā.

Pētījuma analītiskajā ziņojumā ir apkopotas galvenās atziņas, kas radušās no mazākumtautību nevalstisko organizāciju izpētes, datu bāzes sagatavošanas un kartēšanas, kā arī Latvijas mazākumtautību aptaujas par līdzdalību demokrātiskajos procesos Latvijā.

Mazākumtautību nevalstisko organizāciju izpēte, datu bāzes sagatavošana un kartēšana

Latvijas mazākumtautību organizāciju (turpmāk NVO) izpēte, datu bāzes sagatavošana un kartēšana Latvijas reģionos un novados tika veikta, balstoties uz jaunāko LR Uzņēmumu reģistra informāciju/Lursoft datu bāzi par Latvijā reģistrētajām biedrībām un nodibinājumiem. Pētījuma vajadzībām tika iegādāta pilna NVO datu bāze par visām Latvijā reģistrētajām un 2004./2005. gadā pārreģistrētajām NVO uz 2015. gada 1. jūniju. Par katru NVO tika iegūti šādi rādītāji: nosaukums, reģistrācijas adrese, dibināšanas gads un 250 zīmju garš NVO darbības mērķa apraksts atbilstoši statūtos noteiktajam. Balstoties uz mērķu aprakstu, NVO tika klasificētas pēc to interešu virziena (kultūras biedrības, interešu aizsardzības biedrības vai abi virzieni), kā arī pēc tautības vai tautību grupām, ko pārstāv NVO.

Turpinājumā tika meklēta visu mazākumtautību NVO kontaktinformācija dažādos pieejamos informācijas avotos – reģistros, pašvaldībās, internetā. Lai izveidotu paplašinātu mazākumtautību biedrību un nodibinājumu datu bāzi, kas iekļautu arī informāciju par organizācijas vadību, plašāku darbības mērķu aprakstu, identificējot, cik aktīvi darbojas NVO, tās saistību ar citām NVO attiecīgajā reģionā un Latvijā kopumā, iesaistīto personu skaitu organizācijā, nozīmīgākos īstenotos projektus, 2015. gada jūlijā – augustā pētnieki centās sazināties ar NVO pārstāvjiem un noskaidrot minēto informāciju.

Latvijas mazākumtautību aptauja

Aptaujas mērķis bija izpētīt Latvijas mazākumtautību kopienu pārstāvniecību nevalstiskajās organizācijās un līdzdalību demokrātiskajos procesos Latvijā.

Ņemot vērā to, ka aptaujas rezultātus paredzēts izmantot mazākumtautību piederības sajūtas un līdzdalības monitoringa sistēmas izveidei, kā arī politikas plānošanas dokumentu izvērtējumam (piemēram, Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādņu 2012.–2018.gadam rezultatīvajos rādītājos), liela daļa aptaujas anketas jautājumi tika sagatavoti, balstoties uz līdzšinējiem pētījumiem, lai nodrošinātu salīdzināmību.

Galvenie rādītāji, par ko tika iegūta informācija aptaujā, ir:

- (1) piederības rādītāji, t.sk. nacionālā identitāte, kultūras telpa, tradīcijas, svētku svinēšana, jauniešu iesaiste;
- (2) līdzdalības rādītāji – mazākumtautību kopienu pārstāvniecība lēmumu pieņemšanas un sabiedriskos procesos valstī;
- (3) attieksmes novērtējumu, t.sk. par valsts un pašvaldību atbalstu nacionālās kultūras saglabāšanai un iekļaujošas sabiedrības veidošanai, pilsonības iegūšanas tendencēm,

pašiniciatīvu, gatavību ieskaitīties sabiedriskos procesos, valodas lietojamību (t.sk. daudzvalodību ģimenēs) u.c.

Kopumā paredzētais izlases apjoms pētījumā bija vismaz 700 respondenti, iekļaujot divas mērķa grupas: 1) mazākumtautību kopienas (iedzīvotāju aptauja), lai novērtētu viņu līdzdalību un attieksmes; 2) mazākumtautību organizācijas.

Aptaujas veikšanas rezultātā tika aptaujāti 735 mazākumtautību kopienu pārstāvji (iedzīvotāju aptauja) un papildu 91 mazākumtautību organizāciju pārstāvis. Ņemot vērā to, ka iedzīvotāju aptaujā 3% aptaujāto (25 respondenti) ir mazākumtautību NVO biedri vai aktīvistu, kopējais mazākumtautību organizāciju biedru skaits sasniedz 116 respondentus.

Abu mērķa grupu aptaujā tika izmantota viena aptaujas anketa visiem aptaujas dalībniekiem, bet aktīvākajai mazākumtautību iedzīvotāju daļai tika uzdoti vēl papildu jautājumi par dalību konkrētās organizācijas darbā un organizācijas īstenotajām aktivitātēm. Šī informācija ir iekļauta NVO datu bāzē.

Lai nodrošinātu reprezentatīvu mazākumtautību kopienas un iedzīvotāju pārstāvniecību pēc dažādām pazīmēm, tika izmantota kvotu izlase. Pētījumā noteiktās kvotu pazīmes ir dzīves vietas reģions, tautība, respondenta vecums un dzimums. Kvotu noteikšanai tika izmantoti Centrālās statistikas pārvaldes dati uz 2015. gada 1. janvāri (skat. 1. tabulu).

Aptaujas metodei tika izmantota multi-modālu pieeja, kur informācijas iegūšanas nolūkos tika izmantota gan telefoninterviju metode, gan internetaptaujas metode mazākumtautību organizāciju vadītāju aptaujai. Aptaujas lauka darba veikšana tika īstenota no 2015. gada 15. jūlija līdz 10. septembrim, pirms tam veicot aptaujas anketas pilotāžu un pilnveidošanu, saskaņojot to ar Pasūtītāju.

1. tabula. Telefoninterviju izlases kvotas

	Centrālās statistikas pārvaldes dati. 01.01.2015. %	Plānotā izlase: respondentu skaits – mazākumtautību iedzīvotāji	Sasniegtā izlase: kopējais respondentu skaits	Sasniegtā izlase: mazākumtautību iedzīvotāji	Sasniegtā izlase: NVO biedri un aktīvisti
Reģions					
Rīga	45,5	273	390	343	55
Pierīga	13,6	82	77	69	11
Vidzeme	3,5	21	42	42	0
Kurzeme	8,0	47	82	75	8
Zemgale	9,3	56	58	47	16
Latgale	20,1	121	177	159	26
Kopā	100	600	826	735	116
Dzimums					
Vīrieši	45,0	270	298	264	39
Sievietes	55,0	330	528	471	77
Kopā	100	600	826	735	116
Vecums					
18-24	6,8	41	56	53	6
25-34	14,6	88	149	143	10
35-44	15,2	91	153	144	12
45-54	18,2	109	169	158	15
55-64	19,7	118	141	114	32
65+	25,6	153	158	123	41
Kopā	100	600	826	735	116
Tautība					
Krievi	67,2	404	577	547	48
Baltkrievi	8,8	53	52	47	6
Ukraiņi	5,9	35	47	40	9
Poļi	5,6	34	53	39	14
Lietuvieši	3,2	19	35	17	18
Ebreji	0,7	4	11	7	6
Citi (ietver arī 4,5% to, kas nenorāda savu tautību)	8,6	51	51	38	15
Kopā	100	600	826	735	116

KONCEPTUĀLI – TEORĒTISKĀS ATZIŅAS

Iekļaušanās sabiedrībā būtiskākās dimensijas ir, pirmkārt, piederības sajūta konkrētajai teritorijai, valstij un cilvēkiem, otrkārt, līdzdalība sabiedrības ekonomiskajā, kultūras un politiskajā dzīvē, kā arī apmierinātība ar dzīvi, iespējām sevi realizēt. Piederības sajūta noteiktai valstij veidojas, summējoties daudziem aspektiem un faktoriem, tai skaitā, izjūtot piederību kopīgai vēsturei, teritorijai, arī ainavai, dabai, un piedaloties kopējas tagadnes un nākotnes veidošanā¹.

Latvijas mazākumtautību vidū ir sastopama liela attieksmju un uzvedības daudzveidība attiecībā uz veidu, kā pielāgoties sociālajām un ekonomiskajām izmaiņām sabiedrībā, kā arī latviešu valodas zināšanu prasībām, naturalizācijai, iespējām piedalīties politiskajos un sociālajos procesos.

Daļa mazākumtautību izvēlas aktīvāku vai pasīvāku iekļaušanās ceļu un pieņem normatīvajā regulējumā izvirzītos nosacījumus (Pilsonības likums, Valsts valodas likums utt.). Citi izvairās no iekļaušanās Latvijas sabiedrībā un emigrē² vai dzīvo salīdzinoši noslēgtā vidē – savā etniskajā vai lingvistiskajā kopienā, kur, piemēram, krievu valoda ir pašpietiekama un nav nepieciešams apgūt latviešu valodu – var dzīvot un strādāt vidē, kur latviešu valoda netiek lietota un nav lielas nepieciešamības iesaistīties sociālajos procesos, kuros būtu nepieciešamas latviešu valodas zināšanas³.

Viens no mehānismiem, kā veicināt aktīvāku mazākumtautību iesaistīšanos politiskajos un sociālajos procesos, ir atbalsts mazākumtautību interešu un kultūras organizācijām, tomēr tikai ar nosacījumu, ja tās paplašina esošos sociālos tīklus un, kas ļoti būtiski, veicina starpkultūru komunikāciju un latviešu valodas lietošanu un apguvi.

Ņemot vērā to, ka Latvijā ir iespējams identificēt sociālo tīklu veidošanos uz lingvistiskās pazīmes pamata⁴, sabiedrības integrācijas veicināšanai īpaši nozīmīgas ir tās nevalstiskās organizācijas, kas sekmē sociālo tīklu paplašināšanos ārpus vienas lingvistiskās grupas ietvariem.

Tomēr mazākumtautību dalība kultūras un interešu aizstāvības organizācijās ir tikai viens no sociālās un politiskās līdzdalības aspektiem. Ne mazāk nozīmīga ir mazākumtautību līdzdalība un pārstāvniecība valsts pārvaldē, kā arī pārliecība par līdzdalības sabiedriskajos procesos pozitīvu rezultātu.

Var izšķirt gan konvencionālos līdzdalības veidus – līdzdalība vēlēšanās un referendumos – , gan arī nekonvencionālos – protesti, piketi, demonstrācijas, zibakcijas. Līdzšinējie pētījumi parāda⁵, ka lielākajai daļai iedzīvotāju Latvijā piedalīšanās vēlēšanās ir ne tikai galvenais, bet arī vienīgais politiskās līdzdalības veids, jo tikai daži procenti iesaistās citās politiskās ietekmes izrādīšanas aktivitātēs – protestos, petīciju parakstīšanā, kontaktējas ar politiķiem vai amatpersonām u.tml.,

¹ Zepa, Brigita (2011). Kas ir nacionālā identitāte? Kā to skaidrot? *Latvija. Pārskats par tautas attīstību 2010/2011. Nacionālā identitāte, mobilitāte un rīcībspēja*. Zin. red. Brigita Zepa un Evija Kļave. 15.-20. lpp.

² Hazans, Mihails (2011). Latvijas emigrācijas mainīgā seja: 2000-2010. *Latvija. Pārskats par tautas attīstību 2010/2011. Nacionālā identitāte, mobilitāte un rīcībspēja*. Zin. red. Brigita Zepa un Evija Kļave. 70.-91. lpp.

³ Baltic Institute of Social Sciences (2008). Pētījums „Valoda. Latvijas iedzīvotāju aptauja”. Pasūtītājs: LVAVP; Baltic Institute of Social Sciences (2006). Integrācijas prakse un perspektīvas. Zin. red. Brigita Zepa. Pieejams: http://www.biss.soc.lv/downloads/resources/integrācijas_prakse/brosura_LV.pdf

⁴ Djačkova, Svetlana (2000). Valodas loma reģiona attīstībā. Maģistra darbs. Pieejams: <http://providus.lv/article/valodas-loma-regiona-attistiba>; Baltic Institute of Social Sciences, Latvijas Zinātņu Akadēmijas Ekonomikas institūts (2004). Sabiedrības integrācija un uzņēmējdarbība: etniskais aspekts. Zin. red. Brigita Zepa.

⁵ LU Sociālo un politisko pētījumu institūts (2014). Cik demokrātiska ir Latvija?: Demokrātijas audits, 2005–2014.

ieskaitot arī mēģinājumus pārliecināt līdzpilvēkus atbalstīt kādu noteiktu partiju vai kandidātu. Jāsecina, ka Latvijas iedzīvotājiem kopumā raksturīga diezgan pasīva politiskā līdzdalība.

Politisko līdzdalību būtiski ietekmē tas, vai līdzdalība tiek pozitīvi novērtēta, vai tiek saskatīts, ka tā nes pozitīvu rezultātu, kā arī pārliecība, ka, kaut ko pasākot, ir iespējams mainīt lēmumus, ietekmēt noteiktus procesus.

Lai analizētu šos līdzdalību ietekmējošos faktoros sociālo zinātņu literatūrā ir izstrādāti vairāki jēdzieni. Politiskā veiktspēja (*political efficacy*) apzīmē indivīda izjūtu, ka viņa politiskajai rīcībai var būt ietekme uz politiskajiem procesiem⁶. Politiskā bezspēcība (*powerlessness*) apzīmē situāciju, kad šādas pārliecības par iespēju ietekmēt politiskos procesus nav. Daudzi autori ir skaidrojuši, kādēļ cilvēki neiesaistās politikā, piemēram, Roberts A. Dāls ir identificējis vairākus iemeslus, kas samazina iespējamību, ka cilvēki iesaistīties politikā⁷:

- 1) paredzamie ieguvumi, salīdzinot ar ieguvumiem no citām darbībām, tiek vērtēti negatīvi;
- 2) nav pārliecības par labāku alternatīvu risinājumu;
- 3) nav ticības spējai kaut ko ietekmēt;
- 4) viedoklis, ka rezultāts būs pietiekami apmierinošs arī bez iesaistīšanās;
- 5) viedoklis, ka trūkst zināšanu, kompetences, lai kaut ko darītu.

Analizējot politisko līdzdalību un politisko kultūru Latvijā kopumā, pētījumā „*Cik demokrātiska ir Latvija?: Demokrātijas audits, 2005–2014*” ir secināts, ka „situāciju attiecībā uz iedzīvotāju līdzdalību brīvprātīgās aktivitātēs, pašpārvaldes un nevalstiskās organizācijās un citā brīvprātīgā darbā pēdējo piecu gadu laikā var vērtēt kā sliktu”⁸. Secinājums attiecas gan uz latviešu, gan mazākumtautību organizācijām.

Diemžēl Latvijā nostiprinājusies tendence, ka sabiedrībā biežāk izplatīta ir atsvešinātība no politikas procesiem, nevis iesaistīšanās tajos, un neuzticēšanās politiķiem. Saglabājoties šādai tendencei – zemei līdzdalībai lēmumu pieņemšanā, ticības trūkumam savai ietekmes iespējai, uzticēšanās trūkumam politiķiem, veidojas apburtais loks: valdošās elites un kopējās politiskās situācijas negatīvajam tēlam nav izredžu mainīties, ja neuzticēšanās un neapmierinātība ar politiķiem nepārtop aktīvā rīcībā, kas radītu politiķos lielāku vērību pret iedzīvotājiem un pašu pieņemto lēmumu kvalitāti⁹.

Šie secinājumi ir attiecināmi gan uz latviešu, gan mazākumtautību politisko līdzdalību, bet šajā pētījumā analizēts, vai atšķiras iesaistīšanās pakāpe izteikti politiskos procesos (līdzdalība vēlēšanās un referendumos, politisko procesu apspriešana), un vairāk uz sociālās situācijas uzlabošanu vērstās pilsoniskās aktivitātēs (brīvprātīgais darbs kādā NVO, festivālā, koncertā vai kādā citā pasākumā, ziedošana labdarības organizācijām vai akcijām, piedalīšanās Lielajā sakopšanas talkā u.c.).

---

⁶ Campbell, Angus; Gurin, Gerald; Miller, Warren E. (1954). *The Voter Decides*. Evanston, IL: Row, Peterson and Company; Balch, George I. (1974) Multiple Indicators in Survey Research: The Concept "Sense of Political Efficacy", *Political Methodology*, Vol. 1, No. 2 (Spring 1974), pp. 1–43.

⁷ Dahl, Robert A. (1963/2002) *Modern Political Analysis*, Sixth edition. Pearson.

⁸ Ījabs, Ivars (2014). Politiskā līdzdalība. *Cik demokrātiska ir Latvija?: Demokrātijas audits, 2005–2014*. Zin. red. Juris Rozenvalds. LU Sociālo un politisko pētījumu institūts. 217. lpp. Pieejams: http://www.szf.lu.lv/fileadmin/user_upload/szf_faili/Petnieciba/Demokratijas_audits_2014_kopaa.pdf

⁹ Ņikišins, Jurijs; Rozenvalds, Juris; Zepa, Brigita (2014). Politiskā kultūra un demokrātija. *Cik demokrātiska ir Latvija?: Demokrātijas audits, 2005–2014*. Zin. red. Juris Rozenvalds. LU Sociālo un politisko pētījumu institūts. 245. lpp. Pieejams: http://www.szf.lu.lv/fileadmin/user_upload/szf_faili/Petnieciba/Demokratijas_audits_2014_kopaa.pdf

Otrkārt, pētījumā uzmanība pievērsta tam, vai NVO aktīvisti savos uzskatos un attieksmēs kaut kādā ziņā atšķiras no pārējiem mazākumtautību pārstāvjiem, vai dalība mazākumtautību organizācijās pastiprina piederības sajūtu Latvijai, kopīgai vēsturei, vai tā paplašina kontaktu loku un latviešu valodas lietošanu publiskajā telpā.

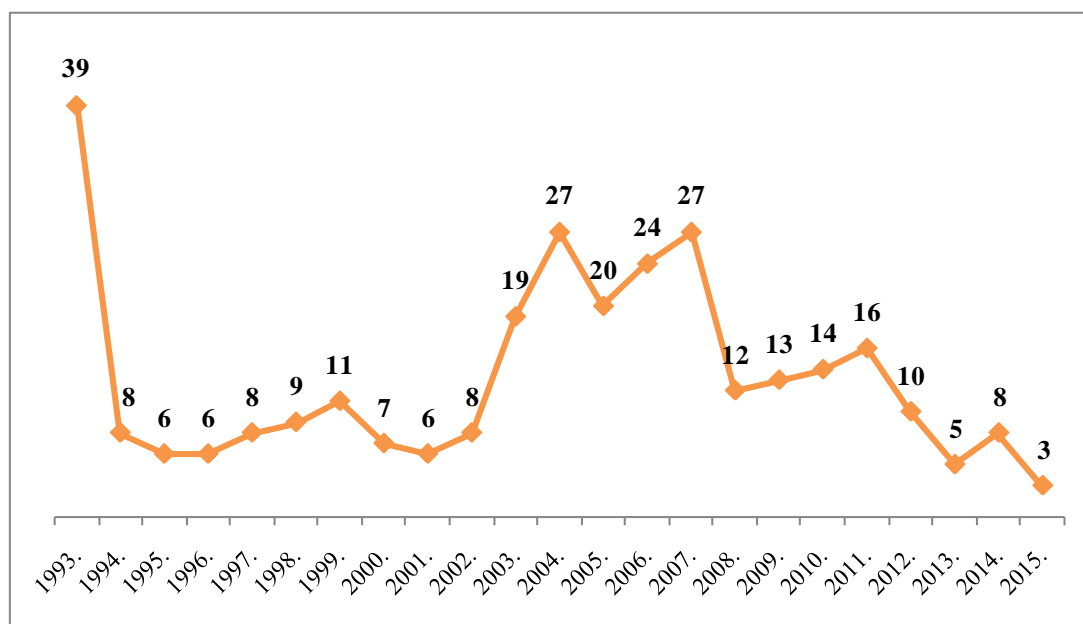
PĒTĪJUMA REZULTĀTI

1. MAZĀKUMTAUTĪBU NEVALSTISKO ORGANIZĀCIJU IZPĒTE

Latvijas Republikas Uzņēmuma reģistrā uz 2015. gada 1. jūniju bija reģistrētas 423 biedrības un nodibinājumi, kuru statūti liecina par darbu ar mazākumtautībām. Pēc detalizētākas informācijas izpētes publiskajā telpā un telefoniskas sazināšanās ar biedrību un nodibinājumu pārstāvjiem tika secināts, ka 306 ir uzskatāmas par mazākumtautību biedrībām, savukārt 117 – par saistītajām biedrībām (to vidū valodu mācību centri, dažādu tautu deju studijas, sadarbības organizācijas starp Latviju un citām pasaules valstīm, sadraudzības biedrības starp latviešiem un citu tautību pārstāvjiem u.tml.).

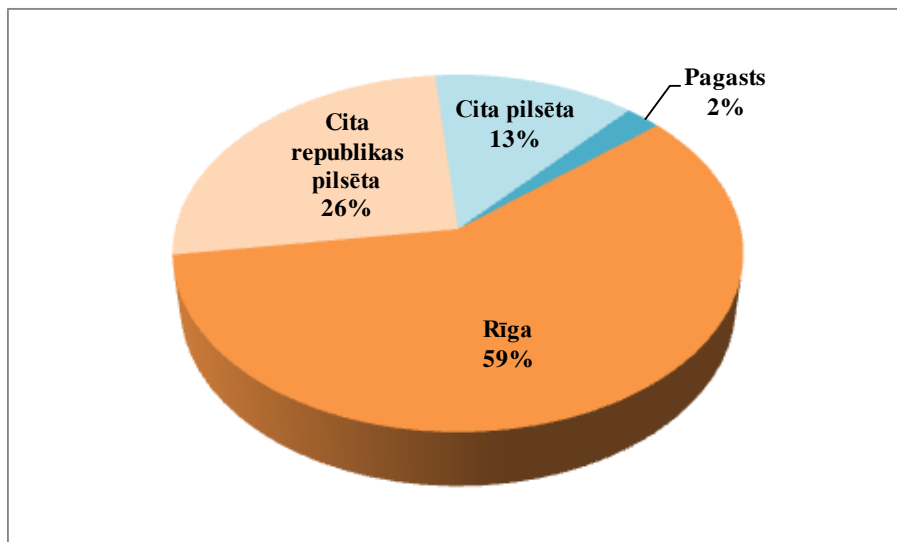
No 306 mazākumtautību nevalstiskajām organizācijām lielākais skaits ir reģistrēts 1993. gadā, kad tika izveidots Latvijas Republikas Uzņēmuma reģistrs (skat. 1.1. attēlu). Vēl salīdzinoši lielāks skaits mazākumtautību biedrību un nodibinājumu ir reģistrēts laika posmā no 2003. gada līdz 2007. gadam, kā arī 2011. gadā.

1.1. attēls. Mazākumtautību nevalstisko organizāciju sadalījums pēc to reģistrēšanas gada (skaits)

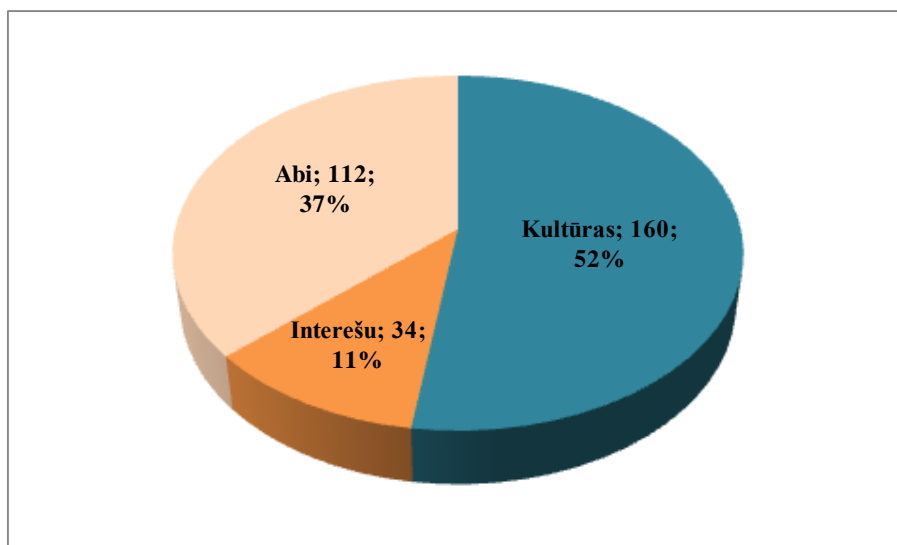
Vairāk nekā puse mazākumtautību biedrību ir reģistrētas Rīgā (59% jeb 180). 13% mazākumtautību biedrību un nodibinājumu ir reģistrēti Latgales reģionā (41), 12% – Kurzemes reģionā (36), 8% – Zemgales reģionā (24) un 7% – Pierīgas reģionā (20). Bet vismazāk mazākumtautību biedrību ir reģistrēts Vidzemes reģionā – tikai 2% jeb piecas biedrības. Kā redzams 1.2. attēlā, mazākumtautību biedrības pārsvarā ir reģistrētas pilsētās, 85% biedrību ir reģistrētas lielajās pilsētās – Rīgā un citās republikas pilsētās.

1.2. attēls. Visu reģistrēto mazākumtautību nevalstisko organizāciju sadalījums pēc to reģistrācijas vietas tipa

Katra otrā mazākumtautību nevalstiskā organizācija darbojas ar mērķi saglabāt un attīstīt konkrētu kultūru (52% jeb 160) (skat. 1.3. attēlu). 11% mazākumtautību biedrību un nodibinājumu darbības mērķis ir kādas sabiedrības grupas interešu pārstāvēšana. Savukārt 37% mazākumtautību nevalstisko organizāciju darbība ir vērsta uz abu iepriekš minēto mērķu īstenošanu.

1.3. attēls. Visu reģistrēto mazākumtautību nevalstisko organizāciju sadalījums pēc to darbības mērķa

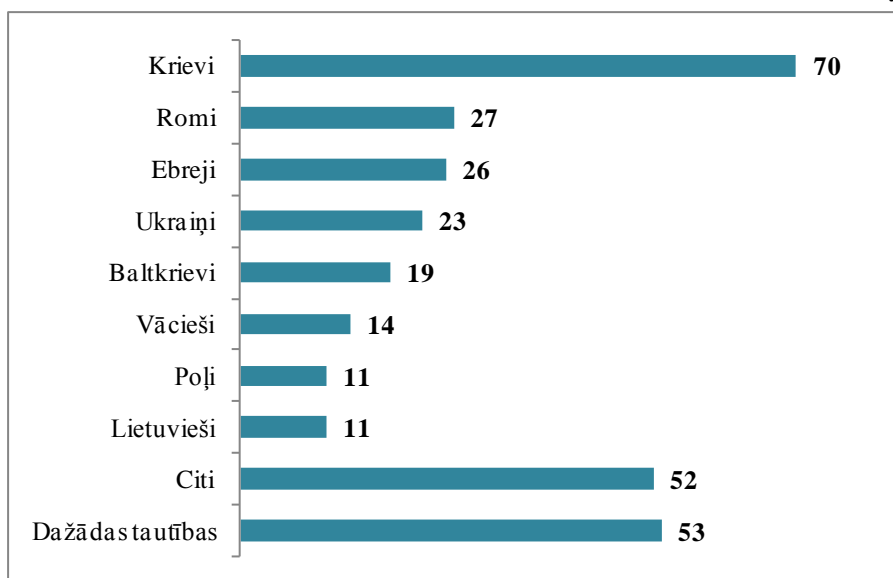

Teju katra ceturkā mazākumtautību nevalstiskā organizācija pārstāv krievu tautības pārstāvjus – 23% jeb 70 biedrības (skat. 1.4. attēls). Romu kultūras un interešu pārstāvniecībai reģistrētas 27 biedrības, ebrejiem – 26 biedrības, ukraiņiem – 23 biedrības, baltkrievi – 19 biedrības, poļiem – 11 biedrības un lietuviešiem – 11 biedrības. Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistrā vācu kultūras un vāciešu interešu pārstāvniecībai reģistrētas 14 biedrības – saskaņā ar šo biedrību pārstāvju teikto, vismaz katrā otrajā no tām darbojas latvieši vai citu tautību pārstāvji, kuriem ir vācu izcelsme vai kuriem ir interese par vācu kultūru un valodu.

52 biedrības un nodibinājumi reģistrēti kādas citas kultūras un tās pārstāvju interešu pārstāvniecībai – vairāk kā trīs biedrības reģistrētas armēņiem, azerbaidžāņiem, kazakiem un tatāriem. Savukārt 53

mazākumtautību organizācijas pārstāv dažādas tautības, piemēram, slāvu kultūras biedrībā var darboties krievi, baltkrievi, ukraiņi, armēņi, poļi, ebreji un latvieši.

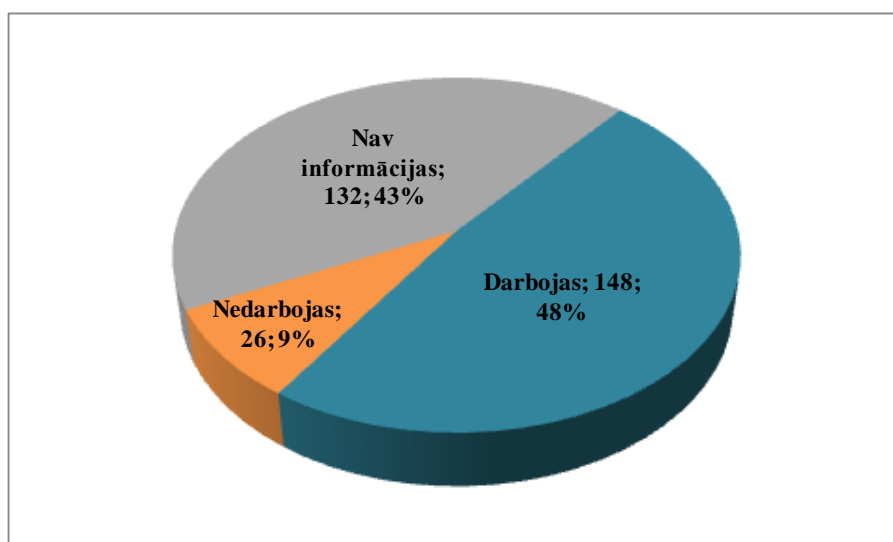
1.4. attēls. Visu reģistrēto mazākumtautību nevalstisko organizāciju sadalījums pēc to pārstāvētās tautības (skaits)

Lai novērtētu mazākumtautību nevalstisko organizāciju darbību, pētījuma ietvaros telefoniski sazinājāmies ar biedrību un nodibinājumu pārstāvjiem. Apkopotā informācija liecina, ka šobrīd darbojas 48% jeb 148 Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistrā iekļautās mazākumtautību biedrības un nodibinājumi (skat. 1.5. attēlu). 9% biedrību un nodibinājumu pārstāvji atklāja, ka vismaz pēdējo divu gadu laikā biedrībā darbība nenotiek – daži cer to atjaunot, savukārt citi ir izlēmuši biedrību likvidēt.

Par 43% mazākumtautību biedrību darbību informāciju iegūt neizdevās – sešu biedrību pārstāvji nevēlējās sniegt informāciju, 54 biedrību pārstāvjus pētījuma laikā neizdevās sazināt, bet 72 biedrību kontaktinformācija nebija publiski pieejama. Informāciju neizdevās iegūt par 59 kultūras biedrībām, par 21 interešu pārstāvniecības biedrībām un par 52 biedrībām, kuru statūtos atrodama informācija liecina par abu iepriekš minēto mērķu īstenošanu. Vairāk kā puse no šīm biedrībām, par kurām neizdevās iegūt informāciju, pārstāvēja tādas mazākumtautības kā krievi (34), romi (20), ebreji (10) un ukraiņi (10).

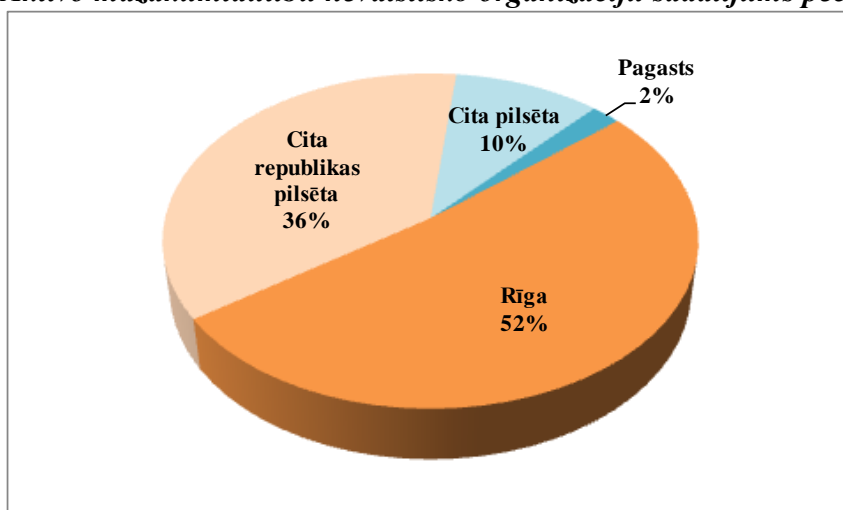
1.5. attēls. Visu reģistrēto mazākumtautību nevalstisko organizāciju sadalījums pēc to darbības

Analizējot informāciju, kas noskaidrota par šobrīd strādājošām mazākumtautību nevalstiskajām organizācijām, 11% biedrību darbību novērtējām kā intensīvu (17), 55% biedrību darbību – kā vidēju (82) un 34% biedrību darbību – kā maz aktīvu (49). Biedrību darbības aktivitāti vērtējām, ņemot vērā to sadarbību ar citām nevalstiskajām organizācijām, pēdējo trīs gadu laikā īstenotos projektus un organizētos pasākumus, kā arī biedrības pārstāvniecību lēmumu pieņemšanas procesos. Proti, ja biedrībai, pēc tās pārstāvju teiktā, ir gan aktīva sadarbība ar citām nevalstiskajām organizācijām, gan plašs īstenoto aktivitāšu spektrs, un biedrība ir pārstāvēta lēmumu pieņemšanas procesos pašvaldību vai valsts līmenī, tad tās darbību vērtējām kā intensīvu. Ja iztrūka kāda no minētajām komponentēm vai ja tās bija mazāk izteiktas, tad biedrības darbība vērtējām kā vidēju vai maz aktīvu.

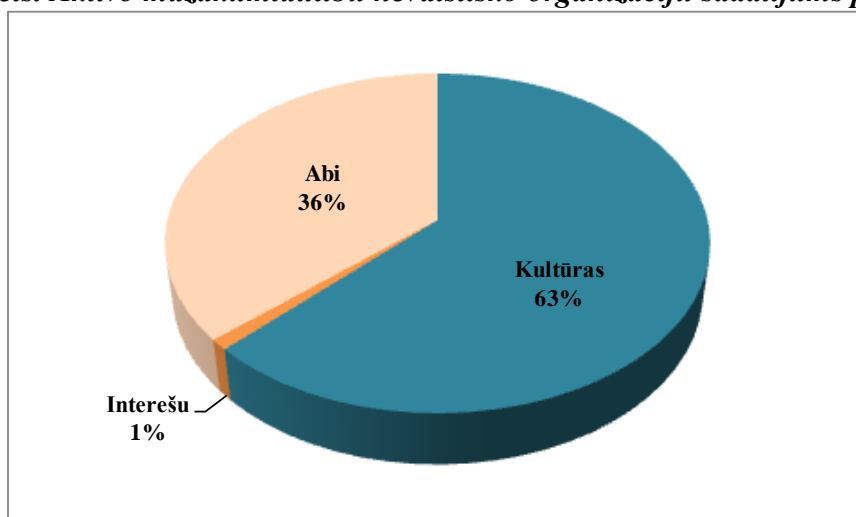
Vairāk kā puse aktīvo mazākumtautību biedrību – tās, kuru darbību novērtējām kā intensīvu vai vidēju – par savu darbības vietu ir izvēlējušās Rīgu (51 no 99 biedrībām). 16 biedrības darbojas Latgales reģionā, 14 – Kurzemes reģionā, 13 – Zemgales reģionā, piecas – Pierīgas reģionā. Savukārt Vidzemes reģionā šobrīd nav mazākumtautību nevalstisko organizāciju, kuru darbība vērtējama kā intensīva vai vidēja. Kā redzams 1.6. attēlā, aktīvās mazākumtautību biedrības pārsvarā darbojas Rīgā un citās republikas pilsētās.

1.6. attēls. Aktīvo mazākumtautību nevalstisko organizāciju sadalījums pēc to darbības vietas tipa

Teju divas trešdaļas aktīvo mazākumtautību nevalstisko organizāciju darbojas ar mērķi saglabāt un attīstīt konkrētu kultūru (skat. 1.7. attēlu). 37% mazākumtautību nevalstisko organizāciju darbība ir vērsta gan uz mērķi saglabāt un attīstīt konkrētu kultūru, gan arī pārstāvēt kādas grupas intereses. Aktīvo mazākumtautību biedrību un nodibinājumu vidū ir viena organizācija, kuras darbības mērķis ir tikai kādas sabiedrības grupas interešu pārstāvēšana.

1.7. attēls. Aktīvo mazākumtautību nevalstisko organizāciju sadalījums pēc to darbības mērķa

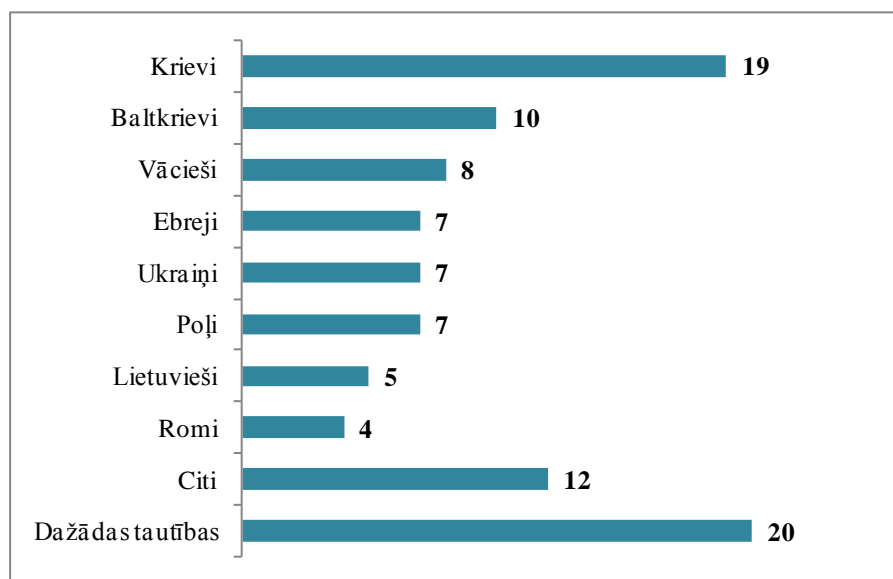
Teju katra ceturkā aktīvā mazākumtautību nevalstiskā organizācija pārstāv krievu tautības pārstāvjus – 19 biedrības (skat. 1.8. attēls). Baltkrievu kultūru un intereses pārstāv desmit biedrības, vāciešus – astoņas biedrības, ebrejus, poļus un ukraiņus – septiņas biedrības. Par aktīvām uzskatāmas četras romu biedrības, kas ir vien septītā daļa no reģistrētajām romu biedrībām.

12 aktīvo biedrību un nodibinājumu darbojas kādas citas kultūras un tās pārstāvju interešu pārstāvniecībai – to vidū armēņi, gruzīni, igauņi, tatāri, uzbeki un citi. Savukārt 20 aktīvo mazākumtautību organizāciju pārstāv vienlaikus dažādas tautības.

Aktīvās mazākumtautību nevalstiskās organizācijas pēc biedru skaita ir ļoti dažādas, tomēr lielākoties tās ir salīdzinoši mazas. Deviņās mazākumtautību biedrībās biedru skaits ir mazāks par desmit cilvēkiem, 39 biedrībās darbojas 11-50 biedri, 19 biedrībās – 51-100 biedri, 16 biedrībās – 101-500 biedri un septiņās biedrībās – 501 un vairāk biedru. Jāpiebilst, ka katrs trešais aktīvo mazākumtautību organizācijas pārstāvis atzina, ka biedrības biedri piedalās arī citu mazākumtautību organizāciju darbā.

Septiņas aktīvās mazākumtautību nevalstiskās organizācijas apvieno citas biedrības un nodibinājumus – to pārstāvji norādīja, ka organizāciju sastāvā ietilpst sešas līdz 70 citas biedrības.

1.8. attēls. Aktīvo mazākumtautību nevalstisko organizāciju sadalījums pēc to pārstāvētās tautības (skaits)

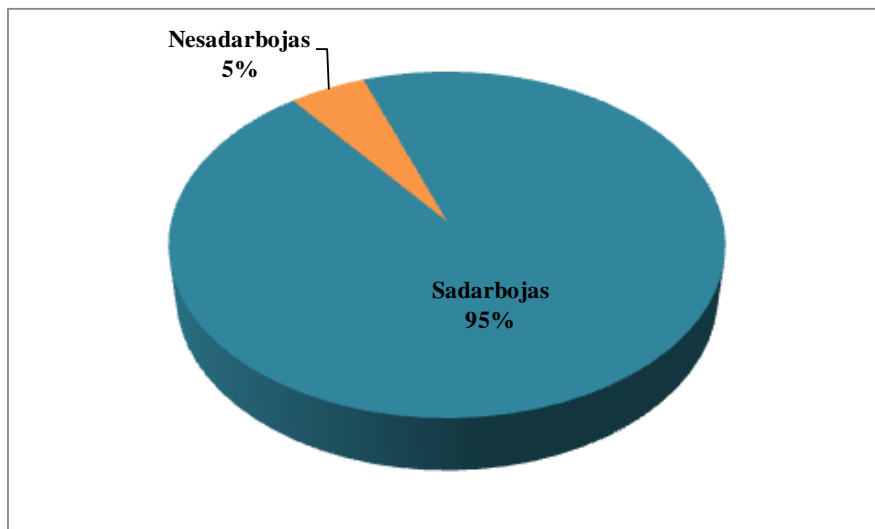

Lielākā daļa aktīvo mazākumtautību nevalstisko organizāciju sadarbojas ar citām biedrībām un nodibinājumiem – 95% biedrību (skat. 1.9. attēlu). Neatkarīgi no tā, kādu mazākumtautību nevalstiskā organizācija pārstāv, sadarbību kopumā raksturo vairākas iezīmes. Pirmkārt, biedrībām ir sadarbība ar „savējiem” – ar citām biedrībām, kas pārstāv to pašu tautību, vai ar citām biedrībām, kas ietilpst kādas lielākas organizācijas sastāvā, piemēram, Latvijas Lietuviešu savienībā, Latvijas Baltkrievu savienībā vai Itas Kozakēvičas Latvijas Nacionālo kultūras biedrību asociācijā.

Otrkārt, biedrībām ir sadarbība ar citu mazākumtautību nevalstiskajām organizācijām konkrētās apdzīvotās vietas ietvaros. Salīdzinoši bieži citu lielo pilsētu (ne Rīgas) mazākumtautību biedrību pārstāvji norādīja, ka viņi sadarbojas ar visām pilsētas mazākumtautību biedrībām – piemēram, kopīgi organizē dažādus kultūras pasākumus.

Treškārt, biedrībām ir sadarbība ar dažādām latviešu biedrībām un ar cita veida nevalstiskajām organizācijām. Piemēram, baltkrievu biedrība „Prameņ” no Rīgas sadarbojas ar tādām biedrībām kā Rīgas Latviešu biedrība, IMKA, „Silavots”, „Sadarbības platforma”, „Dziesmota senatne”. Atsevišķu mazākumtautību biedrību pārstāvji minēja, ka viņi sadarbojas ar kādu konkrētu pensionāru, invalīdu vai kara veterānu biedrību.

1.9. attēls. Aktīvo mazākumtautību nevalstisko organizāciju sadarbība ar citām biedrībām un nodibinājumiem

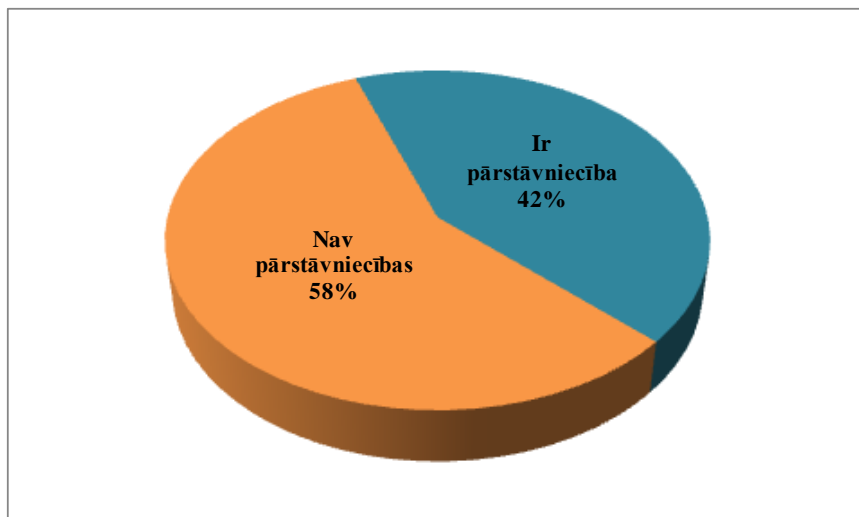

Iegūtā informācija par mazākumtautību nevalstisko organizāciju darbību liecina, ka to aktivitātes pēdējo trīs gadu laikā lielākoties bijušas saistītas ar kultūru. Piemēram, ukraiņu biedrība „Javir” no Jēkabpils ir organizējusi gan Ukraiņu kultūras dienas pasākumus pilsētā, gan dažādus tematiskos pasākumus pilsētas skolās. Jelgavas baltkrievu biedrības „Ļanok” folkloras ansamblis ir piedalījies Vispārējos latviešu Dziesmu un Deju svētkos, Starptautiskajā folkloras festivālā „Baltica” un dažādos mazākumtautību pasākumos Latvijā, kā arī festivālā "Slavjanskij bazar" Vitebskā un II Pasaules baltkrievu mākslas festivālā Minskā. Savukārt ebreju biedrība „Šamir” no Rīgas ir organizējusi vācu mākslinieces Dagmāras Kaljē izstādi "Divas dienas ziemā" un izdevusi vairākas grāmatas.

Vairākas mazākumtautību nevalstiskās organizācijas pēdējo trīs gadu laikā iesaistījušās dažādu teritoriju sakopšanas un labiekārtošanas darbos. Piemēram, Ventspils vācu kultūras biedrības pārstāvji stādīja kokus Aizdzires muižas teritorijā, bet biedrība „Erfolg” no Daugavpils iesaistīja jauniešus grafiti galerijas izveidē degradētā pilsētas teritorijā, kas tagad kļuvusi par Daugavpils iedzīvotāju iecienītu atpūtas vietu. Savukārt biedrība „Ukraiņu kazaki Latvijā” ik gadu organizē Pirmā un Otrā Pasaules kara veterānu kapsētu sakopšanu Daugavpilī un tās apkārtnē.

Dažas mazākumtautību biedrības ir organizējušas arī sporta pasākumus – piemēram, Ventspils Krievu biedrība 2014. gadā Ventspilī rīkoja sporta spēles dažādu tautību pārstāvjiem ar nosaukumu „Tautiskās spēles”. Savukārt citas mazākumtautību nevalstiskās organizācijas ir realizējušas pasākumus interešu pārstāvniecībai – piemēram, biedrība „Erfolg” 2014. gadā kāda projekta ietvaros veicināja konsultatīvās padomes ar mazākumtautību nevalstisko organizāciju līdzdalību izveidošanu Daugavpilī.

1.10. attēls. Aktīvo mazākumtautību nevalstisko organizāciju pārstāvniecība lēmuma pieņemšanas procesos valsts un pašvaldību līmenī

Kā redzams 1.10. attēlā, 42% aktīvās mazākumtautību nevalstiskās organizācijas ir iesaistītas lēmumu pieņemšanas procesos valsts un pašvaldību līmenī. Katra trešā no tām, pēc to pārstāvju teiktā, ir pārstāvēta lēmumu pieņemšanas procesos pašvaldībās – to pārstāvji iesaistīti komisijās, kuru darbs saistīts ar mazākumtautību, sabiedrības integrācijas vai kultūras jautājumiem, kā arī pašvaldības plānošanas dokumentu apspriešanā. Savukārt pārējās mazākumtautību biedrības, kā norāda to pārstāvji, ir pārstāvētas lēmumu pieņemšanas procesos valsts līmenī – galvenokārt konsultatīvajās padomēs mazākumtautību jautājumos.

2. LATVIJAS MAZĀKUMTAUTĪBU APTAUJA

2.1. PIEDERĪBAS SAJŪTA

Latvijas mazākumtautību aptaujā piederības sajūta tika noskaidrota, izmantojot šādus rādītājus:

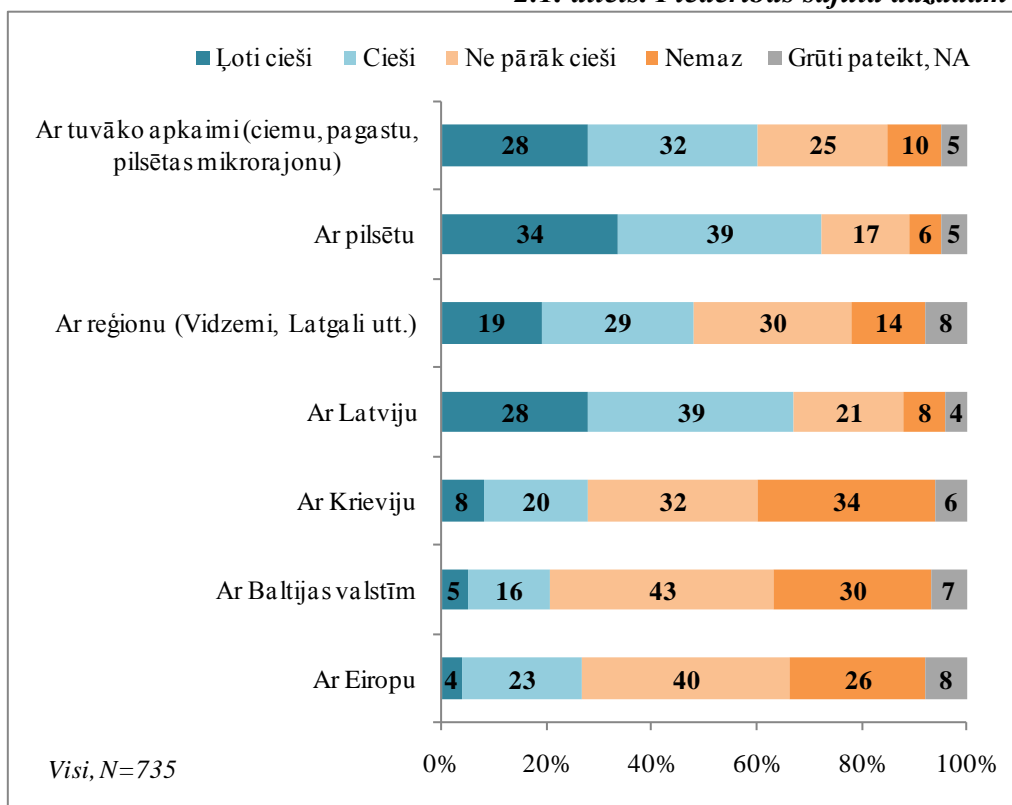
- 1) Piederības sajūta tuvākajai apkārtni, savai pilsētai, reģionam, Latvijai, Baltijas valstīm, Krievijai un Eiropai (saišu ciešums);
- 2) Lepnums par Latviju;
- 3) Dažādu Latvijas vēstures posmu vērtējums (Brīvvalsts periods (1918-1940), Padomju laiks (1945-1990), Atmodas periods (1988-1991), Neatkarīgās Latvijas laiks (1991-2015));
- 4) Svētku svinēšanas paradumi (18. novembris, 4. maijs, 9. maijs);
- 5) Plāni emigrēt.

Aptaujas dati iespēju robežās tika salīdzināti gan ar citos gados veikto aptauju rezultātiem, gan arī, skatot atšķirības dažādās grupās: pēc vecuma, pēc dzīvesvietas, NVO aktīvisti un citi.

Teritoriālā piederība

Latvijas mazākumtautību iedzīvotāji teritoriālās piederības ziņā visciešāk jūtas saistīti ar savu pilsētu – 73% (apkopotas atbildes *ļoti cieši* un *cieši*), otrajā vietā ir piederības sajūta Latvijai – 67%, un tad – tuvākā apkaime (ciems, pagasts, pilsētas mikrorajons) – 60% (skat. 2.1.attēlu). Piederības sajūtu savam reģionam (Vidzemei, Zemgalei, Kurzemei vai Latgalei) pauž tikai 48%, Baltijas valstīm – 21%, Krievijai – 28%, Eiropai – 27%. Turpinājumā izvērstāka analīze par piederības sajūtu savai pilsētai, Latvijai, Krievijai un Eiropai dažādās mazākumtautību iedzīvotāju grupās.

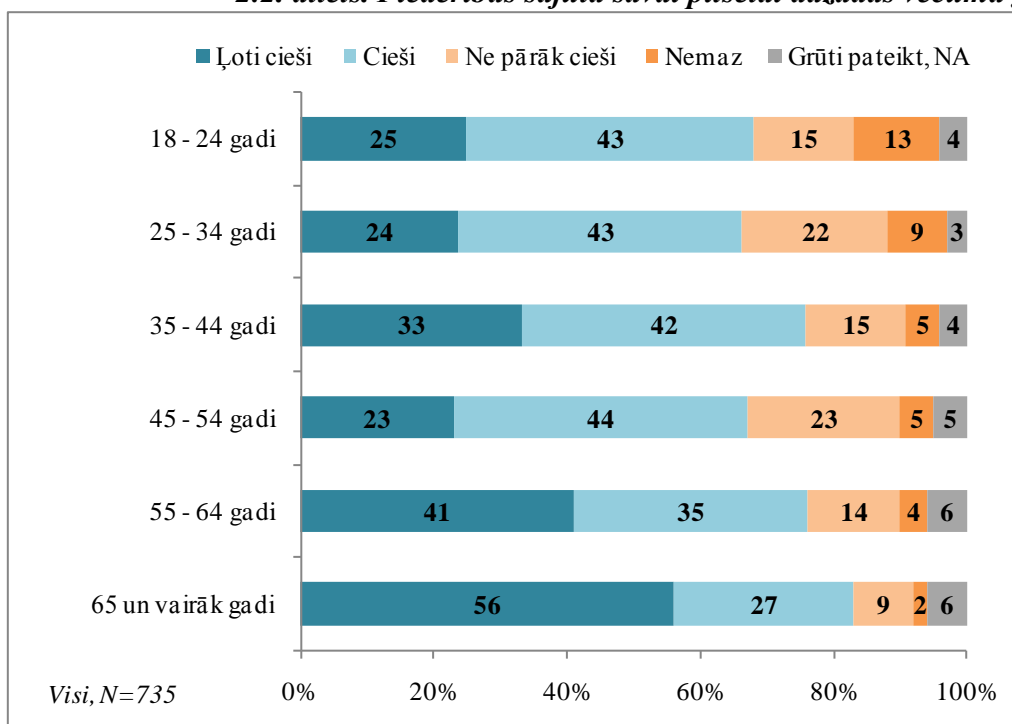
2.1. attēls. Piederības sajūta dažādām vietām (%)

Piederības sajūta savai pilsētai

Cieši vai ļoti cieši saistīti ar savu pilsētu jūtas 73% Latvijas mazākumtautību. Nedaudz izteiktāku piederību savai pilsētai izjūt Daugavpils, Liepājas, Jelgavas, Ventspils, Jūrmalas, Rēzeknes, Valmieras un Jēkabpils iedzīvotāji (78%), bet arī rīdzinieku vidū piederības sajūtu savai pilsētai pauž 73% aptaujāto. Citu pilsētu iedzīvotāju vidū šis rādītājs ir 72%. Cieši vai ļoti cieši saistīti ar savu pilsētu biežāk ir vecākās paaudzes pārstāvji (skat. 2.2. attēlu). Ja vecumā no 18-24 gadiem 68% jūtas cieši vai ļoti cieši saistīti ar savu pilsētu, tad to vidū, kas vecāki par 65 gadiem, šis rādītājs ir 83%.

2.2. attēls. Piederības sajūta savai pilsētai dažādās vecuma grupās (%)

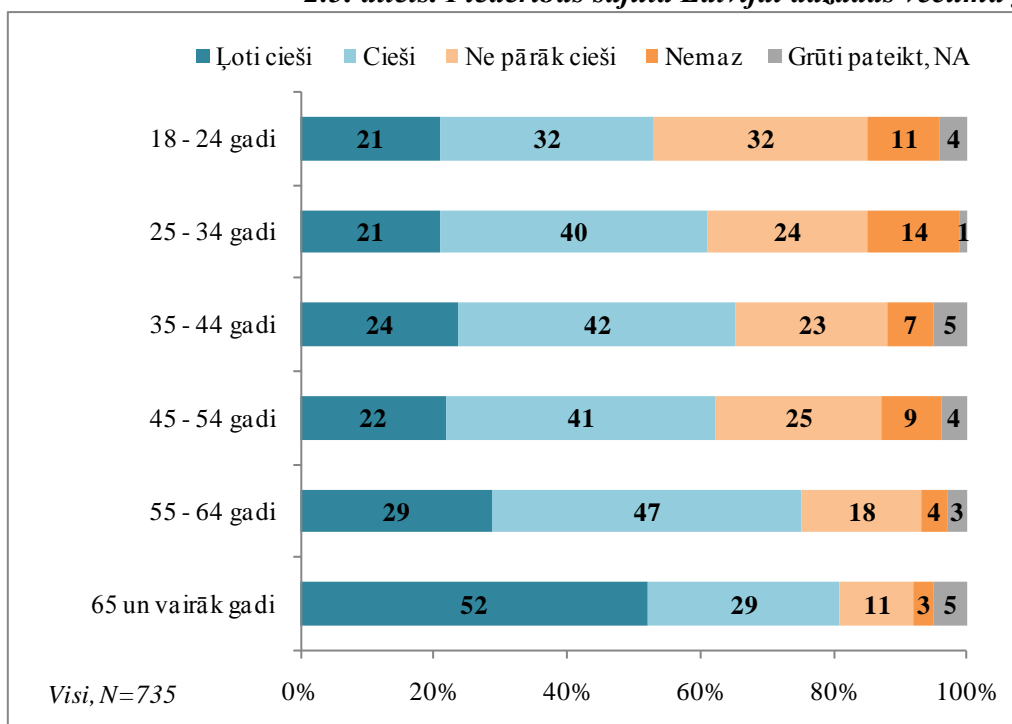
Piederības sajūta Latvijai

Cieši vai ļoti cieši saistīti ar Latviju jūtas 67% Latvijas mazākumtautību. Augstāks šis rādītājs ir vecākās paaudzes mazākumtautību vidū – 81%, jauniešu grupā no 18-24 gadiem – 53% (skat. 2.3. attēlu). 2010. gada aptaujā šis rādītājs jauniešu grupā bija 58%¹⁰. Jāsecina, ka pēdējo piecu gadu laikā piederības sajūta Latvijai mazākumtautību jauniešu vidū nedaudz samazinās.

Salīdzinot krievu un citu mazākumtautību atbildes uz šo jautājumu, redzams, ka nav būtiskas atšķirības (67% krievu vidū, 69% citu mazākumtautību vidū). Latvijas krievu vidū 2010. gadā šis rādītājs bija 72%, bet 2013. gadā – 69%; citu mazākumtautību vidū: 2010. gadā – 73%, bet 2013. gadā – 71%. Jāsecina, ka kopumā vērojams neliels samazinājums attiecībā uz saīšu ciešumu ar Latviju, lai gan tas vēl iekļaujas nejausās statistiskās kļūdas diapazonā.

¹⁰ LU SZF 2010 un 2013. Valsts pētījumu programmas „Nacionālā identitāte: valoda, Latvijas vēsture, kultūra un cilvēkdrošība” ietvaros veikto aptauju dati.

2.3. attēls. Piederības sajūta Latvijai dažādās vecuma grupās (%)

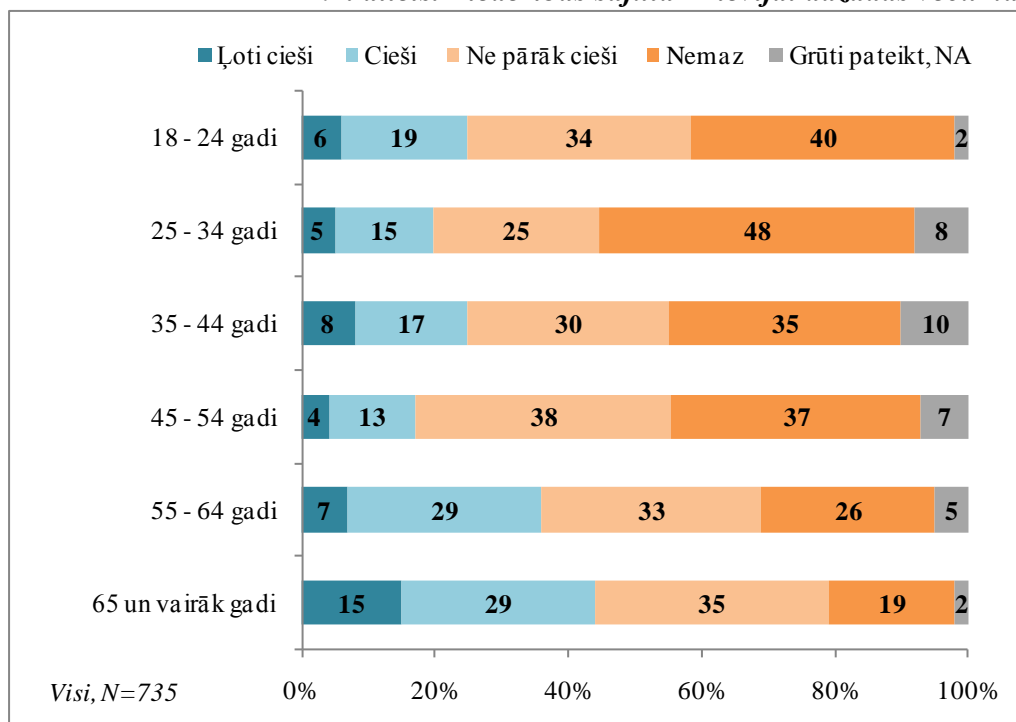

Piederības sajūta Krievijai

Cieši vai ļoti cieši saistīti ar Krieviju jūtas 27% Latvijas mazākumtautību. Attiecībā uz šo rādītāju, redzams, ka ciešākas saites ar Krieviju arī izjūt vecāka gada gājuma cilvēki (jauniešu grupā no 18-24 gadiem – 25%; to vidū, kas vecāki par 65 gadiem, – 44%) (skat. 2.4. attēlu).

Nedaudz biežāk ciešas vai ļoti ciešas saites ar Krieviju ir tieši Latvijas krievi – 30% (citas mazākumtautības – 18%). Saskaņā ar 2010. gada aptaujas datiem 33% Latvijas krievu apgalvoja, ka jūtas ļoti cieši vai cieši saistīti ar Krieviju. Citu mazākumtautību vidū šis rādītājs 2010. gadā ir 21%.

2.4. attēls. Piederības sajūta Krievijai dažādās vecuma grupās (%)

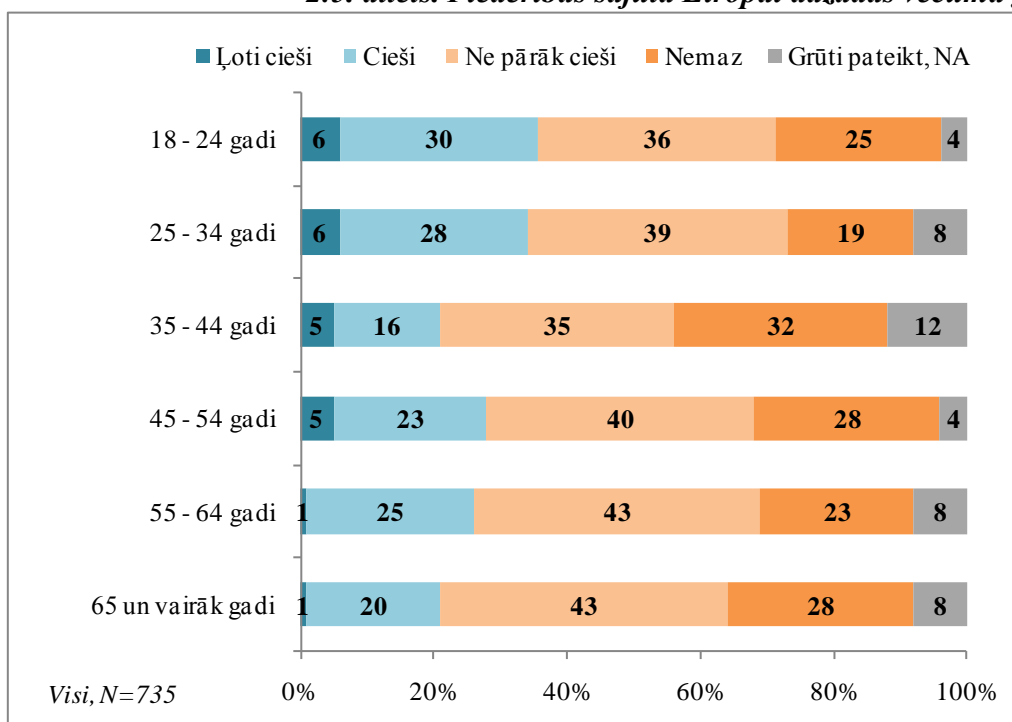

Piederības sajūta Eiropai

Cieši vai ļoti cieši saistīti ar Eiropu jūtas 27% Latvijas mazākumtautību. Attiecībā uz šo rādītāju, redzams, ka ciešākas saites ar Eiropu izjūt jaunieši (jauniešu grupā no 18-24 gadiem – 36%; to vidū, kas vecāki par 65 gadiem, – 21%) (skat. 2.5. attēlu).

Nedaudz retāk piederības sajūta Eiropai ir sastopama starp Latvijas krieviem – 24%, citu mazākumtautību vidū – 36%. Salīdzinot ar līdzīgu aptauju rezultātiem 2010. un 2013. gadā, redzams, ka piederības sajūta Eiropai Latvijas mazākumtautību vidū kopumā nedaudz pieaug. 2010. gadā ļoti cieši vai cieši saistīti ar Eiropu jutās 20% krievu un 17% citu mazākumtautību iedzīvotāji. 2013. gadā to, ka ir ļoti cieši vai cieši saistīti ar Eiropu, pauda 25% krievu un 28% citu tautību iedzīvotāju.

2.5. attēls. Piederības sajūta Eiropai dažādās vecuma grupās (%)

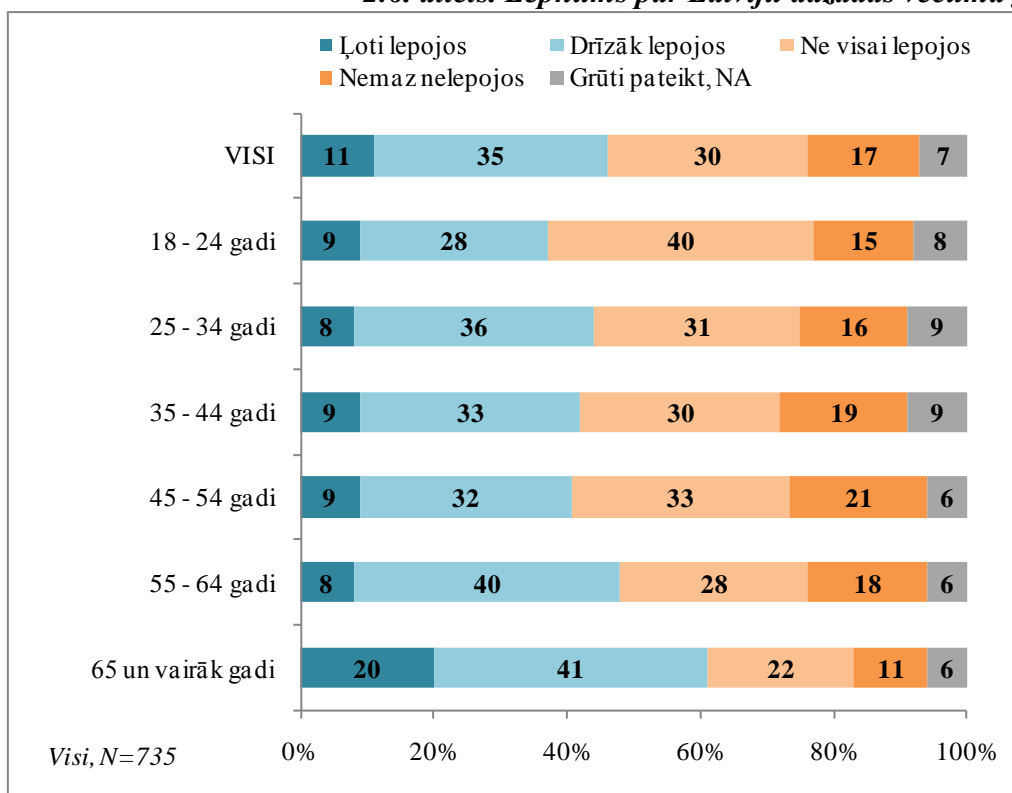
Lepnums par Latviju

Lepnums par Latviju šajā pētījumā tika mērīts ar jautājumu „Cik lielā mērā Jūs lepojaties ar to, ka esat Latvijas iedzīvotājs?”. Mazākumtautību aptaujas rezultāti parāda, ka ar to, ka ir Latvijas iedzīvotājs, ļoti lepojas 11%, drīzāk lepojas 35%, ne visai lepojas 30%, bet nemaz nelepojas 17% aptaujāto (skat. 2.6. attēlu). 7% nesniedza konkrētu atbildi uz šo jautājumu. Kopumā tātad 46% lepojas, bet 47% nelepojas ar to, ka dzīvo Latvijā.

Kritiskāk noskaņoti un mazāk lepojas jaunieši vecumā no 18-24 gadiem. Viņu vidū lepojas ar to, ka ir Latvijas iedzīvotājs, 37%, bet to vidū, kas vecāki par 65 gadiem, lepojas 61%.

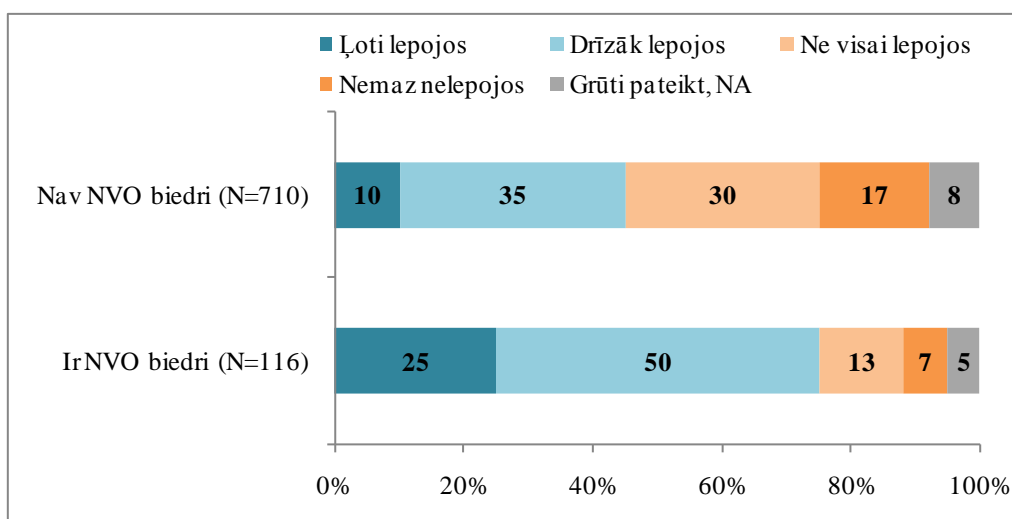
Nedaudz retāk ar to, ka ir Latvijas iedzīvotāji, lepojas Latvijas krievi – 44%, citu mazākumtautību vidū šis rādītājs ir 52%.

2.6. attēls. Lepnums par Latviju dažādās vecuma grupās (%)

Interesanti, ka vērojamas būtiskas atšķirības mazākumtautību iedzīvotāju, kas nav NVO biedri vai aktīvisti, atbildēs, salīdzinot tās ar mazākumtautību NVO biedru un aktīvistu atbildēm. Ja iedzīvotāju vidū tikai 45% lepojas ar to, ka ir Latvijas iedzīvotāji, tad NVO biedru un aktīvistu vidū – 75% (skat. 2.7. attēlu).

2.7. attēls. Lepnums par Latviju: mazākumtautības kopumā un mazākumtautību organizāciju biedri (%)

Dažādu Latvijas vēstures posmu vērtējums

Daudzi līdzšinējie pētījumi ir parādījuši, ka Latvijā pastāv atšķirīgi viedokļi par dažādiem vēstures notikumiem un vēstures posmiem. Tādēļ aptaujas anketā Latvijas mazākumtautībām lūdza novērtēt,

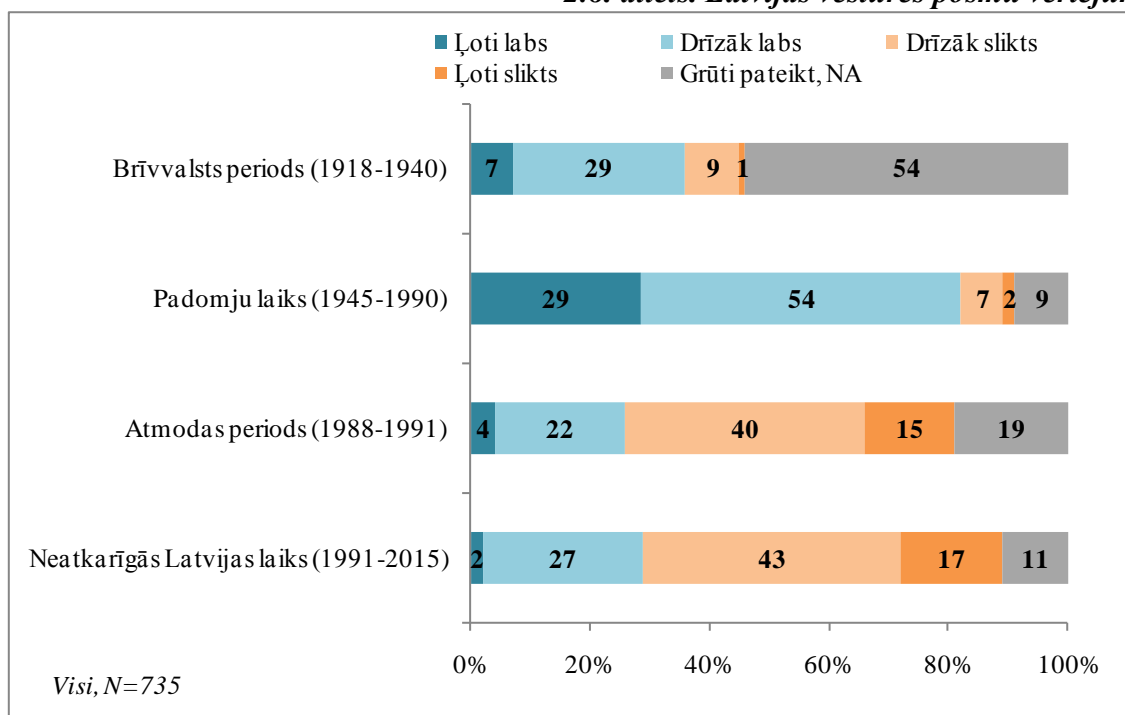
kā viņi vērtē šādus vēstures posmus: Brīvvalsts periods (1918-1940), Padomju laiks (1945-1990), Atmodas periods (1988-1991) un neatkarīgās Latvijas laiks (1991-2015).

Aptaujas rezultāti parāda, ka kopumā mazākumtautības Latvijā vispozitīvāk vērtē Padomju laiku. 29% Padomju laiku vērtē kā ļoti labu laiku, 54% – kā drīzāk labu laiku (skat. 2.8. attēlu). Negatīvu viedoklis pauž kopumā 11%. Tas kopuma liecina par ļoti lielu nostaļģiju attiecībā uz šo vēstures periodu.

Brīvvalsts periodu (1918-1940) kopumā pozitīvi vērtē 36% aptaujāto mazākumtautību, 54% nesniedz konkrētu viedokli šajā jautājumā, bet izvēlas atbildi *grūti pateikt*.

Atmodas periodu (1988-1991) kopumā pozitīvi vērtē tikai 26% aptaujāto mazākumtautību iedzīvotāju, bet pēdējo periodu – neatkarīgās Latvijas laiku (1991-2015) kopumā pozitīvi vērtē 29%.

2.8. attēls. Latvijas vēstures posmu vērtējums (%)

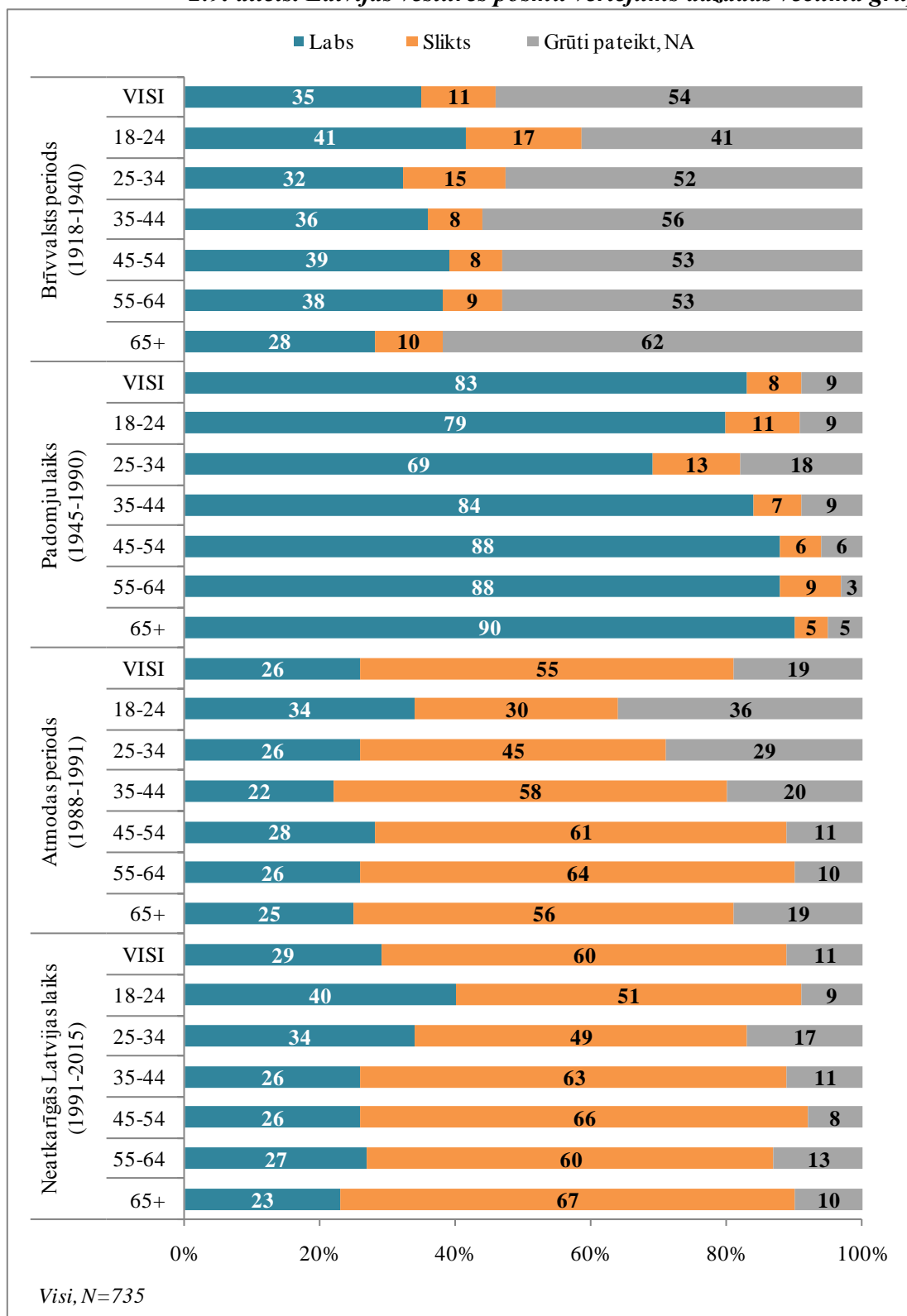
Atbilžu sadalījums dažādās tautību grupās parāda, ka Latvijas krievi ir tā grupa, kas biežāk sevi uzskata par vēsturisko pārmaiņu *zaudētājiem*, jo tieši viņu vidū ir vairāk to, kas pozitīvi vērtē Padomju laiku (85%), bet mazāk to, kas pozitīvi vērtē Atmodas periodu (23%) un neatkarīgās Latvijas laiku (26%). Citu mazākumtautību vidū šie rādītāji ir atbilstoši 79%, 35% un 36%.

Jānorāda, ka vēstures posmu vērtējumā arī vērojamas būtiskas atšķirības mazākumtautību iedzīvotāju, kas nav NVO biedri vai aktīvisti, atbildēs, salīdzinot tās ar mazākumtautību NVO biedru un aktīvistu atbildēm. NVO biedru vai aktīvistu pozitīvie vērtējumi par šiem periodiem ir: Brīvvalsts periods – 40%, Padomju laiks – 63%, Atmodas periods – 42%, un neatkarīgās Latvijas laiks – 43%. Pārējo aptaujāto vidū: Brīvvalsts periods – 36%, Padomju laiks – 84%, Atmodas periods – 26%, un neatkarīgās Latvijas laiks – 29%. Tātad NVO biedri un aktīvisti nedaudz pozitīvāk vērtē Atmodas periodu un pēdējos gadus.

Skatot vēstures periodu vērtējumu dažādās vecumgrupās, redzams, ka jaunieši, kā arī tie, kas ir vecumā no 25-34 gadiem salīdzinoši ne tik pozitīvi vērtē Padomju laikus kā vecākās paaudzes

mazākumtautības, kā arī jauniešu vidū ir nedaudz pozitīvāks priekšstats par Brīvvalsts periodu, Atmodas periodu un neatkarīgās Latvijas laiku (1991-2015) (skat. 2.9. attēlu). Tomēr arī jauniešu vecumā no 18-24 gadiem vidū ir augsts to īpatsvars, kas Padomju laikus vērtē pozitīvi – 79%.

2.9. attēls. Latvijas vēstures posmu vērtējums dažādās vecuma grupās (%)

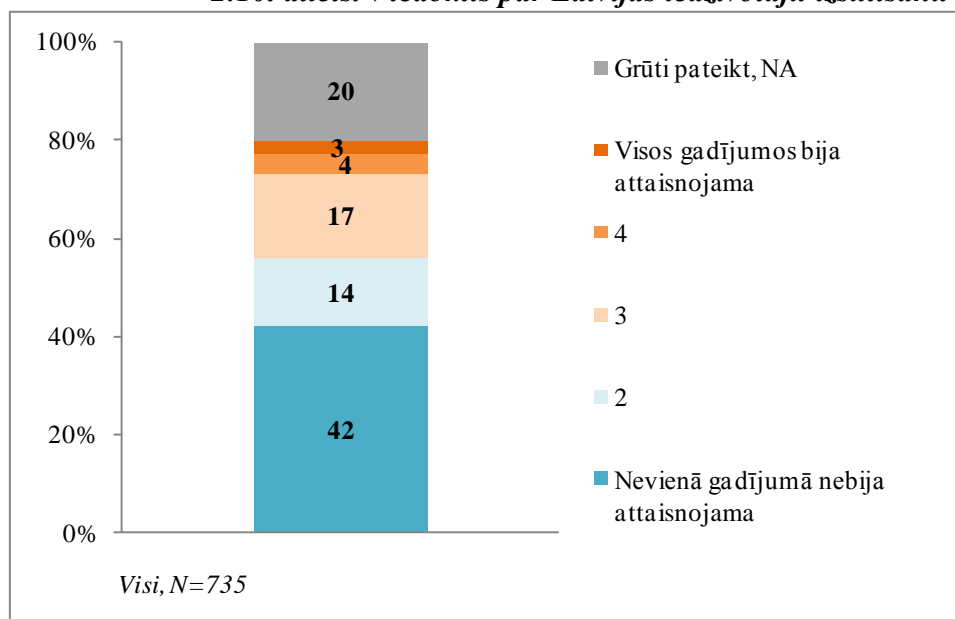
Neskatoties uz pozitīvo Padomju laiku vērtējumu, mazākumtautību vidū ir diezgan vienots viedoklis, ka Latvijas iedzīvotāju izsūtīšana (deportācijas) 1941. un 1949. gadā no Latvijas uz Sibīriju un citiem attāliem PSRS reģioniem, nav attaisnojama. Šādam viedoklim piekrīt 56%

aptaujāto, bet nepiekrīt 7% (skat. 2.10. attēlu). Pārējiem 37% nav skaidra viedokļa, un tas var būt skaidrojams ar samērā sarežģīto jautājuma formulējumu aptaujas anketā.

Salīdzinot aptaujas rezultātus ar Latvijas sociālās atmiņas monitoringa pētījuma 2012. gadā datiem, redzams, ka atbildes šajā jautājumā nav būtiski mainījušās. 2012. gadā 55% mazākumtautību iedzīvotāju nekādā gadījumā neattaisnoja 1941. un 1949. gada izsūtīšanas.¹¹

Skatot jautājuma atbildes saistībā ar dalību mazākumtautību organizācijās, redzams, ka NVO biedru un aktīvistu vidū ievērojami biežāk ir sastopami tie, kas uzskata, ka Latvijas iedzīvotāju izsūtīšana (deportācijas) 1941. un 1949. gadā nav attaisnojama (NVO biedri – 69%; tie, kas nav NVO biedri – 56%).

2.10. attēls. Viedoklis par Latvijas iedzīvotāju izsūtīšanu 40.gados (%)

Svētku svinēšana

Aptaujas rezultāti parāda, ka 46% Latvijas mazākumtautību atzīmē Latvijas Republikas proklamēšanas dienu 18. novembrī, un 24% aptaujāto svin Latvijas Republikas Neatkarības deklarācijas pasludināšanas dienu 4. maijā (skat. 2.11. attēlu).

To aptaujāto vidū, kas svin šos Latvijai būtiskos svētkus, Latvijas Republikas proklamēšanas dienu 18. novembrī mazākumtautību iedzīvotāji biežāk svin, apmeklējot publiskus pasākumus – 30%, tikai 5% svin svētkus ģimenes vai draugu lokā, un 11% – gan ģimenē, gan apmeklējot publiskus pasākumus.

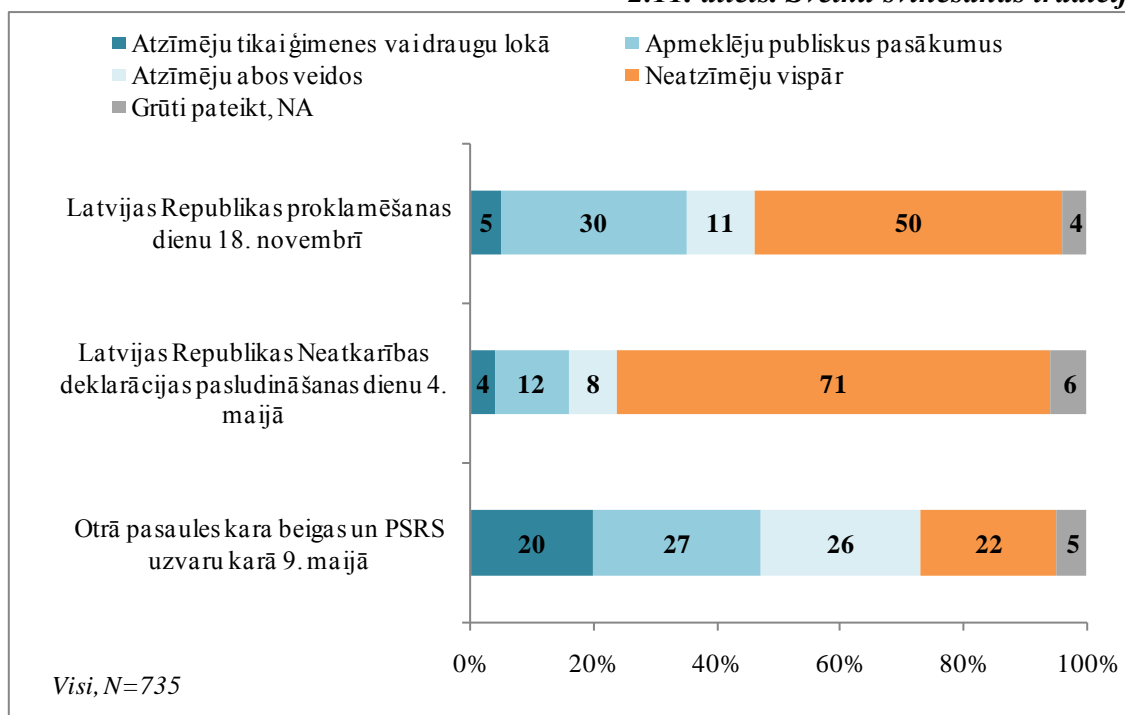
Latvijas Republikas Neatkarības deklarācijas pasludināšanas dienu 4. maijā apmeklējot publiskus pasākumus, svin 12% aptaujāto, 4% svin svētkus ģimenes vai draugu lokā, un 8% – gan ģimenē, gan apmeklējot publiskus pasākumus.

Salīdzinoši daudz populārāki svētki Latvijas mazākumtautību vidū ir 9. maija svētki – Otrā pasaules kara beigas un PSRS uzvara karā – tikai 22% aptaujāto tos nesvin vispār. 27% aptaujāto svētkus svin, apmeklējot publiskus pasākumus, 20% svin svētkus ģimenes vai draugu lokā, un 26% – gan ģimenē, gan apmeklējot publiskus pasākumus.

¹¹ Kaprāns, M., Procevska, O. (2013). *Latvijas sociālās atmiņas monitorings, 2012/2013*. (Iedzīvotāju aptaujas datu tabulas).

2.11. attēls. Svētku svinēšanas tradīcijas (%)

Tas liecina, ka Latvijā joprojām nav izdevies izveidot spēcīgas svētku tradīcijas, īpaši attiecībā uz Latvijas Republikas Neatkarības deklarācijas pasludināšanas dienu 4. maijā, kurās plaši iesaistās arī mazākumtautības. Diemžēl tieši jauniešu grupā 4. maijs tiek svinēts visretāk. Kopumā 77% jauniešu vecumā no 18-24 gadiem norāda, ka neatzīmē šos svētkus vispār (skat. 2.12. attēlu). Tomēr salīdzinoši liela daļa aptaujāto šajā vecuma grupā svin 18. novembri, apmeklējot publiskus pasākumus – 38%, vēl vairāk publisko pasākumu apmeklētāju 18. novembrī ir vecuma grupā 25-34 gadi – 44%.

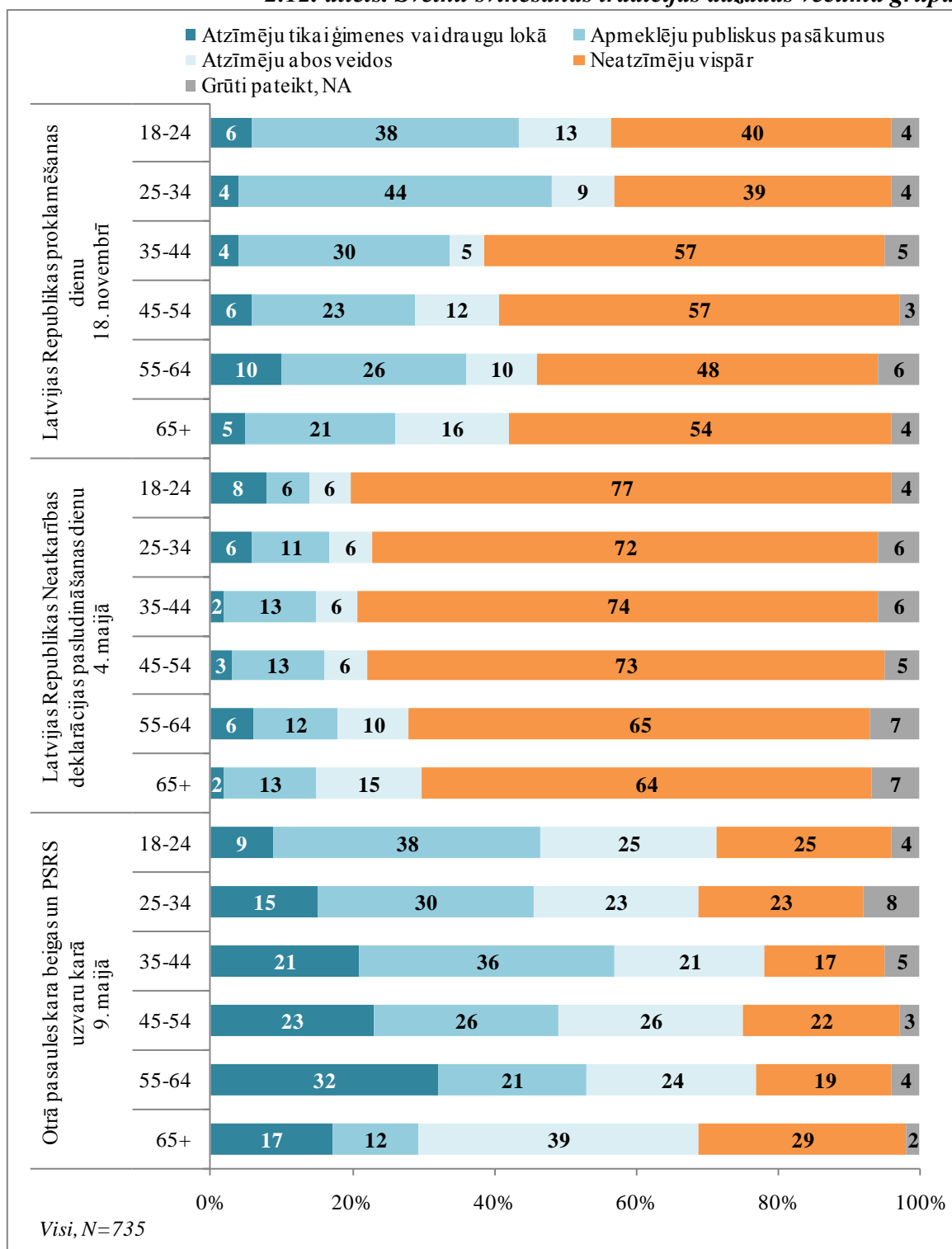
Salīdzinot aptaujas rezultātus ar citiem agrāk veiktiem pētījumiem, redzams, ka nav pamata uzskatīt, ka Latvijas Republikas proklamēšanas dienas 18. novembrī svinēšanas tradīcijas kopš 2008. gada būtu būtiski mainījušās. 2008. gadā veiktās iedzīvotāju aptaujas rezultāti liecināja, ka jebkādā veidā (mājās kopā ar ģimeni, ar draugiem, publiskos pasākumos) šos svētkus svin 46% cittautiešu un 66% latviešu.¹² 2012. gada beigās veiktā iedzīvotāju aptaujā tika konstatēts, ka 18. novembri jebkādā veidā atzīmē 53% cittautiešu un 80% latviešu.¹³ Atšķirības atbildēs kopumā nav uzskatāmas par statistiski nozīmīgām vai tādām, kas liecina par nozīmīgu tendenci, jo iekļaujas nejausās izlases statistiskās kļūdas diapazonā.

Jāatzīmē, ka NVO biedri un aktīvisti ievērojami biežāk atzīmē Latvijas Republikas proklamēšanas dienas 18. novembrī (73%), salīdzinot ar tiem, kas nav NVO biedri (46%). Īpaši jāuzsver atšķirības dalībā publiskos pasākumos (NVO biedri – 47%; tie, kas nav NVO biedri – 30%). Arī Latvijas Republikas Neatkarības deklarācijas pasludināšanas dienu 4. maijā NVO biedri un aktīvisti atzīmē biežāk (NVO biedri – 58%; tie, kas nav NVO biedri – 23%).

¹² B. Zepa. (zin. red.) (2008) *Mēs. Svētki. Valsts. Valsts svētku svinēšanas socioloģiskā izpēte*. Rīga: Baltic Institute of Social Sciences, 71. lpp.

¹³ Kaprāns, M., Procevska, O. (2013). *Latvijas sociālās atmiņas monitorings, 2012/2013*. (Iedzīvotāju aptaujas datu tabulas).

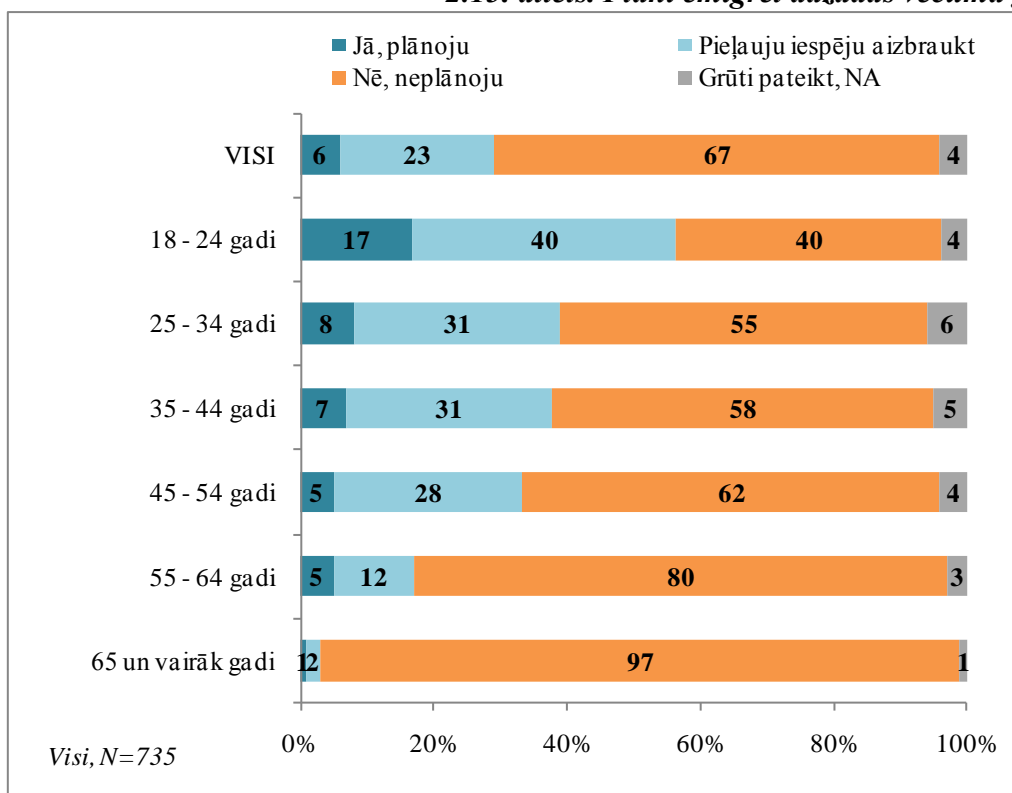
2.12. attēls. Svētku svinēšanas tradīcijas dažādās vecuma grupās (%)

Plāni emigrēt

Aptaujas dalībniekiem tika uzdots arī jautājums, vai plānojat tuvākajā laikā atstāt Latviju ar nolūku uzlabot savu vai ģimenes materiālo stāvokli. Kopumā divas trešdaļas Latvijas mazākumtautību neplāno atstāt Latviju (67%), 23% pieļauj tādu iespēju, bet 6% plāno aizbraukt (skat. 2.13. attēlu). Ievērojami lielāka daļa aizbraukt gribētāju ir jaunākās paaudzes vidū. Piemēram, vecuma grupā 18-24 gadi Latviju atstāt plāno 17%, 40% pieļauj tādu iespēju, bet 40% neplāno to darīt. Savukārt to vidū, kas ir vecāki par 65 gadiem, 97% norāda, ka neplāno atstāt Latviju.

2.13. attēls. Plāni emigrēt dažādās vecuma grupās (%)

2.2. PILSONISKĀ LĪDZDALĪBA

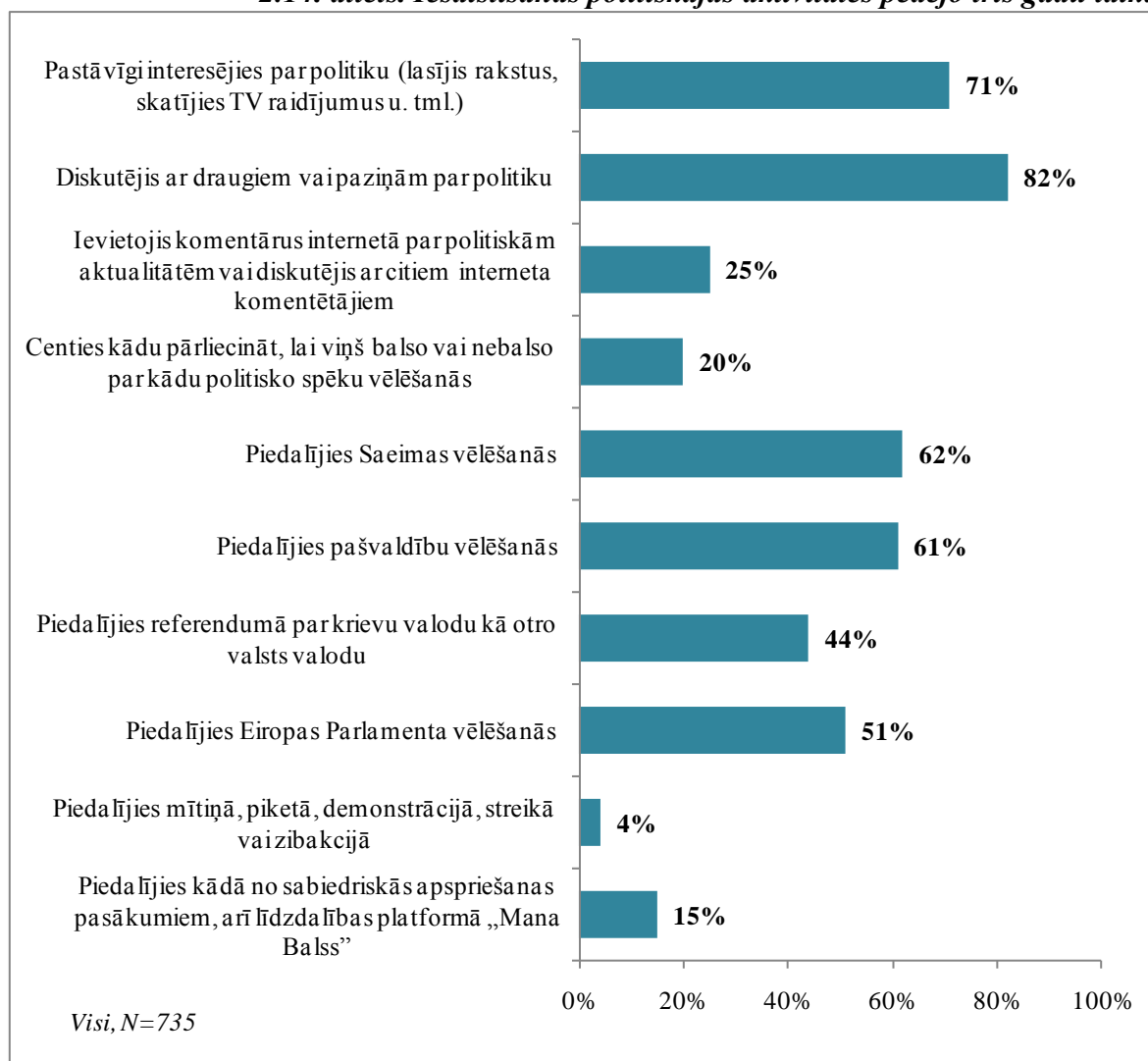
Mazākumtautību pilsoniskās līdzdalības Latvijas dzīvē izpētē tika izmantoti gan rādītāji, kas attiecas uz politisko līdzdalību – līdzdalība vēlēšanās un referendumos, politisko procesu apspriešana, gan rādītāji, kas raksturo vairāk dalību sociālajos sabiedrības procesos – strādājis kā brīvprātīgais kādā NVO, festivālā, koncertā vai kādā citā pasākumā, ziedojis kaut ko labdarības organizācijām vai akcijām, piedalījies Lielajā sakopšanas talkā u.c.

Līdzdalība politiskajos procesos

Aptaujas rezultāti parāda, ka aptaujātie mazākumtautību pārstāvji salīdzinoši aktīvi iesaistās gan politiskajos, gan sociālajos procesos Latvijā. 82% aptaujāto ir diskutējuši ar draugiem vai paziņām par politiku, 71% ir skatījuši TV raidījumus vai lasījis rakstus par politiku, 62% ir piedalījušies Saeimas vēlēšanās, 61% – pašvaldību vēlēšanās un 51% – Eiropas Parlamenta vēlēšanās (skat. 2.14. attēlu). Referendumā par krievu valodu kā otro valsts valodu ir piedalījušies 44% aptaujāto.

Salīdzinoši daudz mazāk mazākumtautību pārstāvju ir ievietojuši komentārus internetā par politiskajām aktualitātēm un diskutējuši ar citiem interneta komentētājiem (25%), vēl mazāk aptaujāto ir centušies kādu pārliecināt, lai viņš balso vai nebalso par kādu politisko spēku vēlēšanās (20%). Pavisam maza daļa piedalās mītiņos, piketos, demonstrācijās vai zibakcijās (4%). Salīdzinoši vairāk aptaujāto ir piedalījušies kādā no sabiedriskās apspriešanas pasākumiem, tai skaitā, līdzdalības platformā „Mana Balss” (15%).

2.14. attēls. Iesaistīšanās politikajās aktivitātēs pēdējo trīs gadu laikā (%)

Jāuzsver, ka, ņemot vērā atšķirīgo jautājuma formulējumu, aptaujas rezultāti nav salīdzināmi ar iepriekšējām aptaujām, bet ir iespējams analizēt tendences dažādās mazākumtautību apakšgrupās, un šeit interesanti dati ir, aplūkojot aptaujāto atbildes dažādās vecuma grupās:

- salīdzinot ar citām grupām, jaunieši retāk interesējas par politiku (lasa rakstus, skatās TV raidījumus u. tml.);
- savukārt jaunieši biežāk piedalās interneta diskusijās, kā arī sabiedriskās apspriešanās, tai skaitā, līdzdalības platformā „Mana Balss”;
- jauni cilvēki kopumā mazāk aktīvi piedalās arī dažādās vēlēšanās, bet izņēmums ir referendums par krievu valodu kā otro valsts valodu, kur jaunu cilvēku līdzdalības līmenis būtiski neatšķiras no vidējās paaudzes, bet senioru vidū līdzdalības līmenis ir nedaudz zemāks.

Jāuzsver, ka aptaujas dalībnieku vidū 72% aptaujāto bija Latvijas Republikas pilsoņi, 22% bija Latvijas nepilsoņi, 4% – Krievijas pilsoņi un daži citu valstu pilsoņi. Aptaujāto Latvijas nepilsoņu vidū (N=159) tikai 7% plāno iegūt Latvijas pilsonību, naturalizējoties tuvāko 12 mēnešu laikā. Tas ir nedaudz zemāks rādītājs nekā 2014. gada aptaujā¹⁴, kad 11% aptaujāto Latvijas nepilsoņu puda

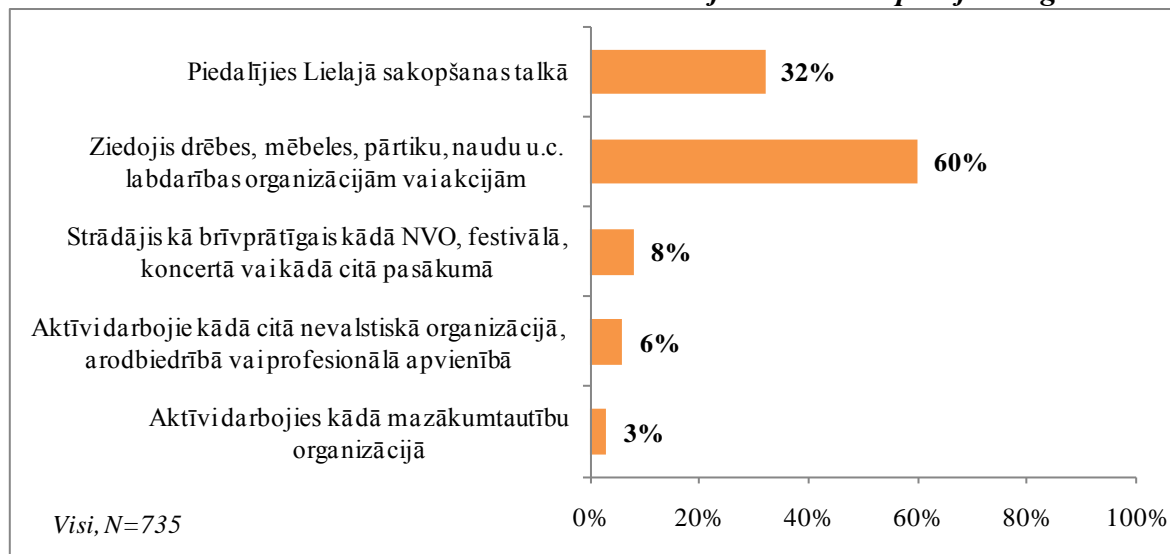
¹⁴ SKDS (2014). Pētījums „Piederības sajūta Latvijai. Mazākumtautību aptauja”. Pieejams: http://providus.lv/article_files/2682/original/atskaite_piederiba_08_2014.pdf

viedokli plāno iegūt Latvijas pilsonību, naturalizējoties tuvāko 12 mēnešu laikā, tomēr jāuzsver, ka atšķirība atbildēs ir statistiskās kļūdas ietvaros un neļauj izdarīt secinājumus par kādu tendenci.

Līdzdalība sabiedriskajos procesos

Salīdzinoši liela daļa aptaujāto mazākumtautību pārstāvju ir nodarbojušies ar labdarību un kaut ko – drēbes, mēbeles, pārtiku, naudu – ir ziedojuši labdarības organizācijām vai akcijām (60%) (skat. 2.15. attēlu). Arī Lielajā sakopšanas talkā ir ļoti augsts līdzdalības rādītājs – 32%. Kā brīvprātīgie kaut kur strādājuši gan ir tikai 8% aptaujāto. Mazākumtautību organizācijā aktīvi darbojas tikai 3% aptaujāto, bet kādā citā nevalstiskā organizācijā – 6%.

2.15. attēls. Iesaistīšanās sabiedriskajās aktivitātēs pēdējo trīs gadu laikā (%)

Jaunieši vecumā no 18-24 gadiem salīdzinoši biežāk strādā kā brīvprātīgie kādā NVO, festivālā vai kādā citā pasākumā. Šī vecuma grupa ir arī viena no aktīvākajām Lielajā sakopšanas talkā, bet nedaudz retāk viņu vidū ir to, kas ziedojuši kaut ko labdarības organizācijām vai akcijām.

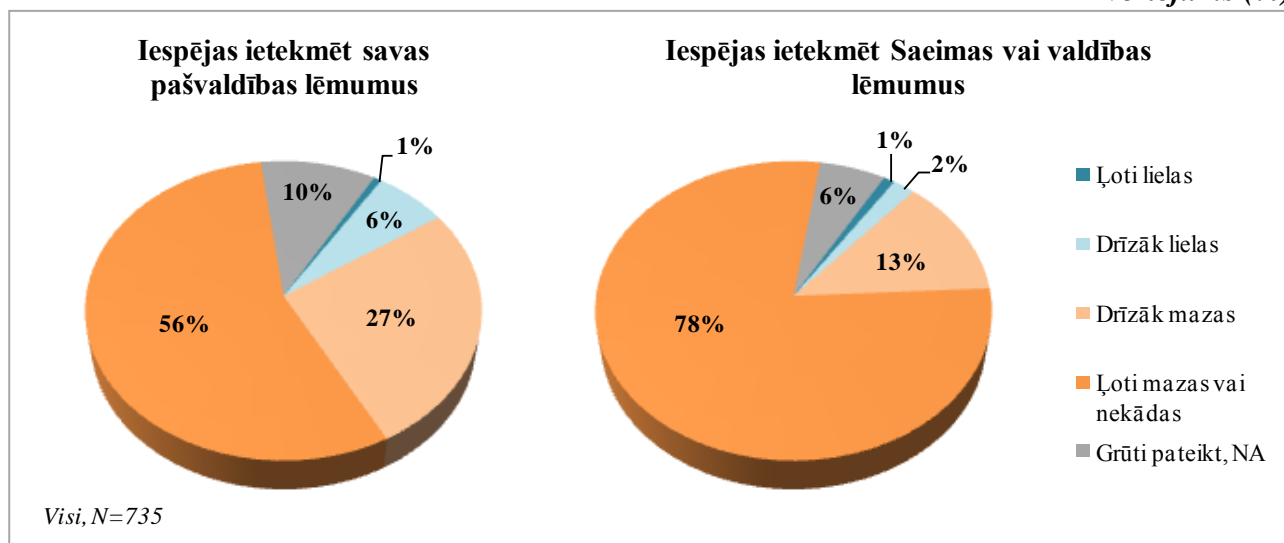
Aplūkojot līdzdalības līmeni sabiedriskajās aktivitātēs dažādu mazākumtautību vidū, jāuzsver, ka atbildes neparāda statistiski nozīmīgas atšķirības, tāpat līdzdalība sabiedriskajās aktivitātes neatšķiras pēc pilsoniskās piederības – pilsoņi un nepilsoņi vienlīdz bieži strādā kā brīvprātīgie un ziedo labdarības organizācijām. Lielajā sakopšanas talkā Latvijas nepilsoņi pat ir bijuši nedaudz aktīvāk iesaistīti nekā pilsoņi.

Ticība ietekmes spējai

Sociālo zinātņu pārstāvju darbos tiek atzīts, ka viens no galvenajiem faktoriem, kas var mazināt interesi aktīvi iesaistīties politiskajā un sabiedriskajā dzīvē ir negatīva pieredze saistībā ar iespēju ietekmēt kādus lēmumus¹⁵. Aptaujā Latvijas mazākumtautībām tika uzdots jautājums, kā Jūs vērtējat iespējas ietekmēt savas pašvaldības lēmumus un Saeimas vai valdības lēmumus. Jāuzsver, ka pārliecība par iespēju ietekmēt Saeimas vai valdības, kā arī pašvaldības lēmumus ir ļoti zema. Tikai 1% aptaujāto uzskata, ka viņiem ir lielas iespējas ietekmēt Saeimas vai valdības, kā arī pašvaldības lēmumus (skat. 2.16. attēlu). Lielākā daļa aptaujāto savas iespējas ietekmēt lēmumus vērtē kā ļoti zemas – 56% ļoti zemu vērtē savas iespējas ietekmēt pašvaldības lēmumus un 79% – Saeimas vai valdības lēmumus.

¹⁵ Dahl, Robert A. (1963/2002) *Modern Political Analysis*, Sixth edition. Pearson.

2.16. attēls. Iespēju ietekmēt savas pašvaldības lēmumus un Saeimas vai valdības lēmumus vērtējums (%)

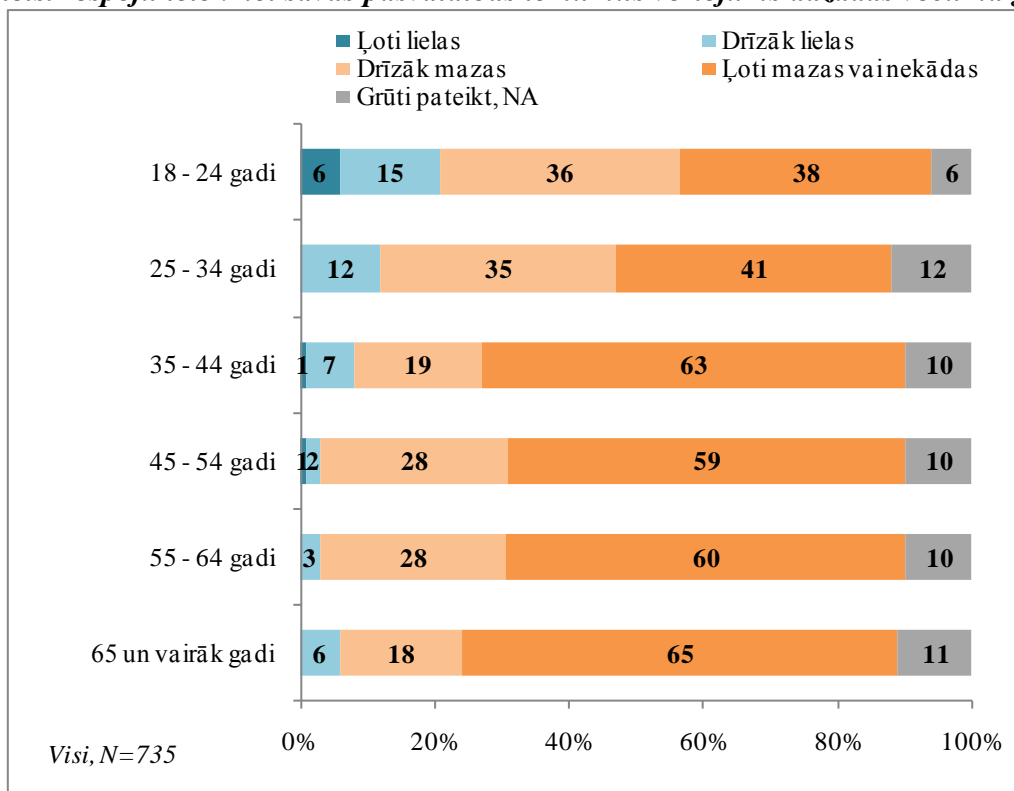
Salīdzinoši pozitīvāk noskaņoti par savu ietekmes spēju gan attiecībā uz pašvaldību lēmumiem, gan arī Saeimas un valdības lēmumiem ir gados jaunāki cilvēki, īpaši vecumā no 18-24 gadiem. Piemēram, jauniešu vidū (18-24 gadi) savas iespējas ietekmēt pašvaldības lēmumus kā lielas vai drīzāk lielas vērtē 21%, bet vecuma grupā 25-34 gadi tādu viedokli pauž vien 12%, un vecuma grupā 35-44 gadi – 8% (skat. 2.17. attēlu). Attiecībā uz iespēju ietekmēt Saeimas un valdības lēmumus tendence ir līdzīga: vecuma grupā 18-24 gadi savas iespējas kā lielas vai drīzāk lielas vērtē 11%, vecuma grupā 25-34 gadi – 1%, un vecuma grupā 35-44 gadi – 3% (skat. 2.18. attēlu). Iespējams, skepsi palielina dzīves laikā uzkrātā pieredze.

Nedaudz optimistiskāk noskaņoti ir arī NVO biedri un aktīvisti. Tiesa, viņu optimisms izpaužas tā, ka viņi biežāk atzīmē atbildi, ka iespējas ietekmēt Saeimas, valdībai vai pašvaldību lēmumus ir drīzāk mazas, nevis ļoti mazas. Piemēram, uz jautājumu par iespēju ietekmēt pašvaldības lēmumus atbildi *drīzāk mazas* sniedz 43% NVO pārstāvju un 26% visi pārējie aptaujātie, bet *ļoti mazas* – 36% NVO pārstāvju un 57% visi pārējie aptaujātie.

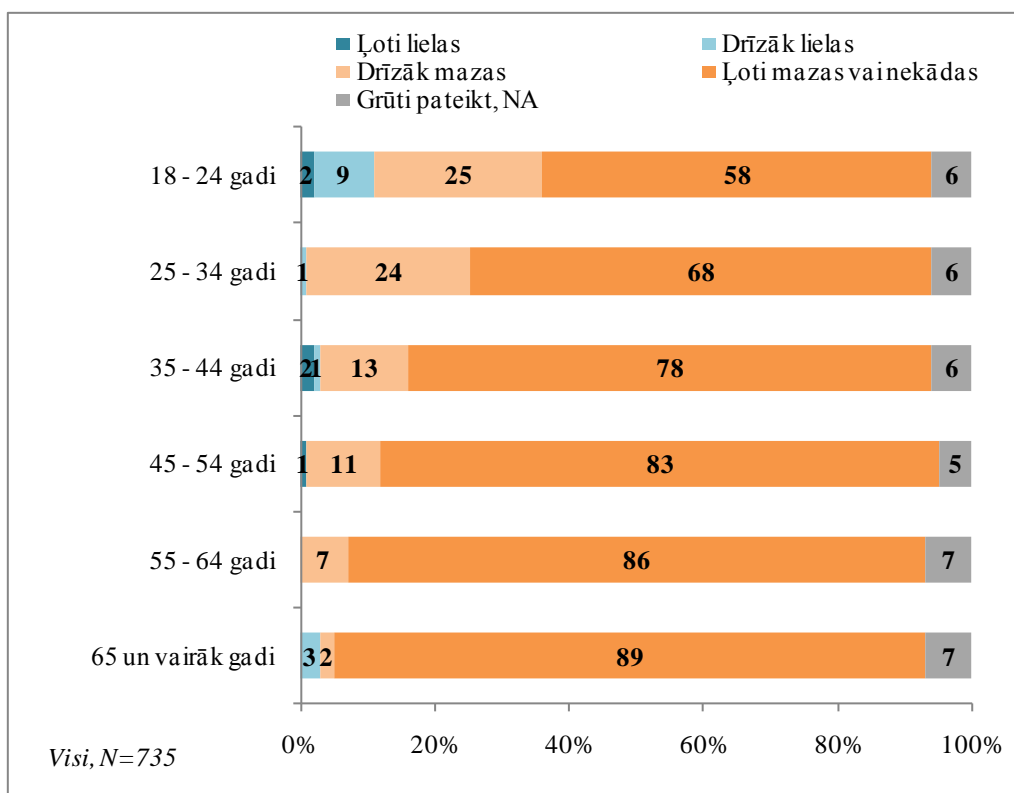
Jāpiebilst, ka arī latvieši ļoti kritiski vērtē iespējas ietekmēt pašvaldības lēmumus un Saeimas vai valdības lēmumus. 2014. gada aptauja¹⁶ parāda, ka Latvijas iedzīvotāju vidū kopumā 9% uzskata, ka viņiem ir lielas iespējas ietekmēt pašvaldības lēmumus (82% vērtē tās kā mazas); 3% uzskata, ka viņiem ir lielas iespējas ietekmēt Saeimas vai valdības lēmumus (88% vērtē tās kā mazas).

¹⁶ LU Sociālo un politisko pētījumu institūts (2014). Cik demokrātiska ir Latvija?: Demokrātijas audits, 2005–2014. Zin. red. Juris Rozenvalds. Pieejams: http://www.szf.lu.lv/fileadmin/user_upload/szf_faili/Petnieciba/Demokratijas_audits_2014_kopaa.pdf

2.17. attēls. Iespēju ietekmēt savas pašvaldības lēmumus vērtējums dažādās vecuma grupās (%)

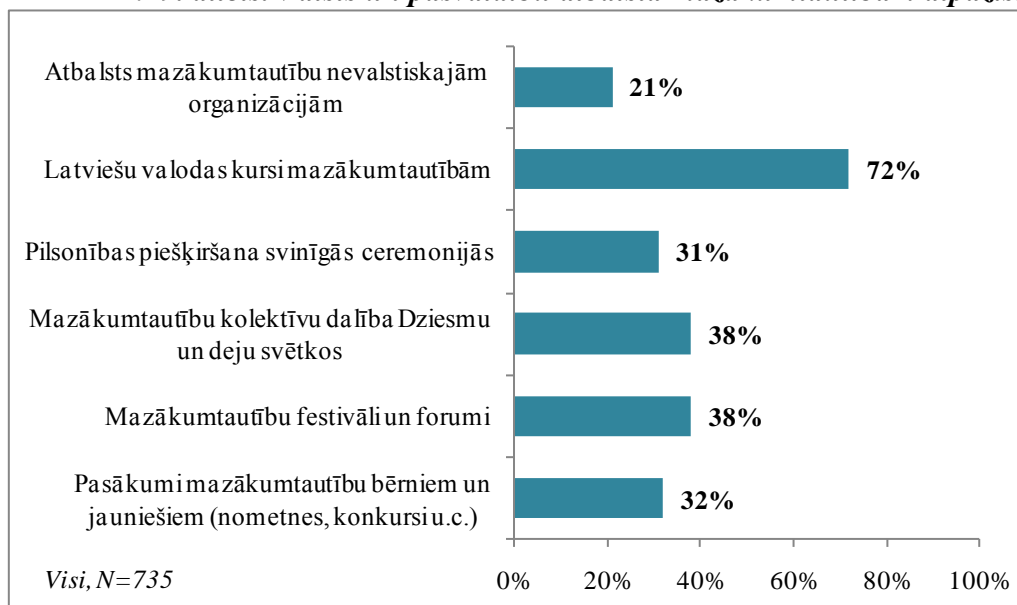
2.18. attēls. Iespēju ietekmēt Saeimas vai valdības lēmumus vērtējums dažādās vecuma grupās (%)

2.3. VIEDOKLIS PAR VALSTS UN PAŠVALDĪBU ATBALSTU MAZĀKUMTAUTĪBĀM LATVIJĀ

Visplašāk atpazītais atbalsts mazākumtautībām ir latviešu valodas kursi, kurus ir pamanījuši 72% aptaujāto mazākumtautību (skat. 2.19. attēlu). 38% ir pamanījuši arī mazākumtautību kolektīvu dalība Dziesmu un deju svētkos un mazākumtautību festivālus un forumus. Nedaudz mazāk – 32% – ir pamanījuši pasākumus mazākumtautību bērniem un jauniešiem (nometnes, konkursi u.c.). 31% ir pamanījuši pilsonības piešķiršanas svinīgās ceremonijas, un tikai 21% zina, ka tiek sniegts zināms atbalsts arī mazākumtautību nevalstiskajām organizācijām.

2.19. attēls. Valsts un pašvaldību atbalsta mazākumtautībām atpazīstamība (%)

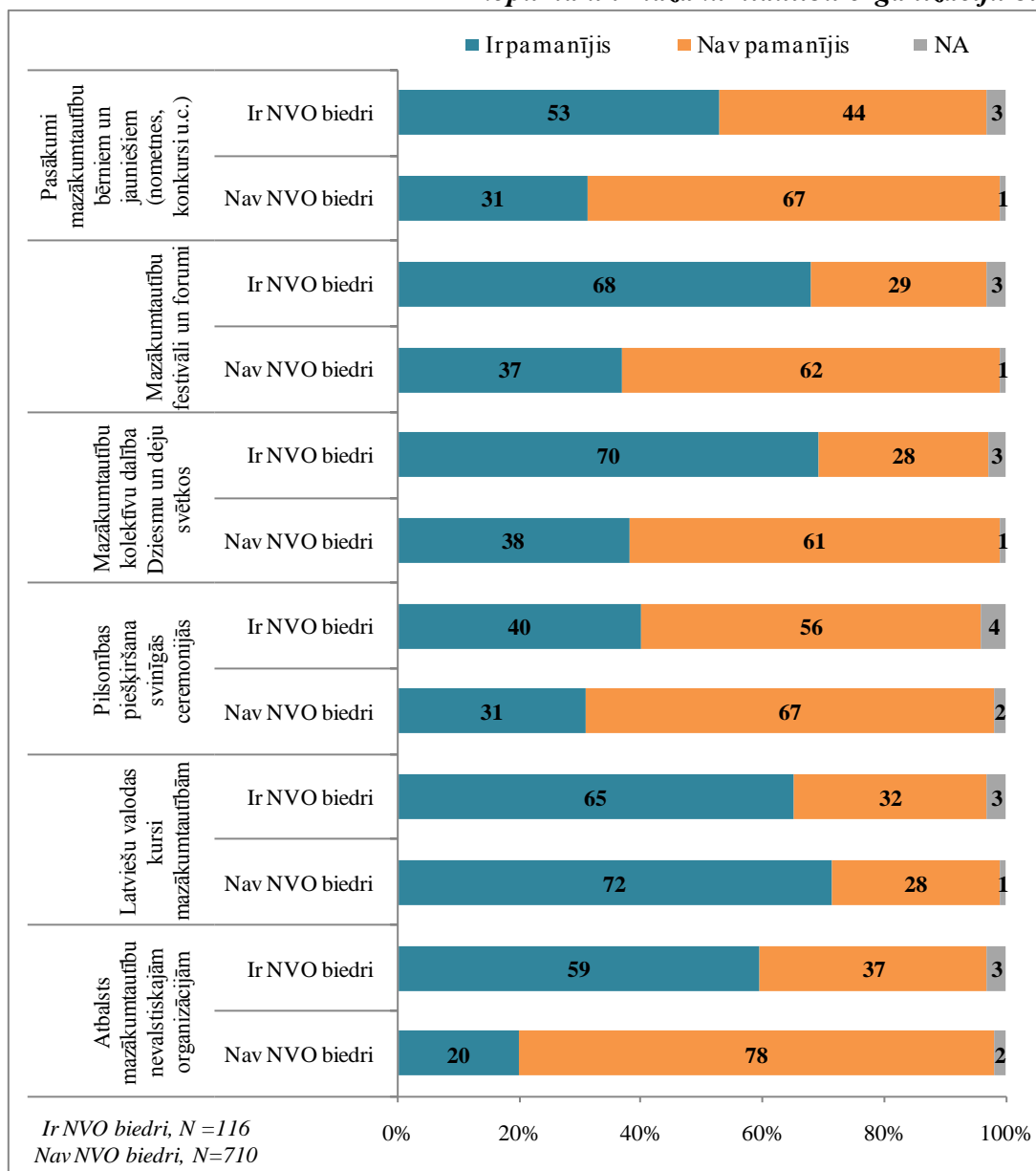

Pārsteidzošā kārtā nevar teikt, ka jaunieši no 18-24 gadiem būtu sliktāk informēti par šiem dažādajiem pasākumiem. Tieši otrādi – par pasākumiem mazākumtautību bērniem un jauniešiem (nometnes, konkursi u.c.) un mazākumtautību kolektīvu dalību Dziesmu un deju svētkos jauniešu grupa ir labāk informēta par vidējās un vecākās paaudzes pārstāvjiem (starpība ar citām vecuma grupām 10-15%). Jauniešu vidū gan ir nedaudz mazāk to, kas ir dzirdējuši par atbalstu mazākumtautību nevalstiskajām organizācijām (jaunieši vecumā no 18-24 gadiem – 17%; to vidū, kas vecāki par 65 gadiem, – 26%).

Saprotamu iemeslu dēļ NVO biedri un aktīvisti kopumā ir ievērojami labāk informēti par valsts un pašvaldību atbalstu mazākumtautībām. Gandrīz par visiem pasākumiem vērojamas statistiski būtiskas atšķirības atbildēs, izņemot jautājumā par latviešu valodas kursu atpazīstamību (skat. 2.20.attēlu).

2.20. attēls. Valsts un pašvaldību atbalsta mazākumtautībām atpazīstamība: mazākumtautības kopumā un mazākumtautību organizāciju biedri (%)

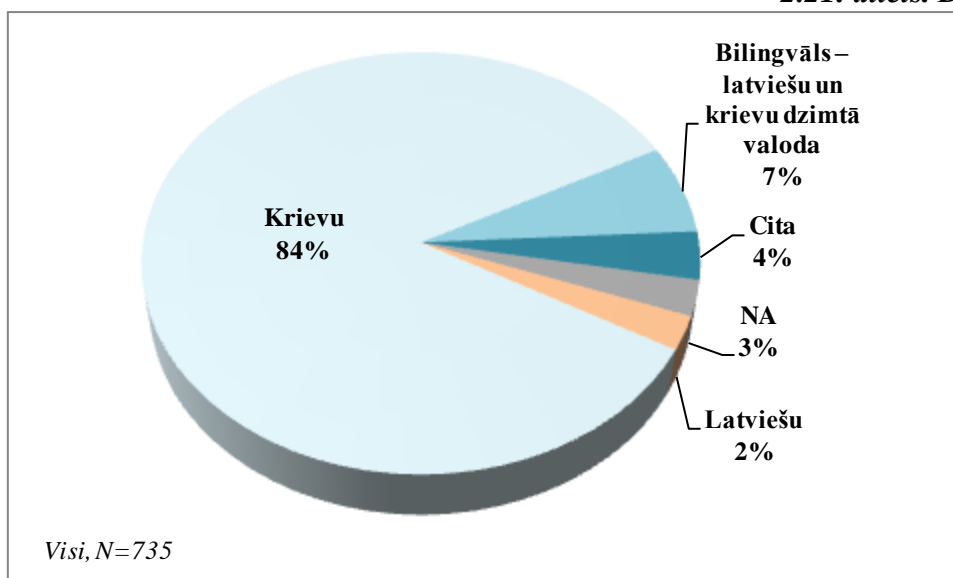

2.4. LATVIEŠU VALODAS ZINĀŠANAS UN LIETOŠANA

Dzimtā valoda un latviešu valodas zināšanas

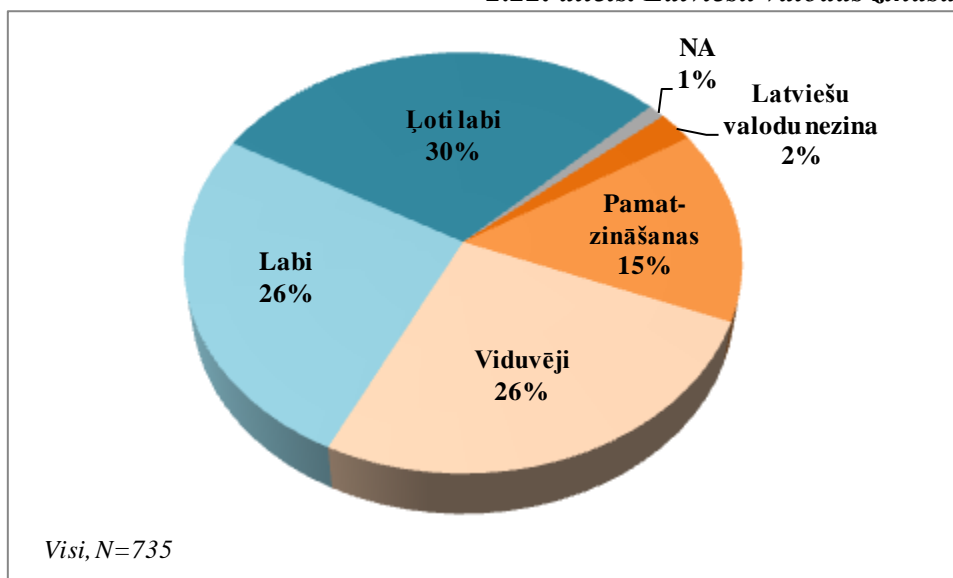
Lielākajai daļai aptaujāto mazākumtautību dzimtā valoda ir krievu valoda – 84% (skat. 2.21. attēlu). 7% norāda, ka viņi uzskata sevi par bilingvāliem, jo dzimtā valoda ir gan latviešu, gan krievu, 4% dzimtā valoda ir kāda cita valoda (ne latviešu un ne krievu), bet 3% aptaujāto par savu dzimto valodu uzskata latviešu valodu (3% nesniedza atbildi uz šo jautājumu).

2.21. attēls. Dzimtā valoda

Novērtējot savas latviešu valodas zināšanas, 30% pauž viedokli, ka zina latviešu valodu ļoti labi, bet 26% – labi (skat. 2.22. attēlu). 26% aptaujāto savas latviešu valodas zināšanas novērtē kā viduvējas, bet tikai 2% uzskata, ka viņi latviešu valodu nezina (15% ir latviešu valodas pamatzināšanas). Salīdzinot šīs aptaujas rezultātus ar aptaujām 2012. un 2014. gadā, jāsecina, ka latviešu valodas zināšanu pašvērtējums Latvijas mazākumtautību vidū ir nedaudz pieaudzis, jo 2012. gadā 78% iedzīvotāju, kuru dzimtā valoda nav latviešu, novērtēja savas latviešu valodas prasmes kā ļoti labas, labas un viduvējas, 2014. gadā šis rādītājs bija 77%¹⁷ (2015. gadā summārais rādītājs ir 83%, tomēr jāuzsver, ka starpība ir statistiskās kļūdas ietvaros).

2.22. attēls. Latviešu valodas zināšanu vērtējums

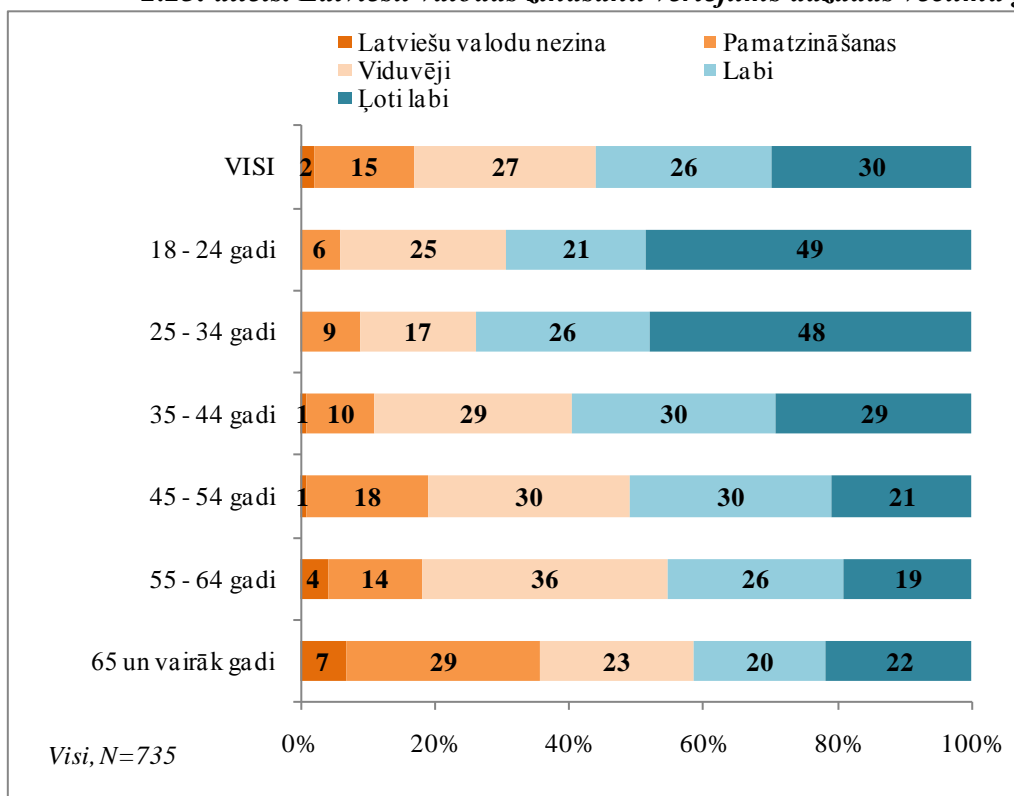
Kā jau daudzi citi pētījumi to ir parādījuši¹⁸, latviešu valodas zināšanu pašvērtējums ir ievērojami augstāks jauniešu vidū. Ja jauniešu vidū vecumā 18-24 gadi 70% uzskata, ka zina latviešu valodu

¹⁷ Latviešu valodas aģentūra (2012, 2014). *Latvijas valodas situācijas sociolingvistiskā izpēte*. Npublicēti dati, pēc pieprasījuma.

¹⁸ Baltic Institute of Social Sciences (2008). Pētījums „Valoda. Latvijas iedzīvotāju aptauja”. Pasūtītājs: LVAVP; Latviešu valodas aģentūra (2012, 2014). *Latvijas valodas situācijas sociolingvistiskā izpēte*. Npublicēti dati, pēc pieprasījuma.

labi un ļoti labi, un nav neviena, kas norādītu, ka latviešu valodu nezina vispār, tad to vidū, kas vecāki par 65 gadiem, latviešu valodu labi un ļoti labi zina 42%, bet latviešu valodu nezina nemaz 7% (skat. 2.23. attēlu).

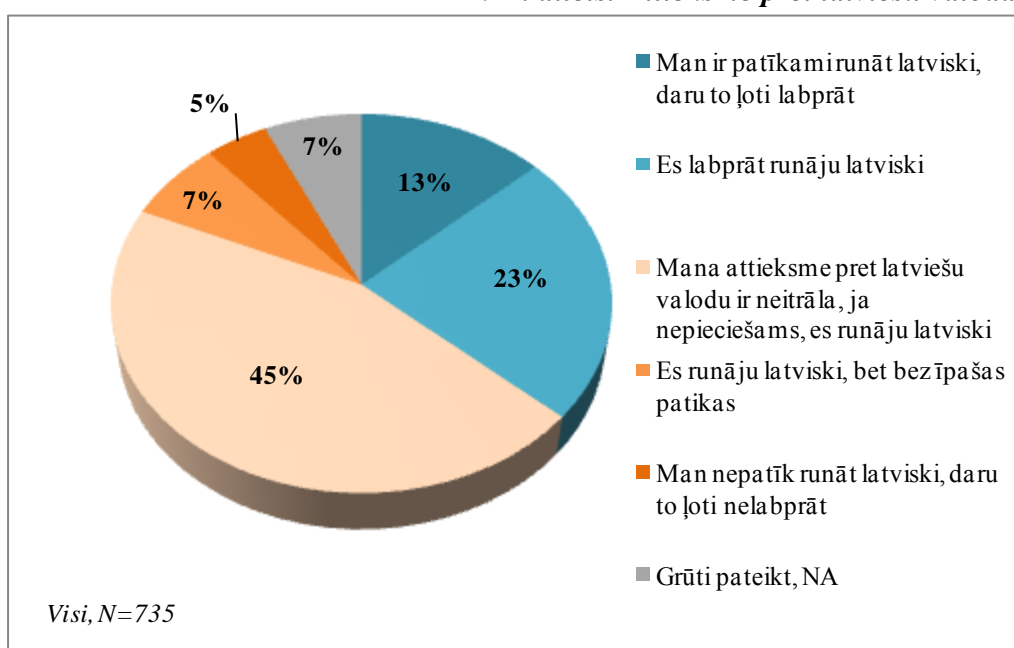
2.23. attēls. Latviešu valodas zināšanu vērtējums dažādās vecuma grupās (%)

Attieksme pret latviešu valodas lietošanu

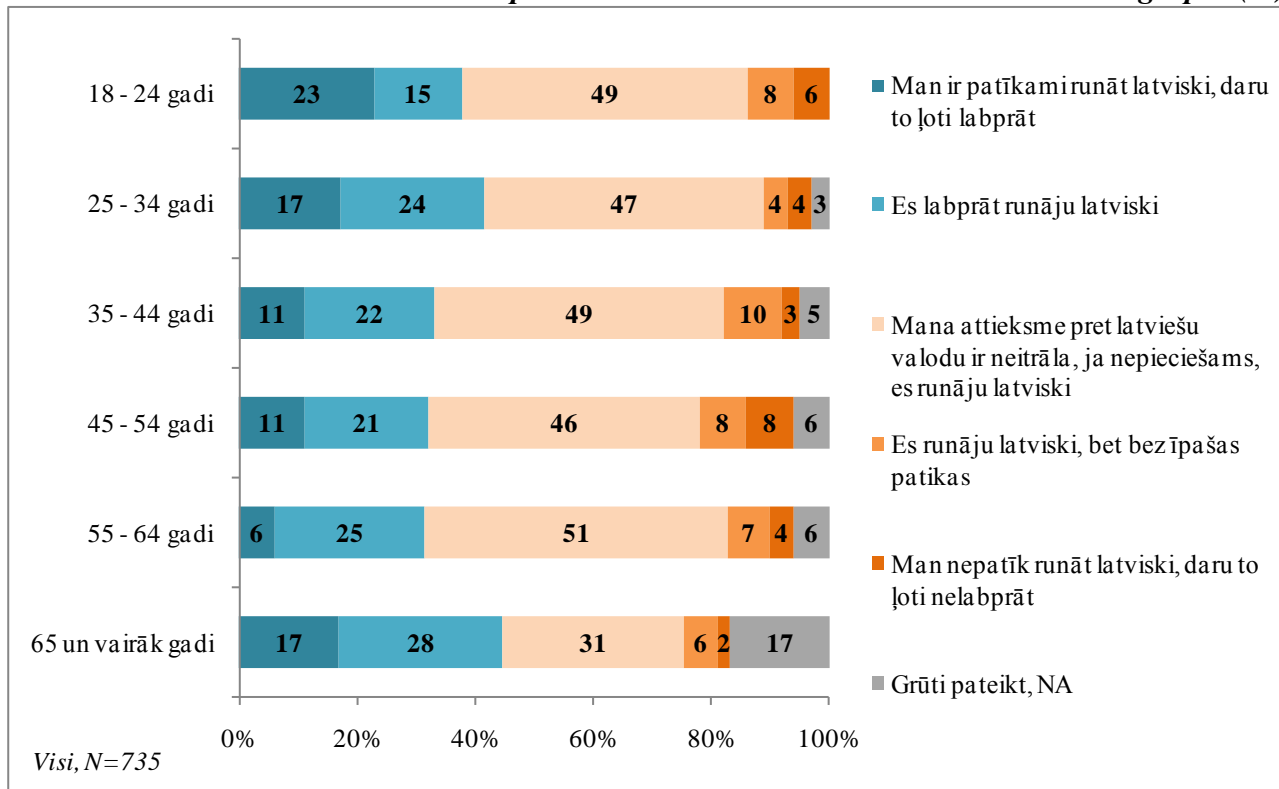
Attieksme pret latviešu valodas lietošanu mazākumtautību vidū visbiežāk ir neitrāla vai pozitīva. 36% labprāt runā latviski, 45% norāda, ka viņu attieksme pret latviešu valodu ir neitrāla, ja nepieciešams, runā latviski, bet bez īpašas patikas latviski runā 7% mazākumtautību, bet tādu, kas ļoti nelabprāt runā latviski, ir 5% (skat. 2.24. attēlu).

2.24. attēls. Attieksme pret latviešu valodas lietošanu

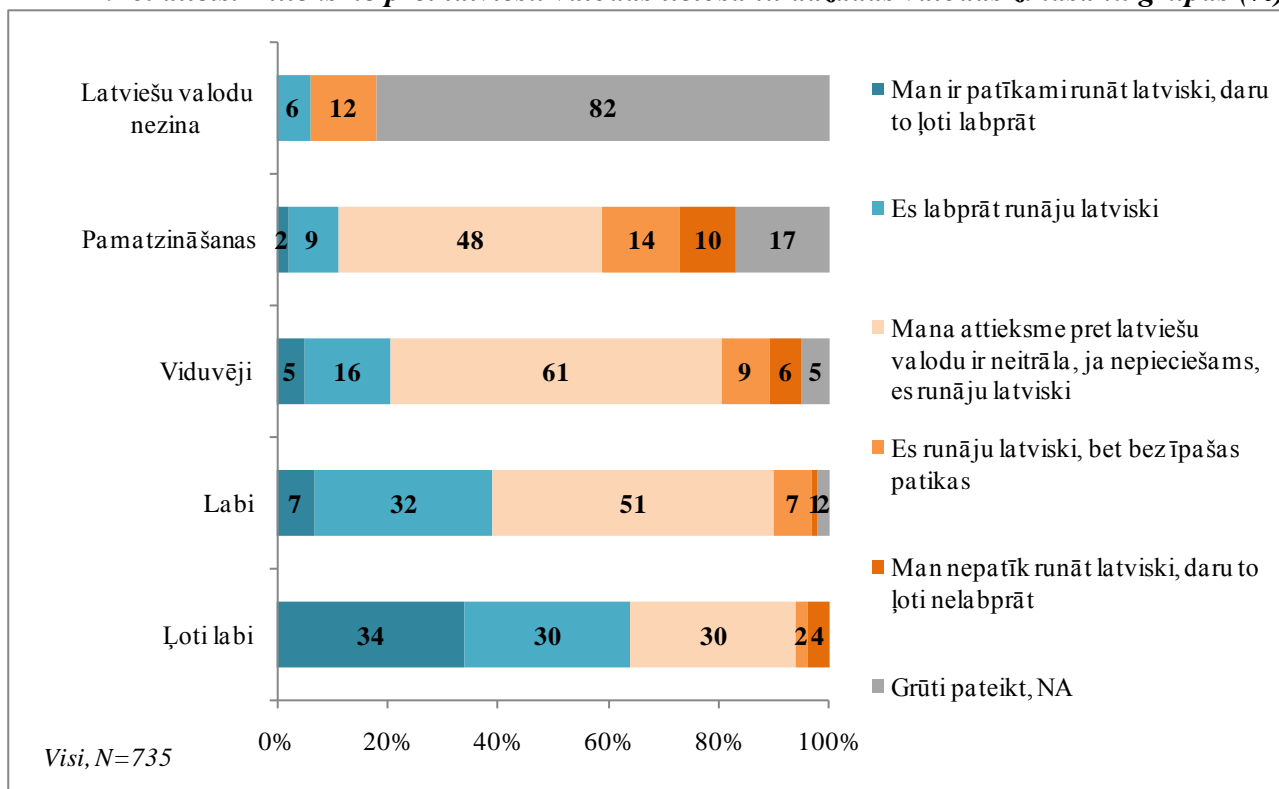

Aplūkojot mazākumtautību atbildes dažādās vecuma grupās, jāuzsver, ka statistiski būtiskas tendences nav vērojamas, izņemot to, ka vecumā no 18-24 gadiem ir nedaudz vairāk to, kas ļoti labprāt runā latviski, bet to vidū, kas ir vecāki par 65 gadiem, ir lielāka daļa aptaujāto, kas nav snieguši skaidru atbildi – 17% (skat. 2.25. attēlu). To, var skaidrot ar faktu, ka viņu vidū ir vairāk latviešu valodas nepratēju, tādēļ arī viņi neatbild uz šo jautājumu.

2.25. attēls. Attieksme pret latviešu valodas lietošanu dažādās vecuma grupās (%)

2.26. attēls. Attieksme pret latviešu valodas lietošanu dažādās valodas zināšanu grupās (%)

Ja aplūko attieksmi pret runāšanu latviski pēc latviešu valodas zināšanu līmeņiem, redzams, ka tie, kas latviešu valodu nezina, neatbild uz šo jautājumu (82%), bet kopumā ir vērojama tendence: jo augstāks latviešu valodas zināšanu pašvērtējums, jo pozitīvāka attieksme pret runāšanu latviski (skat. 2.26. attēlu). Piemēram, to vidū, kas latviešu valodu zina ļoti labi, 34% ļoti labprāt runā latviski, 30% – labprāt, bet 30% ir neitrāla attieksme, savukārt, to vidū, kam ir tikai pamatzināšanas, tikai 2% ļoti labprāt runā latviski, 9% labprāt runā latviski, bet 48% ir neitrāla attieksme pret runāšanu latviski.

Valodu lietošana

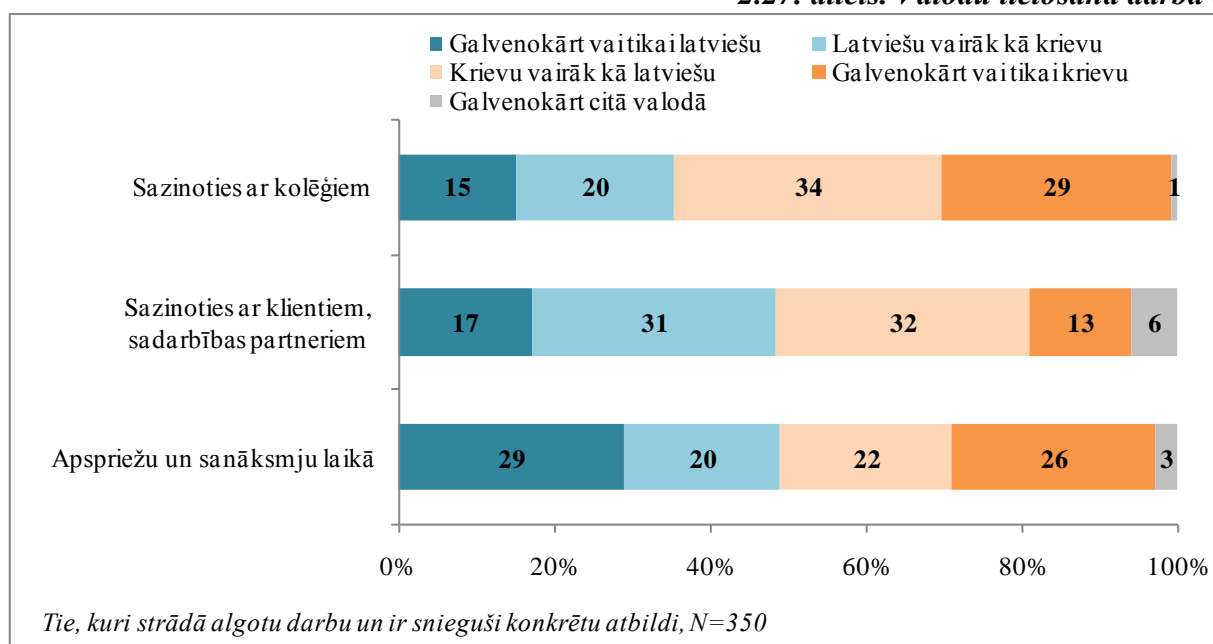
Jautājumi par valodu lietošanu aptver dažādas situācijas, kuras var grupēt šādi: valodu lietošana darbā dažādās situācijās, valodu lietošana publiskajā telpā – valsts iestādēs, pašvaldību iestādēs, mācību iestādēs, veselības aprūpes iestādēs, sabiedriskajā transportā utt., un valodu lietošana privātajā telpā – ar ģimenes locekļiem, ar draugiem un uzrunājot latviešus (nav precizēts, kādā situācijā).

Valodu lietošanu darbā

Aptaujas rezultāti parāda, ka latviešu valoda un krievu valoda darba situācijās sarunā tiek lietota vienlīdz bieži – tas attiecas uz sazināšanos ar klientiem un sadarbības partneriem un apspriežu laikā. Saziņā ar klientiem un sadarbības partneriem 48% aptaujāto runā latviešu valodā vairāk kā krievu, bet 46% – runā krievu valodā vairāk kā latviešu (summētas atbildes galvenokārt un vairāk), 6% sazinoties ar klientiem un sadarbības partneriem izmanto kādu citu valodu (skat. 2.27. attēlu). Apspriežu laikā 49% aptaujāto runā latviešu valodā vairāk kā krievu, bet 48% – runā krievu valodā vairāk kā latviešu (summētas atbildes galvenokārt un vairāk), 3% sazinoties apspriežu laikā izmanto kādu citu valodu.

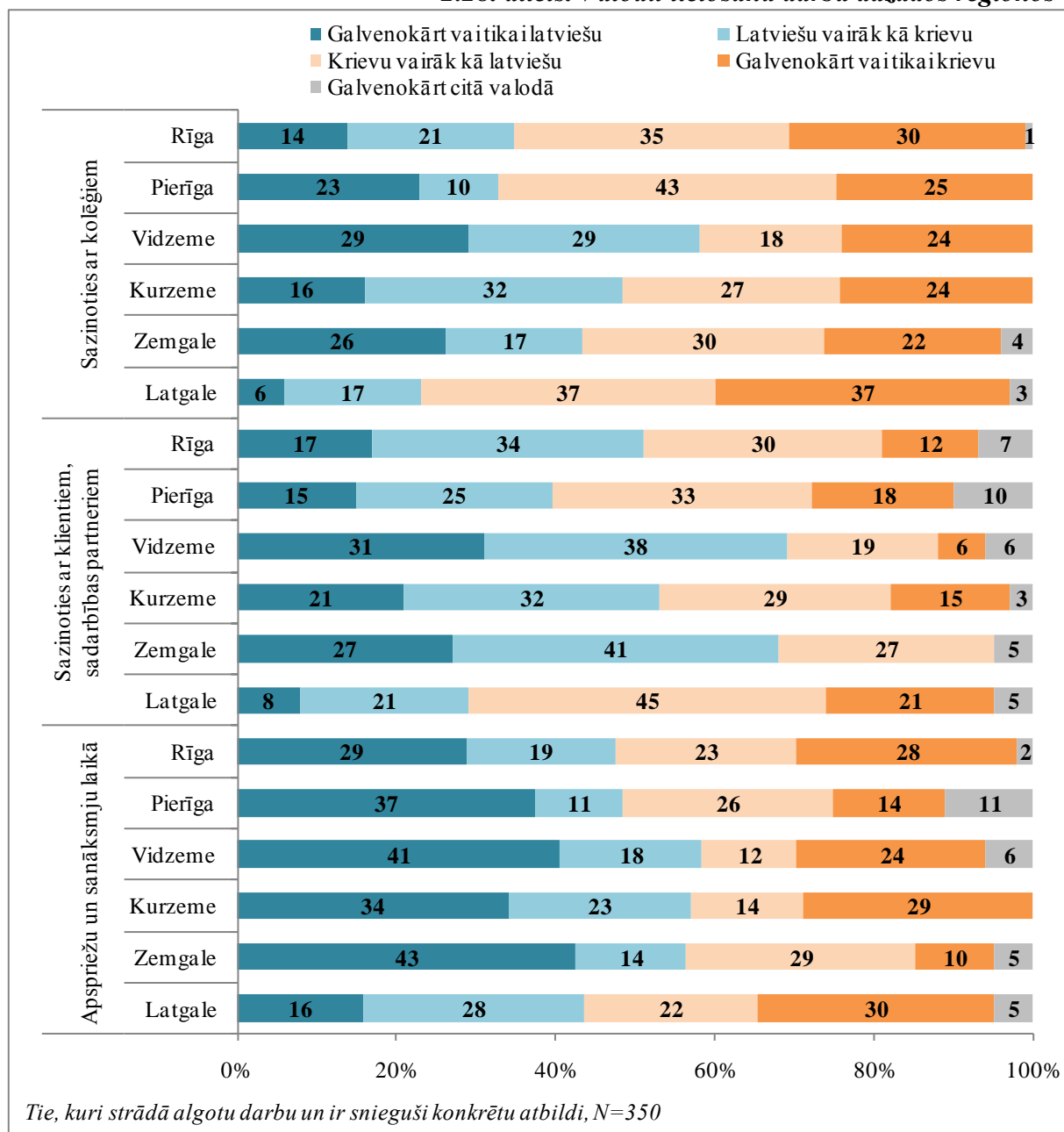
Sarunājoties ar darba kolēģiem krievu valoda pat tiek lietota biežāk kā latviešu valoda: sazinoties ar kolēģiem 35% aptaujāto runā latviešu valodā vairāk kā krievu, bet 63% – runā krievu valodā vairāk kā latviešu (summētas atbildes galvenokārt un vairāk), 3% sazinoties ar kolēģiem izmanto kādu citu valodu.

2.27. attēls. Valodu lietošana darbā (%)

Aplūkojot valodu lietošanu dažādās situācijās darbā Latvijas reģionos, redzams, ka latviešu valoda biežāk tiek lietota Vidzemē, Zemgalē un Kurzemē, bet retāk – Latgalē (skat. 2.28. attēlu). Latgalē sarunās ar kolēģiem tikai 23% izmanto pārsvarā latviešu valodu, bet 74% pārsvarā runā krieviski.

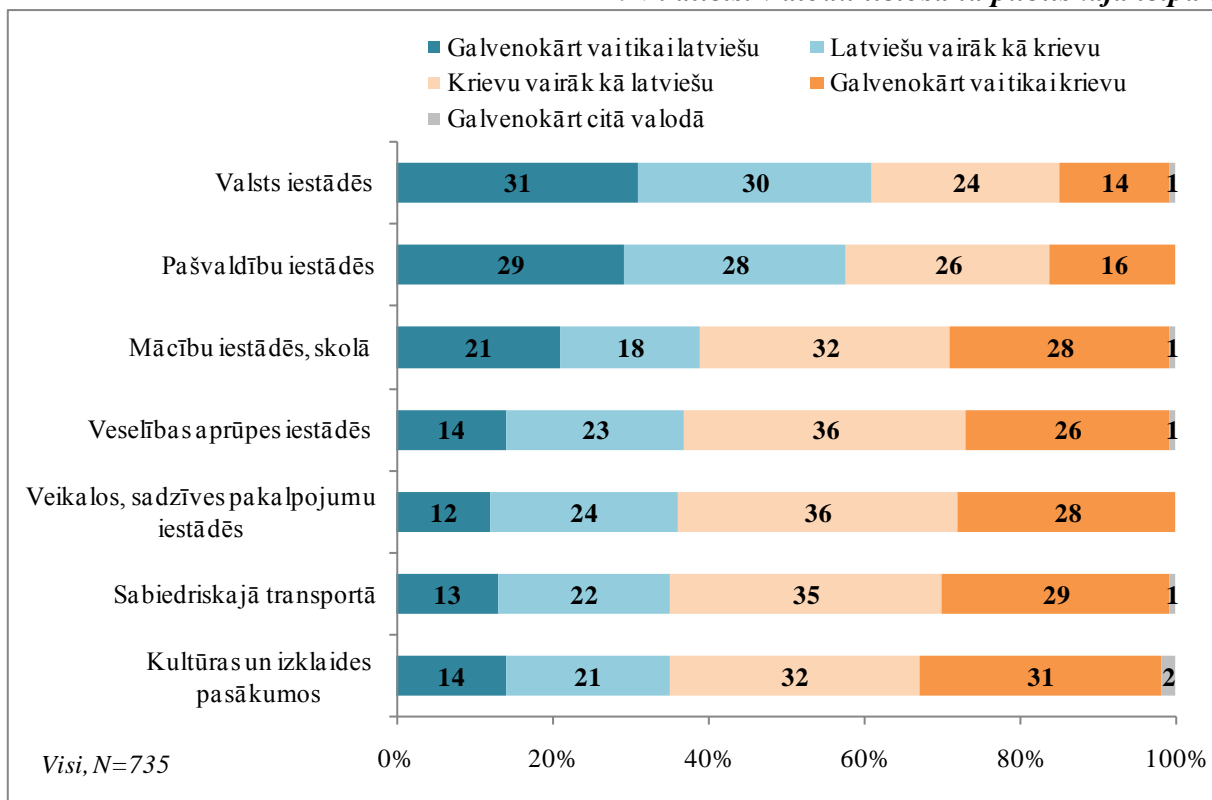
2.28. attēls. Valodu lietošana darbā dažādos reģionos (%)

Valodu lietošana publiskajā telpā

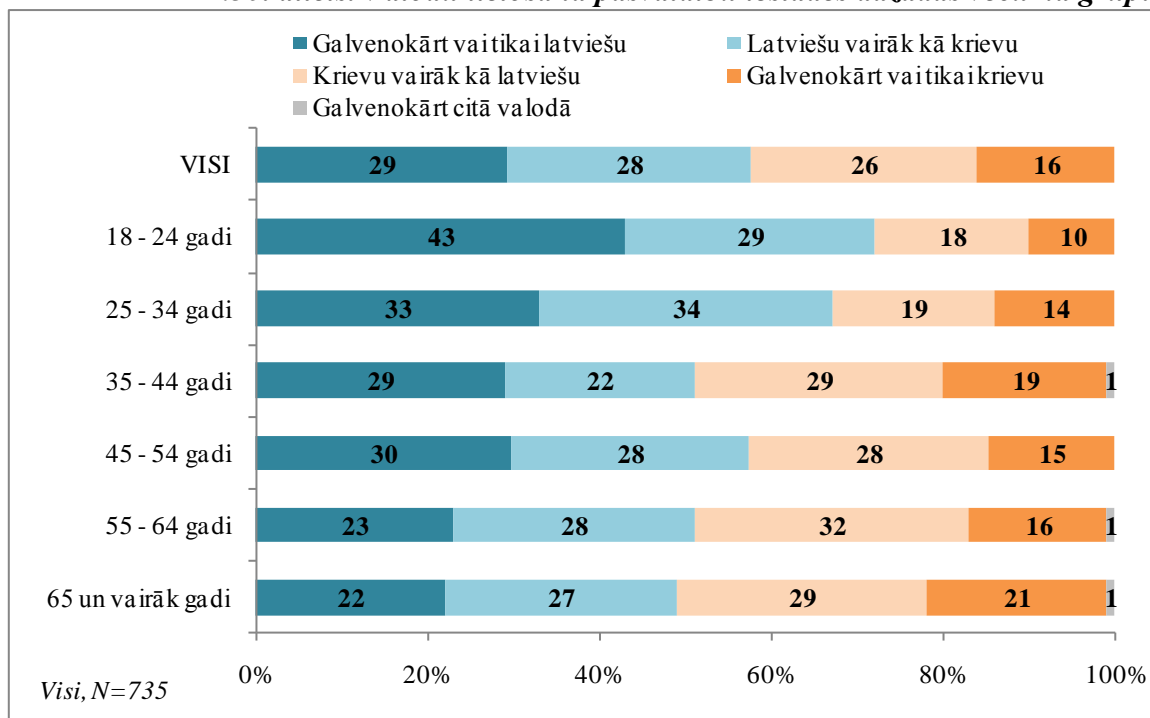
Publiskajā telpā krievu valoda kopumā tiek lietota vēl biežāk kā darbā: apmēram viena trešdaļa biežāk runā latviski, bet divas trešdaļas – krieviski, izņēmums ir valsts iestādes (skat. 2.29. attēlu). Piemēram, pašvaldību iestādēs 57% pārsvarā lieto latviešu valodu, 42% – krievu valodu. Veikalos, sadzīves pakalpojumu iestādēs 36% pārsvarā lieto latviešu valodu, 64% – krievu valodu. Sabiedriskajā transportā 35% pārsvarā lieto latviešu valodu, 64% – krievu valodu. Atšķirīga proporcija ir tikai valsts iestādēs, kur 61% pārsvarā lieto latviešu valodu, bet 38% – krievu valodu.

2.29. attēls. Valodu lietošana publiskajā telpā (%)

Aplūkojot atbildes dažādās vecuma grupās, redzams, ka jaunākās paaudzes – 18-24 gadus un 25-34 gadus veci mazākumtautību pārstāvji nedaudz biežāk runā latviski dažādās publiskās vietās, piemēram, vecuma grupā 18-24 gadi pašvaldību iestādēs pārsvarā latviešu valodu lieto 72%, bet krievu valodu – 28% (skat. 2.30. attēlu).

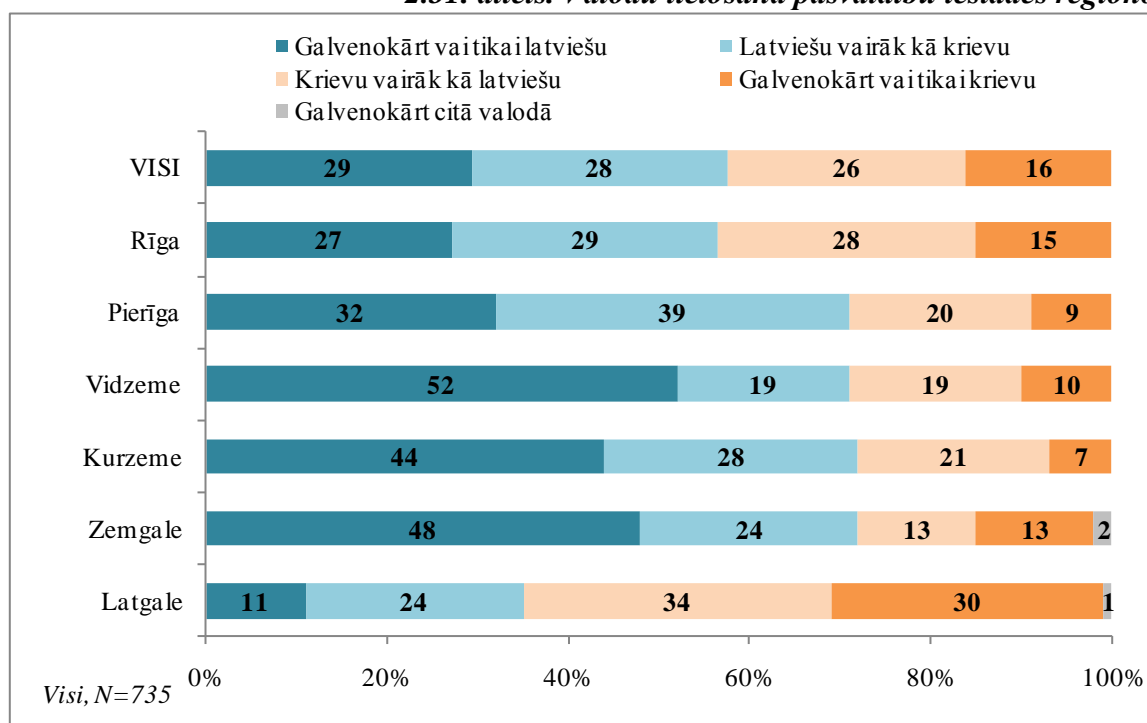
2.30. attēls. Valodu lietošana pašvaldību iestādēs dažādās vecuma grupās (%)

Atšķirīgs valodu lietojums publiskajā telpā vērojams arī dažādos reģionos. Piemēram, pašvaldību iestādēs Pierīgā, Vidzemē, Zemgalē un Kurzemē latviešu valodu pārsvarā lieto 71-72% aptaujāto

mazākumtautību, savukārt Rīgā pašvaldībā latviešu valodu pārsvarā lieto 56%, bet Latgalē – 35% (skat. 2.31. attēlu).

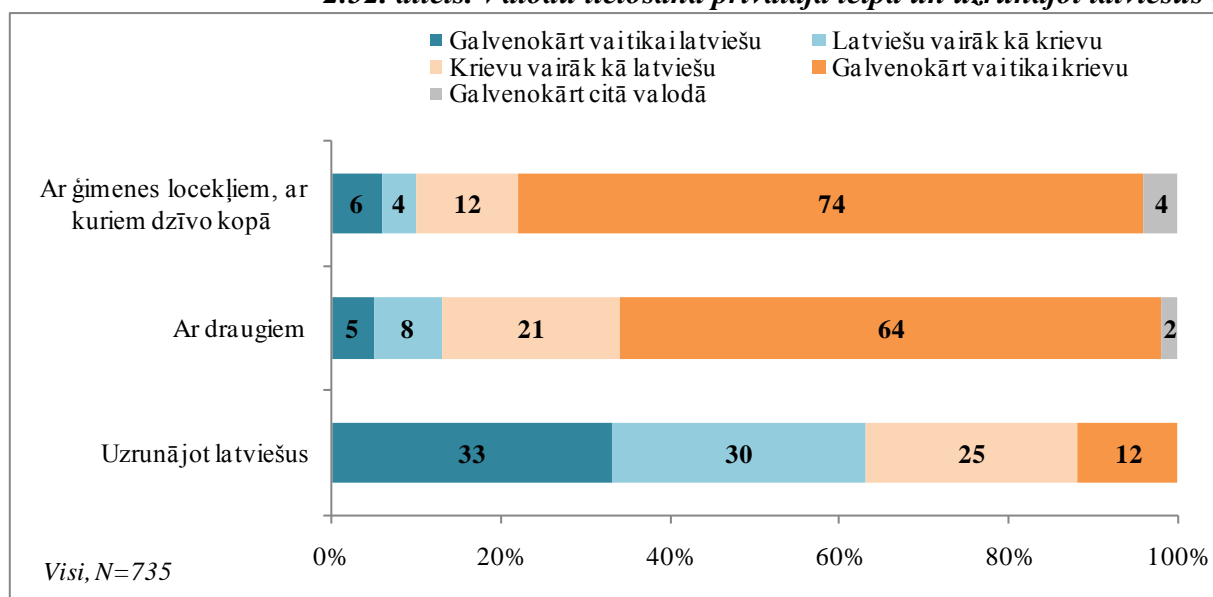
2.31. attēls. Valodu lietošana pašvaldību iestādēs reģionos (%)

Valodu lietošana privātajā telpā un uzrunājot latviešus

Valodu lietošana ģimenē lielākoties atbilst dzimtajai valodai, līdz ar to nav pārsteigums, ka 86% ģimenē pārsvarā lieto krievu valodu, bet 10% – latviešu valodu, jo 3% aptaujā bija norādījuši, ka viņu dzimtā valoda ir latviešu, bet 7% uzskata sevi par bilingvāliem, jo dzimtā valoda ir gan latviešu, gan krievu (skat. 2.32. attēlu).

2.32. attēls. Valodu lietošana privātajā telpā un uzrunājot latviešus (%)

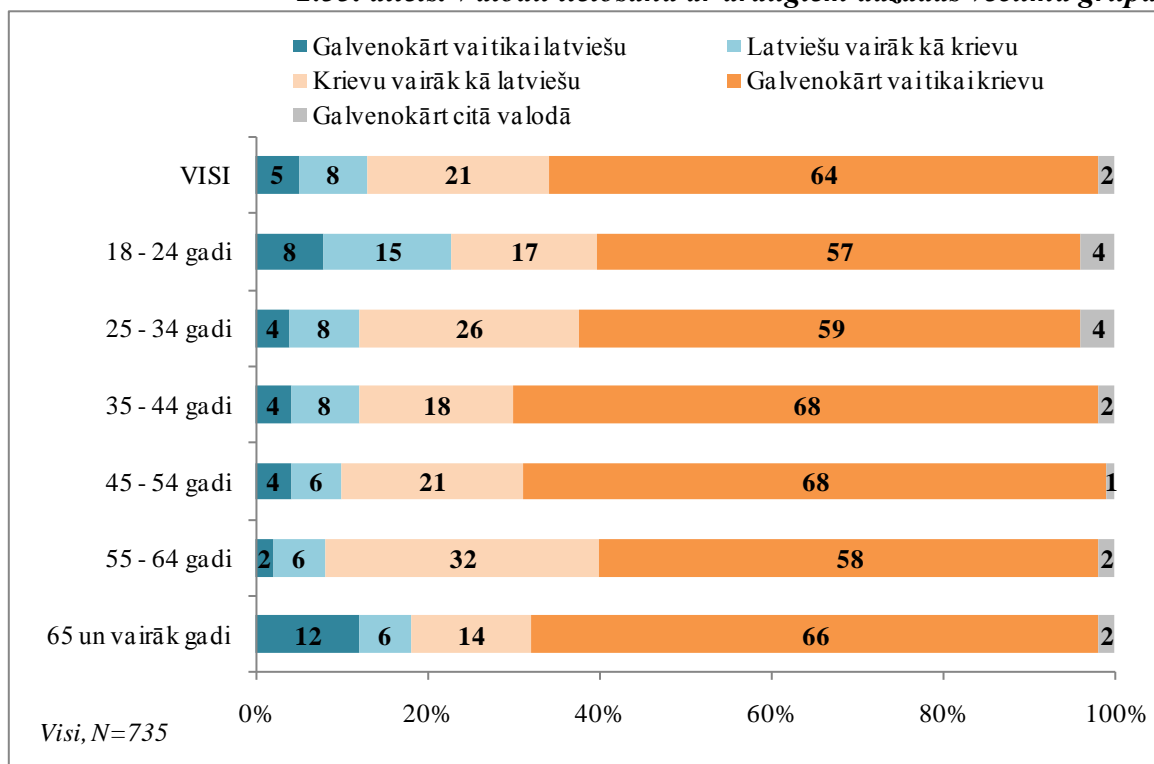

Ar draugiem pārsvarā latviski sarunājas jau nedaudz lielāka daļa aptaujāto – 13%, bet 85% – pārsvarā krieviski, un 2% – galvenokārt kādā citā valodā. Vērojama tendence, ka jaunieši 18-24

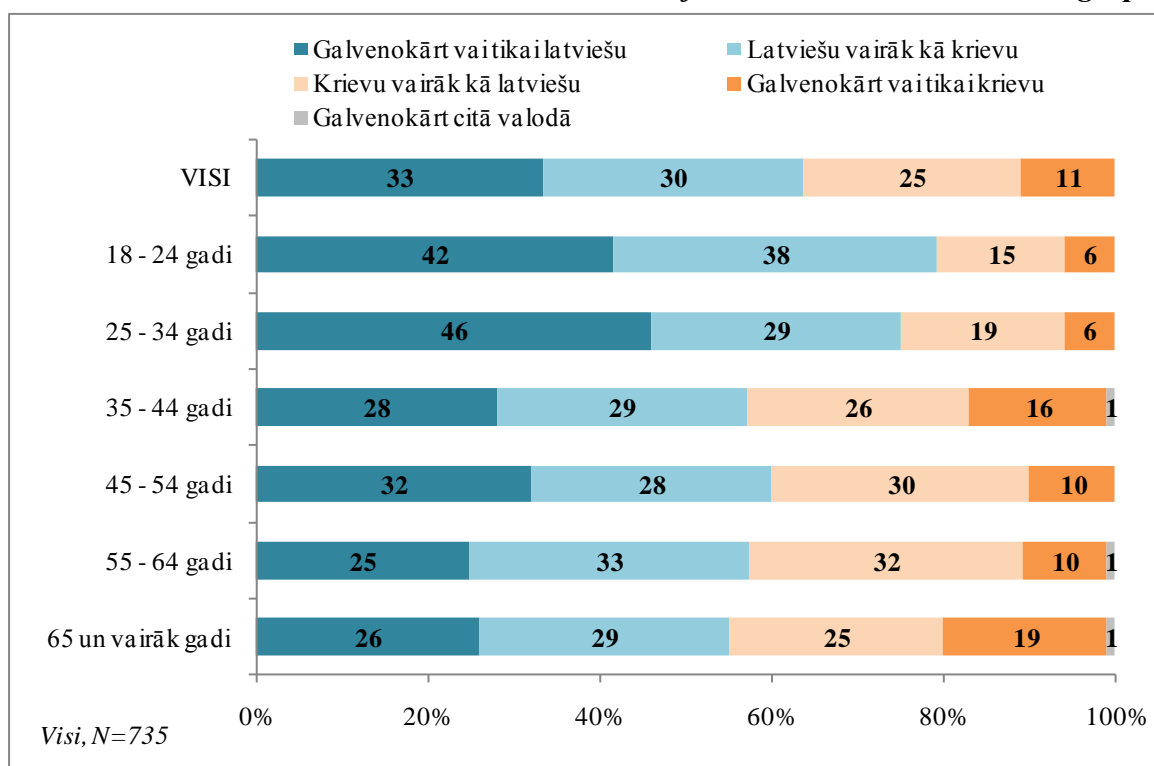
gadu vecumā nedaudz biežāk saziņai ar draugiem izmanto latviešu valodu (23%), arī vecāka gada gājuma aptaujātie – tie, kas vecāki par 65 gadiem, nedaudz biežāk ar draugiem sazinās latviski (18%) (skat. 2.33. attēlu).

2.33. attēls. Valodu lietošana ar draugiem dažādās vecuma grupās (%)

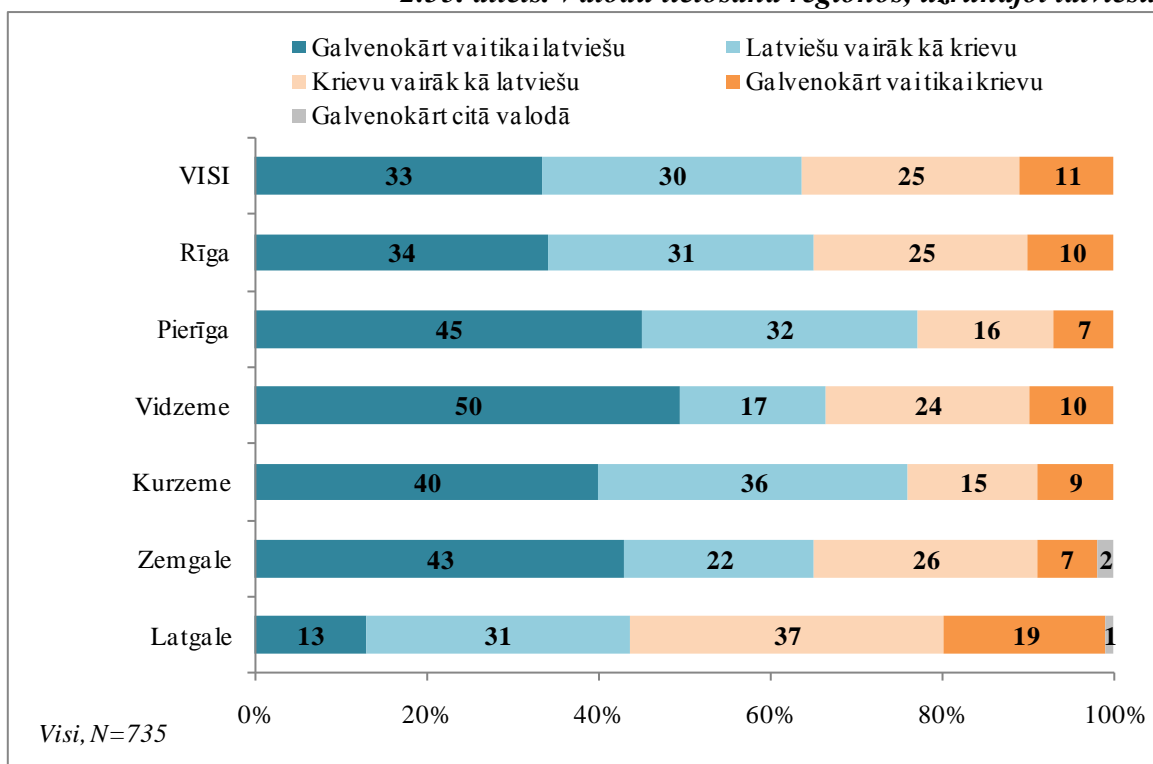

Uzrunājot latviešus, latviešu valodu pārsvarā izmanto divas trešdaļas aptaujāto jeb 63%. Biežāk tā rīkojas jauni cilvēki (jaunieši 18-24 gadu vecumā – 80%) (skat. 2.34. attēlu), kā arī Pierīgas un Kurzemes iedzīvotāji (76-77%), bet retāk – Latgalē dzīvojošie (44%) (skat. 2.35. attēlu).

2.34. attēls. Valodu lietošana, uzrunājot latviešus, dažādās vecuma grupās (%)

2.35. attēls. Valodu lietošana reģionos, uzrunājot latviešus (%)

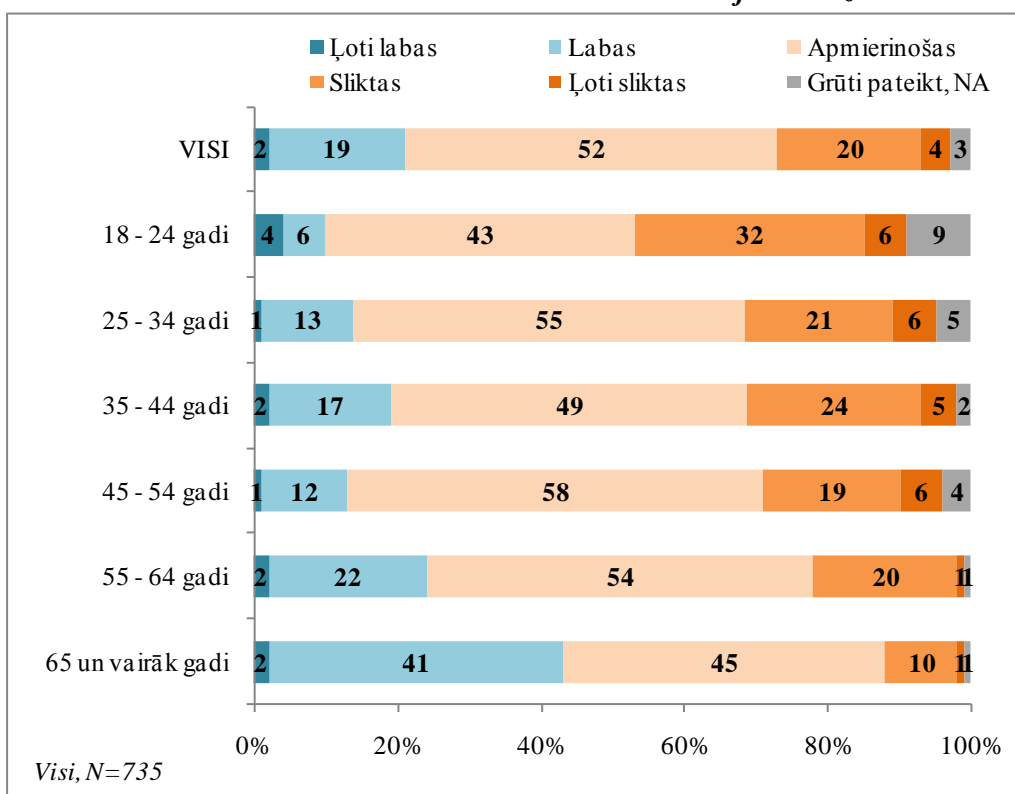

2.5. VIEDOKLIS PAR ETNISKAJĀM ATTIECĪBĀM LATVIJĀ

Etnisko attiecību un atbalsta mazākumtautībām vērtējums

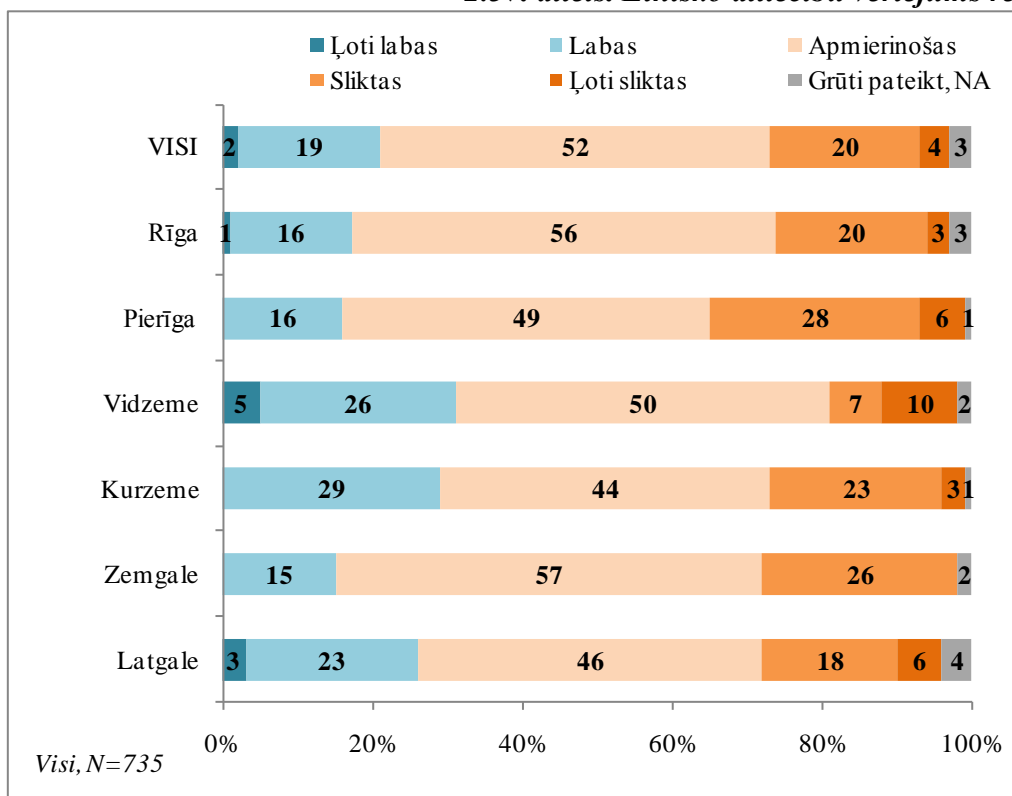
Uz jautājumu „Kā Jūs vērtējat etniskās attiecības Latvijā?” visbiežāk sniegtā atbilde ir: apmierinošas (52%). Kopumā par labām etniskās attiecības Latvijā uzskata 21% (summētas atbildes *ļoti labas* un *labas*), bet par sliktām – 24% (summētas atbildes *ļoti sliktas* un *sliktas*).

2.36. attēls. Etnisko attiecību vērtējums dažādās vecuma grupās (%)

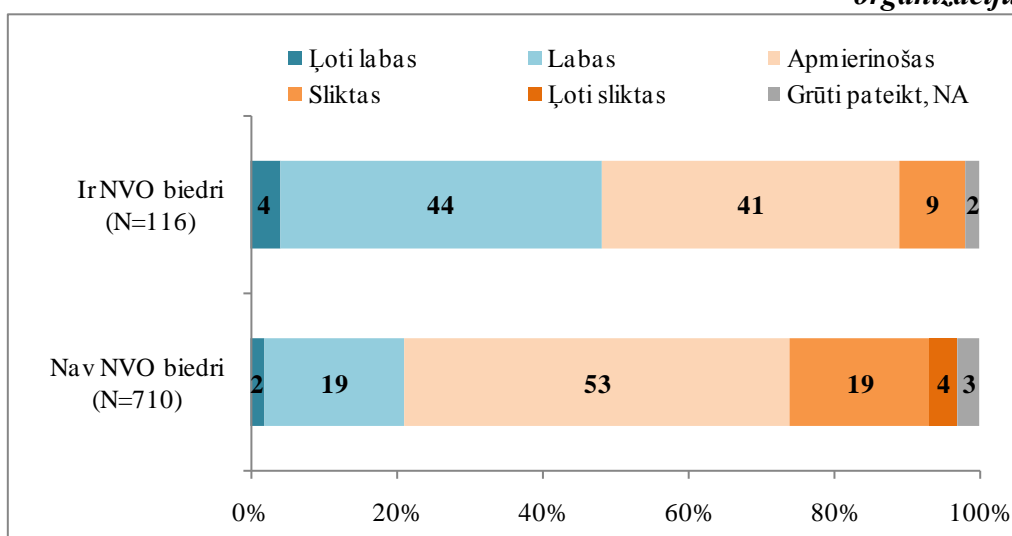
Pozitīvāk etniskās attiecības Latvijā vērtē vecākās paaudzes pārstāvji (skat. 2.36. attēlu), kā arī Vidzemē, Kurzemē un Latgalē dzīvojošie (skat. 2.37. attēlu). Uzmanība jāpievērš faktam, ka jauniešu grupā 18-24 gadi 38% etniskās attiecības Latvijā vērtē kā sliktas.

2.37. attēls. Etnisko attiecību vērtējums reģionos (%)

Būtiski atzīmēt, ka mazākumtautību NVO biedri un aktīvistu ievērojami pozitīvāk novērtē etniskās attiecības Latvijā. Ja mazākumtautību vidū kopumā tikai 21% etniskās attiecības Latvijā vērtē kā labas, tad NVO biedru un aktīvistu vidū tā uzskata 48% (skat. 2.38. attēlu).

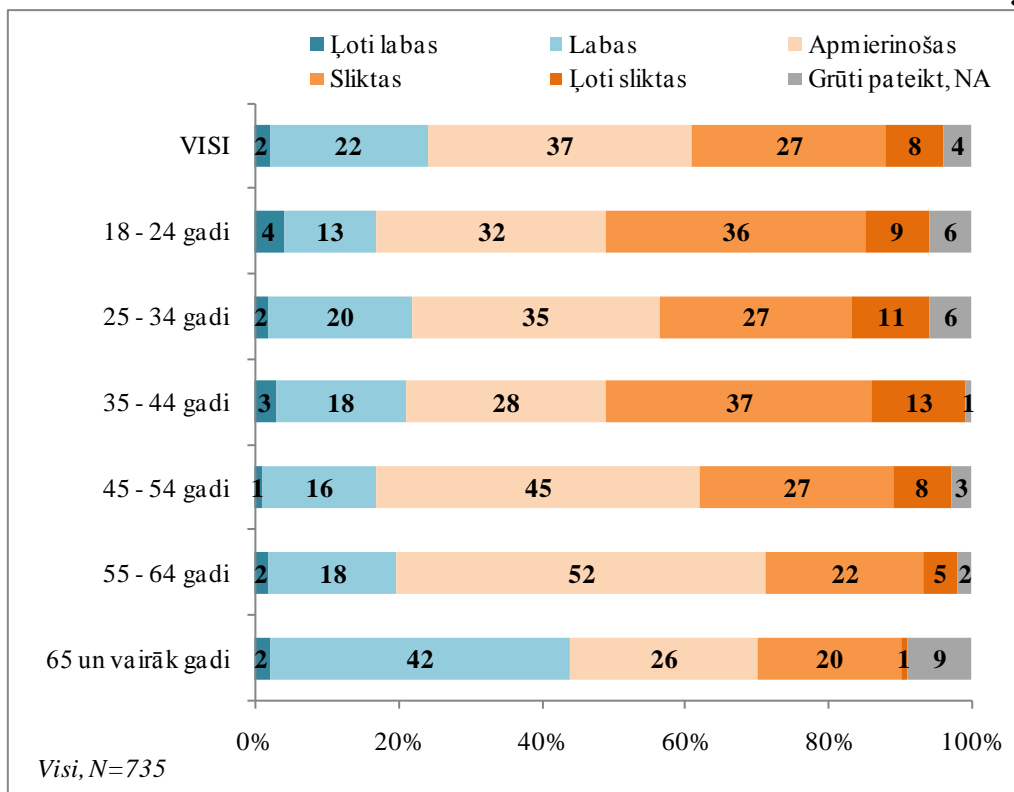
2.38. attēls. Etnisko attiecību vērtējums: mazākumtautības kopumā un mazākumtautību organizāciju biedri (%)

Nedaudz kritiskāk mazākumtautību pārstāvji vērtē mazākumtautību iespējas attīstīt savu valodu un kultūru Latvijā. Kopumā pozitīvu vērtējumu šajā jautājumā sniedz 24% (summētas atbildes *ļoti labas* un *labas*), 37% uzskata, ka situācija ir apmierinoša, bet 35% sniedz negatīvu vērtējumu

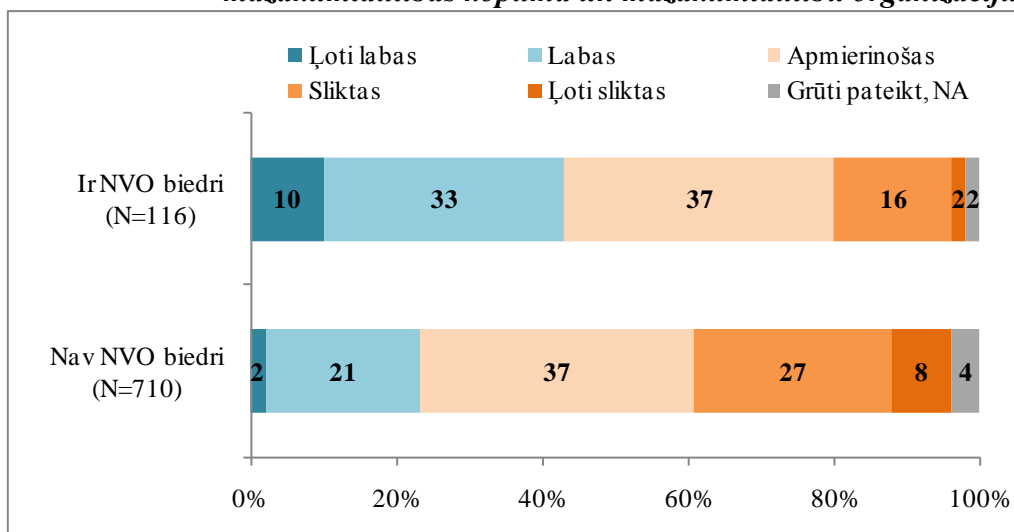
(summētas atbildes *ļoti sliktas* un *sliktas*) (skat. 2.39. attēlu). Salīdzinoši biežāk negatīvu vērtējumu sniedz jauniešu grupā 18-24 gadi (summētas atbildes *ļoti sliktas* un *sliktas* – 45%), bet pozitīvāku – vecāka gadu gājuma cilvēki (summētas atbildes *ļoti sliktas* un *sliktas* – 21%).

2.39. attēls. Mazākumtautību iespējas attīstīt savu valodu un kultūru vērtējums dažādās vecuma grupās (%)

Mazākumtautību NVO biedri un aktīvisti kopumā sniedz pozitīvāku vērtējumu. Viņu vidū mazākumtautību iespējas attīstīt savu valodu un kultūru Latvijā par labām uzskata 43%, apmierinošām – 37%, bet sliktām – 18% (skat. 2.40. attēlu).

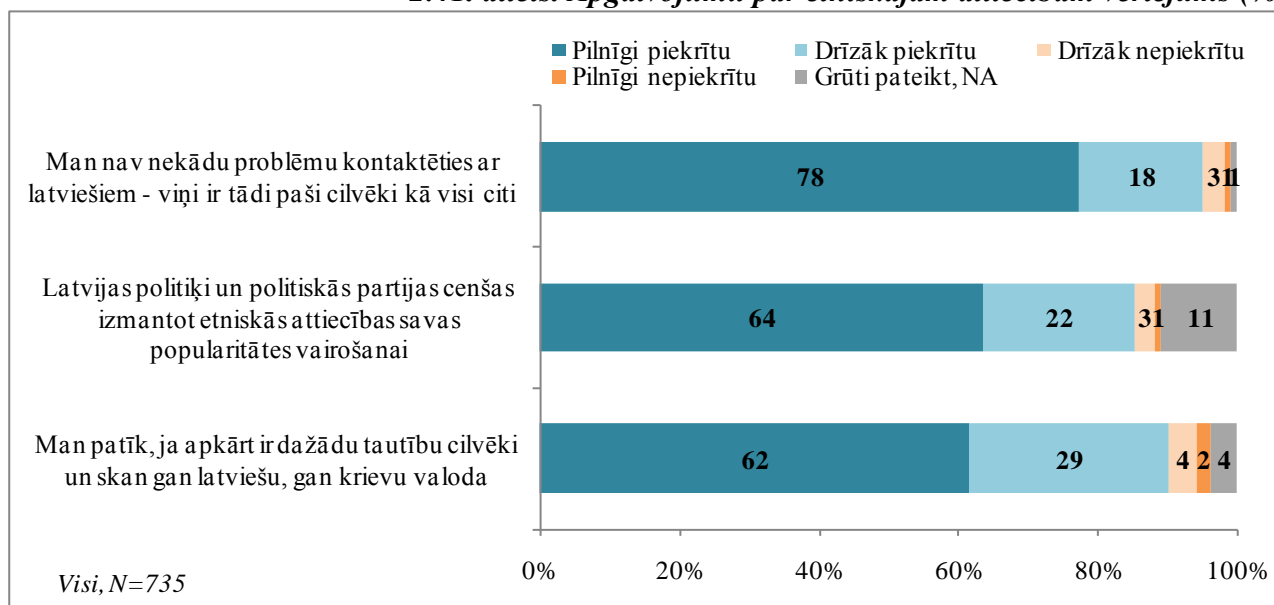
2.40. attēls. Mazākumtautību iespējas attīstīt savu valodu un kultūru vērtējums: mazākumtautības kopumā un mazākumtautību organizāciju biedri (%)

Mazākumtautību aptaujā tika lūgts paust savu viedokli arī par vairākiem apgalvojumiem, kas attiecas uz etniskajām attiecībām Latvijā. Sniegtās atbildes parāda, ka mazākumtautības kopumā ir

noskaņotas pozitīvi: 96% aptaujāto piekrīt viedoklim, ka viņiem nav nekādu problēmu kontaktēties ar latviešiem, jo latvieši ir tādi paši cilvēki kā visi citi (apkopotas atbildes *pilnīgi piekrītu* un *drīzāk piekrītu*) (skat. 2.41. attēlu). Liela daļa aptaujāto (91%) piekrīt tam, ka viņiem patīk, ja apkārt ir dažādu tautību cilvēki un skan gan latviešu, gan krievu valoda (apkopotas atbildes *pilnīgi piekrītu* un *drīzāk piekrītu*). Salīdzinot ar 2008. gadu¹⁹, situāciju nav būtiski mainījusies, jo 2008. gada aptaujā 95% mazākumtautību piekrita viedoklim, ka viņiem nav nekādu problēmu kontaktēties ar latviešiem, jo latvieši ir tādi paši cilvēki kā visi citi, un 85% piekrita viedoklim, ka viņiem patīk, ja apkārt ir dažādu tautību cilvēki un skan gan latviešu, gan krievu valoda.

2.41. attēls. Apgalvojumu par etniskajām attiecībām vērtējums (%)

Aptaujas dati apstiprina arī daudzos citos pētījumos²⁰ noskaidroto, ka daļa Latvijas iedzīvotāju uzskata, ka etniskā spriedze ir jūtama tādēļ, ka etniskie jautājumi nepārtraukti ir politiskās dienas kārtībā: apgalvojumam „Latvijas politiķi un politiskās partijas cenšas izmantot etniskās attiecības savas popularitātes vairošanai” piekrīt 86% aptaujāto.

Priekšlikumi sabiedrības saliedētības veicināšanai

Aptaujā mazākumtautību pārstāvjiem tika lūgts paust savu viedokli, kā viņi domā, ko vajadzētu darīt, lai veicinātu starpkultūru dialogu un sabiedrības saliedētību Latvijā. Tas bija atvērta tipa jautājums, kur netika piedāvāti atbilžu varianti, un respondenti paši formulēja savas atbildes, kas tika apkopotas lielākās grupās. Atbildi uz šo jautājumu sniedza 83% aptaujāto, un kopumā tika saņemtas 1346 atbildes, jo katrs aptaujātais varēja sniegt trīs priekšlikumus.

Kā redzams 2.42. attēlā, mazākumtautību skatījumā starpkultūru dialoga un saliedētības veicināšanai nepieciešams:

- 1) Vairāk rīkot kopīgus svētkus, koncertus, sporta pasākumus, kas varētu notikt bilingvāli – 32% (N=221);

¹⁹ Baltic Institute of Social Sciences (2008). Pētījums „Latvijas iedzīvotāju iecietība: attieksmes un uzvedība”. Pasūtītājs: ĪUMSILS.

²⁰ Baltic Institute of Social Sciences (2006). Integrācijas prakse un perspektīvas. Zin. red. Brigita Zepa. Pieejams: http://www.biss.soc.lv/downloads/resources/integracijas_prakse/brosura_LV.pdf ; LU Sociālo un politisko pētījumu institūts (2014). Cik demokrātiska ir Latvija?: Demokrātijas audits, 2005–2014. Zin. red. Juris Rozenvalds. Pieejams: http://www.szf.lu.lv/fileadmin/user_upload/szf_faili/Petnieciba/Demokratijas_audits_2014_kopaa.pdf

- 2) Valdībai, politiķiem jābeidz provocēt un dalīt cilvēkus pēc tautības vai pilsoniskās piederības – 25% (N=169);
- 3) Uzlabot dzīves kvalitāti visiem iedzīvotājiem – 19% (N=133).

12% aptaujāto, kas sniedza konkrētu atbildi (N=81), uzskata, ka ir jāmaina Pilsonības likums valstī un jāpiešķir pilsonība Latvijas nepilsoņiem automātiski, 11% (N=76) uzskata, ka ir jāmaina valodas politika valstī un jāpiešķir krievu valodai otras valsts valodas statuss.

Vēl citi salīdzinoši nedaudz biežāk paustie ieteikumi ir: cienīt, pieņemt vienu otru – 10%, būt draudzīgiem un saprotošiem – 10%, atzīt krievu valodu, atbalstīt krievu skolas – 9%, vairāk kontaktēties savā starpā, kopīgi kaut ko darīt – 8%, nedalīt sabiedrību pēc tautības vai pilsonības, uzsvērt kopīgo – 6%, aizliegt medijiem veicināt konfliktus – 6%, strādāt ar bērniem un jauniešiem patriotisma un tolerances audzināšanā – 6%.

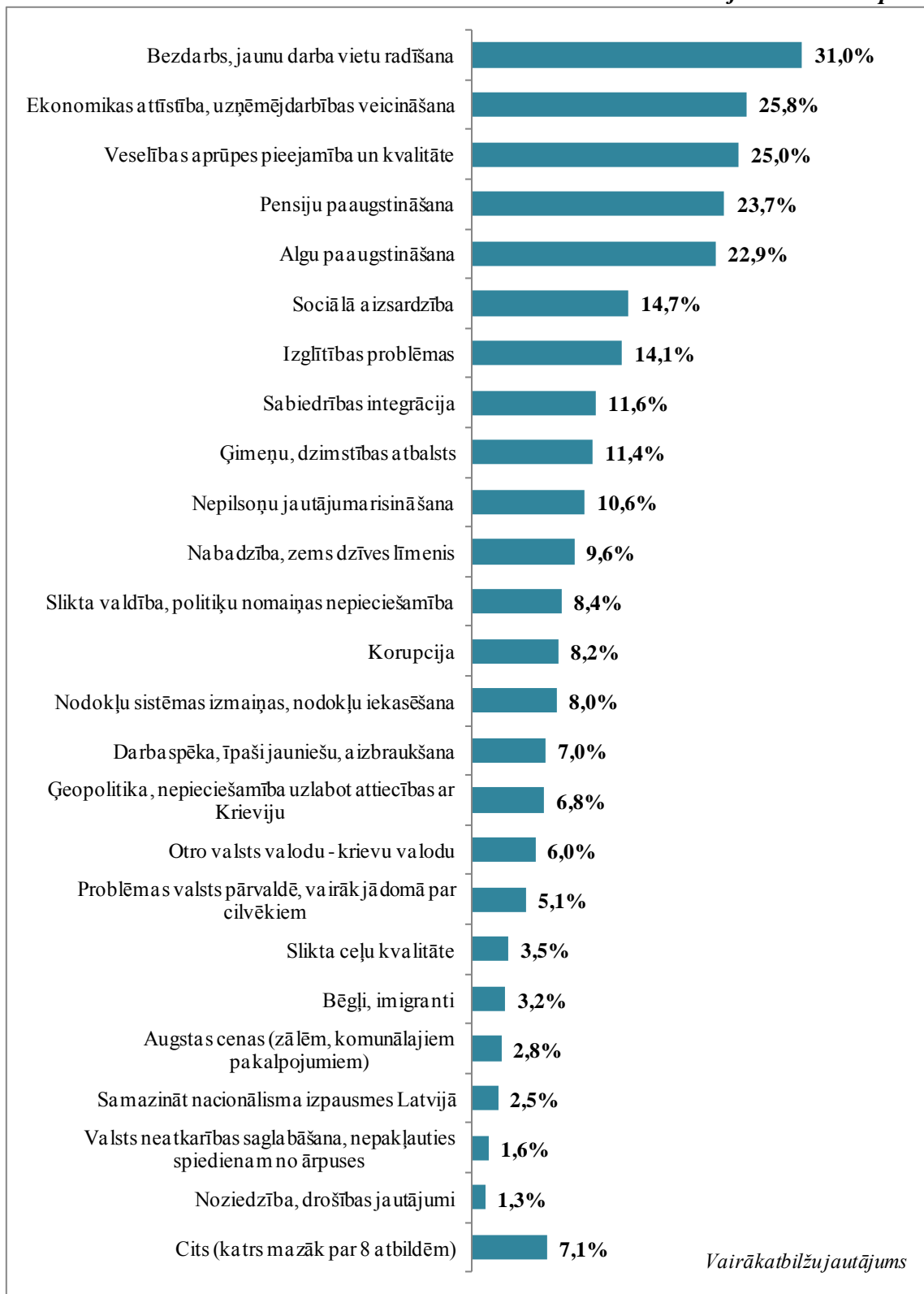
2.42. attēls. Priekšlikumi sabiedrības saliedētības veicināšanai (%)

2.6. VIEDOKLIS PAR LATVIJĀ AKTUĀLAJIEM JAUTĀJUMIEM

Pētījumā mazākumtautībām tika lūgts nosaukt trīs problēmas, kas Latvijā būtu jārisina vispirmām kārtām. Šajā jautājumā netika piedāvāti atbilžu varianti, respondenti paši formulēja savas atbildes, kas tika apkopotas lielākās grupās. Atbildi uz šo jautājumu sniedza 95% aptaujāto, un kopumā tika saņemtas 1868 atbildes, jo katrs aptaujātais, ja vēlējās, varēja sniegt trīs atbildes.

2.43. attēls. Latvijā aktuālākās problēmas

Kā redzams 2.43. attēlā, Latvijas mazākumtautības par piecām visaktuālākajām problēmām uzskata:

- 1) Bezdarbu, jaunu darba vietu radīšanu – 31% (N=213);
- 2) Ekonomikas attīstību, uzņēmējdarbības veicināšanu – 26% (N=177);
- 3) Veselības aprūpes pieejamību un kvalitāti – 25% (N=172);
- 4) Pensiju paaugstināšanu – 24% (N=163);
- 5) Algu paaugstināšanu – 23% (N=157).

Citas nozīmīgas problēmas, to minēšanas biežuma secībā, ir: sociālā aizsardzība (15%), izglītības problēmas (14%), sabiedrības integrācijas jautājumi (12%), atbalsts ģimenēm un dzimstības veicināšanai (11%), nepilsoņu jautājums (11%), nabadzība, zems dzīves līmenis (10%).

SECINĀJUMI UN IETEIKUMI

Mazākumtautību nevalstiskās organizācijas

Saskaņā ar Latvijas Republikas Uzņēmuma reģistrā iesniegto informāciju un pēc padziļinātas situācijas izpētes, var secināt, ka uz 2015. gada 1. jūniju Latvijā bija reģistrētas 306 biedrības un nodibinājumi, kuras var uzskatīt par mazākumtautību organizācijām. Pētījumā iegūtā informācija liecina, ka 148 no 306 reģistrētajām mazākumtautību organizācijām var uzskatīt par tādām, kas darbojas (48%). Savukārt no tām organizācijām, kas darbojas, kopumā 99 organizācijas var uzskatīt, ka darbojas aktīvi (17 biedrību darbs pētījumā novērtēts kā intensīvs un 82 – kā vidējs). Jāsecina, ka no visām mazākumtautību organizācijām vairāk kā divām trešdaļām organizāciju darbība pēdējo divu gadu laikā nenotiek vispār vai notiek ļoti šaurā lokā, neizplatot informāciju par to publiski internetā, tai skaitā pašvaldību portālos.

No 99 mazākumtautību organizācijām, kas darbojas aktīvi, 63 organizācijas darbojas ar mērķi saglabāt un attīstīt konkrētu kultūru, tikai vienai organizācijai darbības mērķis ir kādas sabiedrības grupas interešu pārstāvēšana, 36 organizāciju darbība ir vērsta uz abu mērķu īstenošanu, un tās ir uzskatāmas gan par kultūra, gan interešu aizstāvības organizācijām.

51 no 99 biedrībām atrodas Rīgā, 16 biedrības darbojas Latgales reģionā, 14 – Kurzemes reģionā, 13 – Zemgales reģionā, piecas – Pierīgas reģionā. Savukārt Vidzemes reģionā šobrīd nav mazākumtautību nevalstisko organizāciju, kuru darbība vērtējama kā intensīva vai vidēja.

19 aktīvās biedrības pārstāv krievu kultūru un intereses, 10 biedrības – baltkrievu, astoņas biedrības – vāciešu, septiņas biedrības ir ebrejiem, poļiem un ukraiņiem, piecas lietuviešiem, četras – romiem. 12 aktīvo biedrību un nodibinājumu darbojas kādas citas kultūras un tās pārstāvju interešu pārstāvniecībai – to vidū armēņi, gruzīni, igauņi, tatāri, uzbeki un citi. Savukārt 20 aktīvo mazākumtautību organizāciju pārstāv vienlaikus dažādas tautības.

Aktīvās mazākumtautību nevalstiskās organizācijas pēc biedru skaita ir ļoti dažādas, tomēr lielākoties tās ir salīdzinoši mazas (pusē gadījumu biedru skaits ir līdz 50), trešajā daļā gadījumu aktīvie biedrības biedri piedalās arī citu mazākumtautību organizāciju darbā. Septiņas aktīvās mazākumtautību nevalstiskās organizācijas apvieno citas biedrības un nodibinājumus jeb, citiem vārdiem sakot, ir jumta organizācijas.

42 no aktīvajām mazākumtautību nevalstiskajām organizācijām ir iesaistītas lēmumu pieņemšanas procesos valsts un pašvaldību līmenī (pašvaldību līmenī – 16, valsts līmenī – 26).

Ieteikumi: Ņemot vērā mazākumtautību organizāciju pozitīvo lomu starpkultūru dialoga veicināšanā, iesakām turpināt un paplašināt mazākumtautību organizāciju atbalstu, kā tas jau šobrīd tiek organizēts²¹, konkursa nolikumos uzsverot, ka projektiem jābūt vēršiem ne tikai uz mazākumtautības kultūras saglabāšanu un attīstīšanu, bet arī uz starpkultūru dialoga veicināšanu, kā arī plašākas sabiedrības, ne tikai konkrētās mazākumtautības iesaistīšanu aktivitātēs.

Piederības sajūta Latvijai

Pētījuma rezultāti parāda, ka ciešas saites ar Latviju izjūt 67% Latvijas mazākumtautību, 73% jūtas cieši vai ļoti cieši saistīti ar savu pilsētu, kurā dzīvo. Salīdzinājumam ar Krieviju vai Eiropu cieši saistīti jūtas tikai atbilstoši 28% un 27%. Kopumā 46% Latvijas mazākumtautību lepojas ar to, ka dzīvo Latvijā. Biežāk ar to, ka ir Latvijas iedzīvotāji, lepojas mazākumtautību NVO biedri un aktīvisti un vecākās paaudzes pārstāvji.

Dažādu Latvijas vēstures posmu vērtējums (Brīvvalsts periods (1918-1940), Padomju laiks (1945-1990), Atmosdas periods (1988-1991), neatkarīgās Latvijas laiks (1991-2015)) parāda, ka mazākumtautības Latvijā vispozitīvāk vērtē Padomju laiku, bet visvairāk negatīvu vērtējumu ir par Atmosdas periodu un neatkarīgās Latvijas laiku mūsdienās. Salīdzinoši NVO biedri un aktīvisti nedaudz pozitīvāk vērtē Atmosdas periodu un pēdējos gadus, kā arī NVO biedru un aktīvistu vidū ievērojami biežāk ir sastopami tie, kas uzskata, ka Latvijas iedzīvotāju izsūtīšana (deportācijas) 1941. un 1949. gadā nav attaisnojamas (NVO biedri – 69%; tie, kas nav NVO biedri, – 56%).

Ņemot vērā vēstures periodu vērtējumu, nav pārsteigums, ka mazākumtautību vidū ievērojami plašāk tiek svinēti 9. maijs, nevis 18. novembris un 4. maijs. Aptaujas rezultāti parāda, ka 46% Latvijas mazākumtautību atzīmē Latvijas Republikas proklamēšanas dienu 18. novembrī, un 24% aptaujāto svin Latvijas Republikas Neatkarības deklarācijas pasludināšanas dienu 4. maijā, bet 73% svin 9. maija svētkus – Otrā pasaules kara beigas un PSRS uzvaru karā. Tas liecina, ka Latvijā joprojām nav izdevies izveidot spēcīgas svētku tradīcijas, īpaši attiecībā uz Latvijas Republikas Neatkarības deklarācijas pasludināšanas dienu 4. maijā, kurās plaši iesaistītos arī mazākumtautības. Šeit jāuzsver, ka NVO biedri un aktīvisti ievērojami biežāk atzīmē Latvijas Republikas proklamēšanas dienu 18. novembrī (73%), salīdzinot ar tiem, kas nav NVO biedri (46%). Arī Latvijas Republikas Neatkarības deklarācijas pasludināšanas dienu 4. maijā NVO biedri un aktīvisti atzīmē biežāk (NVO biedri – 58%; tie, kas nav NVO biedri, – 23%).

Neskatoties uz bieži vien kritisko vērtējumu dažādos jautājumos, tikai 6% aptaujāto mazākumtautību plāno tuvākajā laikā atstāt Latviju ar nolūku uzlabot savu vai ģimenes materiālo stāvokli (23% apsver tādu iespēju). Diemžēl jānorāda, ka jauniešu grupā tādu ir ievērojami vairāk – 17% plāno tuvākajā laikā atstāt Latviju, bet 40% apsver tādu iespēju.

Ieteikumi:

Pētījumā noskaidrotais mazākumtautību viedoklis par dažādiem vēstures periodiem un iegūtā informācija par valsts svētku un citu svētku svinēšanas tradīcijām liecina, ka jautājumiem par Latvijas vēsturi, tai skaitā, deportācijām 1941. un 1949. gadā, ir jāturpina pievērst pastiprinātu uzmanību, īstenojot Pamatnostādņu Rīcības plānā paredzētos 3. Rīcības

---

²¹ Piemēram, 2015. gadā Kultūras ministrija ir paredzējusi 40000 EUR finansējumu mazākumtautību nevalstisko organizāciju atbalstam visā Latvijā. Finansējums ir sadalīts vienādās daļās katram Latvijas reģionam (8000 EUR katram, no kuriem vismaz 1500 EUR ir atvēlēti romu kopienas projektiem).

virziena pasākumus, īpaši, 3.1. Nostiprināt uz patiesiem faktiem balstītu un demokrātiskām vērtībām atbilstošu izpratni par Otro pasaules karu, kā arī padomju un nacistu okupāciju Latvijā.

Pētījums parāda, ka mazākumtautību NVO biedri un aktīvisti biežāk lepojas ar piederību Latvijai, pozitīvāk vērtē Atmodas periodu un mūsdienu Latviju, kā arī biežāk svin Latvijas Republikas proklamēšanas dienas 18. novembrī un Latvijas Republikas Neatkarības deklarācijas pasludināšanas dienu 4. maijā. Tas liecina par mazākumtautību NVO potenciālu kā integrācijas aģentiem, ja vien tas tiek pareizi ievirzīts, atbalstot mazākumtautību organizāciju aktivitātes starpkultūru dialoga veicināšanai.

Pilsoniskā līdzdalība

Aptaujas rezultāti parāda, ka aptaujātie mazākumtautību pārstāvji salīdzinoši aktīvi iesaistās gan politiskajos, gan sociālajos procesos Latvijā. 82% aptaujāto ir diskutējuši ar draugiem vai paziņām par politiku, 71% ir skatījuši TV raidījumus vai lasījis rakstus par politiku, 62% ir piedalījušies Saeimas vēlēšanās, 61% – pašvaldību vēlēšanās un 51% – Eiropas Parlamenta vēlēšanās. Referendumā par krievu valodu kā otro valsts valodu ir piedalījušies 44% aptaujāto. Vienlaikus jāatzīst, ka šādi aptaujas rezultāti ir jāinterpretē uzmanīgi, jo gan Latvijā, gan citur ir vērojama tendence, ka daļa respondentu, kas patiesībā nav balsojuši vēlēšanās, aptaujās mēdz norādīt, ka ir balsojuši.

Salīdzinoši liela daļa aptaujāto mazākumtautību pārstāvju ir nodarbojušies ar labdarību un kaut ko – drēbes, mēbeles, pārtiku, naudu – ziedojuši labdarības organizācijām vai akcijām (60%). Arī Lielajā sakopšanas talkā ir ļoti augsts līdzdalības rādītājs – 32%. Kā brīvprātīgie kaut kur strādājuši gan ir tikai 8% aptaujāto. Mazākumtautību organizācijās aktīvi darbojas tikai 3% aptaujāto, bet kādā citā nevalstiskā organizācijā – 6%.

Neskatoties uz salīdzinoši augsto interesi par politiku un līdzdalību vēlēšanās, pārliecība par iespēju ietekmēt Saeimas vai valdības, kā arī pašvaldību lēmumus mazākumtautību vidū ir ļoti zema. Tas, iespējams, izskaidro salīdzinoši zemo līdzdalības līmeni nevalstisko organizāciju darbā, jo nevalstiskās organizācijas netiek uzlūktas kā institūcijas, ar kuru palīdzību ietekmēt politiskos lēmumus vai rezultatīvi pārstāvēt savas intereses. Vienlaikus tas, ka vairāk kā puse aptaujāto ir ziedojuši labdarības organizācijām vai akcijām, liecina, ka mazākumtautību vidū ir sastopamas sociālās solidaritātes jūtas, kā arī atbildīgums par savu apkārtējo vidi, kas izpaužas piedaloties sakopšanas talkā.

Ieteikumi:

Ņemot vērā mazākumtautību augsto iesaisti neformālu un solidaritāti apliecināšanu pasākumu īstenošanā – ziedošanu labdarības organizācijām vai akcijām, līdzdalību sakopšanas talkās – , vēlams būtu attīstīt mazākumtautību konstruktīvu sadarbību arī ar valsts un pašvaldību iestādēm. Mikro līmenī šāda sadarbība jau daudzviet ir izveidojusies, bet sabiedrībā kopumā turpinās negatīvu stereotipu atražošanu par to, ka nevalstiskās organizācijas netiek iesaistītas lēmumu pieņemšanā un politikas īstenošanā. Tādēļ būtu vēlams stiprināt mazākumtautību konstruktīvu sadarbību ar valsts un pašvaldību iestādēm, ceļot valsts un pašvaldību politiku un iestāžu darbinieku izpratni par atgriezeniskās saites nodrošināšanas pozitīvajiem rezultātiem, kā arī popularizējot pozitīvās sadarbības piemērus medijos.

Atbalsta mazākumtautībām un etnisko attiecību vērtējums

Vairāk kā puse mazākumtautību etniskās attiecības Latvijā vērtē kā apmierinošas (52%), 24% tās uzskata par sliktām, un tikai 21% tās vērtē pozitīvi. Satraucoši, ka tieši jauniešu vecuma grupā 18-24 gadi 38% etniskās attiecības Latvijā vērtē kā sliktas.

Tomēr, skatot etnisko attiecību jautājumu plašākā kontekstā, etniskās attiecības Latvijā nav tas, kas satrauc mazākumtautības visvairāk. Atbildes uz jautājumu, kādas trīs problēmas Latvijā būtu jārisina vispirmām kārtām, parāda, ka mazākumtautību skatījumā vislielākā problēma Latvijā ir bezdarbs un jaunu darba vietu radīšana (31%). Otra biežāk minētā problēma ir cieši saistīta ar pirmo, un tā ir nepieciešamība attīstīt ekonomiku un veicināt uzņēmējdarbību (26%). Nākošās biežāk minētās problēmas ir veselības aprūpes pieejamība un kvalitāte (25%), pensiju paaugstināšana (24%) un algu paaugstināšana (23%). Sabiedrības integrācijas jautājums minēšanas biežuma ziņā ir astotā biežāk minētā problēma (12%), bet desmitajā vietā ir pilsonības jautājumi – aicinājums risināt nepilsoņu problēmu Latvijā (11%).

Novērtējot mazākumtautību iespējas attīstīt savu valodu un kultūru Latvijā, kopumā pozitīvu vērtējumu šajā jautājumā sniedz 24% aptaujāto, 37% uzskata, ka situācija ir apmierinoša, bet 35% sniedz negatīvu vērtējumu. Salīdzinoši biežāk pozitīvu vērtējumu sniedz mazākumtautību NVO biedri un aktīvisti. Viņu vidū mazākumtautību iespējas attīstīt savu valodu un kultūru Latvijā par labām uzskata 43%, par apmierinošām – 37%, bet par sliktām – 18%.

Visplašāk atpazītais valsts un pašvaldību atbalsts mazākumtautībām ir latviešu valodas kursi, kurus ir pamanījuši 72% aptaujāto mazākumtautību. 38% ir pamanījuši arī mazākumtautību kolektīvu dalību Dziesmu un deju svētkos, tikpat daudz ir pamanījuši arī mazākumtautību festivālus un forumus, bet tikai 21% zina, ka tiek sniegts zināms atbalsts arī mazākumtautību nevalstiskajām organizācijām. NVO biedri un aktīvisti kopumā ir ievērojami labāk informēti par valsts un pašvaldību atbalstu mazākumtautībām.

Uz jautājumu, ko vajadzētu darīt, lai veicinātu starpkultūru dialogu un sabiedrības saliedētību Latvijā, visbiežāk minētā atbilde ir, ka vajadzētu vairāk rīkot kopīgus svētkus, koncertus, sporta pasākumus, kas varētu notikt bilingvāli (32%). Otra biežāk minētā atbilde ir, ka valdībai, politiķiem jābeidz provocēt un dalīt cilvēkus pēc tautības vai pilsoniskās piederības (25%). Trešā biežāk minētā atbilde neattiecas uz jautājumiem par sabiedrības saliedētību, bet uz nepieciešamību uzlabot dzīves kvalitāti visiem iedzīvotājiem (19%), kas tad, saskaņā ar aptaujas dalībnieku viedokli, veicinās starpkultūru dialogu un sabiedrības saliedētību.

Daudzi minētie ieteikumi aptver to, kas valsts vai pašvaldību līmenī jau tiek darīts – nodrošināti bezmaksas latviešu valodas kursi, darbs ar bērniem un jauniešiem patriotisma un tolerances audzināšanā, mazākumtautību organizāciju atbalstīšana u.c.

Latviešu valodas zināšanas un lietojums

Mazākumtautību aptaujas dati parāda, ka kopumā 83% aptaujāto savas latviešu valodas zināšanas vērtē kā ļoti labas, labas un viduvējas, un kopumā var piesardzīgi secināt, ka salīdzinot ar 2012. un 2014. gadu latviešu valodas zināšanu pašvērtējums nedaudz palielinās. 2012. gadā 78% iedzīvotāju, kuru dzimtā valoda nav latviešu, novērtēja savas latviešu valodas prasmes kā ļoti labas, labas un viduvējas, 2014. gadā šis rādītājs bija 77%. Jauniešu vidū vecuma grupā 18-24 gadi latviešu valodas zināšanu pašvērtējums ir vēl augstāks.

Attieksme pret latviešu valodas lietošanu mazākumtautību vidū visbiežāk ir neitrāla vai pozitīva. Tādu, kas ļoti nelabprāt runā latviski, ir 5% aptaujāto, bet tādu, kas latviski runā bez īpašas patikas, ir 7%. Pārējiem ir neitrāla (45%) vai pozitīva attieksme (36%).

Valodu lietošanas paradumi tomēr liecina, ka liela daļa aptaujāto pārsvarā krieviski runā ne tikai mājās un ar draugiem, bet arī publiskajā telpā un darbā. Darba situācijās gandrīz puse mazākumtautību pārsvarā lieto latviešu valodu un otra puse – pārsvarā sarunās izmanto krievu valodu. Aplūkojot valodu lietošanu dažādās situācijās darbā Latvijas reģionos, redzams, ka latviešu valoda biežāk tiek lietota Vidzemē, Zemgalē un Kurzemē, bet retāk Latgalē, kur sarunās ar kolēģiem tikai 23% izmanto pārsvarā latviešu valodu, bet 74% pārsvarā runā krieviski. Publiskajā telpā krievu valoda kopumā tiek lietota vēl biežāk nekā darbā: apmēram viena trešdaļa pašvaldību iestādēs, veikalos, sadzīves pakalpojumu iestādēs, sabiedriskajā transportā biežāk runā latviski, bet divas trešdaļas – krieviski, izņēmums ir valsts iestādes, kur 61% pārsvarā lieto latviešu valodu, bet 38% – krievu valodu.

Valodu lietošana ģimenē lielākoties atbilst dzimtajai valodai, līdz ar to 86% mazākumtautību ģimenē galvenokārt lieto krievu valodu. Arī ar draugiem 85% aptaujāto pārsvarā sarunājas krieviski. Uzrunājot latviešus, latviešu valodu izmanto divas trešdaļas aptaujāto jeb 63%. Biežāk tā rīkojas jauni cilvēki (jaunieši 18-24 gadu vecumā – 80%), kā arī Pierīgas un Kurzemes iedzīvotāji (76-77%), bet retāk – Latgalē dzīvojošie (44%). Kopumā valodas lietošanas paradumi parāda, ka daļa mazākumtautību dzīvo vidē, kur krievu valoda ir pašpietiekama un latviešu valodas zināšanas nav pārāk nepieciešamas, jo pārsvarā tiek izmantota krievu valoda.

Ieteikumi:

Pētījumā iegūtā informācija par mazākumtautību latviešu valodas lietošanas paradumiem liecina, ka, izņemot valsts iestādes, citur publiskajā telpā divas trešdaļas mazākumtautību pārsvarā lieto krievu valodu. Tas nozīmē, ka ir jāturpina pievērst pastiprināta uzmanība latviešu valodas lietošanas veicināšanai publiskajā telpā, īstenojot Pamatnostādņu Rīcības plānā paredzētos 2. Rīcības virziena pasākumus, īpaši, 2.1. Nodrošināt latviešu valodas lietošanu Latvijas publiskajā telpā.

RESEARCH REPORT IN ENGLISH

RESEARCH DESCRIPTION

The focus in the research project “Minority Participation in Democratic Processes in Latvia” is to correlate information about minority non-governmental organisations in Latvia and about the representation of Latvia’s minority communities therein, also looking at the participation of such communities in the country’s democratic processes.

The analytical aspects of the research focus on the main ideas that are based on the study of minority NGOs, the preparation and mapping of a database, and a survey among Latvia’s minorities about their participation in democratic processes in Latvia.

A study of minority NGOs, preparation and mapping of a database

The examination of Latvia’s minority non-governmental organisations (NGOs) and preparation and mapping of a database for Latvia’s regions and administrative districts were based on information from the Latvian Company Register and Lursoft about associations and other organisations that have been registered in Latvia. The researchers bought the full NGO database about all NGOs registered in Latvia, as well as NGOs that were reregistered in 2004/2005, the data being accurate as of June 1, 2015. The researchers learned about the names, registered addresses and year of establishment of each NGO, as well as a 250-character description of each organisation’s aims, as listed in its statutes. On the basis of the description of goals, the NGOs were grouped in accordance with areas of interest (cultural organisations, organisations aimed at defending interests, or both), as well as with ethnic groups that are represented by the NGOs.

Next, the researchers sought contact information for minority NGOs from various sources of information such as registers, local governments and the Internet. The researchers sought to contact NGO representatives to expand the database of minority associations and organisations, as well as to learn about the leadership of organisations, a broader sense of their goals, the extent to which the NGOs were active, how much they were linked to other NGOs in the relevant regions and in Latvia as a whole, membership numbers and major projects as of July 2015.

A survey of minorities in Latvia

The aim of the survey was to examine the representation of Latvia’s minority communities in non-governmental organisations and the level of their participation in democratic processes in the country.

The results of the survey will be used to establish a monitoring system related to the sense of belonging and participation among minority representatives, as well as to examine policy planning documents such as the Guidelines on National Identity, Civil Society and Integration Policy (2012–2018). For that reason, most of the questions in the questionnaire were based on previous research projects so as to ensure comparability.

The main focus in the survey was on:

- (1) Indicators of belonging, including national identity, cultural spaces, traditions, holidays and involvement of young people;

- (2) Indicators of participation, including the representation of minority communities in the taking of decisions and in public processes in Latvia;
- (3) Evaluations of attitudes, focusing on state and local government support for the preservation of national cultures and the establishment of an inclusive society, trends in naturalisation and citizenship, self-initiative, readiness to become involved in public processes, language use (including multilingual families), etc.

The intended cohort for the study was at least 700 respondents, including two target audiences – representatives of minority communities (a survey of residents) to evaluate their participation and attitudes, as well as representatives of minority organisations. In the event, the authors interviewed 735 representatives of minority communities and 91 representatives of minority organisations. 3% of the respondents (25) in the survey of residents were members or activists in minority NGOs, so the overall number of representatives of minority organisations was actually 116.

Respondents in both groups were interviewed on the basis of one questionnaire, though people who were most active were asked additional questions about their participation in the work of a specific organisation, as well as about the organisation's activities. This information is included in the NGO database.

Respondents were selected on the basis of a quota so as to ensure representative survey of minority residents. The quotas related to where people lived, their ethnicity, their age and their gender. Data from the Central Statistical Board current as of January 1, 2015, were used to determine the quotas (Table 1).

The authors of the survey used a multimodal survey method, using both telephone interviews to obtain information from minority residents and Internet surveys to survey representatives of minority organisations. The fieldwork was conducted between July 15 and September 10, 2015, with a pilot survey being organised in advance to test and improve the questionnaire and to reach agreement about it with the client.

Table 1. Sample quotas of telephone interviews

	Data from the Central Statistical Board as of January 1, 2015 %	Planned sample: number of respondents – minority residents	Reached sample: total number of respondents	Reached sample: minority residents	Reached sample: minority NGOs
Region					
Riga	45,5	273	390	343	55
Pieriga	13,6	82	77	69	11
Vidzeme	3,5	21	42	42	0
Kurzeme	8,0	47	82	75	8
Zemgale	9,3	56	58	47	16
Latgale	20,1	121	177	159	26
Total	100	600	826	735	116
Gender					
Male	45,0	270	298	264	39
Female	55,0	330	528	471	77
Total	100	600	826	735	116
Age					
18-24	6,8	41	56	53	6
25-34	14,6	88	149	143	10
35-44	15,2	91	153	144	12
45-54	18,2	109	169	158	15
55-64	19,7	118	141	114	32
65+	25,6	153	158	123	41
Total	100	600	826	735	116
Ethnic group					
Russians	67,2	404	577	547	48
Belarusians	8,8	53	52	47	6
Ukrainians	5,9	35	47	40	9
Poles	5,6	34	53	39	14
Lithuanians	3,2	19	35	17	18
Jews	0,7	4	11	7	6
Others (including those 4,5% who do not indicate their ethnicity)	8,6	51	51	38	15
Total	100	600	826	735	116

CONCEPTUAL AND THEORETICAL IDEAS

The most important dimensions of inclusiveness in society include a sense of belonging to the specific territory, country and population, participation in the economic, cultural and political life of the relevant society, and well as satisfaction with one's life and one's ability to do appropriate things. The sense of belonging to a country emerges on the basis of many aspects and factors, including a sense of belonging to a common history, territory, landscape and environment, as well as participation in shaping a common present and future.²²

There are very diverse attitudes and behaviours in Latvia's minority communities when it comes to ways of adapting to socioeconomic changes in society, as well as to requirements related to Latvian language skills, naturalisation, and the ability of respondents to take part in political and social processes.

Some minority representatives choose a more active or passive process of inclusion and accept rules from norms and regulations (the law on citizenship, the state language laws, etc.). Others avoid inclusion into Latvia's society and either emigrate²³ or live in a comparatively closed environment – an ethnic or linguistic community in which, e.g., the Russian language is adequately self-sufficient so as to avoid the need to learn Latvian. People can live and work in environments in which Latvian is not spoken, and they can see no real need to become involved in social processes in which Latvian language skills are necessary.²⁴

One way to facilitate the more active involvement of minority representatives in political and social processes is to provide support to their interest-based and cultural organisations, but only if this expands existing social networks and, most particularly, facilitates intercultural communication, as well as learning the Latvian language.

It is possible in Latvia to identify social networks that are based on language use habits,²⁵ and this means that of particular importance in facilitating social integration are those NGOs that help to expand social networks beyond the frameworks of a single linguistic group.

Participation of minority representatives in cultural and interest-based organisations, however, is just one aspect of socio-political participation. No less importance is the participation and representation of such people in national governance, as well as the belief that participation in social processes yields positive results.

There are conventional forms of participation such as voting in elections and referendums, as well as unconventional ones such as protests, picket lines, demonstrations and flash mobs. Previous research²⁶ has shown that for most people in Latvia, voting in elections is not just the main form of political participation, but the only one. Only a few percent of respondents take part in other forms

---

²² Zepa, B. (2011). «What is National Identity? How is it Explained?». In Zepa, B. and E. Kļave (eds.) Latvia: Report on Human Development 2010/2011: National Identity, Mobility and Capacity, pp. 15-20, in Latvian.

²³ Hazans, M. (2011). "The Changing Face of Latvian Emigration: 2000-2010." In Zepa, B. and E. Kļave (eds.) Latvia: Report... *op. cit.*, pp 70-91.

²⁴ Baltic Institute of Social Sciences (2008). "Language: A Survey of Latvia's Residents." See also Zepa, B. (ed.) "Integration Practices and Prospects", Baltic Institute of Social Sciences (2006). See http://www.biss.soc.lv/downloads/resources/integracijas_prakse/brosura_LV.pdf. Both texts in Latvian.

²⁵ Djačkova, S. (2000). "The Role of Language in Regional Development," master's thesis. See <http://providus.lv/article/valodas-loma-regiona-attistiba>, in Latvian. See also Zepa, B. (ed.) "Social Integration and Business: The Ethnic Aspect." Baltic Institute of Social Sciences, Latvian Academy of Sciences Institute of Economics (2004), in Latvian.

²⁶ Rozenvalds, J. (ed.). University of Latvia Institute of Social and Political Research (2014). "How Democratic is Latvia? An Audit of Democracy," 2005-2014.

of expressing political influence – protests, signing petitions, contacts with politicians or officials, etc. This also applies to attempts to convince others to support a specific political party or candidate. The conclusion must be that the people of Latvia, in general terms, are rather passive when it comes to political participation.

Political participation is fundamentally influenced by the issue of whether it is viewed positively, whether participants believe that it yields positive results, and whether steps that are taken can lead to changes in decisions or influence specific processes.

There are several concepts in the social sciences literature that are used to analyse factors that influence such participation. Political efficacy relates to the belief of individuals that their political activities can have an influence on political processes.²⁷ Political powerlessness, in turn, relates to the belief that political processes cannot be influenced. Many authors have sought to explain why people do not become involved in politics, e.g., Dahl has identified several reasons that reduce the likelihood that people will do so:²⁸

- 1) There are negative evaluations of expected benefits, as compared to benefits from other activities;
- 2) There is no belief that there is a better, alternative solution;
- 3) There is no belief in the ability to influence something;
- 4) There is the view that the results will be sufficiently satisfactory even without involvement;
- 5) There is the belief that the individual lacks knowledge and competition to do something.

Analysis of political participation in and political culture in Latvia in the study “How Democratic is Latvia?: An Audit of Democracy, 2005-2014” argues that “it can be said that the situation with the participation of residents in volunteer activities, self-governance, non-governmental organisations and other volunteer work during the past five years has been bad.”²⁹ This conclusion applies both to Latvian and to minority organisations.

The sad fact in Latvia is that people are more likely to be alienated from political processes, as opposed to being involved in them. There is also much distrust of politicians. These trends relate to a low level of participation in the taking of decisions, a lack of belief that one can influence anything, and a lack of trust in politicians. This is a Catch-22 situation – the negative image of the political elite and the overall political situation cannot improve unless distrust and dissatisfaction with politicians turn into activities that force politicians to focus more on local residents and the quality of decision that the politicians themselves take.³⁰

These conclusions apply equally to political participation among Latvians and minorities, but this study is focused on whether there are differences in the level of involvement in distinctly political processes (voting in elections and referendums, discussions about political processes), as well as in civic activities aimed at improving the country’s social situation (volunteering at an NGO, festival, concert or other event, donations to charitable organisations, participation in the Great Latvian Clean-up, etc.).

---

²⁷ Campbell, A., Gurin, G. and W.E. Miller (1954). *The Voter Decides*. Evanston, IL: Row, Peterson & Co. See also Balch, G.I. (1974). “Multiple Indicators in Survey Research: The Concept ‘Sense of Political Efficacy’”, *Political Methodology*, Vol. 1, No. 2 (Spring 1974), pp. 1-43.

²⁸ Dahl, R.A. (1963/2002). *Modern Political Analysis*, 6th ed. Pearson.

²⁹ Ījabs, I. (2014). (Political Participation). In Rozenvalds, J. (ed.). *How Democratic...*, *op. cit.*, p. 217. See http://www.szf.lu.lv/fileadmin/user_upload/szf_faili/Petnieciba/Demokratijas_audits_2014_kopaa.pdf, in Latvian.

³⁰ Ņikišins, J., Rozenbalgs, J. and B. Zepa (2014). “Political Culture and Democracy.” In Rozenvalds, J. (ed.). *How Democratic...* *op. cit.*, p. 245, in Latvian.

Secondly, the focus in the research is whether NGO activists are different in one sense or another from other minority representatives when it comes to views and attitudes, also looking at whether participation in minority organisations strengthens a sense of belonging to Latvia and its history and whether this expands the range of contacts and the use of the Latvian language in the public arena.

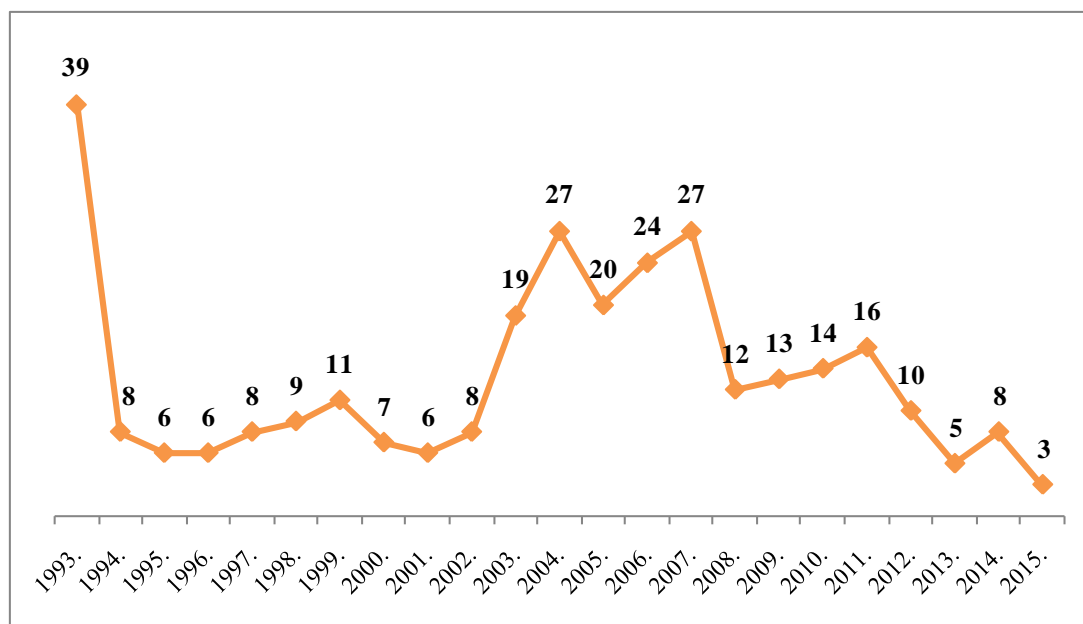
RESULTS OF THE RESEARCH

1. AN EXAMINATION OF MINORITY NON-GOVERNMENTAL ORGANISATIONS

As of June 1, 2015, there were 423 organisations registered with the Latvian Company Register that have statutes which indicate that they work with minorities in Latvia. After more detailed examination of public information and telephone contacts with representatives of the relevant organisations, it was determined that 306 were associations of ethnic minorities, while 117 were linked to the minorities (language teaching centres, folk dance studios, partnership organisations between Latvia and other countries in the world, friendship organisations between Latvians and representatives of other ethnicities, etc.).

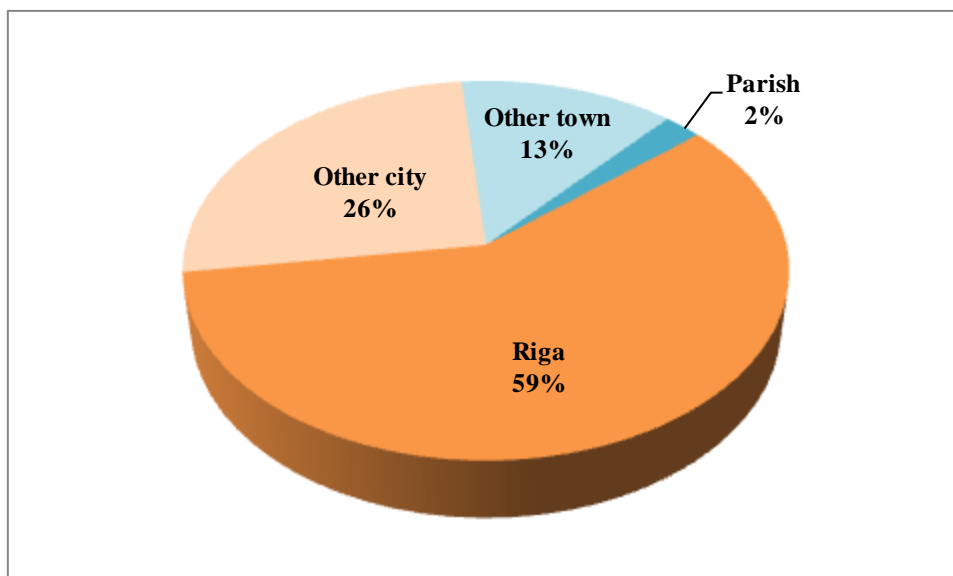
Of the 306 minority NGOs, most were registered in 1933, when the Company Register was established (Figure 1.1.). A comparatively larger number of associations and organisations were registered between 2003 and 2007 and again in 2011.

Figure 1.1. Minority NGOs by year of registration (number)

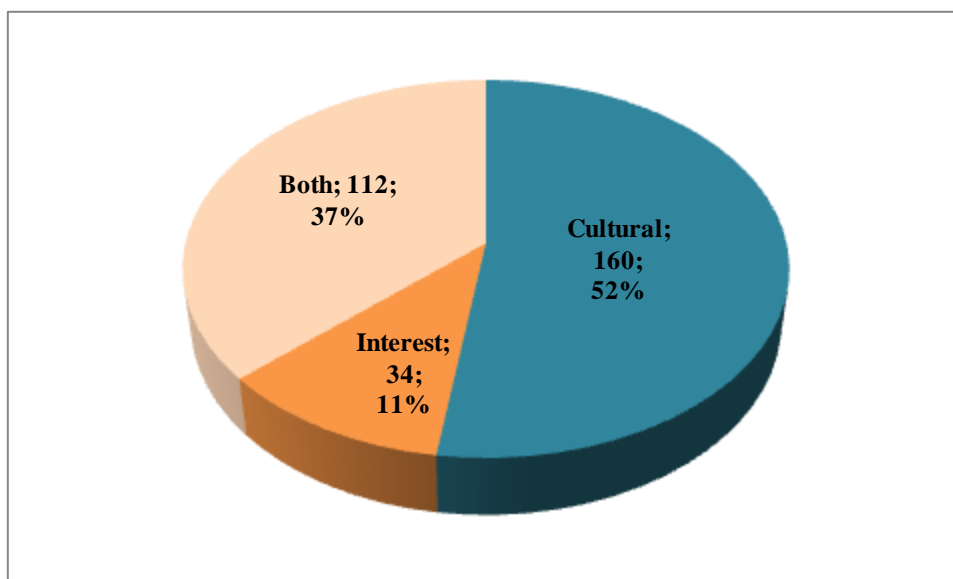
More than one-half of the minority organisations were registered in Rīga (59% or 180). 13% were registered in Latgale (41), followed by Kurzeme (12%, 36), Zemgale (8%, 24), and the Riga metropolitan area – Pierīga (7%, 20). The fewest organisations are found in Vidzeme (2%, only five). Figure 1.2. shows that most minority organisations are registered in cities, with 85% of them in Riga and other larger metropolises.

Figure 1.2. Registered minority NGOs by place of registration

One-half of minority NGOs work to preserve and develop a specific culture (52%, or 160) (see Figure 1.3.). 11% represent the interests of minority groups, while 37% focus on both aforementioned goals.

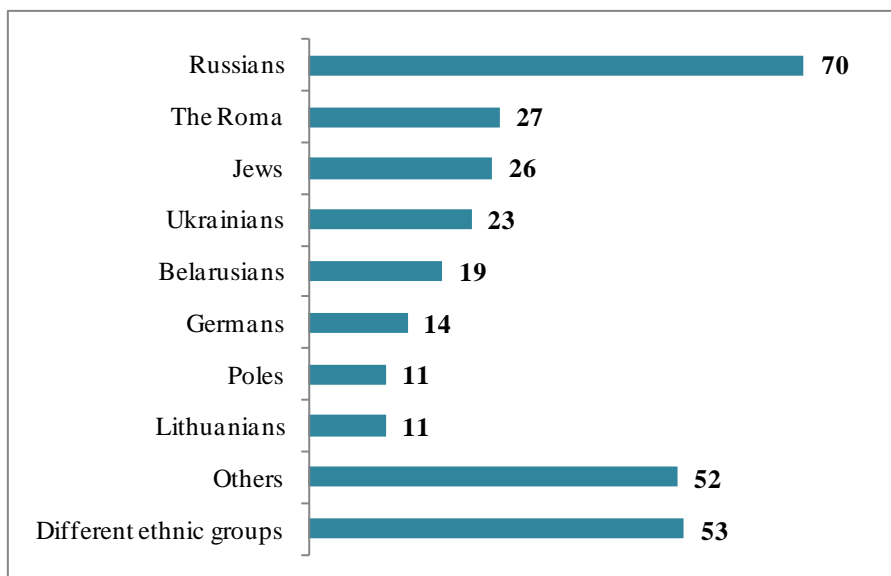
Figure 1.3. Registered minority NGOs by goals of operations

Nearly one-quarter of minority organisations (23%, 70) represent Russians (Figure 1.4.). There are 27 organisations that represent the culture and interests of Roma people, 26 for Jews, 23 for Ukrainians, 19 for Belarusians, 11 for Poles and 11 for Lithuanians. Another 14 registered organisations represent German culture and German interests. Representatives of those organisations say that at least one-half of them employ Latvians or people of other ethnicities who have German organisations or who are interested in German culture and language.

52 organisations represent other cultures – three or more for Armenians, Azerbaijanis, Kazakhs and Tatars. Another 53 represent various ethnicities. The Slavic Cultural Association, for instance, involves Russians, Belarusians, Ukrainians, Armenians, Poles, Jews and Latvians.

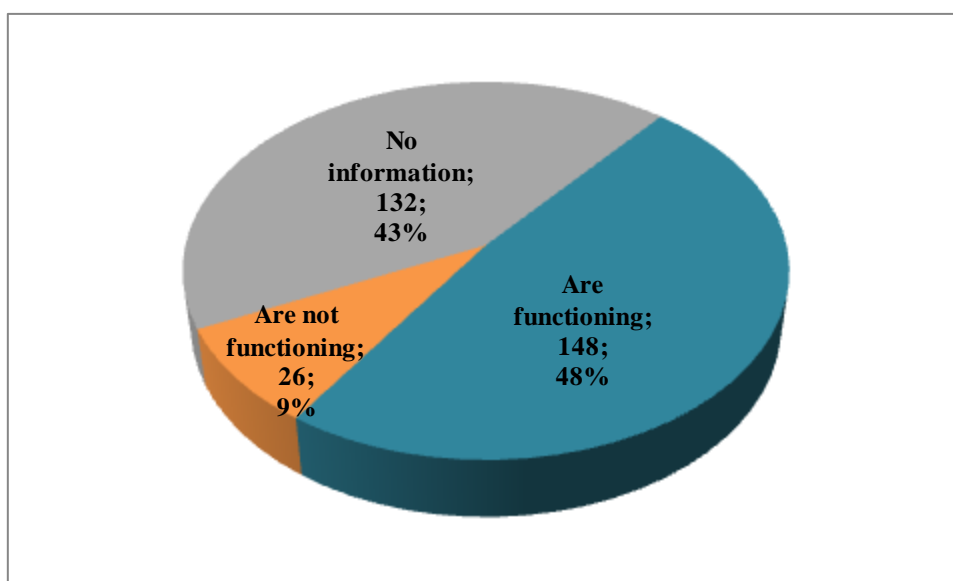
Figure 1.4. Registered minority NGOs by represented ethnicity (number)

In order to evaluate the work of minority NGOs, we rang representatives of associations and organisations on the phone. The information shows that 48% of the minority organisations that are recorded in the Company Register are actually active (148). 9% of respondents said that nothing has happened over the past two years, with some hoping to restore activities and others have decided to shut down their organisations.

We did not find information about the work of 43% of minority associations. Representatives of six declined to offer information, 54 could not be found during the research, and in 72 cases, no public contact information was available. There was no information about 59 cultural organisations, 21 that represent interests, and 52 with statutes that suggest that both aforementioned goals are pursued. More than one-half of these organisations represented minorities such as Russians (34), the Roma (20), Jews (10) and Ukrainians (10).

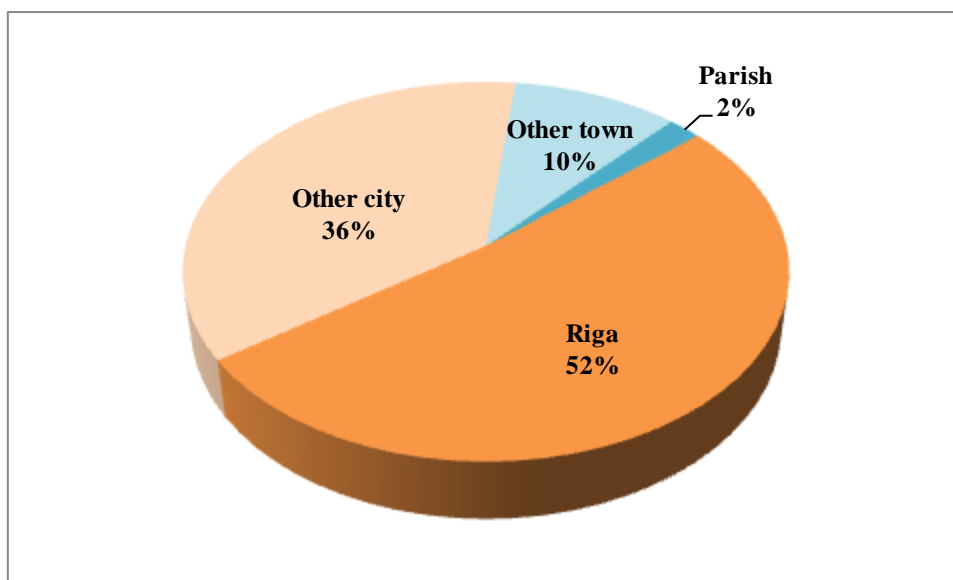
Figure 1.5. Registered minority NGOs by activities

After analysing the work of existing minority NGOs, we found that 11% (17) are working intensively, 55% (82) are working at an average level, and 34% (50) are not particularly active at all. We evaluated this by looking at co-operation with other NGOs, projects and events implemented during the past three years, as well as participation in work of government or municipalities taken by the various organisations. If representatives of an organisation claimed to have extensive partnerships with other NGOs, a wide range of activities, and the ability to take part in decision-taking processes at the local or national level, then we rated the activities as intensive. If any of the components was missing or less distinct, then we evaluated the activities at the medium level or as not particularly active.

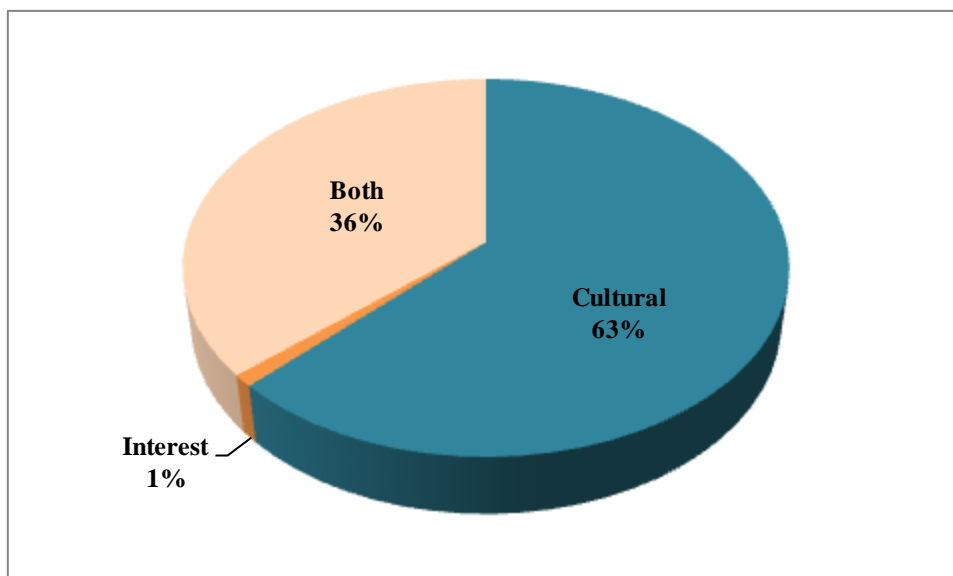
More than one-half of the associations which we saw as active or with a medium level of activities work in Riga (51 or 99), 16 are in Latgale, 14 in Kurzeme, 13 in Zemgale, and five in Pieriga. Vidzeme has no minority NGOs that work actively or at a medium level of activity. Figure 1.6 shows that active minority organisations mostly work in Riga and other cities.

Figure 1.6. Active minority NGOs by location of operations

Nearly two-thirds of active minority NGOs hope to preserve and develop a specific culture (Figure 1.7). 37% seek to preserve and develop a specific culture, as well as to represent a group's interests. One of the active organisations only represents the interests of a specific group in society.

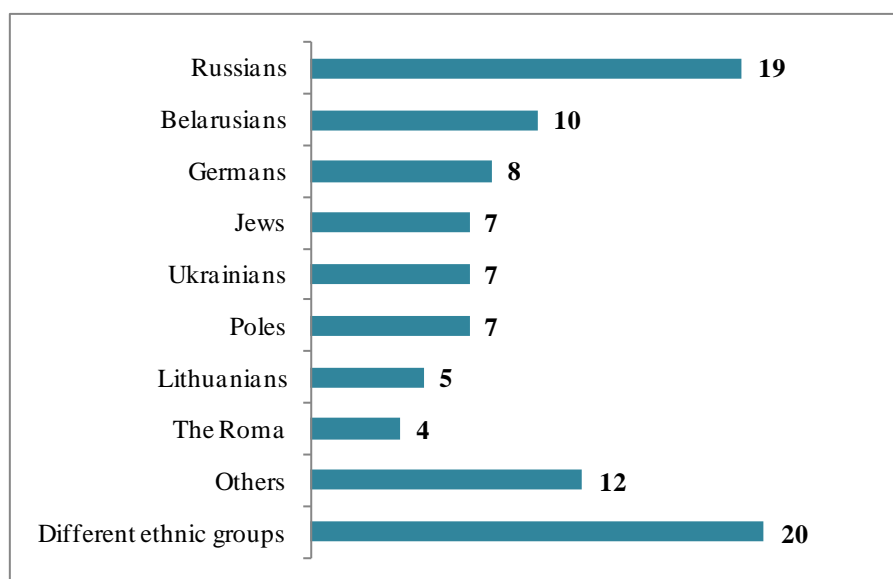
Figure 1.7. Active minority NGOs by area of operations

19 active organisations (nearly one-quarter of the examined ones) represent Russians, with 10 representing Belarusians, eight representing Germans, and seven apiece representing Jews, Poles and Ukrainians. There are also four active Roma organisations, which makes up only one-seventh of registered Roma associations. Another 12 associations represent other cultures and ethnicities, including Armenians, Georgians, Estonians, Tatars, Uzbeks and others. Twenty active minority organisations represent several ethnicities.

Membership numbers in the minority NGOs differ very much, but most are comparatively small. Nine organisations have fewer than 10 members, 39 have 11-50 members, 19 have 51-100 members, 16 have 101-500 members, and seven have 501 or more members. One-third of the respondents said that members of their organisation also take part in the work of other minority organisations. Seven active minority NGOs are umbrella organisations for six to 70 other organisations.

Figure 1.8. Active minority NGOs by represented ethnic group (number)

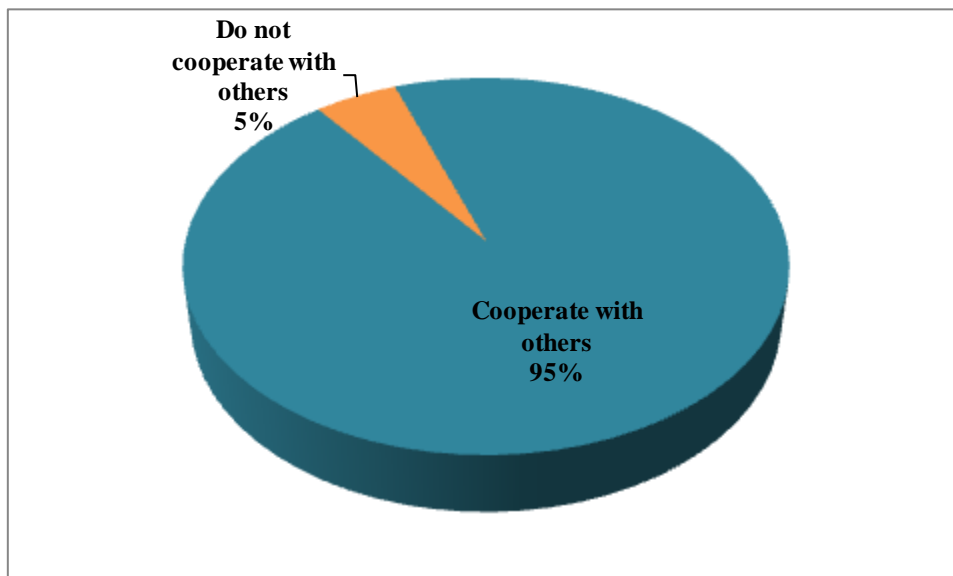

Most active minority NGOs (95%) partner with other associations and organisations (Figure 1.9). Irrespective of the represented ethnicity at an NGO, the partnerships have several overall characteristics. First of all, organisations work with “comrades” – other organisations that represent the same ethnicity or those that are part of a larger organisation such as the Latvian Association of Lithuanians, Latvian Association of Belarusians, or the Ita Kozakēviča Latvian Association of National Cultural Associations.

Organisations also tend to partner with other minority NGOs in terms of where they are located. Representatives of minority organisations in cities other than Riga said comparatively often that they partner with all minority organisations in the relevant city in terms of organising cultural events, etc.

Third, organisations tend to have partnerships with Latvian organisations or other NGOs. The Prameņ Belarusian Association in Riga partners with the Riga Latvian Association, IMKA, Silavots, Partnership Platform and Singing Antiquity. Some representatives of minority organisations said that they partner with organisations of pensioners, war veterans or other social groups.

Figure 9. Active minority NGOs partnerships with other associations and organisations

Information about the activities of minority NGOs suggests that their activities over the past three years have mostly related to culture. The Javir Ukrainian Association in Jekabpils, for instance, has organised cultural days events in the city, as well as thematic events at the city’s schools. The folklore ensemble of the Lanok Belarusian Association in Jelgava has taken part in the Latvian Song and Dance Festival, the international Baltica Folklore Festival, minority events in Latvia, the Slvajanskij Bazar Festival in Vitebsk, and the 2nd Global Belarusian Art Festival in Minsk. The Šamir Jewish Association in Rīga, for its part, organised an exhibition of work by the German artist Dagmar Calais, “Two Days in Winter,” and it has also published several books.

Several minority NGOs have helped to clean up and improve various territories over the past three years. The German Cultural Association in Ventspils planted trees at the Aizdzire Estate, while the Erfolg Association in Daugavpils organised a gallery of youth graffiti in a degraded part of the city that has now become a popular leisure location for Daugavpils residents. The Ukrainian Kazakhs in Latvia Association cleans up World War I and II veteran cemeteries in and around Daugavpils each year.

Some minority organisations have organised sports events such as a sports festival for people of various ethnicities organised by the Ventspils Russian Association in 2014 in Ventspils under the name “Folk Games.” Other minority NGOs have organised events to represent interests. Erfolg, for instance, organised consulting councils to help in the establishment of minority non-governmental organisations in Daugavpils in 2014.

Figure 1.10. Representation of active minority NGOs in decision-making processes at the national and local level

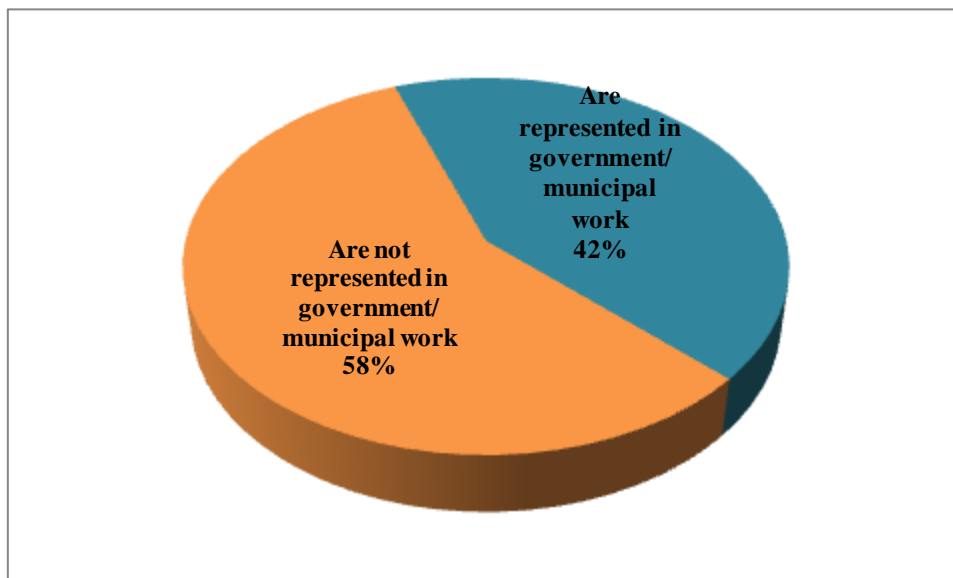

Figure 1.10 shows that 42% of active minority NGOs are involved in decision-making processes at the national and local level. One-third, according to representatives, take part in such processes at local governments by joining commissions that relate to minorities, social integration or culture, and by taking part in the discussion of local government planning documents. Representatives of other minority organisations say that they are represented in decision-making processes at the national level, mostly in terms of consultative councils on minority issues.

2. A SURVEY OF MINORITIES IN LATVIA

2.1. A SENSE OF BELONGING

The sense of belonging among Latvian minorities was determined on the basis of the following indicators:

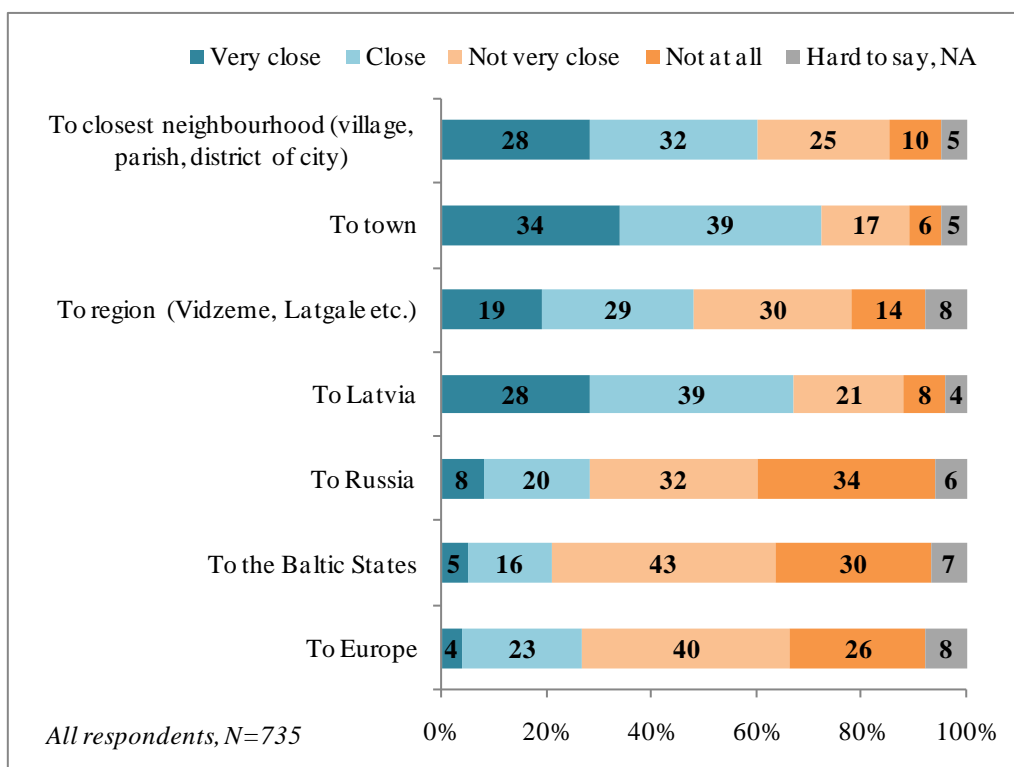
- 1) The sense of belonging to the near neighbourhood, the respondent's city and region, Latvia, the Baltic States, Russia and Europe (the closeness of links);
- 2) Pride about Latvia;
- 3) Views about various periods of Latvian history (the independent state (1918-1940), the Soviet period (1945-1990), the Awakening (1988-1991), and the independent state (1991-2015));
- 4) Holiday habits (November 18, May 4, May 9);
- 5) Plans to emigrate.

The data were compared to results from surveys in other years, as well as in terms of differences among various groups – the age of respondents and their place of residence, NGO activists and others.

Territorial belonging

When it comes to a sense of territorial belonging, representatives of Latvian minorities feel the closest links to their city – 73% (the answers *very close* and *close*), followed by Latvia (63%), and then the local area (village, parish or urban neighbourhood – 60%) (see Figure 2.1). 48% of respondents expressed a sense of belonging to their region (Vidzeme, Zemgale, Kurzeme or Latgale), 21% said so about the Baltic States, 28% about Russia, and 27% about Europe. What follows is more detailed analysis about a sense of belonging to one's city, Latvia, Russia and Europe among various groups of minority residents.

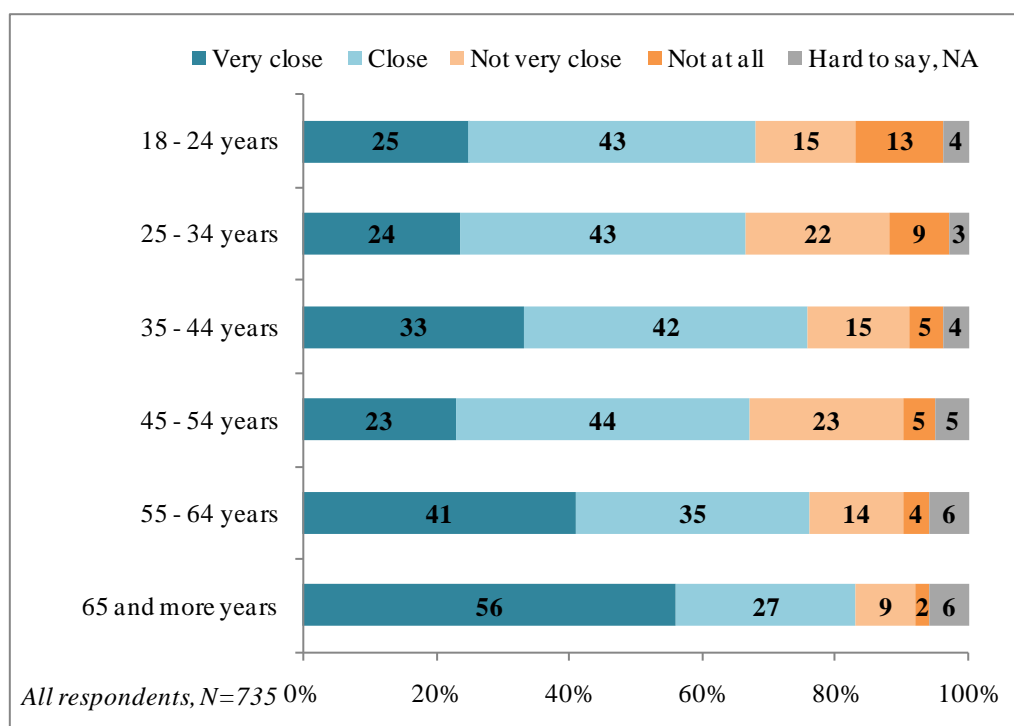
Figure 2.1. A sense of belonging to various locations (%)

A sense of belonging to one's city

73% of representatives of Latvian minorities feel close or very close links to their city, with this being slightly more evident in Daugavpils, Liepaja, Jelgava, Ventspils, Jurmala, Rezekne, Valmiera and Jekabpils (78), as well as in Riga (73%), with 72% in other cities. Older people are more likely to feel close or very close links to the city (Figure 2.2). 68% of respondents aged 18-24 feel closely or very closely linked to the city, while among respondents who are 65 or older, the percentage is 83%.

Figure 2.2. A sense of belonging to one's city among various age groups (%)

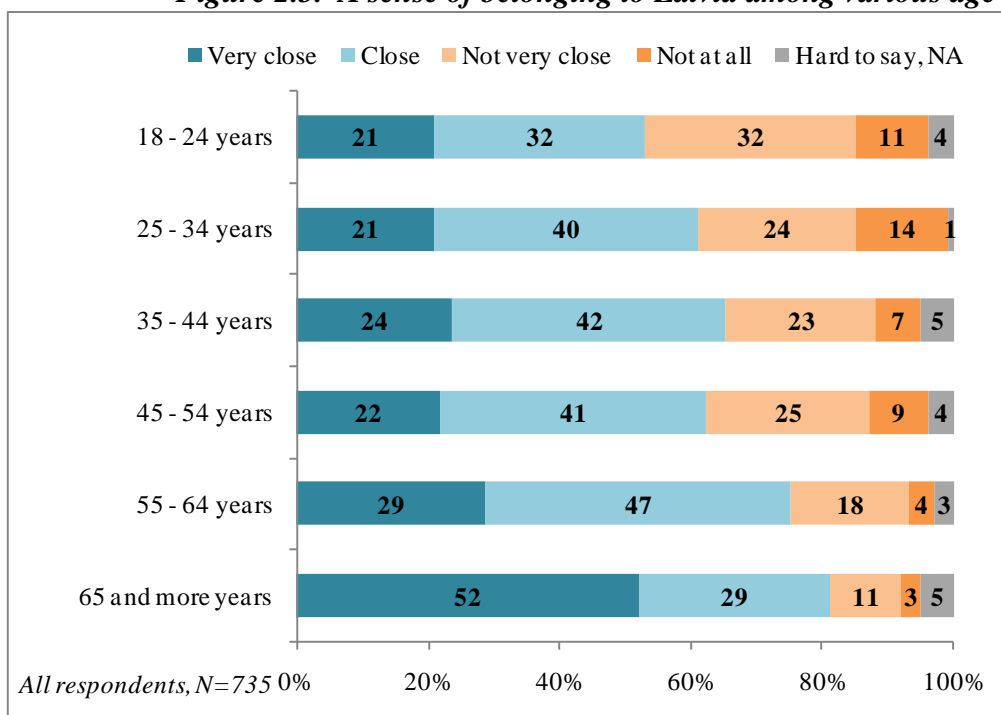
A sense of belonging to Latvia

67% of minority respondents reported close or very close links to Latvia, with 81% of older respondents and 53% of young people aged 18-24 saying so (Figure 2.3). In 2010, this indicator among young people was at a level of 58%.³¹ The conclusion is that the sense of belonging to Latvia has declined a bit during the past five years among young people.

There are no major differences in this regard among Russians and representatives of other minorities (67% and 69% respectively). Among Latvia's Russians in 2010 the indicator was 72%, and it was 69% in 2013; among other minorities it was 73% in 2010 and 71% in 2013. The overall reduction in terms of close links to Latvia can be seen, although the differences are still in the range of the statistical error.

³¹ The data are from a survey conducted under the national research programme "National Identity: Language, Latvian History, Culture and Human Security," University of Latvia Faculty of Social Sciences, 2010 and 2013.

Figure 2.3. A sense of belonging to Latvia among various age groups (%)

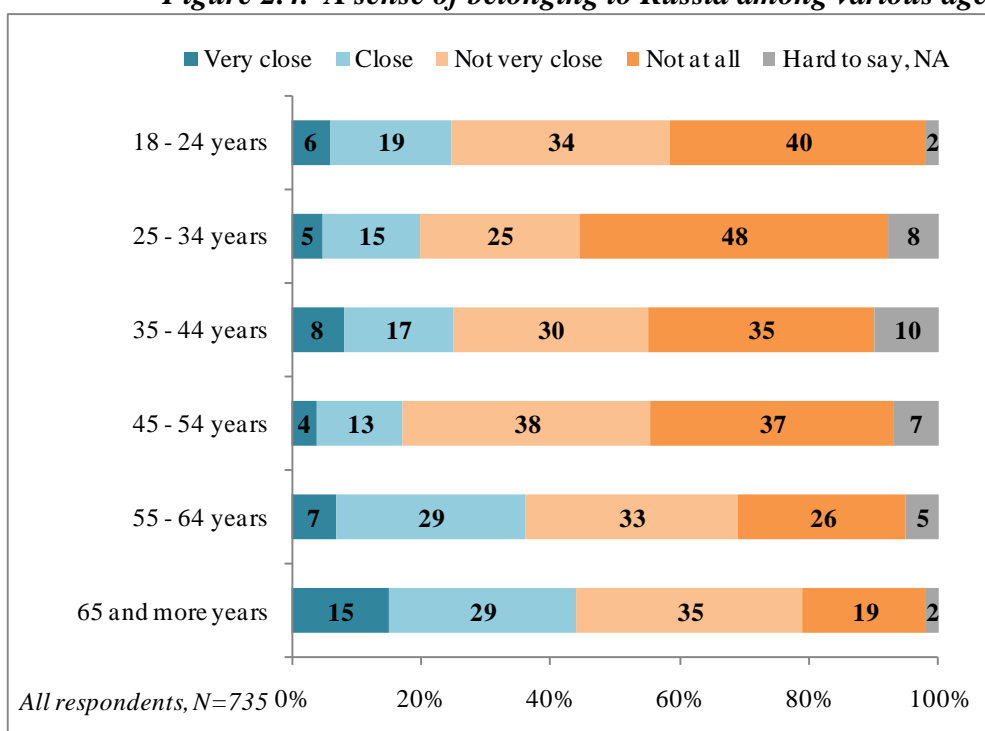

A sense of belonging to Russia

27% of minority respondents in Latvia reported close or very close links to Russia, particularly among older people (25% among the 18-24 group, but 44% among those who are older than 65) (Figure 2.4).

Latvia’s Russians are slightly more likely than representatives of other minorities to feel close or very close links to Russia (30% and 18% respectively). In 2010, 33% of Russians in Latvia claimed close or very close links to Russia, while among other minorities the percentage was 21%.

Figure 2.4. A sense of belonging to Russia among various age groups (%)

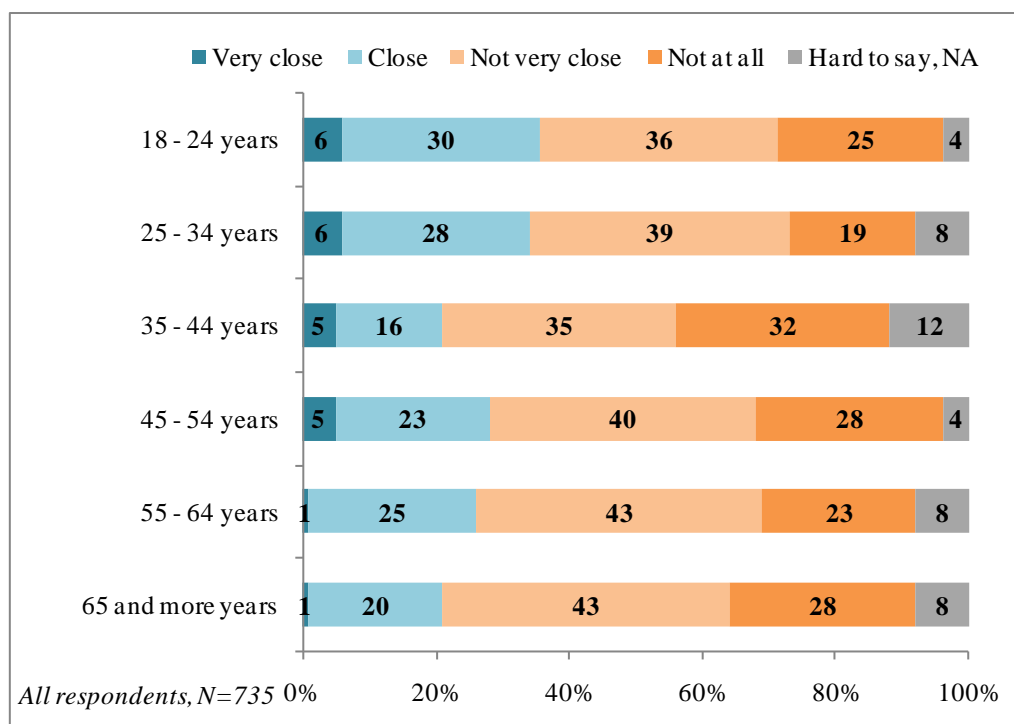

A sense of belonging to Europe

27% of Latvia's minority representatives feel close or very close links to Europe, more so in the 18-24 cohort (36%) than among those older than 65 (21%) (Figure 2.5).

A slightly less common sense of belonging to Europe is found among Latvia's Russians (24%) than among other minorities (36%). In comparison to similar studies in 2010 and 2013, the sense of belonging to Europe has increased a bit among Latvia's minorities – 20% of Russians and 17% respondents from other minorities in 2010 and 25% and 28% respectively in 2013).

Figure 2.5. A sense of belonging to Europe among various age groups (%)

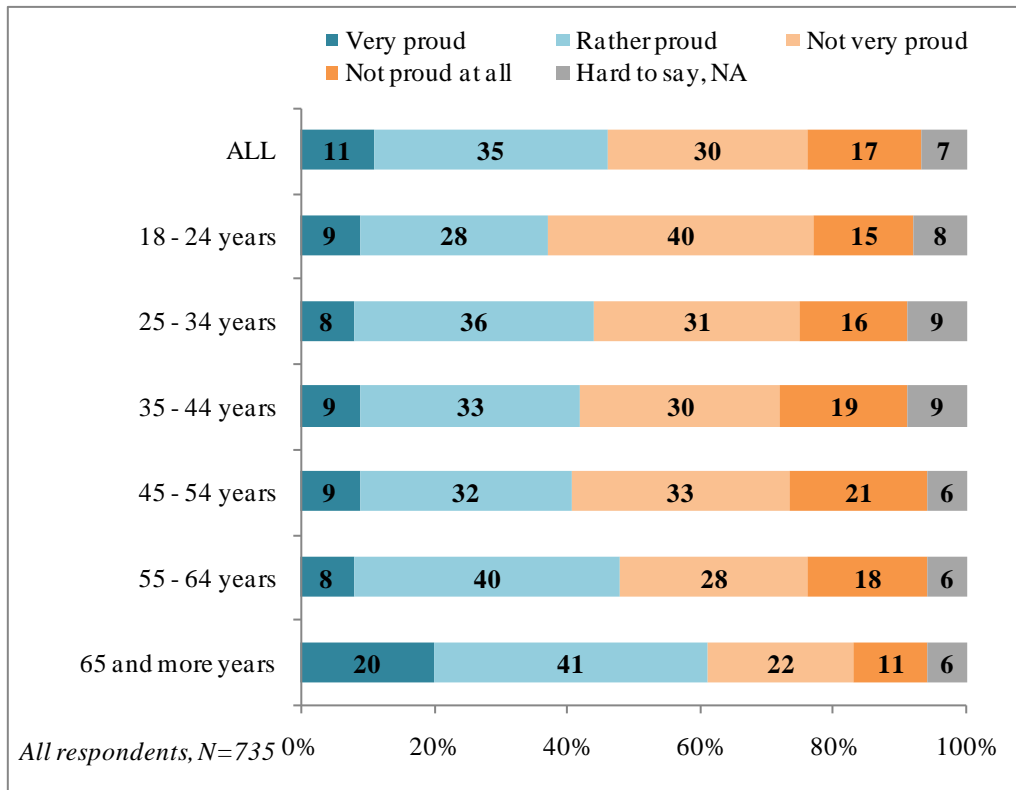

Pride in Latvia

Respondents were asked this question: “To what extent are you proud of the fact that you are a resident of Latvia?”. 11% of minority representatives claimed to be very proud, 35% were more or less proud, 30% were not particularly proud, and 17% were not proud at all (Figure 2.6). 7% did not answer the question. This means that 46% of minority representatives are proud of living in Latvia, while 47% are not.

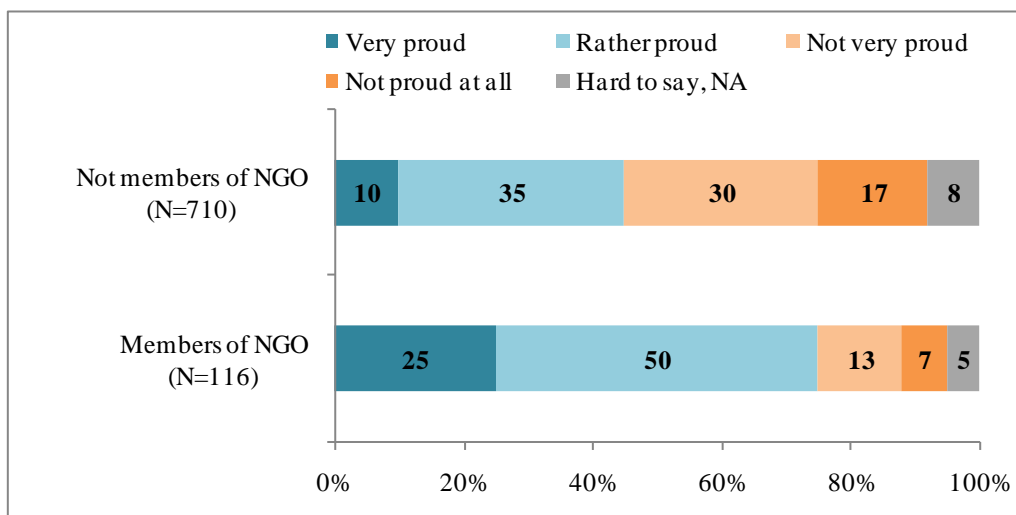
Young people aged 18-24 were more critical and less proud (37%) than people older than 65 (61%). Russians were a bit less likely to be proud of living in Latvia – 44% against 52% for other minorities.

Figure 2.6. Pride in Latvia among various age groups (%)

It is interesting that there were major differences in the responses of those minority representatives who are or are not members of or activists in NGOs. Among all minority respondents, only 45% are proud of living in Latvia, while among NGO members and activists the percentage is 75% (Figure 2.7).

Figure 2.7. Pride in Latvia: Overall minorities and minority organisation members (%)

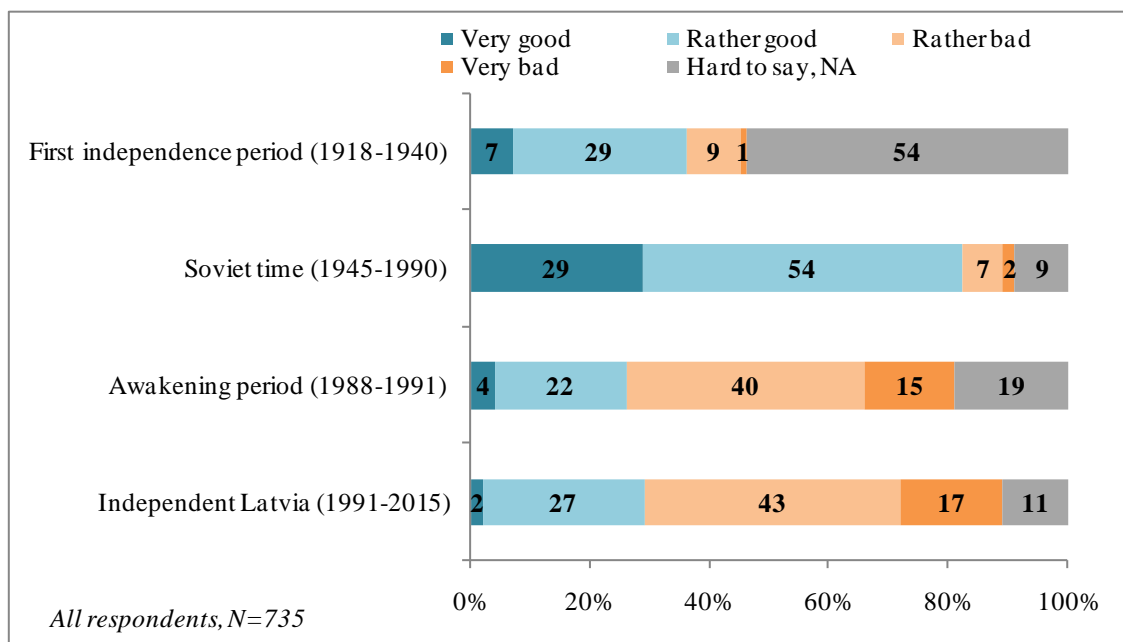
An evaluation of various periods in Latvian history

Many studies in the past have shown different opinions in Latvia about various historical events and periods in history. Latvian minority representatives, therefore, were asked about their views about independent Latvia (1918-1940), the Soviet era (1945-1990), the Awakening (1988-1991), and independent Latvia (1991-2015).

The data show that minorities are most positive about the Soviet era, with 29% of respondents saying that it was a very good period, and 54% responding that it was mostly a good period (Figure 2.8). Only 11% had a negative view, which shows that there is a great deal of nostalgia in Latvia about that period in history.

36% of surveyed respondents had an overall positive view of the first period of independence (1918-1994), but 54% said that they did not know. Only 26% of respondents had positive views of the Awakening (1988-1991), and only 29% had positive views about the second period of independence (1991-2015).

Figure 2.8. Evaluations of periods in Latvian history (%)

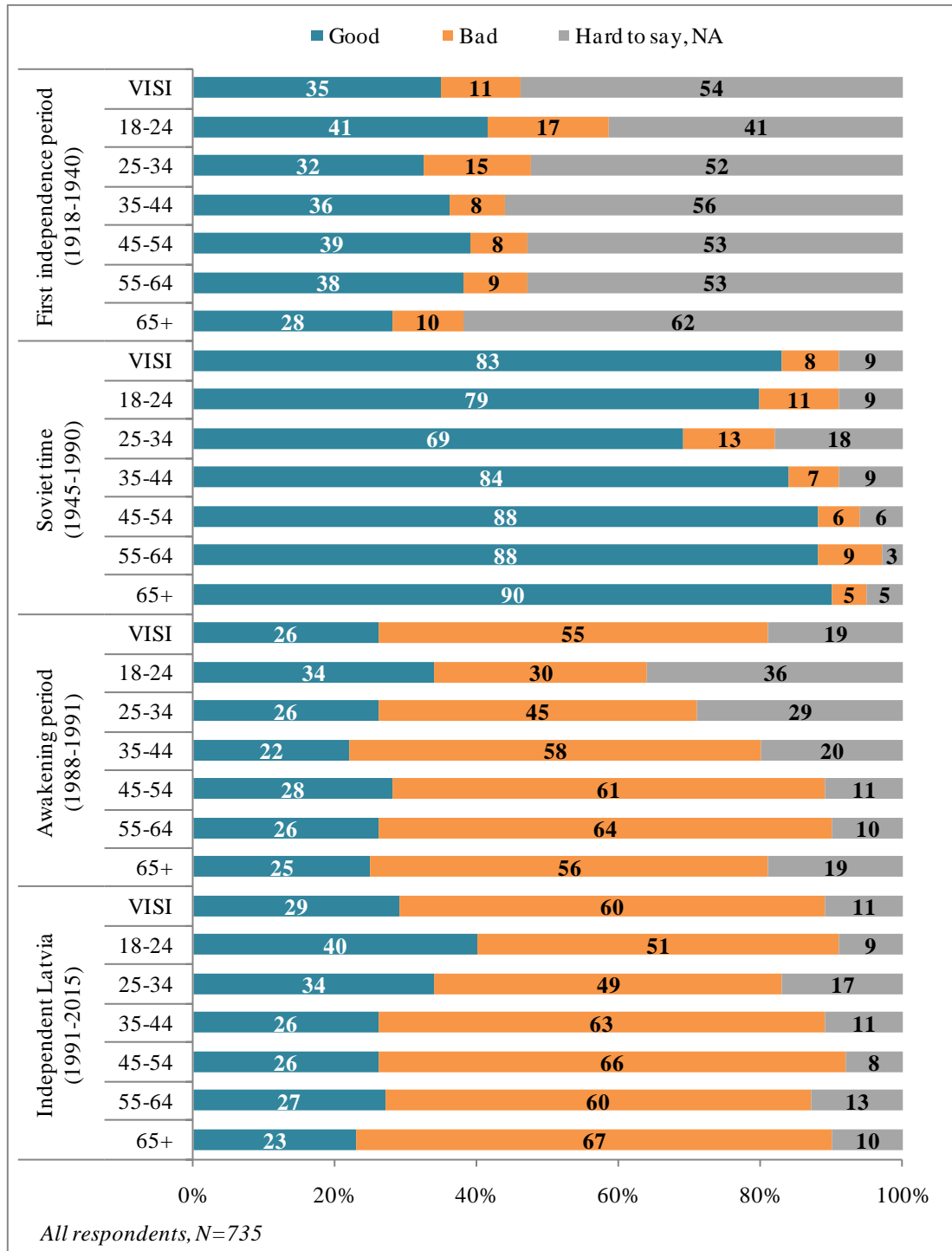
A look at answers from representatives of various ethnic groups shows that Russians in Latvia most often feel that they were *losers* in the context of historical changes, because it is specifically in this cohort that there are the most positive views about the Soviet era (85%), but far less in terms of the Awakening (23%) and the second period of independence (26%). Among other ethnic groups, the percentages were 79%, 35% and 36% respectively.

Here, again, there are key differences between those respondents who are NGO members or activists and those who are not. In the former group, positive views were given by 40% in relation to the first period of independence, 63% in relation to the Soviet period, 42% in relation to the Awakening, and 43% in relation to the second period of independence, while in the latter group, the percentages were 36%, 84%, 26% and 29% respectively. This means that NGO members and activists are slightly more positive about the Awakening and the most recent period.

In terms of age groups, young people and those who are 25-34 are less positive about the Soviet era than is the case among older respondents. Young people are also a bit more positive about the first period of independence, the Awakening, and the second period of independence (Figure 2.9). Even in the 18-24 cohort, however, 79% view the Soviet era positively.

Figure 2.9. Evaluations of periods in Latvian history among various age groups (%)

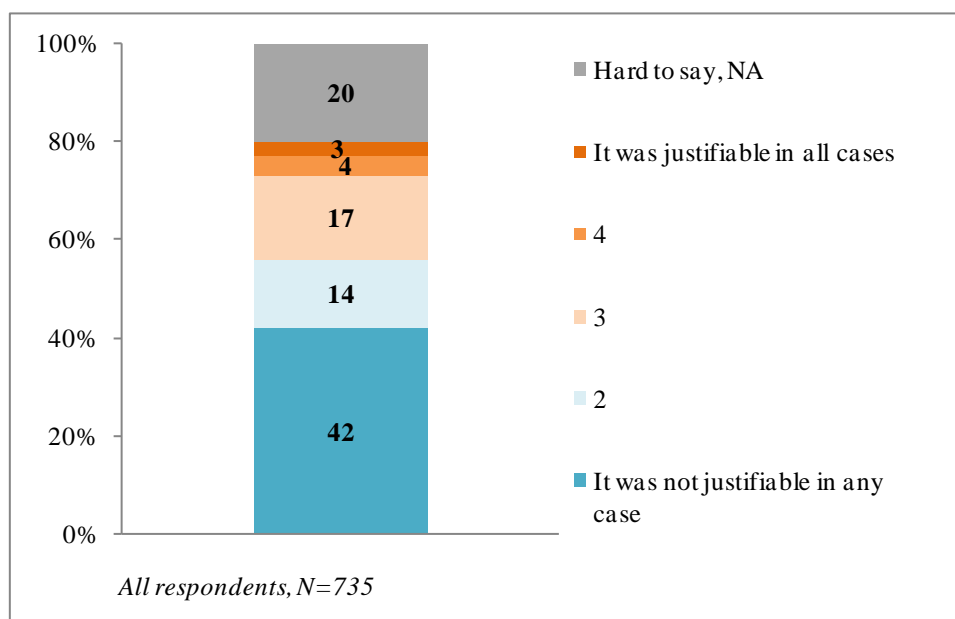

Despite these positive views about the Soviet era, minority respondents were fairly unified in the thought that there was no justification for the deportation of people from Latvia to Siberia and other distant Soviet regions in 1941 and 1949 – 56% agreed with this view, only 7% did not (Figure 2.10). The fact that 37% did not know how to answer the question may be down to the fact that the question was formulated in a rather complicated manner in the questionnaire.

A comparison to these results to a social memory monitoring study in 2012 shows that answers to this question have not change much, as in 2012, 55% of respondents saw no justification at all for the 1941 and 1949 deportations.³²

Among NGO members and activists, more people (69%) said that the deportations were not justified, while among those who are not NGO members and activists, the percentage was 56%.

Figure 2.10. Views about the deportation of Latvia’s residents in the 1940s (%)

Celebration of holidays

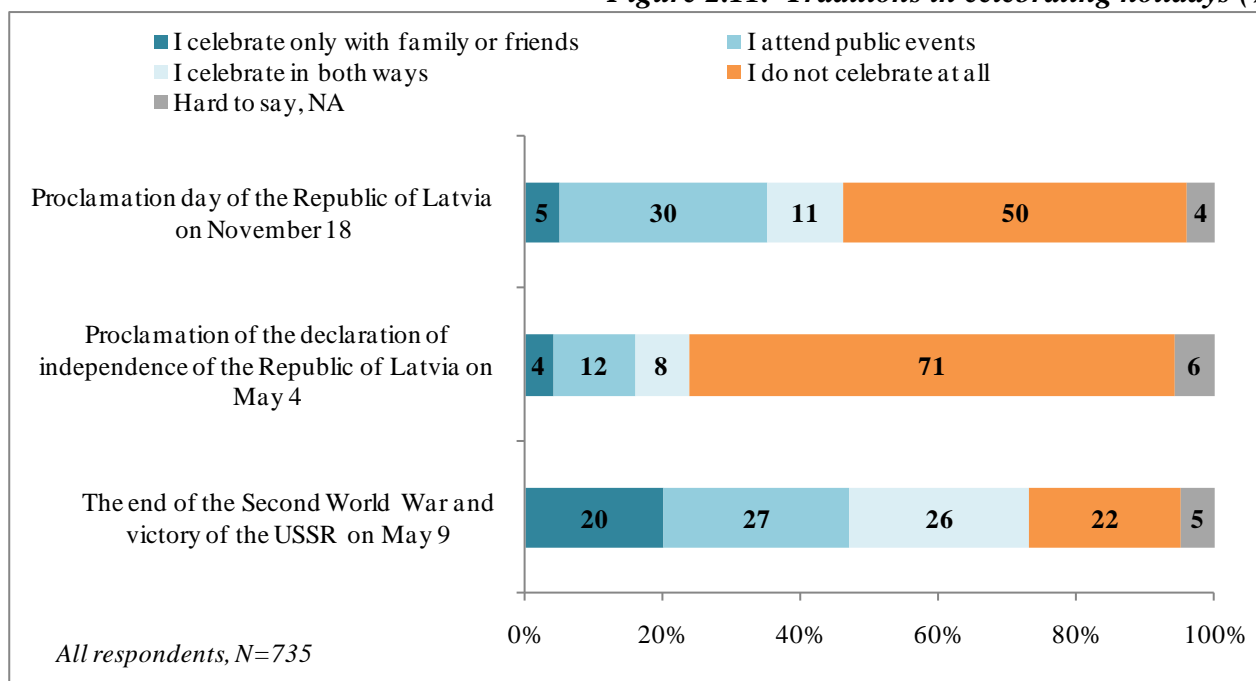
The survey shows that 46% of minority representatives in Latvia celebrate Independence Day on November 18, while 24% do so with respect to the anniversary of the declaration of Latvia’s independence on May 4 (Figure 2.11).

Among those who celebrate these important holidays, 30% attend public events, 5% celebrate with friends or family members, while 11% celebrate with friends or relatives, but also attend public events on November 8. 12%, 4% and 8% do so on May 4.

The May 9 celebration of the end of World War II and the Soviet Union’s victory in the war is far more popular among Latvian minorities, with only 22% not celebrating the holiday at all, 27% attending public events, 20% celebrating with friends or family members, and 26% doing both things.

³² Kaprāns, M. and O. Procevska (2013). “Monitoring of Social Memory in Latvia, 2012/2013” (tables from the survey).

Figure 2.11. Traditions in celebrating holidays (%)

This shows that Latvia has not managed to establish strong holiday traditions in which minority representatives take part, in particular the anniversary of the declaration of independence on May 4. Regrettably, young people in specific celebrate May 4 least often, with 77% of the cohort aged 18-24 saying that they do not do so at all (Figure 2.12). A comparatively larger share of people in that age group do celebrate November 18, however, by attending public events (38%). An even greater percentage of people aged 25-34 do so (44%).

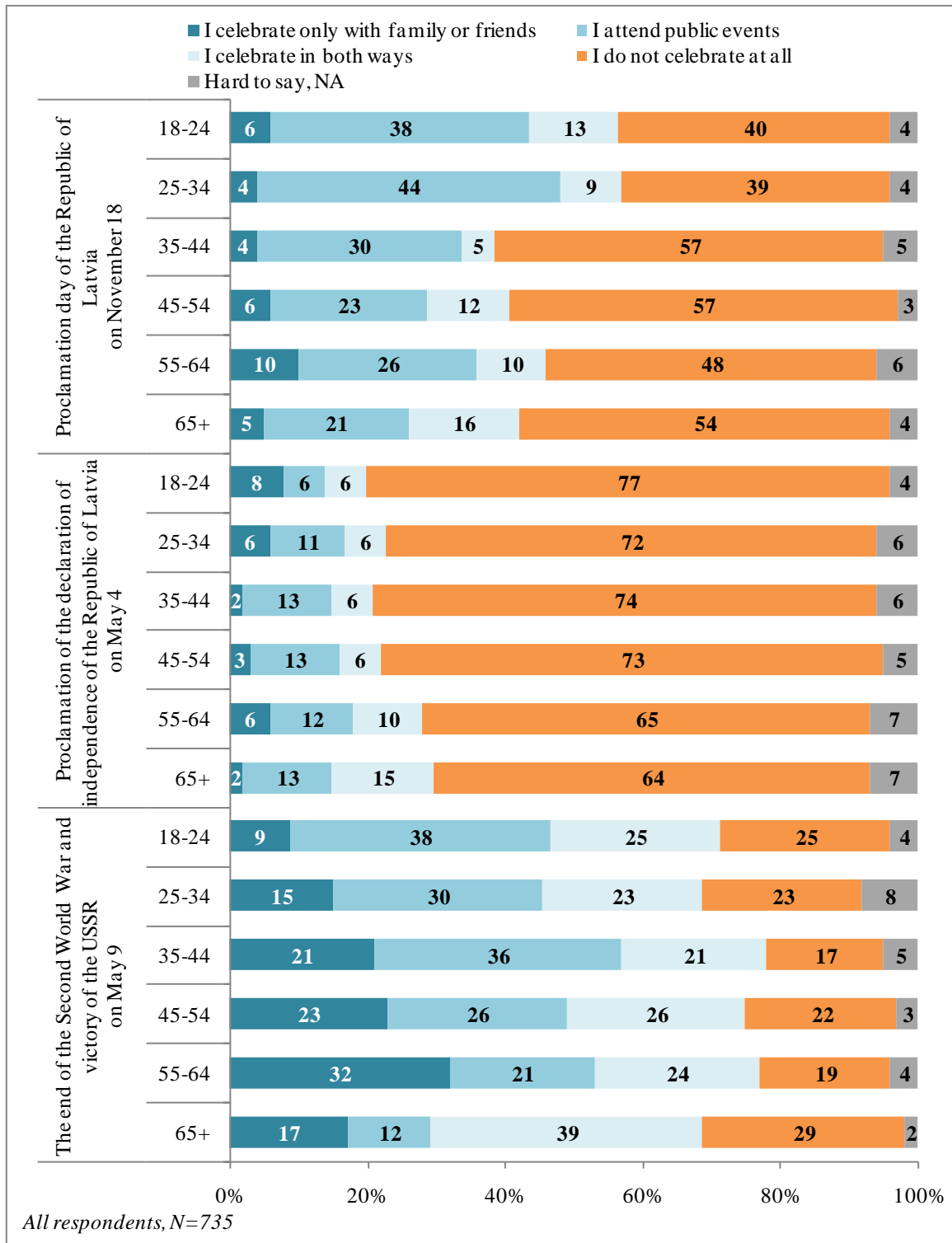
A comparison of these results to those of earlier studies shows that there is no reason to believe that there have been any major changes since 2008 when it comes to traditions about the celebration of Independence Day on November 18. The 2008 survey showed that 46% of non-Latvian and 66% of Latvians celebrated the holiday in any way (at home with friends and family members or at public events).³³ Another survey late in 2012 found that November 18 was celebrated in any way by 53% of non-Latvians and 80% of Latvians.³⁴ There are no major differences in this sense, nor are there any indication of significant trends, because the answers are in the range of statistical error.

Here, again, NGO members and activists celebrate November 18 far more often (73%) than those who are not NGO members (46%). Of particular importance is participation in public events (47% and 30% respectively). On May 4, too, NGO members and activists are more likely to celebrate (58%, as against 23% among those who are not NGO members).

³³ Zepa, B. (ed.) (2008). "Us. Holidays. The State: Sociological Research into the Celebration of National Holidays." Rīga: Baltic Institute of Social Sciences, p 71.

³⁴ Kaprāns, M. and O. Procevska (2013). "Monitoring of..., *op. cit.*

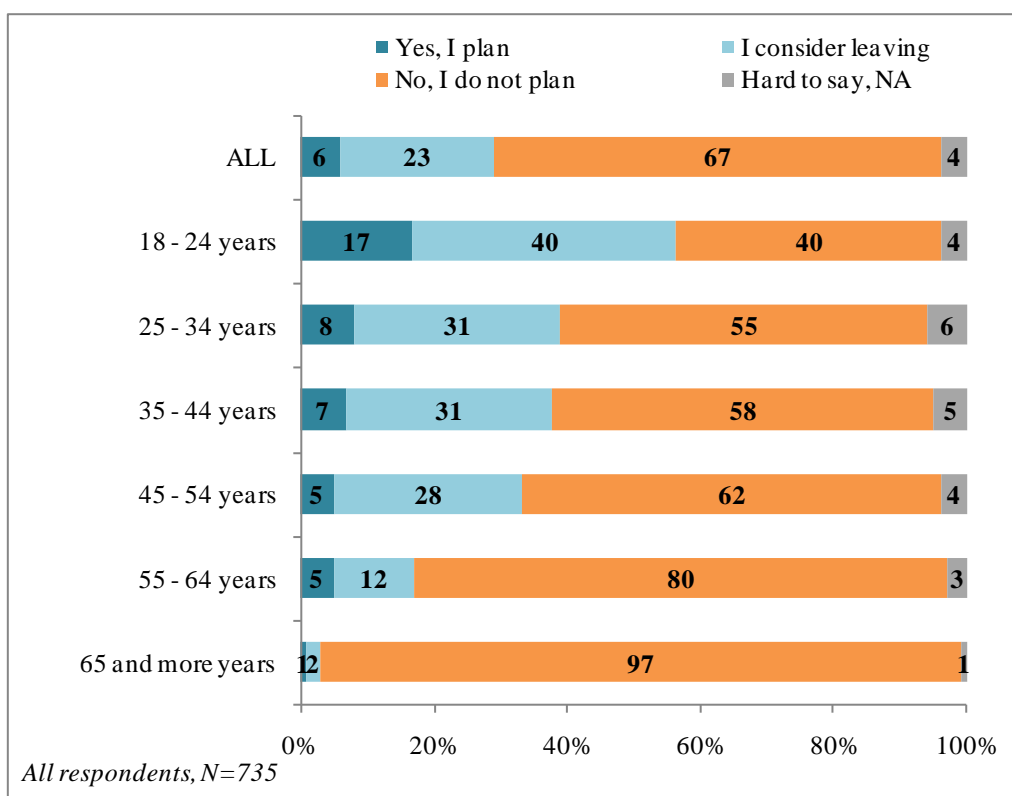
Figure 2.12. Holiday celebration traditions among various age groups (%)

Plans to emigrate

Survey respondents were asked whether they were planning to leave Latvia to improve their financial situation or that of their families. Two-thirds of minority respondents (67%) said no, 23% said that they might, and 6% said that they were planning to leave (Figure 2.13). Far more young people want to leave – among those in the 18-24 cohort, 17% plan to do so, 40% think they might, and 40% have no plans to do so. Among respondents above 65, 97% say that they have no plan to emigrate.

Figure 2.13. Plans to emigrate among various age groups (%)

2.2. CIVIC PARTICIPATION

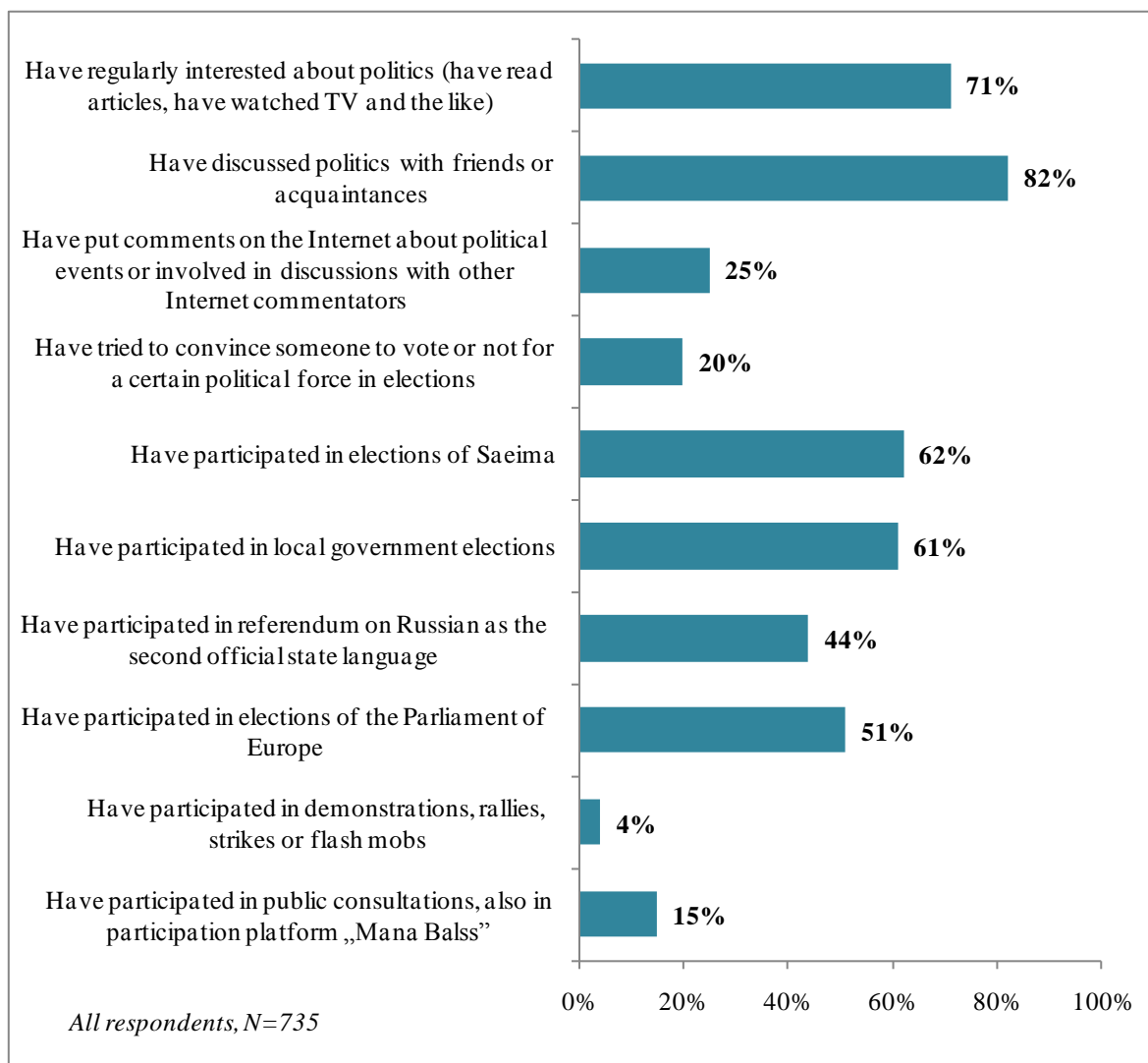
Research into the civic participation of minority representatives in Latvia was based on indicators related to political participation (voting in elections and referendums, discussing political processes), as well as indicators that speak more to participation in social processes in society (volunteering for an NGO, festival, concert or other event, donating to charitable organisations or projects, taking part in the Big Clean-up in Latvia, etc.).

Participation in political processes

The results of the survey show that surveyed minority representatives are comparatively active in terms of being involved in political and social processes in Latvia. 82% have discussed politics with friends or acquaintances, 71% watch TV broadcasts or read articles about politics, 62% have voted in parliamentary elections, 61% have cast ballots in local government elections, and 51% have voted in European Parliament elections (Figure 2.14). 44% of respondents voted in the referendum on whether Russian should be given status as the second state language in Latvia.

Comparatively far fewer minority representatives have posted comments on the Internet about political issues or debated with other Internet users (25%), and even fewer (20%) have tried to convince someone to vote or not vote for a specific political party in an election. Only 4% have participated in demonstrations, picket lines or flash mobs. Comparatively more have participated in public debates, including participation in the “My Voice” platform (15%).

Figure 2.14. Involvement in political activities during the last three years (%)

It must be emphasised that because of different formulations of this question, the results cannot be compared to other surveys, but there can be analysis of trends in various subgroups of minorities, with particularly interesting data related to answers given by people in different age groups:

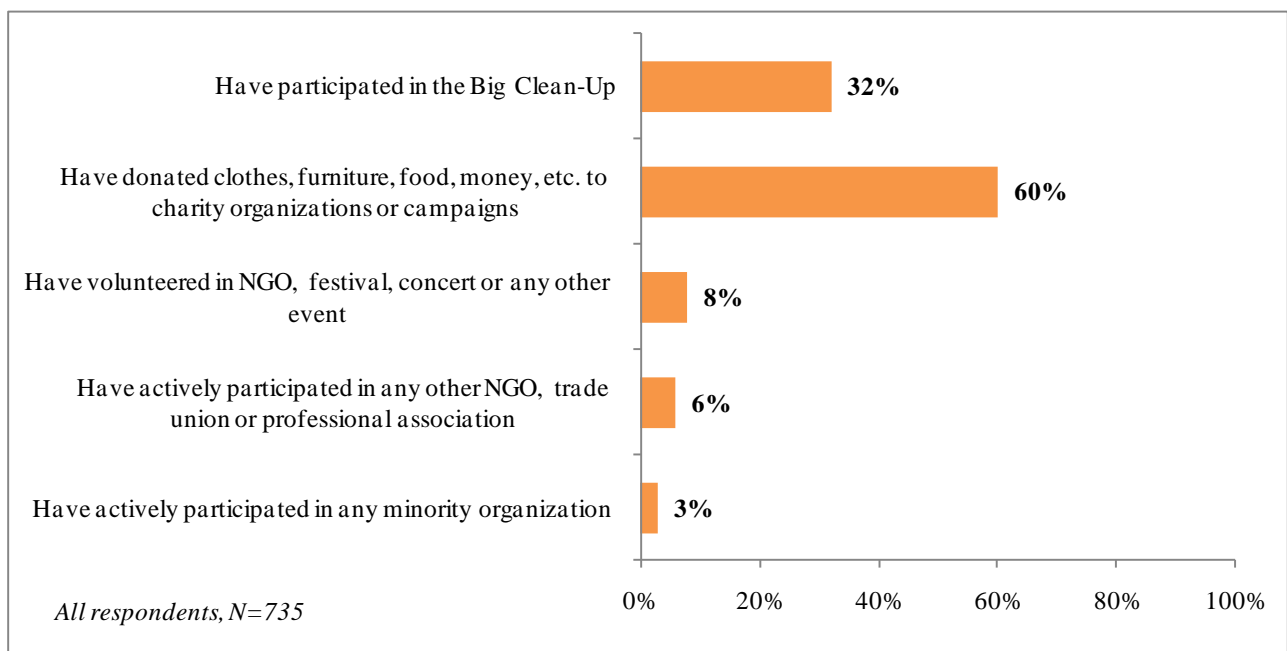
- Young people are less interested in politics (read articles, watch TV, etc.) than are people in other groups;
- On the other hand, young people take part in Internet discussions and public hearings more often than others do, including participating in the “My Voice” platform;
- Young people are, overall, less likely to vote in elections, the only exception being the referendum on the status of the Russian language, where participation among young people was not much different than that of middle-aged respondents, while senior citizens participated a bit less often.

Of importance here is the fact that 72% of respondents were citizens of the Republic of Latvia, 22% were non-citizens, and 4% were citizens of Russia or other countries. Among surveyed non-citizens (N=159), only 7% said that they were planning to undergo naturalisation to become citizens during the next 12 months. This is a slightly lower indicator than in a 2014 survey,³⁵ when 11% of respondents said that they hoped to become naturalised citizens during the next year. The answers are in the range of the statistical error, however, and that means that there can be no conclusions about a trend in this regard.

Participation in social processes

Comparatively many minority representatives have engaged in charity by donating clothes, furniture, food or money to charitable organisations or projects (60%) (Figure 2.15). 32% have taken part in the Big Clean-Up, which is a large percentage. Only 8% have worked as volunteers, only 3% are active in a minority organisation, and only 6% take part in the work of other non-governmental organisation.

Figure 2.15. Involvement in social processes during the past three years (%)

Young people aged 18-24 comparatively more often work as volunteers at an NGO, festival or other event. These respondents are also more active in the Big Clean-Up, though comparatively fewer of them have donated something to charitable organisations or projects.

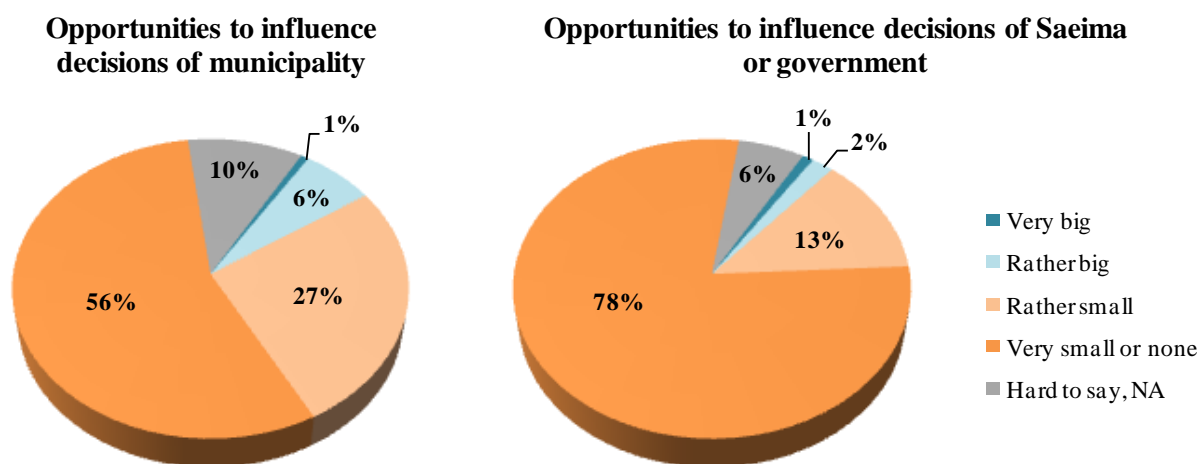
There are no statistically important differences among various minority ethnicities when it comes to participation in social events, and citizenship status is also not important, with citizens and non-citizens working as volunteers or donating to charitable organisations equally frequently. Indeed, non-citizens were even a bit more active in the Big Clean-Up than citizens were.

³⁵ SKDS (2014). "A Sense of Belonging to Latvia: Minority Survey". See http://providus.lv/article_files/2682/original/atskaite_piederiba_08_2014.pdf.

Faith in the ability to influence things

Social science scholars argue that a major factor in reducing interest in being actively involved in political and social life is negative experience in terms of one's ability to influence decisions.³⁶ In this survey, respondents were asked about how able they were to influence local government, parliamentary or government decisions. Only 1% replied that they have big opportunities to do so (Figure 2.16), with 56% saying that they have very few opportunities to influence local government decisions and 79% saying the same about parliamentary and government decisions.

Figure 2.16. An evaluation of the opportunity of influencing local government, parliamentary or government decisions (%)

All respondents, N=735

Comparatively more positive about their influence in terms of local government, parliamentary and government decisions are younger people, particularly in the 18-24 cohort. In that group, 21% say that they have big or more or less big opportunities to influence local government decisions, with only 12% saying so in the 25-34 age group, and 8% saying so in the 35-44 age group (Figure 2.17). The trend is the same when it comes to parliamentary and government decisions – 11% among the 18-24 cohort, 1% among those aged 25-34, and 3% among those aged 35-44 (Figure 2.18). It may be that this scepticism is based on the previous experiences of the respondents.

NGO members and activists are a bit more optimistic in this regard, though their optimism is expressed by the fact that they more often say that their ability to influence parliamentary, government or local government decisions is minor, not very minor. 43% of NGO representatives and 26% of others replied that they have minor possibilities to influence local government decisions, while 37% and 57% respectively said that they have very minor possibilities in this regard.

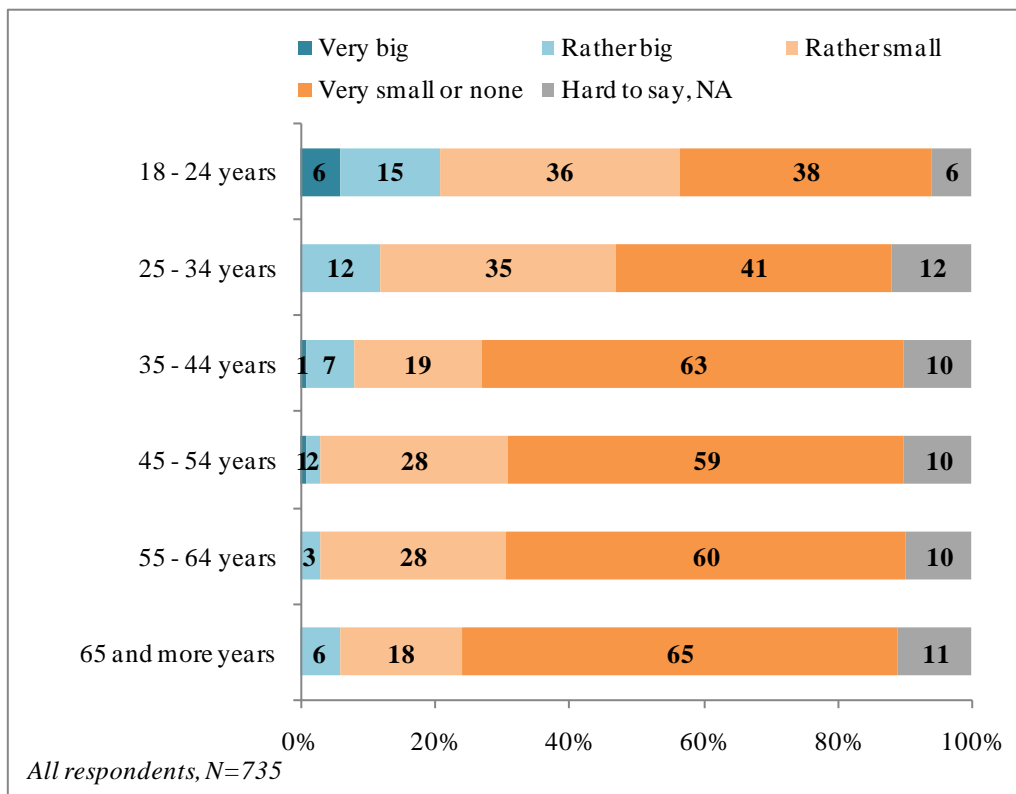
It must be added that ethnic Latvians, too, are very critical about their ability to influence local government, parliamentary or government decisions. A 2014 survey³⁷ found that only 9% of Latvia's residents thought that they had big opportunities to influence local government decisions (82% did not), with the numbers being 3% and 88% in terms of parliamentary or government decisions.

³⁶ Dahl, R.A. (1963/2002). *Modern Political Analysis*, 6th ed. Pearson.

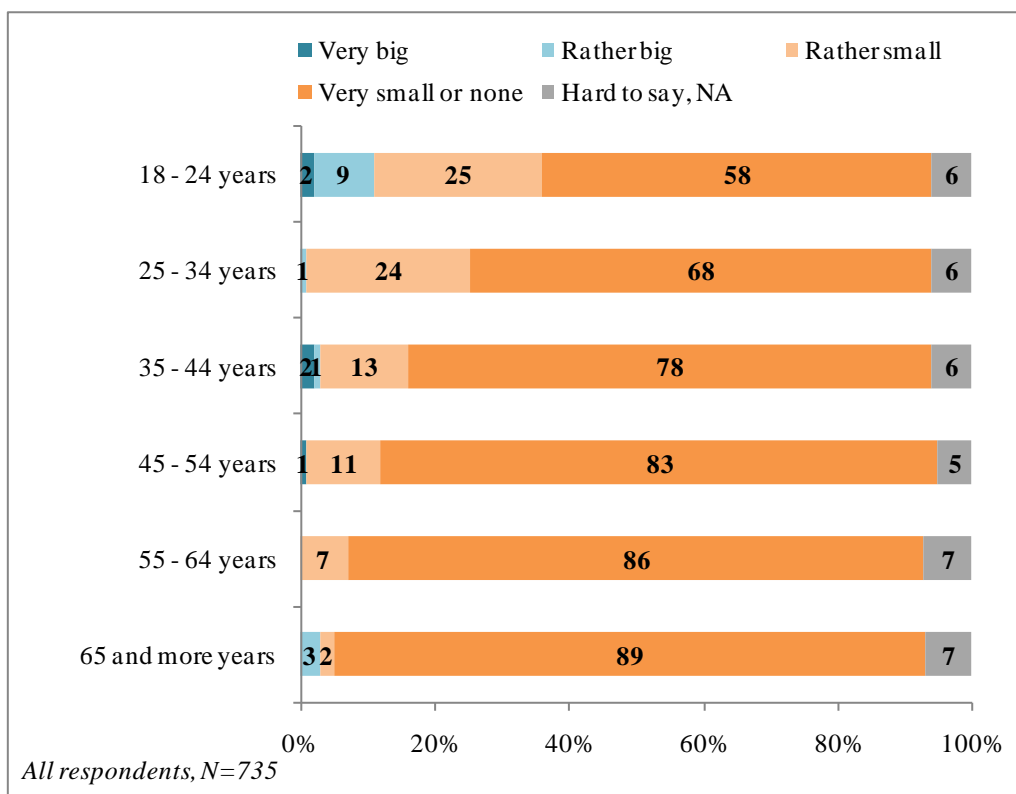
³⁷ Rozenvalds, J. (ed.) (2014). "How Democratic...", *op. cit.*

Figure 2.17. An evaluation of opportunities to influence local government decisions among various age groups (%)

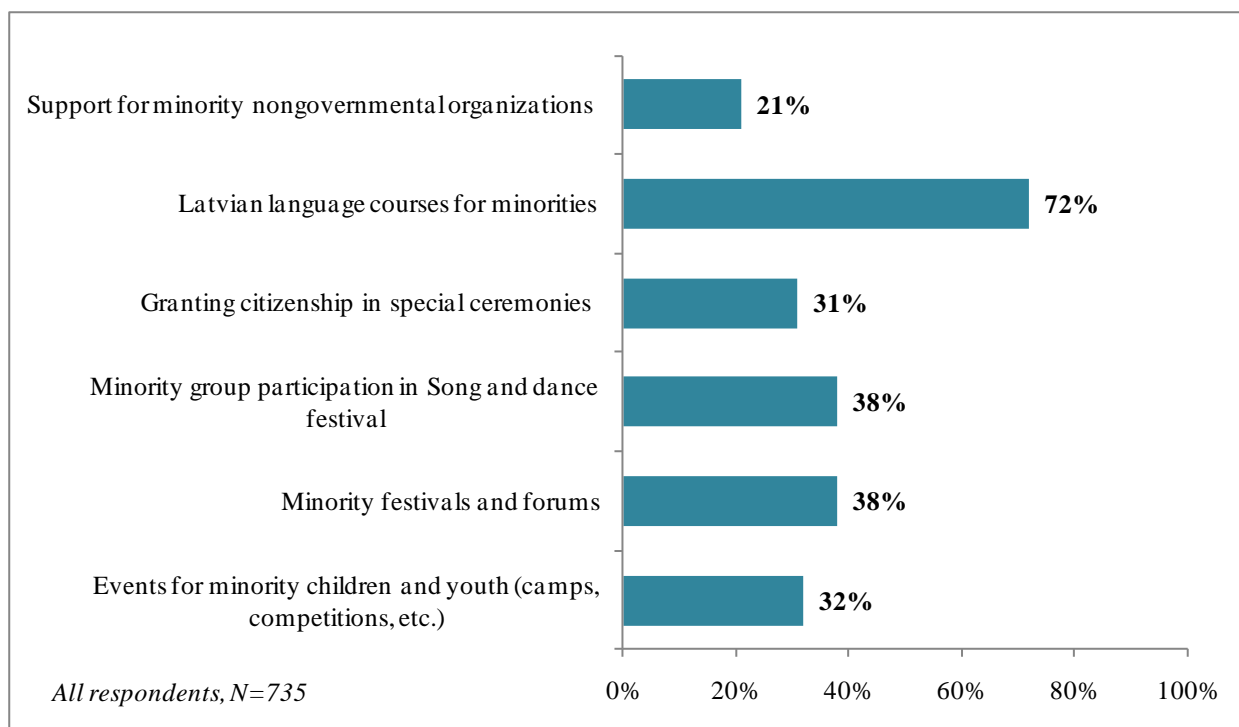
Figure 2.18. An evaluation of opportunities to influence parliamentary or government decisions among various age groups (%)

2.3. VIEWS ABOUT STATE AND LOCAL GOVERNMENT SUPPORT OF ETHNIC MINORITIES IN LATVIA

The most broadly recognised type of support for ethnic minorities among respondents are Latvian language courses, which have been noticed by 72% of respondents (Figure 2.19). 38% have noticed that minority groups take part in the Song and Dance Festival or minority festivals or forums. 32% have noticed events for minority children and adolescents (camps, competitions, etc.). 31% have noticed ceremonies at which citizenship is awarded, and only 21% know that there is also certain support for minority NGOs.

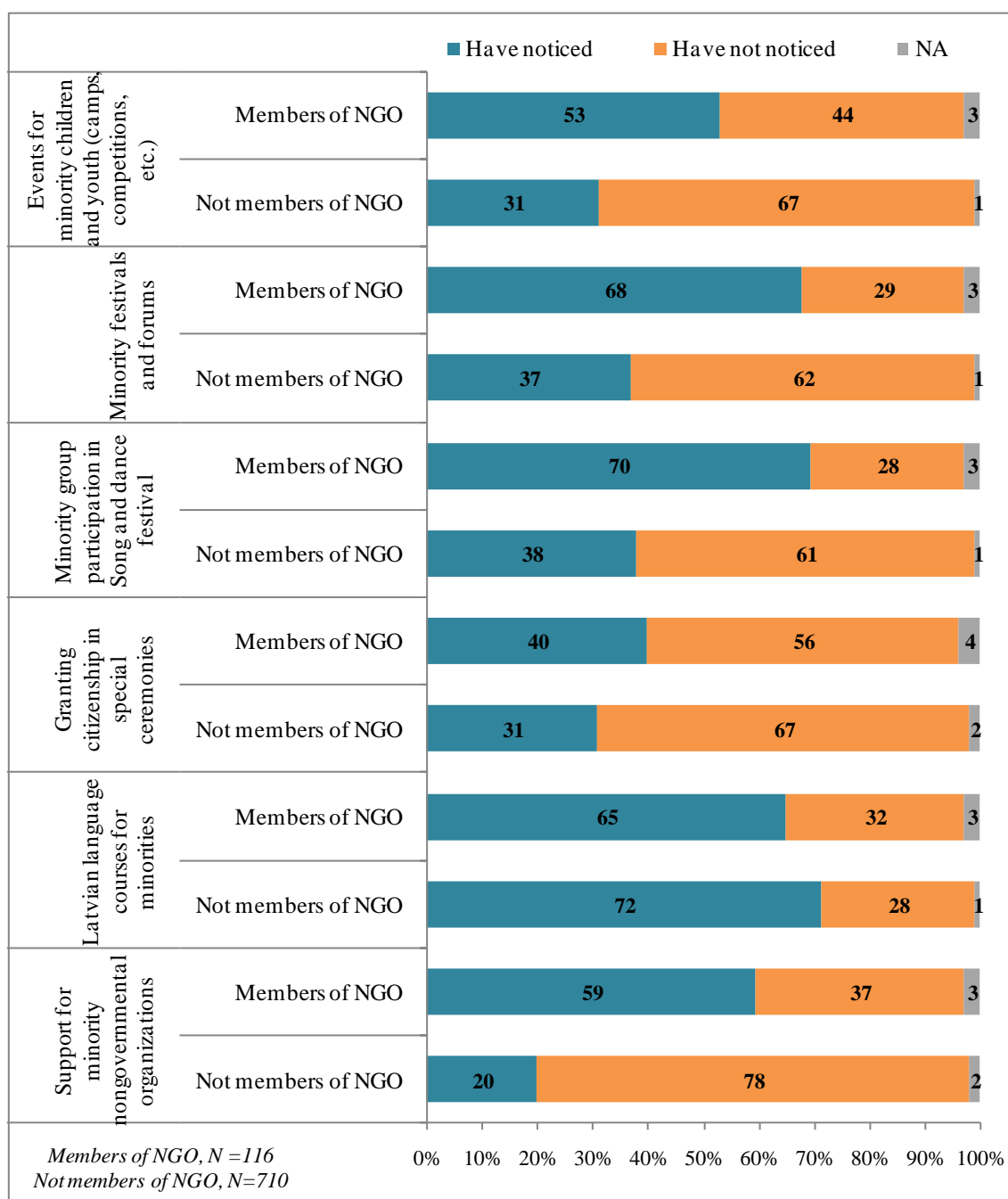
2.19. Recognition of state and local government support for ethnic minorities (%)

It is surprising that young people aged 18-24 have less information about these various events. On the contrary, they are better informed than middle-aged or older respondents when it comes to projects for minority children and adolescents (camps, competitions, etc.), as well as minority participation in the Song and Dance Festival (the difference between them and other groups is between 10 and 15%). True a bit fewer young people are aware of support for minority NGOs (17%, as against 26% among those who are 65 or older).

It goes without saying that NGO members and activists are, in general terms, better informed about state and local government support for minorities. In nearly all areas there are statistically important differences in responses, except for the level of recognition of Latvian language courses (Figure 2.20).

Figure 2.20. Recognition of state and local government support for ethnic minorities among all respondents and members of minority organisations (%)

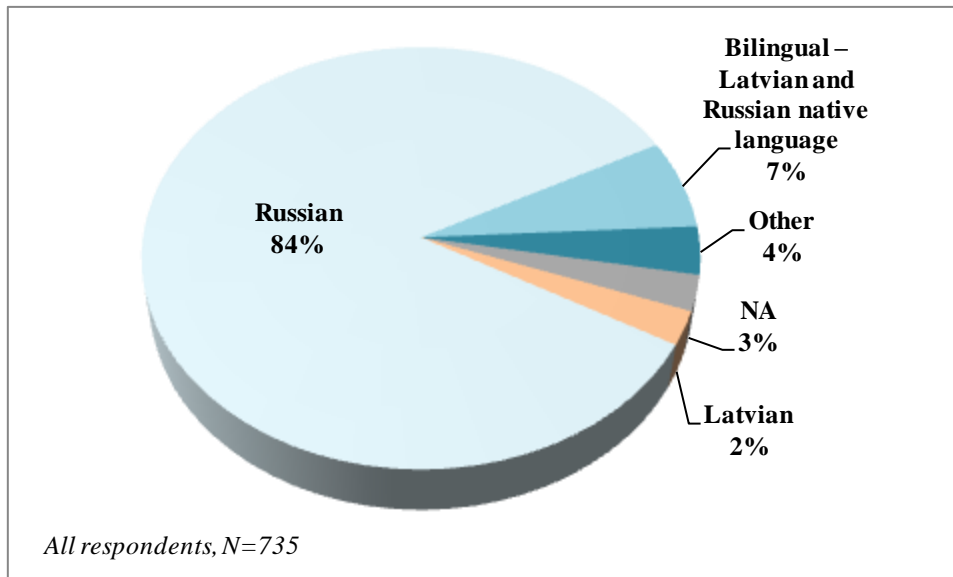

2.4. LATVIAN LANGUAGE SKILLS AND USAGE

Native language and Latvian language skills

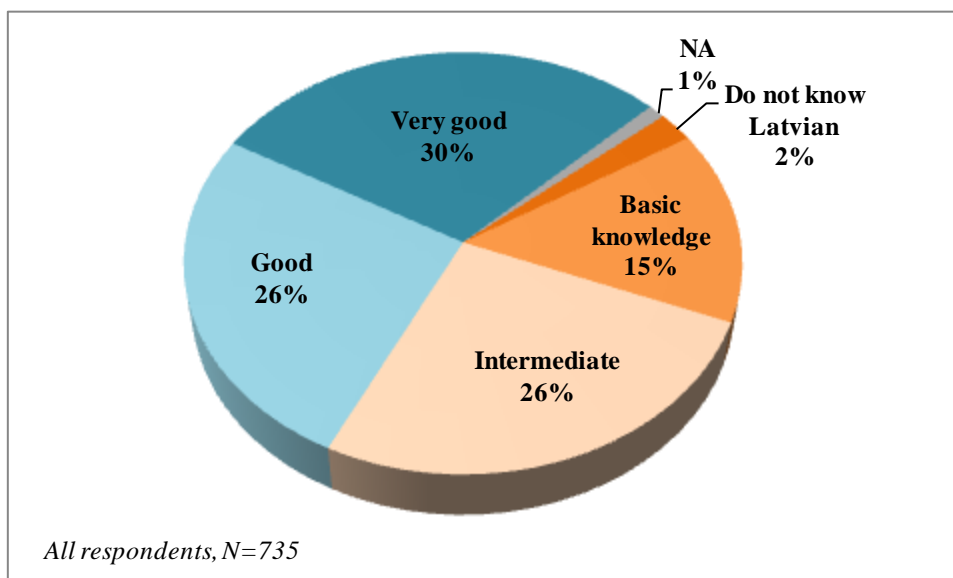
Most respondents reported Russian as their native language (84%) (Figure 2.21). 7% considered themselves to be bilingual in that both Latvian and Russian were their native languages, 4% had a different native language (neither Latvian, nor Russian), 3% said that Latvian is their native language, and another 3% did not reply.

Figure 2.21. Native language

Asked about their Latvian language skills, 30% said that they speak very good Latvian, while 26% speak good Latvian (Figure 2.22). 26% of respondents rated their Latvian language skills as average, while only 2% said that they do not speak the language at all (15% reported basic skills in the language). In comparison to surveys in 2012 and 2014, it can be seen that the self-evaluation of Latvian language skills among minority representatives has improved a bit, because in 2012, 78% of respondents whose native language is not Latvian said that their language skills were very good, good or average, and in 2014 the percentage was 77%.³⁸ The total indicator was 83% in 2015, though the differences were in the range of the statistical error.

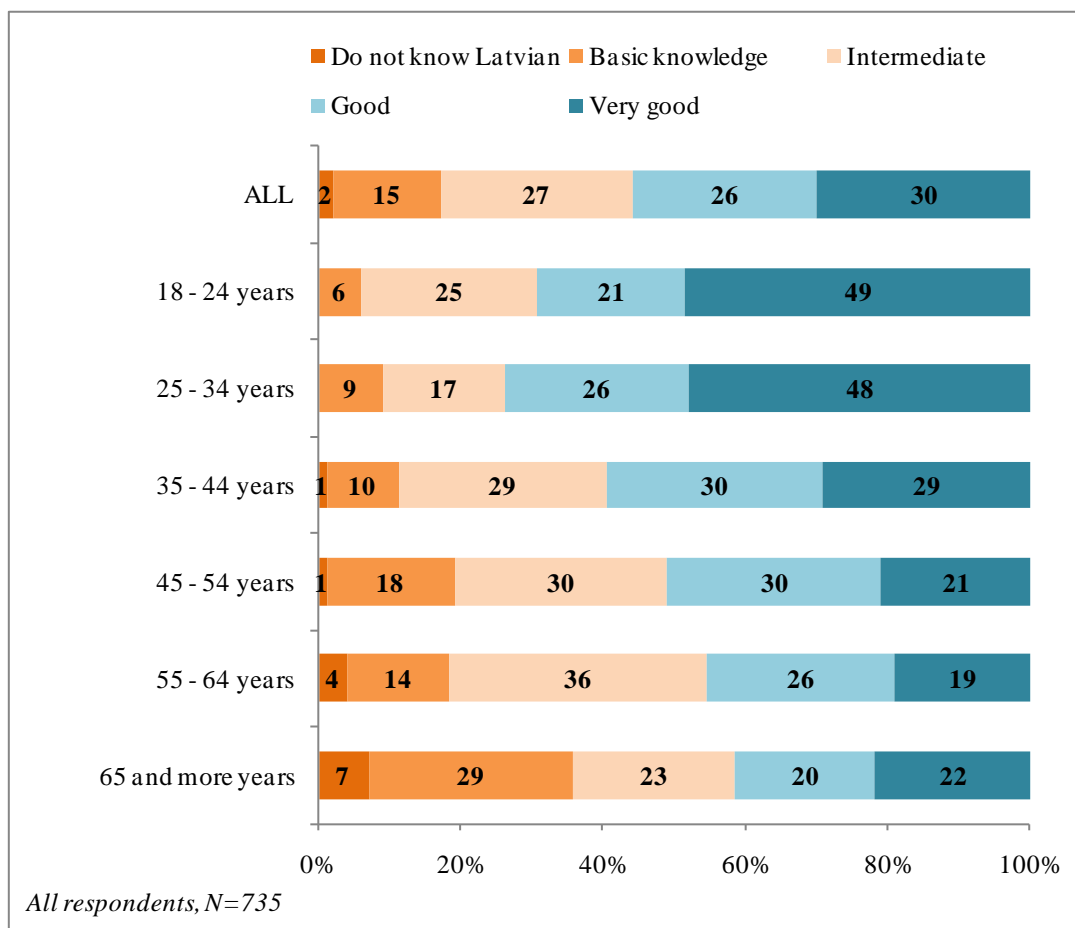
Figure 2.22. An evaluation of Latvian language skills

³⁸ Latvian Language Agency (2012, 2014). "Socio-linguistic Research into the Situation of the Latvian Language," unpublished data requested by the authors.

As has been seen in many other studies,³⁹ the self-evaluation of Latvian language skills is far higher among young people. Among those aged 18-24, 70% believe that they speak good or very good Latvian, and none of them say that they don't speak the language at all. Among respondents older than 65, 42% speak Latvian well or very well, while 7% do not speak the language at all (Figure 2.23).

Figure 2.23. An evaluation of Latvian language skills among various age groups (%)

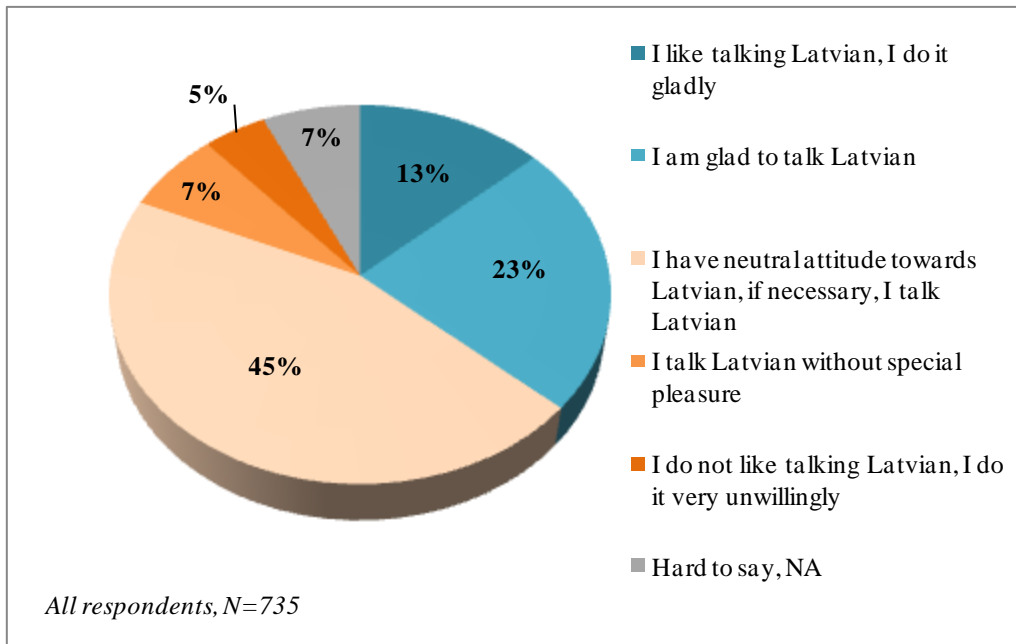

Attitudes toward speaking Latvian

Minority respondents have, on average, a neutral or positive attitude toward speaking Latvian, with 36% saying that they are happy to do so, 45% indicating that their attitude is neutral and that they speak Latvian when necessary, 7% saying that they do not much like to speak Latvian, while 5% say that they are very unwilling to speak the language (Figure 2.24).

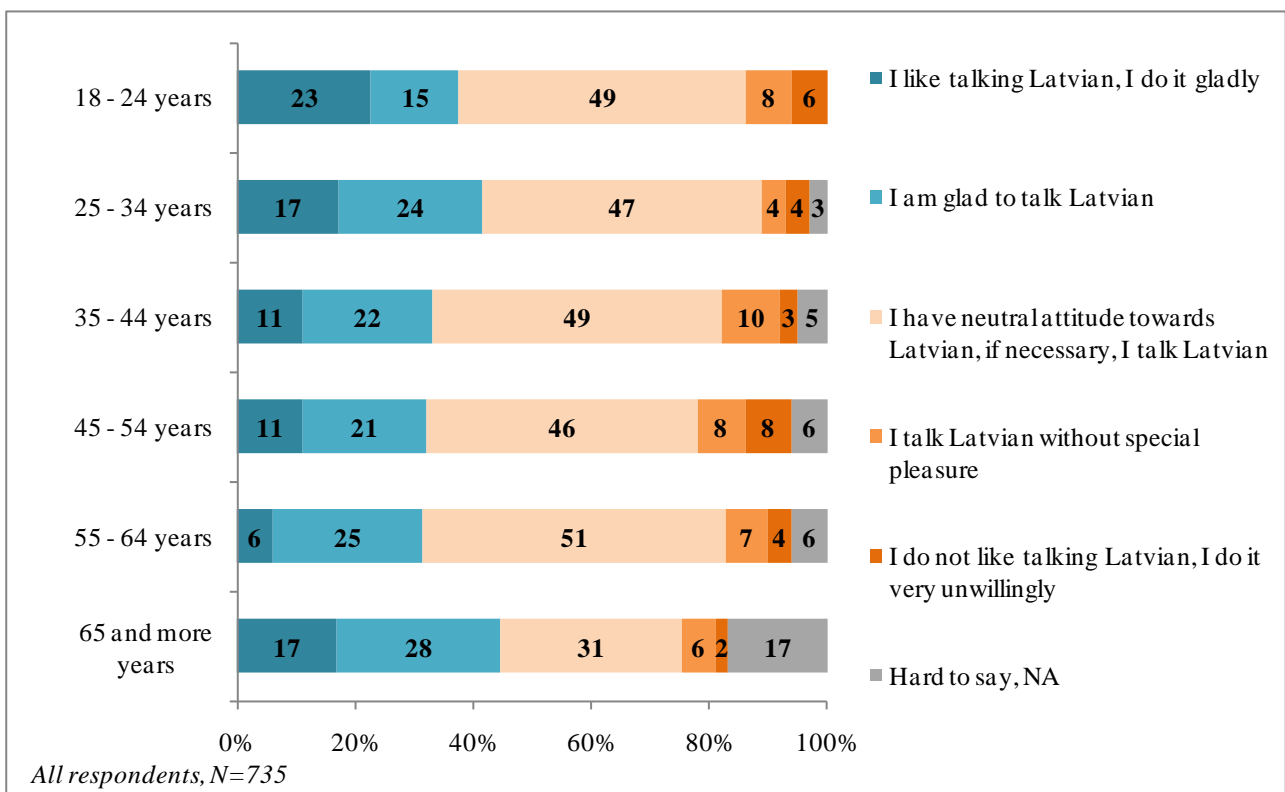
³⁹ "Language: A Survey...", *op. cit.* See also : Socio-linguistic Research..., *op. cit.*

Figure 2.24. Attitudes toward speaking Latvian

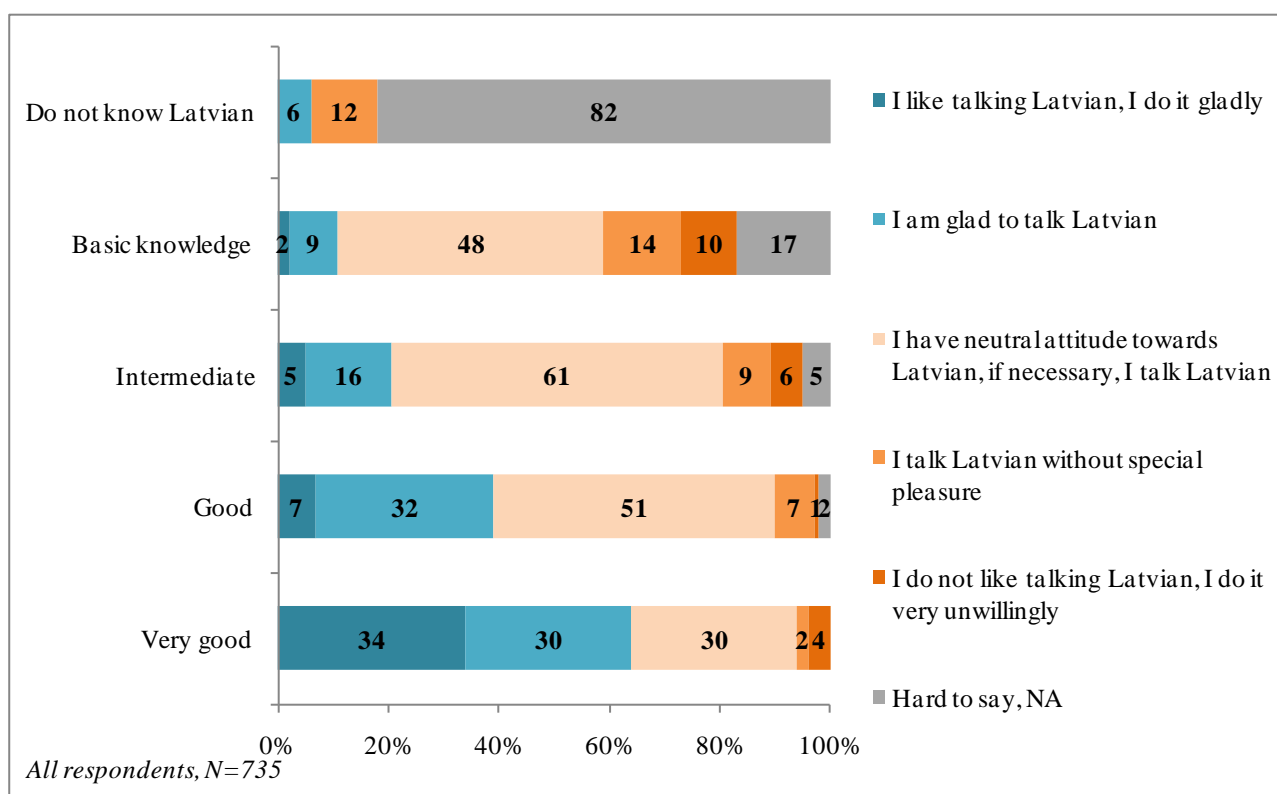

There are no statistically important differences in this regard among various age groups, except for the fact that there are slightly more respondents aged 18-24 who are very happy to speak Latvian and that among those above 65%, 17% did not give a clear response to the question (Figure 2.25). This is down to the fact that there are more people in that age group who do not speak the Latvian language, and that is why they do not answer the question.

Figure 2.25. Attitudes toward speaking Latvian among various age groups (%)

Figure 2.26. Attitudes toward speaking Latvian among people with various levels of language skills (%)

If we look at attitudes toward speaking Latvian in accordance to levels of language skills, then we see that the vast majority (82%) of those who do not speak Latvian at all do not answer the question, but the overall trend is the higher the self-evaluation Latvian language skills, the more positive the attitude toward speaking the language (Figure 2.26). Among those who speak very good Latvian, for instance, 34% are very happy to speak Latvian, 30% are happy to do so, and 30% have a neutral attitude. Among those who only have basic skills, only 2% are very happy to speak Latvian, 9% are happy to do so, and 48% have a neutral attitude.

Language use

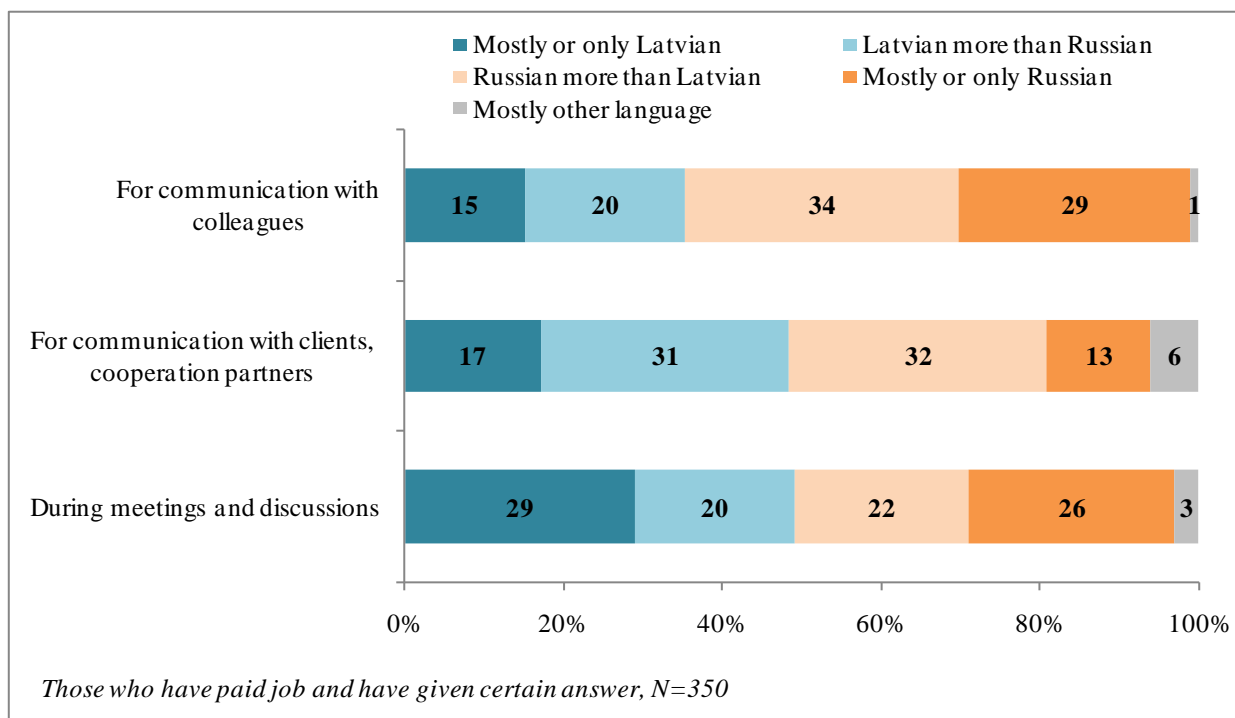
Questions about the use of the Latvian language cover various situations – speaking the language during various situations at work, speaking the language in the public arena in terms of state or local government institutions, educational institutions, health care institutions, when riding on public transport, etc., and speaking the language privately with family members, friends or other Latvians (without a precise statement about the relevant situation).

Speaking Latvian at work

The results show that people speak Latvian and Russian equally frequently at work, and that applies to clients, partners and meetings. 48% of respondents speak Latvian more than Russian when communicating with clients and partners, while 46% speak Russian more than Latvian (a summary of the answers “mostly” and “more”). 6% speak a different language when communicating with clients and partners (Figure 2.27). 49% of respondents speak Latvian more often than Russian during meetings, while 48% speak Russian more often than Latvian (a summary of the answers “mostly” and “more”). 3% speak a different language during meetings.

Russian is spoken more than Latvian when people converse with colleagues at work – 35% of respondents speak Latvian more than Russian, while 63% speak Russian more than Latvian (a summary of the answers “mostly” and “more”). 3% speak a different language when conversing with colleagues.

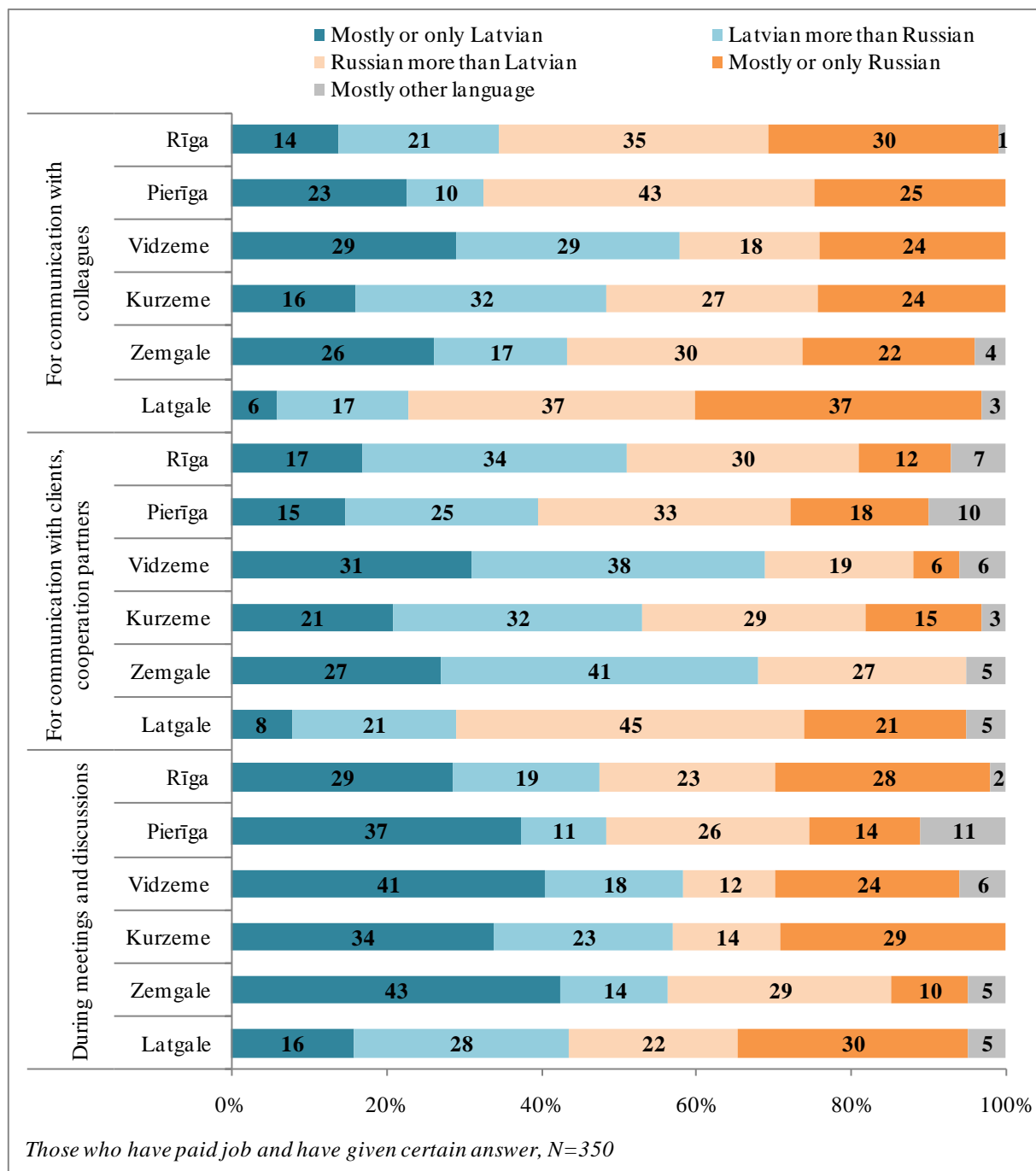
Figure 2.27. Language use at work (%)

Latvian is spoken more often than Russian in various work situations in Vidzeme, Zemgale and Kurzeme, but less often in Latgale (Figure 2.28). Only 23% of respondents in Latgale mostly speak Latvian, while 74% mostly speak Russian.

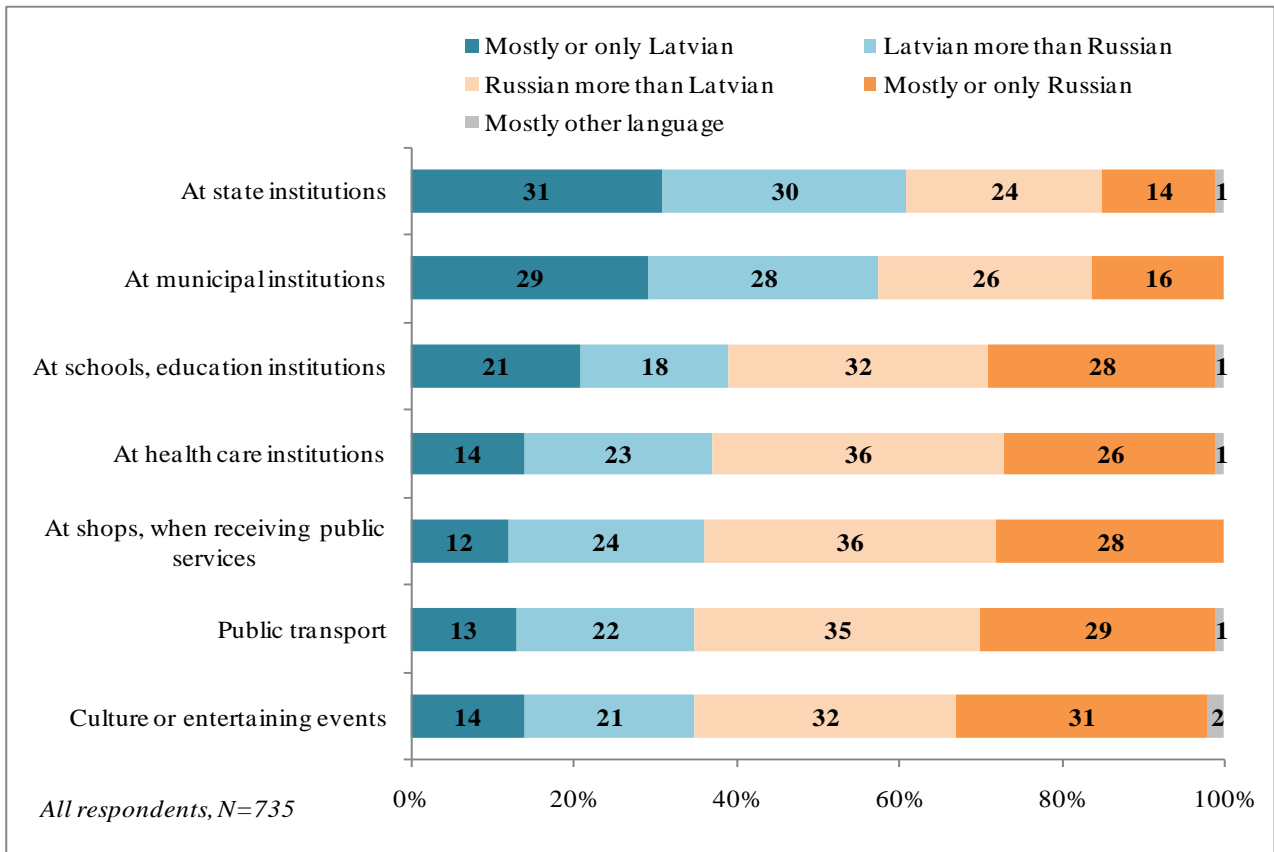
Figure 2.28. Language use at work in various regions (%)

Language use in public

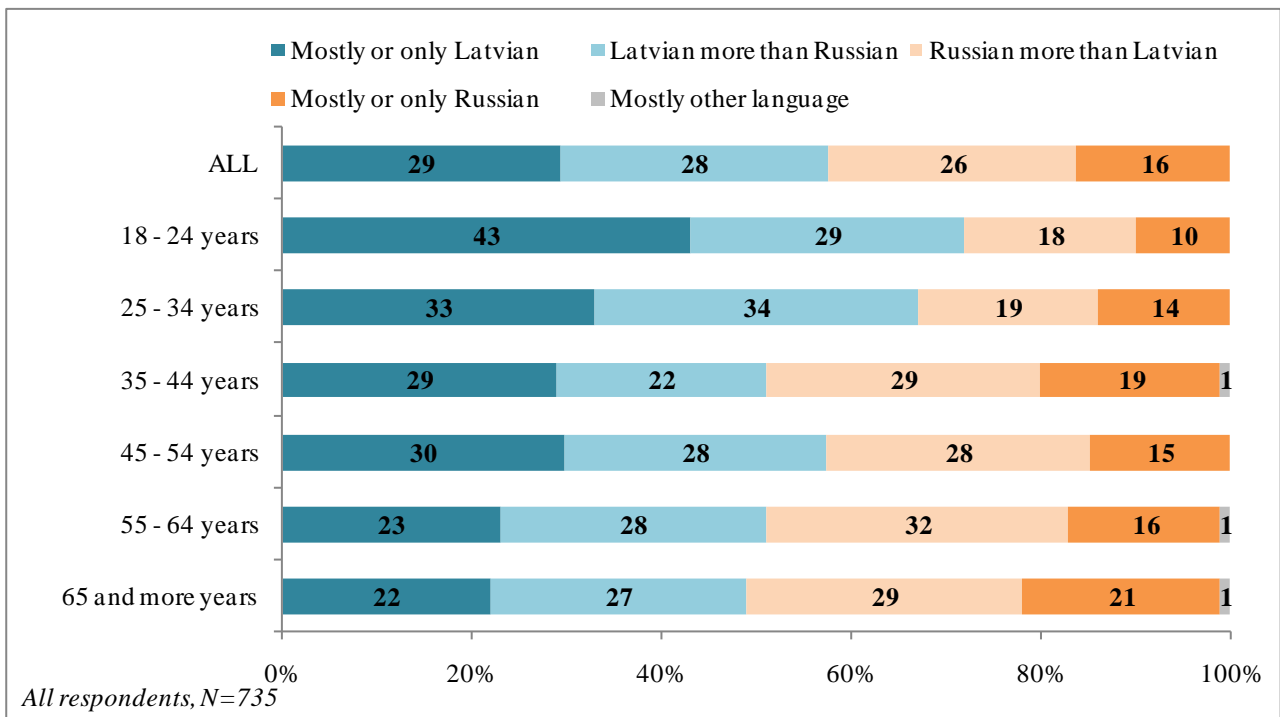
Russian is spoken in public more often than at work, with approximately one-third of respondents speaking Latvian more often, with two-thirds speaking Russian more often. The exception is government institutions (Figure 2.29). At local government institutions, 57% of respondents mostly speak Latvian, while 42% speak Russian. At stores and service institutions, 36% mostly speak Latvian, while 64% speak Russian. On public transport, 35% mostly speak Latvian, and 64% mostly speak Russian. The different proportion only exists at government institutions, where 61% mostly speak Latvian, and 38% mostly speak Russian.

Figure 2.29. Language use in public (%)

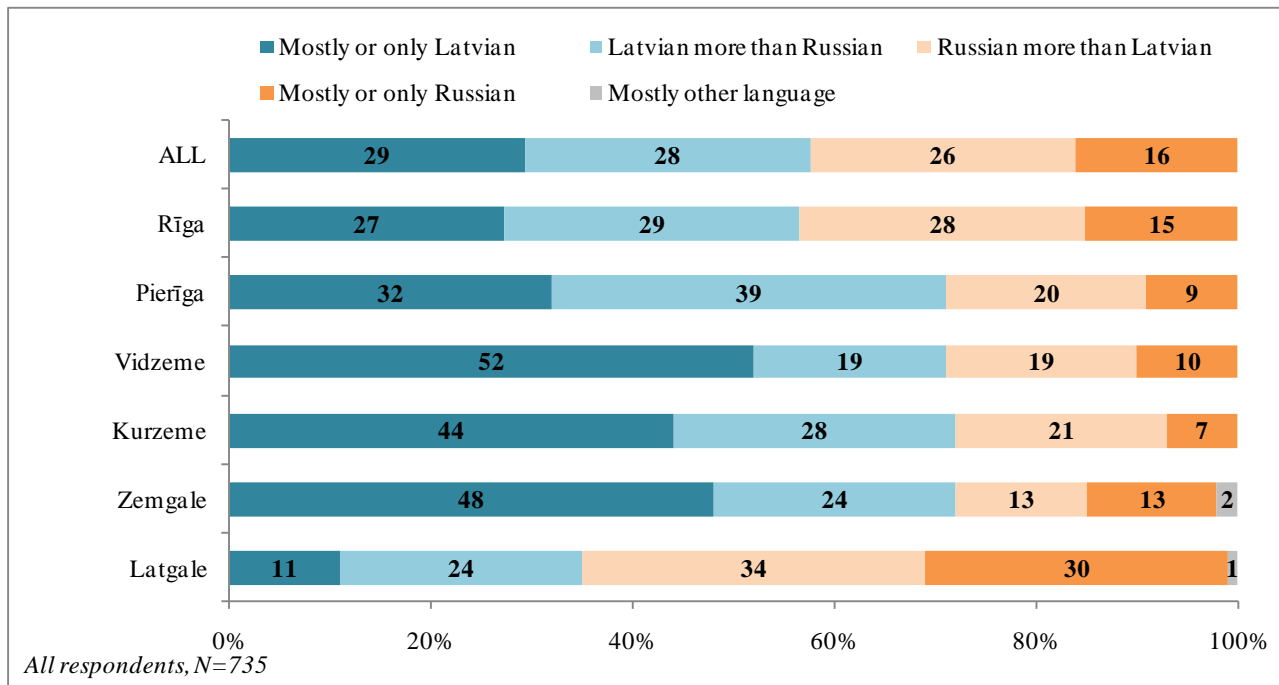
Younger people (18-24 and 25-34) are slightly more likely to speak Latvian in public. For instance, 72% of people aged 18-24 speak Latvian at local government institutions, while 28% speak Russian (Figure 2.30).

Figure 2.30. Language use at local government institutions among various age groups (%)

There are regional differences in terms of speaking Latvian in public. 71-72% of respondents mostly speak Latvian at local government institutions in the Riga metropolitan area, as well as in Vidzeme, Zemgale and Kurzeme, while in Riga, 56% of respondents mostly speak Latvian at local government institutions, with only 35% doing so in Latgale (Figure 2.31).

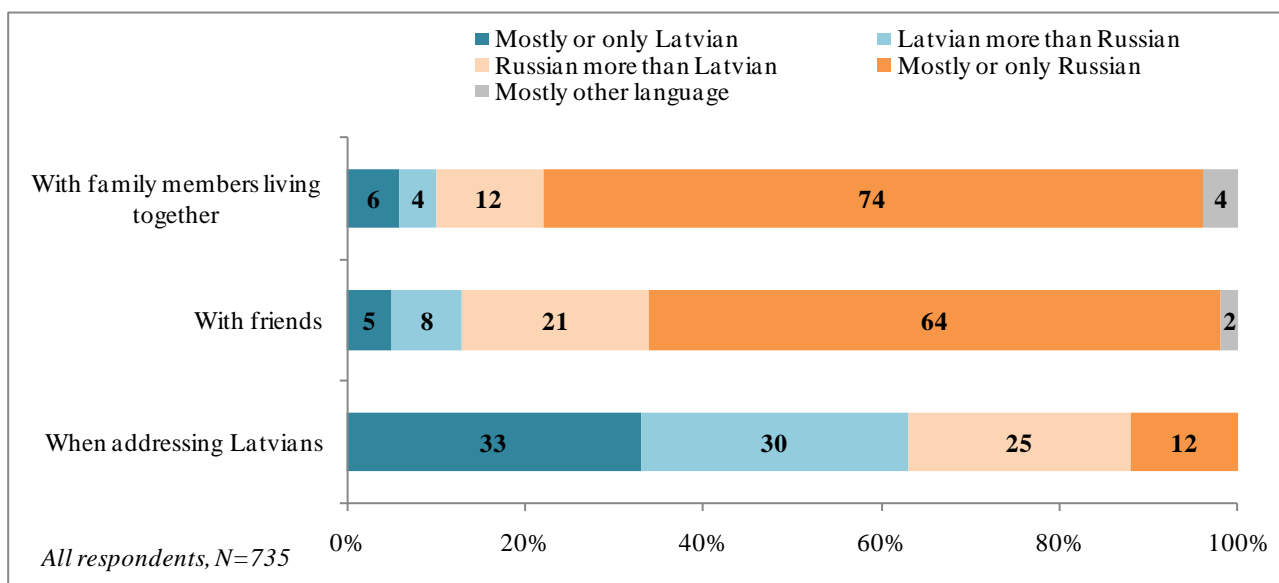
Figure 2.31. Language use at local government institutions in various regions (%)

Language use privately and when addressing Latvians

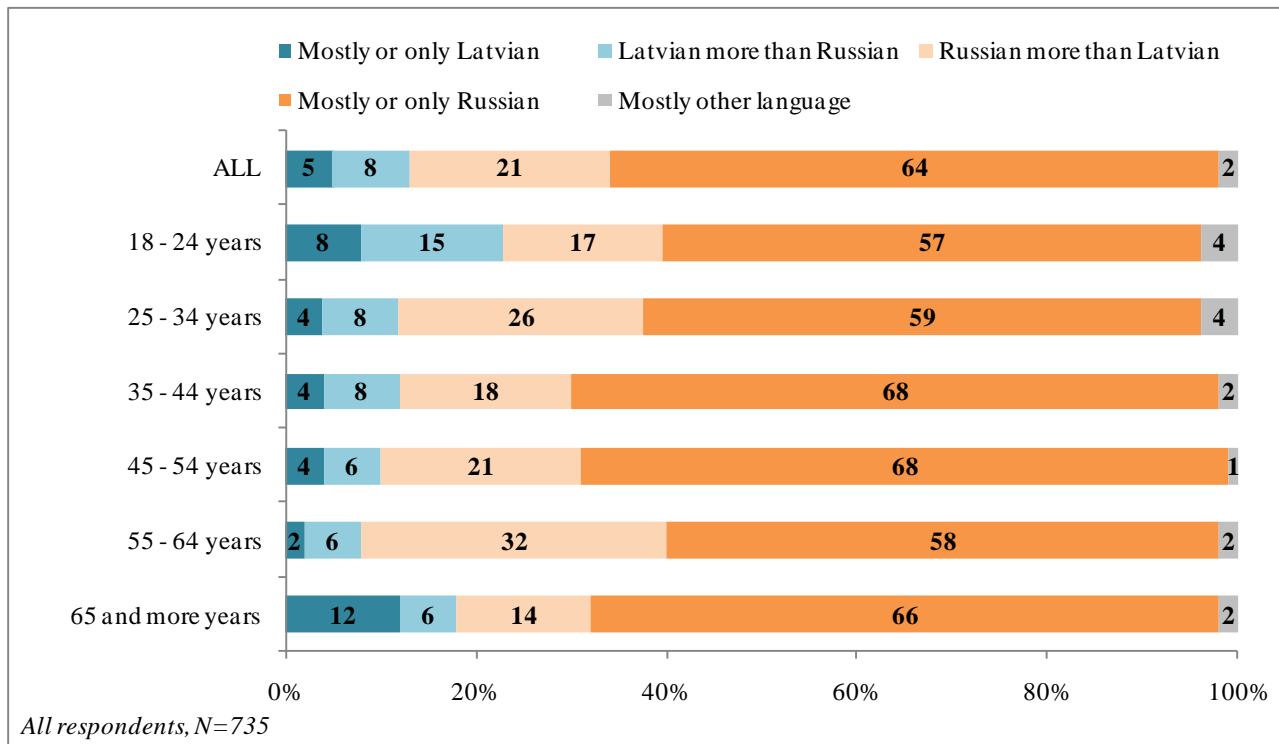
Most people speak their native language at home, and so it is no surprise that 86% of respondents report mostly speaking Russian, with 10% mostly using Latvian, because 3% of respondents said that their native language is Latvian, while 7% considered themselves to be bilingual because both languages were their native languages (Figure 2.32).

Figure 2.32. Language use in private and when addressing Latvians (%)

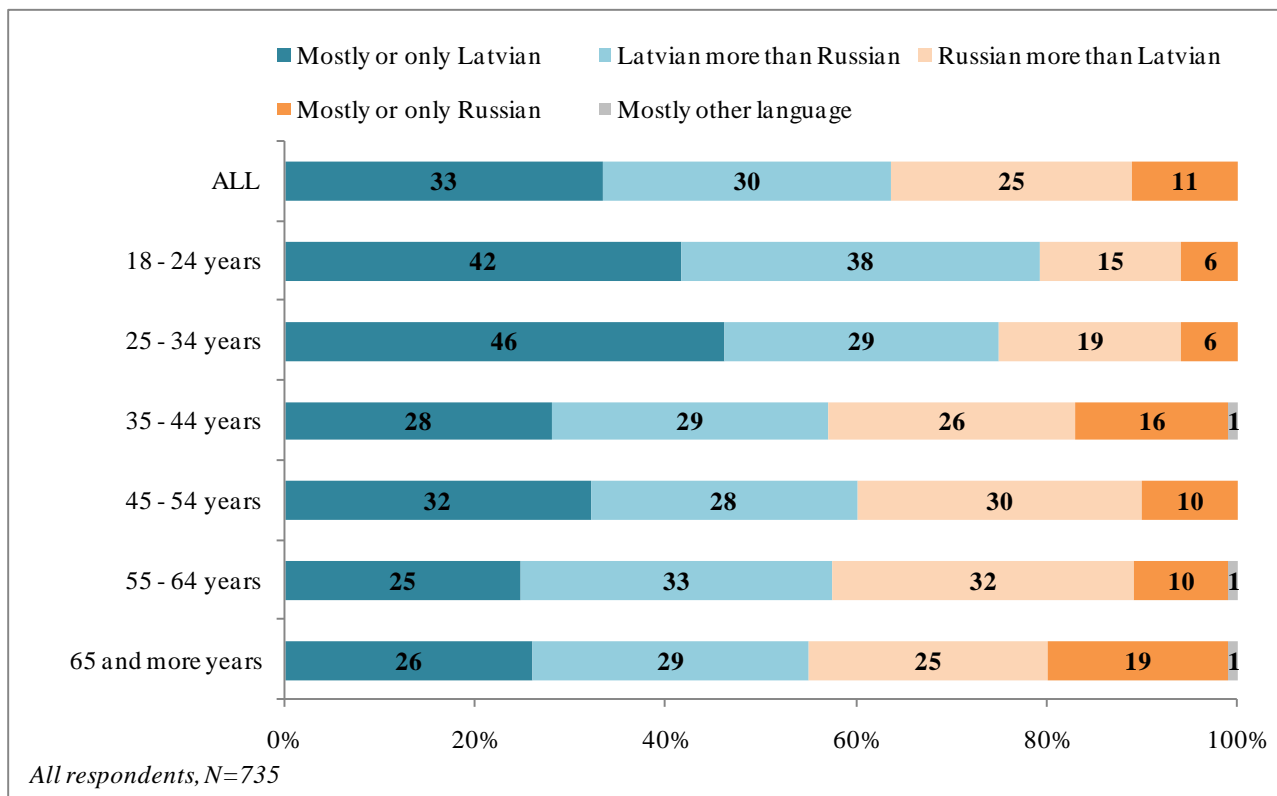
A slightly larger share of respondents mostly speak Latvian with friends (13%), with 85% mostly speaking Russian, and 2% mostly speaking a different language. Young people aged 18-24 speak Latvian with friends slightly more often (23%), while those who are above 65% also do so slightly more often (18%) (Figure 2.33).

Figure 2.33. Language use with friends among various age groups (%)

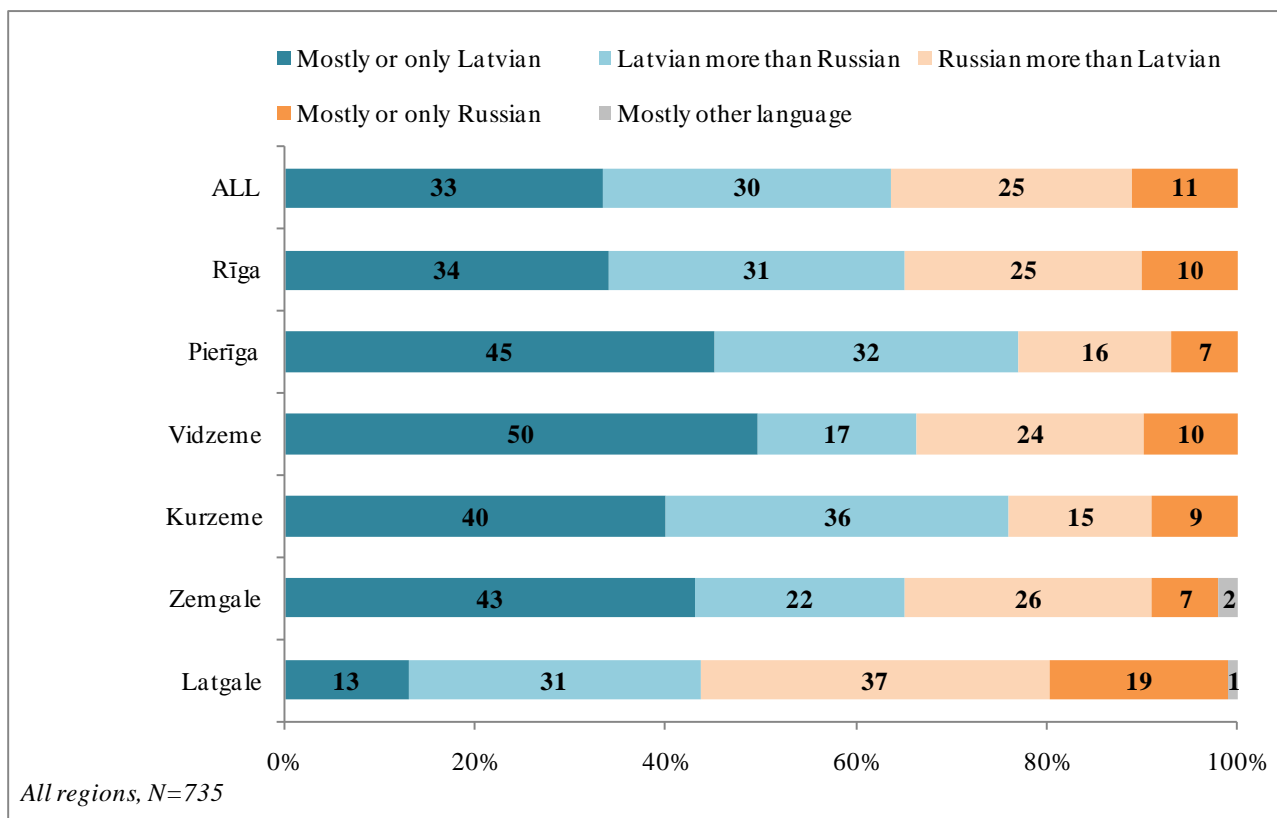

When addressing Latvians, 63% of respondents mostly speak Latvian, particularly among young people (80% among those who are 18-24) (Figure 2.34), as well as residents of the Riga metropolitan area and of Kurzeme (76-77%). This is less common among residents of Latgale (44%) (Figure 2.35).

Figure 2.34. Language use when addressing Latvians among various age groups (%)

Figure 2.35. Language use when addressing Latvians in various regions (%)

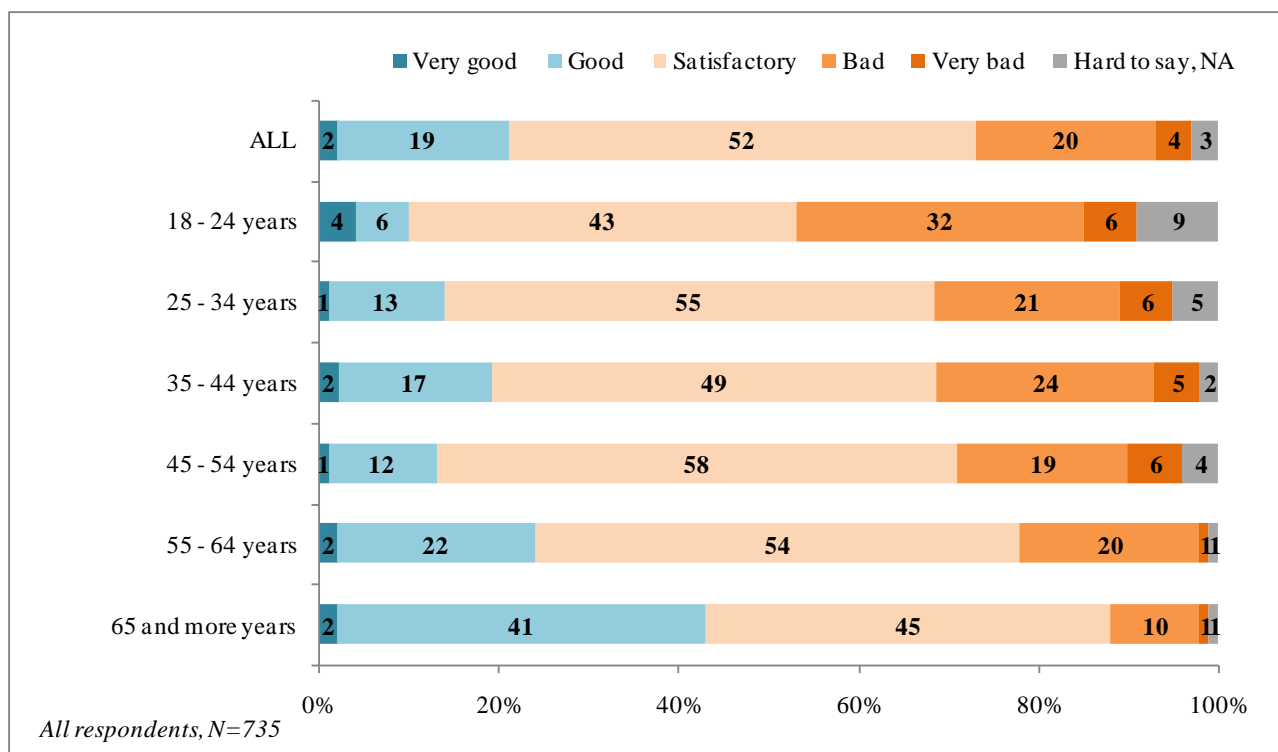

2.5. VIEDOKLIS PAR ETNISKAJĀM ATTIECĪBĀM LATVIJĀ VIEWS ABOUT ETHNIC RELATIONS IN LATVIA

An evaluation of ethnic relations and support for minorities

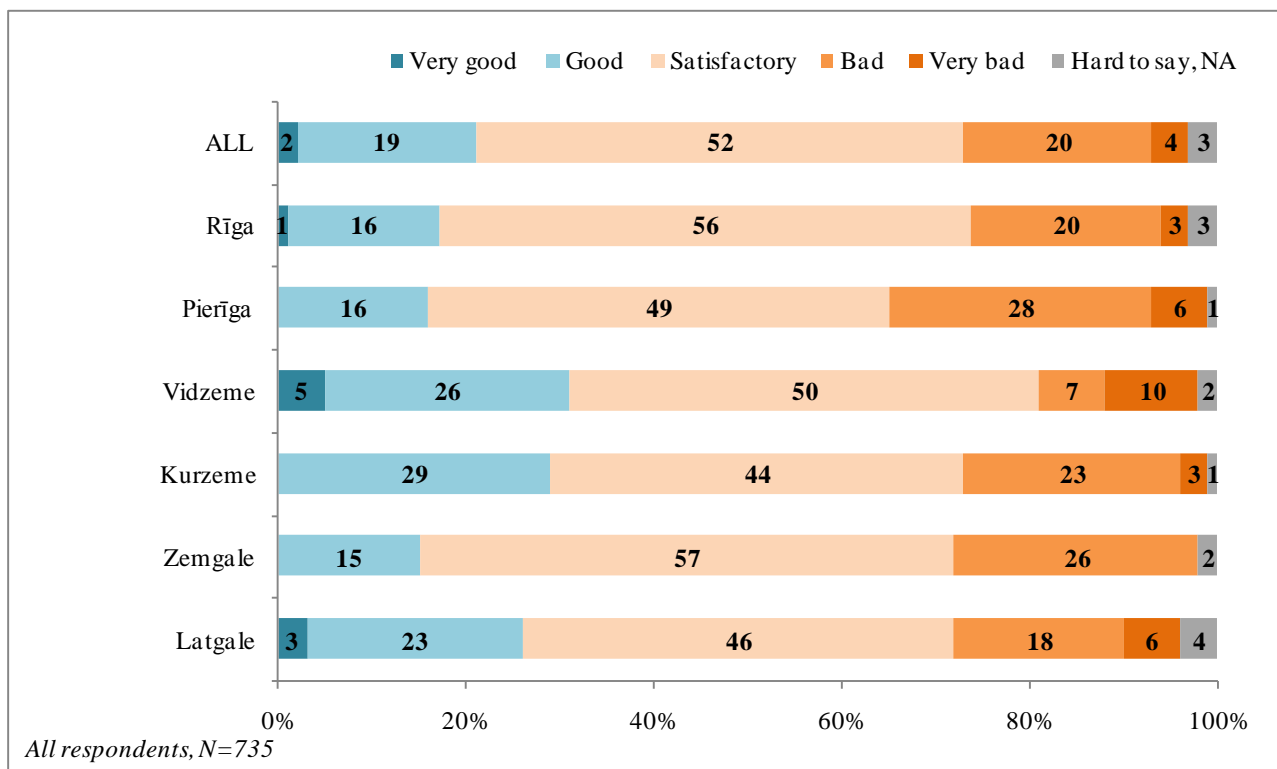
Respondents were given this question: “What are your views about ethnic relations in Latvia?”. The most frequent answer (52%) was “satisfactory.” 21% of respondents think that relations are good or very good (a summary of both answers), while 24% think that they are bad or very bad (a summary of both answers).

Figure 2.36. An evaluation of ethnic relations among various age groups (%)

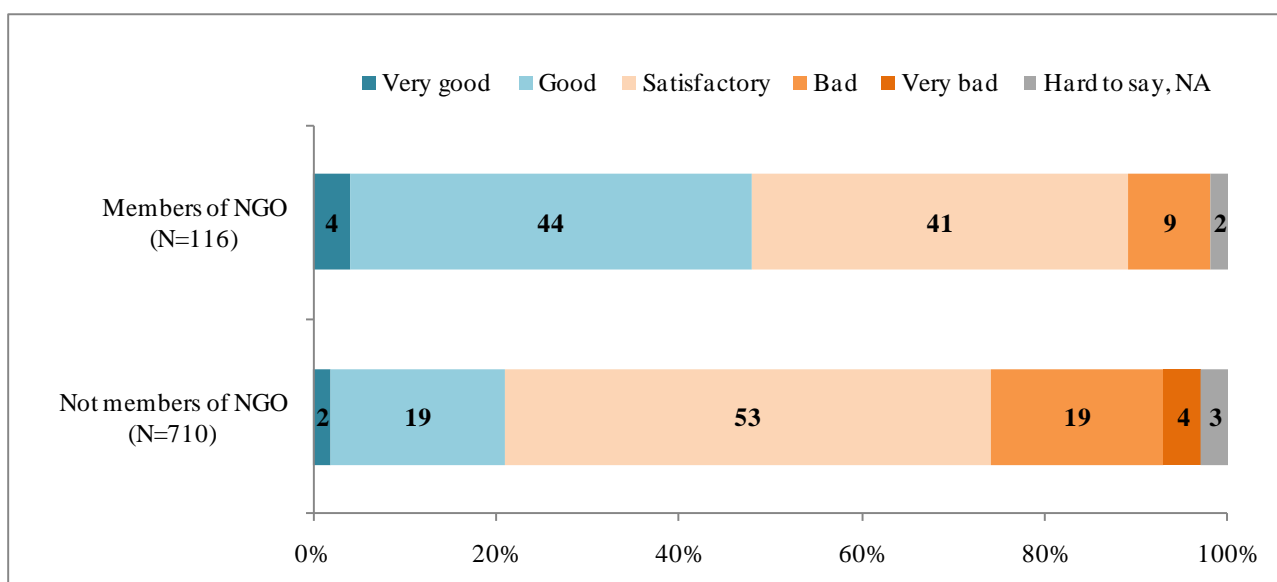
Older people have more positive views about ethnic relations in Latvia (Figure 2.36), as do residents of Vidzeme, Kurzeme and Latgale (Figure 2.37). It is important that among young people aged 18-24, 38% feel that ethnic relations in Latvia are bad.

Figure 2.37. An evaluation of ethnic relations in various regions (%)

It is essential to note that members and activists of minority NGOs evaluate ethnic relations in Latvia far more positively. If among all minority representatives, only 21% say that ethnic relations in the country are good, then 48% of NGO members and activists feel so, too (Figure 2.38).

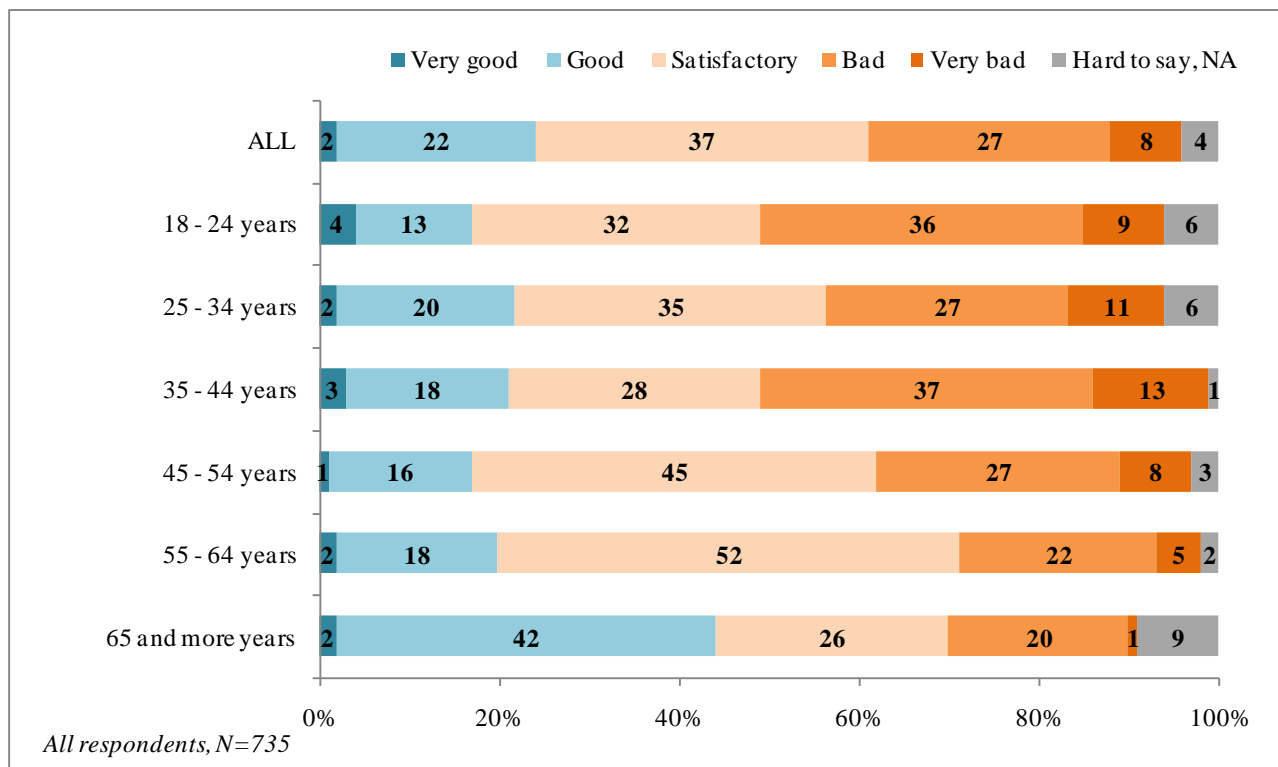
Figure 2.38. An evaluation of ethnic relations by all minority representatives and members of minority organisations (%)

Minority representatives are a bit more critical about their ability to develop their language and culture in Latvia. 24% of respondents are fairly positive about this (a summary of the answers “very good” and “good”), 37% believe that the situation is satisfactory, while 35% offer negative views (a summary of the answers “very bad” and “bad”) (Figure 2.39). Negative views are more common

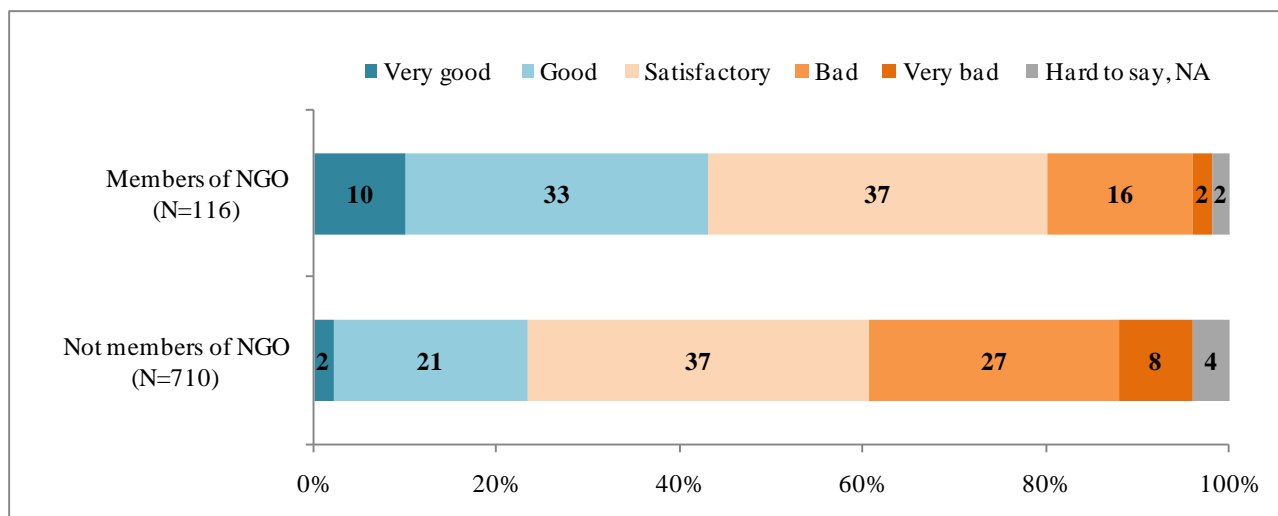
among young people aged 18-24 (45% said “very bad” or “bad”), while older people have more positive views (only 21% of them gave those answers).

Figure 2.39. An evaluation of the possibility for minorities to develop their language and culture among various age groups (%)

Minority NGO members and activists have more positive views about this, with 43% saying that there are good opportunities to develop their language and culture in Latvia, 37% saying that the opportunities are satisfactory, and only 18% saying that they are bad (Figure 2.40).

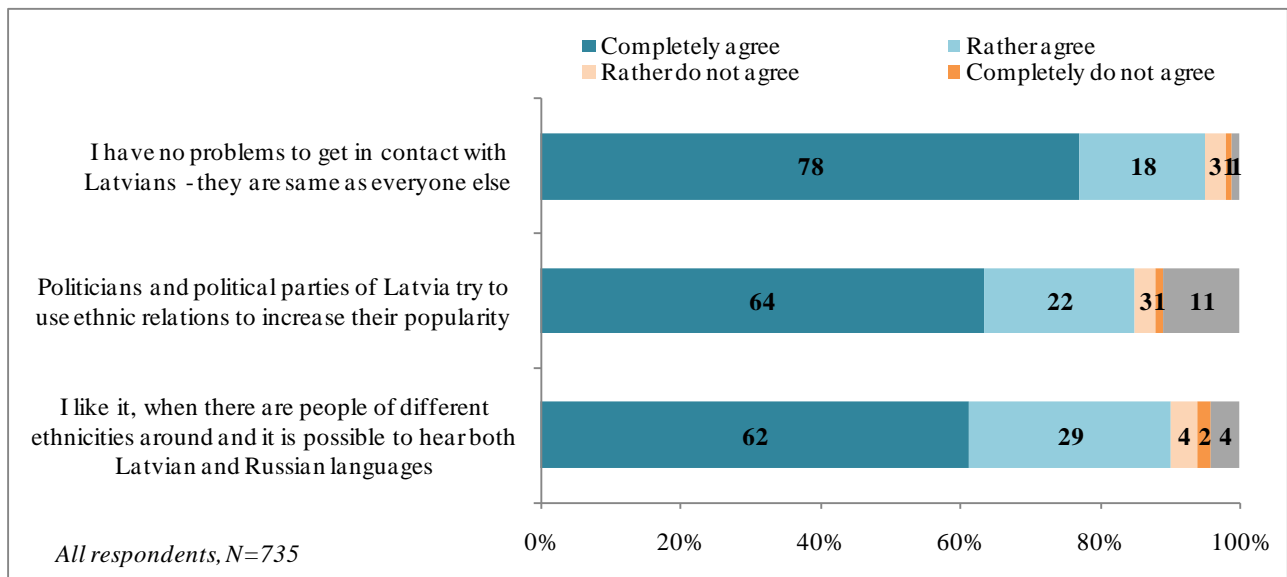
Figure 2.40. An evaluation of the possibility for minorities to develop their language and culture by all minority representatives and members of minority organisations (%)

Respondents in the survey were asked to state their views about several claims that were made about ethnic relations in Latvia. The answers show that minority representatives are mostly satisfied. 96% agreed with the view that they have no problems in contacting with Latvians, because Latvians are the same kinds of people as everyone else (a summary of the answers “fully agree” and “mostly agree”) (Figure 2.41). 91% agreed with the idea that they enjoy being among people of various ethnic groups and hearing both Latvian and Russian (again, a summary of the answers “fully agree” and “mostly agree”). In comparison to 2008,⁴⁰ the situation has not changed much, because back then 95% of respondents agreed with the claim that they have no problems in contacting with Latvians, and 85% agreed that they like to be among different kinds of people.

Figure 2.41. An evaluation of claims about ethnic relations (%)

These data also confirm the conclusion in many other studies⁴¹ - that some people in Latvia feel that ethnic tensions are evident in Latvia because ethnic issues are constantly on the political agenda. 86% of respondents agreed with the statement that politicians and political parties in Latvia try to use ethnic issues to increase their own popularity.

Proposals on facilitating social integration

Minority representatives were asked what they think should be done to facilitate intercultural dialogue and social integration in Latvia. It was an open-ended question with no proposed answers, and respondents formulated their own answers. These were correlated into broader groups. 83% of respondents answered the question, and 1,346 answers were obtained (each respondent could offer as many as three proposals).

As can be seen in Figure 2.42, minority representatives feel that the following are needed to facilitate intercultural dialogue and social integration:

- 1) Greater numbers of joint celebrations, concerts and sports events that could be bilingual – 32% (N-221);

⁴⁰ Baltic Institute of social Sciences (2008). “Tolerance Among Latvia’s Residents: Attitudes and Behaviours.” Client: Ministry with Special Portfolio for Integration, in Latvian

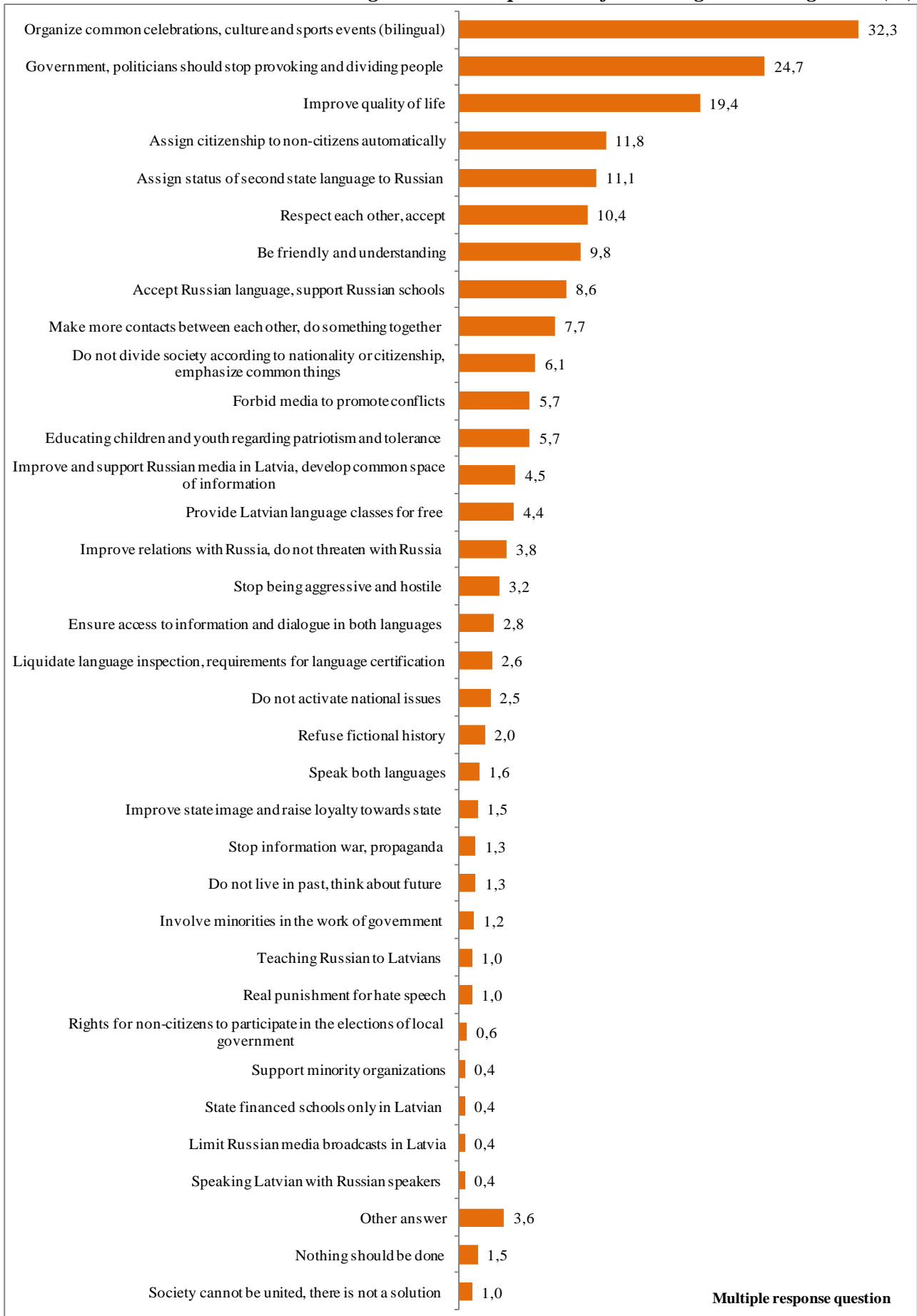
⁴¹ See Zepa, B. (ed.). “Integration Practices...” *op. cit.* See also Rozenvalds, J. (ed.). How Democratic... *op. cit.*

- 2) No more provocations from the government and politicians in terms of dividing people up on the basis of ethnicity or citizenship status – 25% (N=169);
- 3) Improvements in the quality of life for all residents – 19% (N=133).

12% of respondents who provided specific answers (N=81) called for amendments to the country's citizenship law so as to offer automatic citizenship to non-citizens. 11% (N=76) want language policies to change in Latvia in terms of making Russian an official state language.

Less often expressed recommendations include accepting one another (10%), being friendly and understanding (10%), recognising the Russian language and supporting Russian schools (9%), having more mutual contacts and doing things together (8%), not splitting up society in terms of ethnicity or citizenship, instead looking for commonalities (6%), banning the media from facilitating conflicts (6%), and working with children and adolescents to teach patriotism and tolerance (6%).

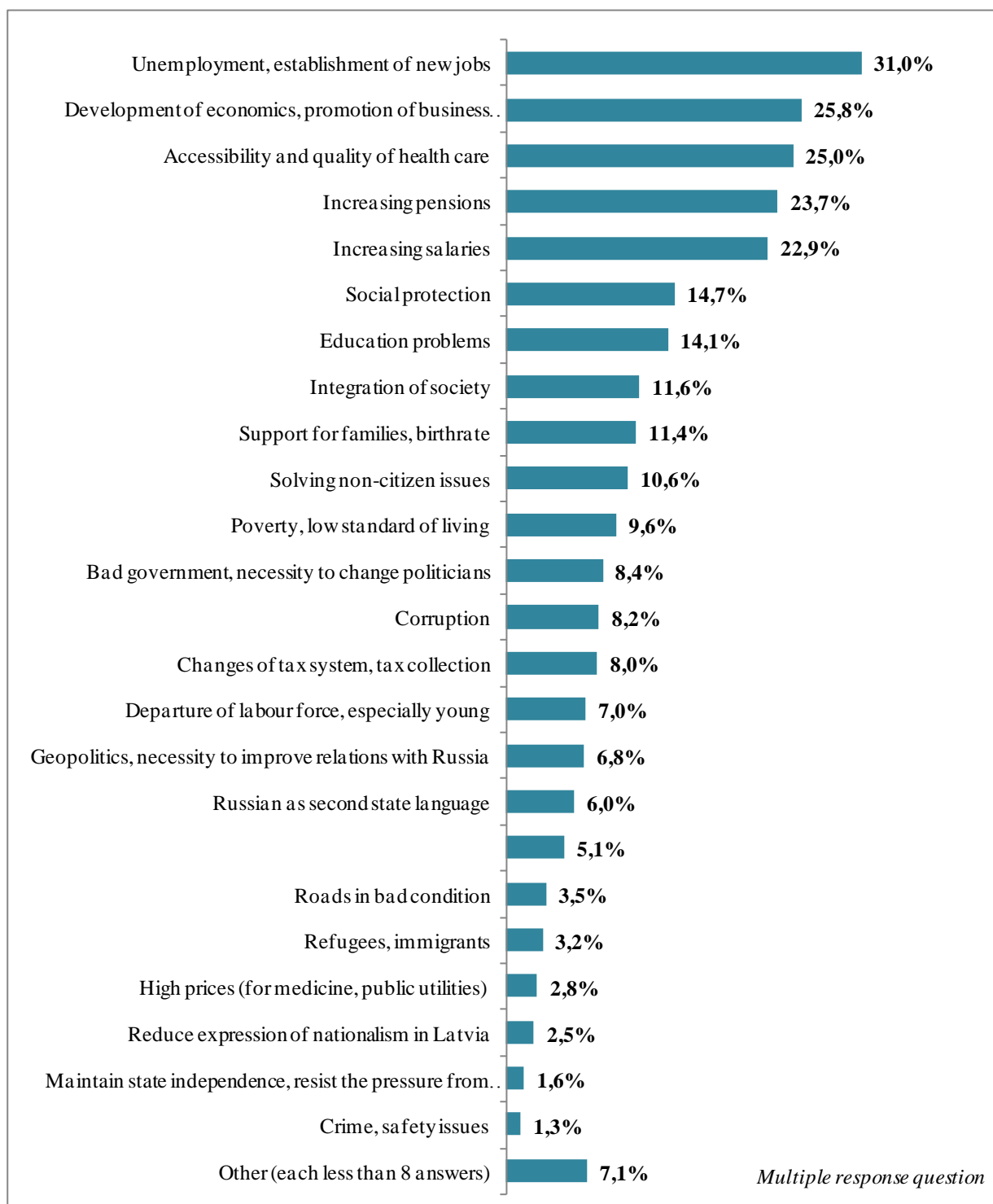
Figure 2.42. Proposals on facilitating social integration (%)

2.6. VIEWS ABOUT IMPORTANT ISSUES IN LATVIA

Respondents were asked to list three problems that Latvia must urgently resolve. Here, again, it was an open-ended question, and respondents formulated their own answers. These were correlated into broader groups. 95% of respondents answered the question, with 1,868 answers in all (each respondent could offer as many as three answers).

Figure 2.43. Problems that Latvia must urgently resolve

As can be seen in Figure 2.43, minority representatives in Latvia consider these to be Latvia's five most important problems:

- 1) Unemployment and new jobs – 31% (N=213);
- 2) Economic development, facilitation of entrepreneurship – 26% (N=177);
- 3) Health care accessibility and quality – 25% (N=172);
- 4) Higher pensions – 24% (N=163);
- 5) Higher wages – 23% (N=157).

Other mentioned problems, in order of frequency, include social protection (15%), educational problems (14%), social integration issues (12%), support for families and the fertility rate (11%), the non-citizens issue (11%), and poverty and a low standard of living (10%).

CONCLUSION AND RECOMMENDATIONS

Minority non-governmental organisations

According to information from the register of the Latvian Company Register and after in-depth research, it can be concluded that as of June 1, 2015, there were 306 associations and organisations in Latvia that can be considered minority organisations. Information obtained by the researchers suggested that 148 of the 306 organisations are actually active (48%). Among those that are doing work, 99 can be said to be active (intensive in 17 cases and at a medium level of activity in 82 cases). The conclusion is that among all minority organisations, more than two-thirds have not done any work during the past two years, or have worked so quietly that no information has been provided on the Internet, including local government portals.

Of the 99 minority NGOs that are active, 63 seek to preserve and develop a specific culture, one organisation represents the interests of a group in society, and 36 organisations pursue both of the aforementioned goals. These can be seen as organisations that relate to culture and to the defence of people's interests.

51 of the 99 organisations are in Riga, 16 are in Latgale, 14 are in Kurzeme, 13 are in Zemgale, and five are in Pieriga. No minority NGO in Vidzeme can be seen as doing intensive or medium-level work.

19 active organisations represent Russian culture and interests, 10 represent Belarusians, eight represent Germans, seven apiece represent Jews, Poles and Ukrainians, five represent Lithuanians, and four represent the Roma. 12 active organisations represent the interests of another culture and its representatives, including Armenians, Georgians, Estonians, Tatars, Uzbeks and others. 20% minority NGOs represent several ethnic groups simultaneously.

Membership numbers in the active organisations differ very much, but most are comparatively small (up to 50 members). One-third of organisations have members who also take part in the work of other minority organisations. Seven active minority NGOs are umbrella organisations for other associations and organisations.

42 of the active minority NGOs are involved in decision-making processes at the state and local government level (16 at the local government level, 26 at the national level).

Recommendation: Because of the positive role that minority organisations play in facilitating intercultural dialogue, we recommend ongoing and increased support for the organisations. This is already been organised,⁴² and competition rules should emphasise the fact that projects must be aimed not just at preserving and developing minority cultures, but also at facilitating intercultural dialogue and involving the broader public, not just members of the specific ethnic minority, in the relevant activities.

A sense of belonging to Latvia

The results of the research show that 67% of Latvia's minority representatives feel close links to Latvia, and 73% feel closely or very closely linked to the city in which they live. Only 28% and 27% feel close links to Russia and Europe. 46% of Latvia's minority representatives are proud of living in Latvia. This is most particularly true among members and activists of minority NGOs, as well as among older respondents.

Respondents were asked to evaluate several periods in history – the period of independence (1918-1940), the Soviet era (1945-1990), the Awakening (1988-1991), and the period of independence (1991-2015). Minority representatives in Latvia have the most positive views about the Soviet era and the most negative views about the Awakening and the current period of Latvia's independence. NGO members and activists are a bit more positive about the Awakening and recent years, and there are also considerably more of them who believe that the deportation of Latvia's residents in 1941 and 1949 was not justified (69% among NGO members, 56% among those who are not members).

Given these evaluations of periods of history, it is no surprise that minority representatives extensively celebrate May 9, but not November 18 and May 4. The results of the survey show that 46% of respondents celebrate Independence Day on November 18, and 24% celebrate the anniversary of the declaration of independence on May 4, but fully 73% celebrate May 9 to commemorate the end of World War II and the Soviet Union's victory therein. This shows that Latvia still does not have powerful holiday traditions in which minority representatives could be more actively involved, and that particularly applies to May 4. Here, once again, NGO members and activists are far more likely to celebrate Independence Day on November 18 (73%, as against only 46% among those who are not members of NGOs). NGO members and activists also are more likely to celebrate May 4 (58% against 23%).

Despite the often negative views of survey respondents about various issues, only 6% of the respondents said that they are planning to emigrate from Latvia soon to improve their own material situation or that of their families (23% are thinking about doing so). Sadly, there are far more people of this kind among younger respondents – 17% are planning to emigrate soon, and 40% are thinking about doing so.

Recommendations:

The views of minority representatives about various periods of history and information about traditions related to celebrating national holidays and other holidays suggest that aspects of Latvian history, including the deportations in 1941 and 1949 require ongoing attention, implementing steps referred to Guidelines on National Identity, Civil Society and Integration

---

⁴² In 2015, for instance, the Ministry of Culture provided EUR 40,000 in financing to support minority non-governmental organisations throughout Latvia, with 8,000 euros being devoted to each of Latvia's five regions, and at least EUR 1,500 devoted in each region to projects organised by the Roma community.

Policy (2012–2018), particularly 3.1. To ensure an understanding of World War and the Soviet and Nazi occupations of Latvia that is based on true facts and democratic values.

The research also shows that members and activists of minority NGOs are more often proud of belonging to Latvia, are more positive about the Awakening and present-day Latvia, and celebrate Independence Day on November 18 and the anniversary of the declaration of independence on May 4 more often than others do. This suggests that minority NGOs can serve as integration agents if their work is properly supported in terms of the activities of minority NGOs in facilitating intercultural dialogue.

Civic participation

Respondents in the survey reported fairly extensive activities in political and social processes in Latvia. 82% have discussed politics with friends or acquaintances, 71% have watched TV broadcasts or read articles about politics, 62% have voted in parliamentary elections, 61% have voted in local government elections, 51% have voted in European Parliament elections, and 44% voted in the referendum on granting the status of a second state language to the Russian language. It has to be said that these results must be interpreted carefully, because in Latvia and elsewhere, some respondents who have not in fact voted in elections claim in surveys that they have done so.

Comparatively many minority representatives have engaged in charity and donated clothes, furniture, food or money to charitable organisations or projects (60%). Fully 32% have taken part in the Big Clean-Up. Only 8% have worked as volunteers. A mere 3% of respondents are active members of minority organisations, while 6% are members of other NGOs.

Despite the comparatively high level of interest about politics and voting, there is very little belief among respondents that they can influence the decisions of parliament, the government or local governments. That may explain the comparatively low level of participation in the work of NGOs, because they are not seen as institutions that can influence political decisions or ensure results in terms of the representation of their interests. At the same time, however, the fact that more than one-half of respondents have donated to charitable organisations or projects show that minority representatives have a sense of social solidarity and are responsible for their surrounding environment, as is seen in their participation in the Big Clean-Up.

Recommendations:

Given the high level of involvement of minority representatives in informal events that confirm solidarity – donating to charitable organisations or projects, participation in the Big Clean-Up – the recommendation is to develop constructive co-operation between minority organisations and state and local government institutions. Such partnerships are not uncommon at the micro level, but the public at large continues to reproduce negative stereotypes about the idea that non-governmental organisations are not involved in decision-making and policy implementation. Constructive partnerships between minority representatives and state and local government institutions should therefore be strengthened so that state and local government politicians and employees have a greater understanding about the positive results of reciprocal links in these areas. Positive examples of co-operation should be popularised in the media.

An evaluation of ethnic relations and support for minorities

More than one-half of respondents in the survey (52%) say that they are satisfied with ethnic relations in Latvia, 24% consider them to be poor, and only 21% rate them positively. It is worrying that 38% of young people aged 18-24 view ethnic relations in Latvia as being bad.

If one looks at the issue of ethnic relationships in a broader context, however, ethnic relations are not what upsets minority representatives the most. Asked about the three problems that Latvia should address urgently, minority representatives say that the biggest problem in Latvia is employment and the need for new jobs (31%). The second problem is closely linked to the first – the need to develop the economy and facilitate entrepreneurship (26%). Respondents also listed health care accessibility and quality (25%), higher pensions (24%) and higher wages (23%). Social integration is only eighth on the list (12%), while the call for dealing with the problem of non-citizens in Latvia is only in 10th place (11%).

24% of respondents said that they feel positive about the opportunity of ethnic minorities to develop their language and culture in Latvia, 37% believe that the situation is satisfactory, while 35% have negative views. Positive evaluations are offered comparatively more often by minority NGO members and activists – 43% say that the situation is good, 37% say that it is satisfactory, and 18% feel that it is bad.

Asked about state and local government support for minorities, respondents most often mentioned Latvian language courses (72%), participation by minority groups in the Song and Dance Festival (38%), and minority festivals and forums (38%). On 21% knew that there is financing for minority NGOs, though NGO members and activists, in general have much more information about state and local government support for minorities.

Asked what to do to facilitate intercultural dialogue and social integration in Latvia, respondents most often called for common celebrations, concerts and sports events that could be bilingual (32%), followed by the need for the government and politicians to provoke people and divide them up according to ethnicity or citizenship (25%). The third most common answer did not relate to social integration, but instead to the need to improve the standard of living for all of Latvia's residents (19%).

Many of the recommendations relate to things that are already being done at the state or local government level – free Latvian language courses, work with children and young people to teach patriotism and tolerance, support for minority organisations, etc.

Latvian language skills

83% of respondents in the survey rated their Latvian language skills as very good, good or moderate, and this allows for the cautious conclusion that in comparison to 2012 and 2014, the self-evaluation of Latvian language skills has improved a bit. In 2012, 78% of respondents whose native language was not Latvian described their language skills as very good, good or moderate (77% in 2014). Among respondents in the 18-24 cohort, the self-evaluation of language skills is even higher.

Minority representatives usually have neutral or positive views about speaking Latvian. Only 5% dislike speaking Latvian, and 7% do so without any real delight. Others have a neutral (45%) or positive attitude (36%).

Language habits, however, indicate that most respondents mostly speak Russian not only at home and with friends, but also in public and at work. Nearly one-half of minority representatives speak

Latvian at work, while others speak Russian. On a regional basis, Latvian is spoken more often in Vidzeme, Zemgale and Kurzeme, but less often in Latgale, where only 23% mostly speak Latvian in conversations with colleagues, while 74% mostly speak Russian. In public, Russian is spoken even more often than at work – approximately one-third of respondents more often speak Latvian at local government institutions, stores, service institutions and on public transportation, while two-thirds speak Russian. The exception is national government institutions, where 61% of respondents mostly speak Latvian, while 38% mostly speak Russian.

The language that is spoken at home mostly corresponds to the respondent's native language, with 86% of respondents mostly speaking Russian at home, and 85% mostly speaking Russian with friends. When addressing Latvians, 63% of respondents speak Latvian, particularly among 18-24-year olds (80%) and residents of the Pieriga and Kurzeme (76-77%). This is less common in Latgale (44%). Language habits generally show that some minority representatives live in an environment in which the Russian language is self-sufficient and Latvian language skills are not much needed because people mostly speak Russian.

Recommendations:

Information that has been obtained in the study about language habits among minority representatives suggest that except at national government institutions, two-third of respondents mostly speak Russian in public situations. That means that increased attention must be devoted to facilitating the speaking of Latvian in public, implementing steps referred to in the Guidelines on National Identity, Civil Society and Integration Policy (2012–2018), particularly 2.1, which speaks to ensuring the speaking of Latvian in public in Latvia.

НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ОТЧЕТ НА РУССКОМ ЯЗЫКЕ

ОПИСАНИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ

Целью исследования под названием «Участие нацменьшинств в демократических процессах Латвии» выступает обобщение информации о латвийских негосударственных организациях и представительстве в этих организациях общин латвийских нацменьшинств об участии общин латвийских нацменьшинств в демократических процессах Латвии.

В аналитическом сообщении о результатах исследования обобщены главные выводы и заключения, сделанные в процессе изучения негосударственных организаций нацменьшинств, при подготовке базы данных и картировании, а также результаты опроса представителей нацменьшинств Латвии об их участии в демократических процессах.

Исследование негосударственных организаций нацменьшинств, подготовка базы данных и картирование

Исследование негосударственных организаций латвийских нацменьшинств (далее НГО), в частности, подготовка базы данных и картирование в регионах и областях Латвии, проводилось с учётом новейшей информации регистра предприятий ЛР/базы данных Lursoft о зарегистрированных в Латвии обществах и учредительных организациях. Для проведения исследования была приобретена полная база данных НГО, содержащая информацию обо всех негосударственных организациях нацменьшинств, зарегистрированных в Латвии на 1 июня 2015 года (и перерегистрированных в период 2004-2005 гг.). О каждом НГО были получены следующие сведения: название, адрес / место регистрации, год основания и описание цели деятельности организации (в соответствии с уставом) в объеме 250 знаков. Опираясь на описание целей, НГО были расклассифицированы по направлению их деятельности (общества культуры, общества по защите интересов или оба направления), а также по национальному признаку или по национальным группам, которые представляют НГО.

На следующем этапе производился поиск контактной информации всех НГО нацменьшинств в различных доступных информационных источниках – регистрах, самоуправлениях, интернете. Создание расширенной базы данных по обществам и учредительным организациям нацменьшинств опиралось на информацию: о руководстве той или иной организации и целях ее деятельности, об уровне активности и связи с другими НГО в соответствующем регионе и в Латвии в целом, о количестве вовлеченных в организацию лиц. Использовались также данные о наиболее значимых реализованных проектах (период июль – август 2015 г.). Для получения информации авторы исследования, когда это было возможно, связывались с представителями НГО.

Опрос нацменьшинств Латвии

Целью опроса являлось изучение представительства общин латвийских нацменьшинств в НГО и их участия в демократических процессах Латвии.

С учетом того, что результаты опроса будут использованы для создания системы мониторинга и для оценки показателей Основных установок политики национальной

идентичности и общественной интеграции на 2012 - 2018 годы, большая часть опросной анкеты была подготовлена на основе уже существующих исследований.

Главными показателями, по которым были получены сведения, выступают:

- (1) показатели принадлежности, в том числе национальная идентичность, культурное пространство, традиции, отмечание праздников, привлечение молодёжи;
- (2) показатели участия, в том числе участие общин нацменьшинств в принятии решений и общественных процессах государства;
- (3) оценка отношения, в том числе к поддержке государства и самоуправлений в деятельности по сохранению национальной культуры, сведения о тенденциях получения гражданства, индивидуальная инициатива, готовность принимать участие в общественных процессах, использование языка (в том числе в многоязычных семьях) и др.

Предварительный объём отбора респондентов для исследования - 700 человек, представляющих две целевые группы: 1) общины нацменьшинств; 2) организации нацменьшинств.

В результате было опрошено 735 представителей общин нацменьшинств (опрос населения) и дополнительно 91 представитель организаций нацменьшинств. Учитывая, что в опросе населения 3% (25 респондентов) опрошенных были членами или активистами НГО нацменьшинств, общее количество членов НГО нацменьшинств достигло 116 человек.

В опросе двух целевых групп использовалась одна общая анкета опроса, однако более активной части представителей нацменьшинств (опрос населения) задавались дополнительные вопросы об их участии в работе конкретной организации и об активности организации. Эта информация была включена в базу данных НГО.

Для обеспечения репрезентативной представительности общин и населения нацменьшинств по разным параметрам использовался квотный отбор. В исследовании были определены следующие параметры квот: регион места жительства, национальность, возраст и пол респондента. Для определения квот использовались данные Центрального управления статистики на 1 января 2015 г. (см. Таблицу № 1).

В качестве метода опроса был использован мульти-модальный подход, т.е. при получении информации были использованы методы телефонного интервью и метод интернет-опроса (использовался для опроса руководителей организаций нацменьшинств). Полевая работа по опросу проводилась с 15 июля до 10 сентября 2015 г., по предварительному согласованию с Заказчиком, также были проведены пилотаж анкеты опроса и её усовершенствование.

Таблица № 1. Квотный отбор телефонных интервью

	Данные Центрального управления статистики на 1 января 2015 г. %	Планируемый отбор: число респондентов представителей общин нацменьшинств	Достигнутый отбор: общее количество респондентов	Достигнутый отбор: представители общин нацменьшинств (опрос населения)	Достигнутый отбор: количество членов НГО нацменьшинств
Регион места жительства					
Рига	45,5	273	390	343	55
Рижский регион	13,6	82	77	69	11
Видземе	3,5	21	42	42	0
Курземе	8,0	47	82	75	8
Земгале	9,3	56	58	47	16
Латгале	20,1	121	177	159	26
Вместе	100	600	826	735	116
Пол респондента					
Мужчина	45,0	270	298	264	39
Женщина	55,0	330	528	471	77
Вместе	100	600	826	735	116
Возраст					
18-24	6,8	41	56	53	6
25-34	14,6	88	149	143	10
35-44	15,2	91	153	144	12
45-54	18,2	109	169	158	15
55-64	19,7	118	141	114	32
65+	25,6	153	158	123	41
Вместе	100	600	826	735	116
Национальность					
Русские	67,2	404	577	547	48
Белорусы	8,8	53	52	47	6
Украинцы	5,9	35	47	40	9
Поляки	5,6	34	53	39	14
Литовцы	3,2	19	35	17	18
Евреи	0,7	4	11	7	6
Другие (включая 4,5% не указанной национальности)	8,6	51	51	38	15
Вместе	100	600	826	735	116

КОНЦЕПТУАЛЬНО – ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ПОЛОЖЕНИЯ (ВЫВОДЫ)

Для успешной интеграции в общество важны, во-первых, чувство принадлежности к конкретной территории, государству и людям; во-вторых, участие в экономической, культурной и политической жизни общества, а также степень удовлетворенности жизнью, возможность себя реализовать. Чувство принадлежности к конкретному государству складывается из суммы целого ряда аспектов и факторов, в числе которых чувство принадлежности к общей истории, территории, пейзажу, природе, а также возможность участвовать в создании общего настоящего и будущего⁴³.

У нацменьшинств Латвии обнаруживается большое разнообразие в области представлений о том, как приспособиться к социальным и экономическим переменам в обществе, к требованиям знания латышского языка, натурализации, возможности участвовать в политических и социальных процессах.

Какая-то часть нацменьшинств выбирает более активный путь интеграции и принимает условия, предусмотренные нормативными актами (Гражданский закон, Закон о государственном языке и др.), другая уклоняется от интеграции в латвийское общество. Представители второй группы эмигрируют⁴⁴ или живут в относительно замкнутой среде: в своей этнической или языковой общине. Например, это может быть община, где русский язык самодостаточен и нет необходимости осваивать латышский язык. Это означает, что можно жить и работать в среде, где латышский язык не употребляется, где нет большой необходимости участвовать в социальных процессах, требующих знания латышского языка⁴⁵.

Одним из механизмов, способствующих более активному участию нацменьшинств в политических и социальных процессах, служит поддержка интересов и культурных организаций нацменьшинств, но при условии, что они расширят существующие социальные сети и, что очень важно, будут способствовать межкультурной коммуникации, использованию и освоению латышского языка.

Учитывая тот факт, что в Латвии можно идентифицировать создание социальных сетей на основе языкового признака⁴⁶, для интеграции общества особенно значимыми являются те НГО, которые способствуют расширению социальных сетей за пределами одной лингвистической группы.

Однако участие нацменьшинств в культурных организациях и организациях по защите интересов – это только один из аспектов социального и политического участия. Не менее важно участие нацменьшинств (и их представительство) в государственном управлении, а также уверенность в положительном результате участия в общественных процессах.

---

⁴³ Zepa, Brigita (2011). Kas ir nacionālā identitāte? Kā to skaidrot? *Latvija. Pārskats par tautas attīstību 2010/2011. Nacionālā identitāte, mobilitāte un rīcībspēja*. Zin. red. Brigita Zepa un Evija Kļave. 15.-20. lpp.

⁴⁴ Hazans, Mihails (2011). Latvijas emigrācijas mainīgā seja: 2000-2010. *Latvija. Pārskats par tautas attīstību 2010/2011. Nacionālā identitāte, mobilitāte un rīcībspēja*. Zin. red. Brigita Zepa un Evija Kļave. 70.-91. lpp.

⁴⁵ Baltic Institute of Social Sciences (2008). Pētījums „Valoda. Latvijas iedzīvotāju aptauja”. Pasūtītājs: LVAVP; Baltic Institute of Social Sciences (2006). Integrācijas prakse un perspektīvas. Zin. red. Brigita Zepa. Pieejams: http://www.biss.soc.lv/downloads/resources/integrācijas_prakse/brosura_LV.pdf

⁴⁶ Djačkova, Svetlana (2000). Valodas loma reģiona attīstībā. Maģistra darbs. Pieejams: <http://providus.lv/article/valodas-loma-regiona-attistiba>; Baltic Institute of Social Sciences, Latvijas Zinātņu Akadēmijas Ekonomikas institūts (2004). Sabiedrības integrācija un uzņēmējdarbība: etniskais aspekts. Zin. red. Brigita Zepa.

Есть конвенциональные формы участия (участие в выборах и референдумах) и не конвенциональные (протесты, пикеты, демонстрации, флэш-мобы). Существующие исследования показывают⁴⁷, что для большей части латвийского общества участие в выборах является не только главной, но и единственной формой политической жизни. Всего несколько процентов принимает участие в таких видах политического влияния, как протесты, подписание петиций, контакты с политиками или должностными лицами и т.п., включая попытку убеждения сограждан поддержать какую-либо партию или кандидата. В целом для жителей Латвии характерно достаточно пассивное политическое участие.

На степень политического участия значительно влияет и то, оценивается ли участие положительно, несёт ли оно положительный результат. Важно также убеждение в том, что участие в чем-либо может повлиять на определенные решения и процессы.

Для анализа факторов, влияющих на участие, в литературе по социальным наукам разработано несколько понятий. Политическая дееспособность (*political efficacy*) означает ощущение индивида, что его политические действия могут повлиять на процессы⁴⁸. Политическое бессилие (*powerlessness*) означает ситуацию, что такой уверенности в возможности повлиять на политические процессы нет. Многие авторы объясняют, почему люди не участвуют в политике, например, Роберт А. Дал выявил несколько причин, которые уменьшают возможность участия в политике⁴⁹:

- 1) возможные приобретения по сравнению с приобретениями от других действий оцениваются негативно;
- 2) нет уверенности в лучшем альтернативном решении;
- 3) нет веры в то, что можно на что-либо повлиять;
- 4) представление, что результат будет удовлетворительным и без вмешательства;
- 5) представление, что не хватает знаний, компетенции, для того, чтобы что-либо делать.

При анализе политического участия граждан и уровня политической культуры в Латвии в целом, в исследовании «*Насколько демократична Латвия?: Аудит демократии, 2005–2014*» был сделан следующий вывод: «Ситуацию относительно добровольного участия жителей в деятельности самоуправлений, в негосударственных организациях и других видах добровольной работы в течение последних лет можно оценить как плохую»⁵⁰. Вывод относится как к латышским организациям, так и к организациям нацменьшинств.

К сожалению, в Латвии укрепилась следующая тенденция: в обществе чаще наблюдается отдаленность от политических процессов, а не участие в них, имеет место невысокий уровень доверия политикам. Подобная тенденция, которая проявляется в форме низкого участия в принятии решений, в неверии в возможность своего влияния, в недоверии политикам, образует заколдованный круг: негативный образ правящей элиты и общей политической ситуации не имеет перспективы быть измененным. Если недоверие к

---

⁴⁷ LU Sociālo un politisko pētījumu institūts (2014). *Cik demokrātiska ir Latvija?: Demokrātijas audits, 2005–2014*.

⁴⁸ Campbell, Angus; Gurin, Gerald; Miller, Warren E. (1954). *The Voter Decides*. Evanston, IL: Row, Peterson and Company; Balch, George I. (1974) Multiple Indicators in Survey Research: The Concept "Sense of Political Efficacy", *Political Methodology*, Vol. 1, No. 2 (Spring 1974), pp. 1–43.

⁴⁹ Dahl, Robert A. (1963/2002) *Modern Political Analysis*, Sixth edition. Pearson.

⁵⁰ Ījabs, Ivars (2014). *Politiskā līdzdalība. Cik demokrātiska ir Latvija?: Demokrātijas audits, 2005–2014*. Zin. red. Juris Rozenvalds. LU Sociālo un politisko pētījumu institūts. 217. lpp. Pieejams: http://www.szf.lu.lv/fileadmin/user_upload/szf_faili/Petnieciba/Demokratijas_audits_2014_kopaa.pdf

политикам перерастёт в более активные действия, это может заставить политиков уделять больше внимания жителям, а также качеству принятых решений⁵¹.

Эти выводы в равной степени можно отнести к участию в политике как латышей, так и представителей нацменьшинств. Но в данном исследовании проанализировано, отличается ли степень участия в политических процессах (участие в выборах, референдумах, обсуждение политических процессов), а также гражданские действия, направленные на улучшение социальной ситуации (добровольная работа в НГО, участие в каком-либо фестивале, концерте или мероприятии, пожертвования благотворительным организациям или акциям, участие в Большой толоке и др.).

Кроме того, в исследовании внимание уделяется тому, отличаются ли отношение и взгляды активистов НГО от остальных представителей нацменьшинств, усиливает ли у нацменьшинств участие в НГО чувство принадлежности к Латвии и общей истории, расширяет ли это круг контактов и употребление латышского языка в публичном пространстве.

---

⁵¹ Ņikišins, Jurijs; Rozenvalds, Juris; Zepa, Brigita (2014). Politiskā kultūra un demokrātija. *Cik demokrātiska ir Latvija?: Demokrātijas audits, 2005–2014*. Zin. red. Juris Rozenvalds. LU Sociālo un politisko pētījumu institūts. 245. lpp. Pieejams: http://www.szf.lu.lv/fileadmin/user_upload/szf_faili/Petnieciba/Demokratijas_audits_2014_kopaa.pdf

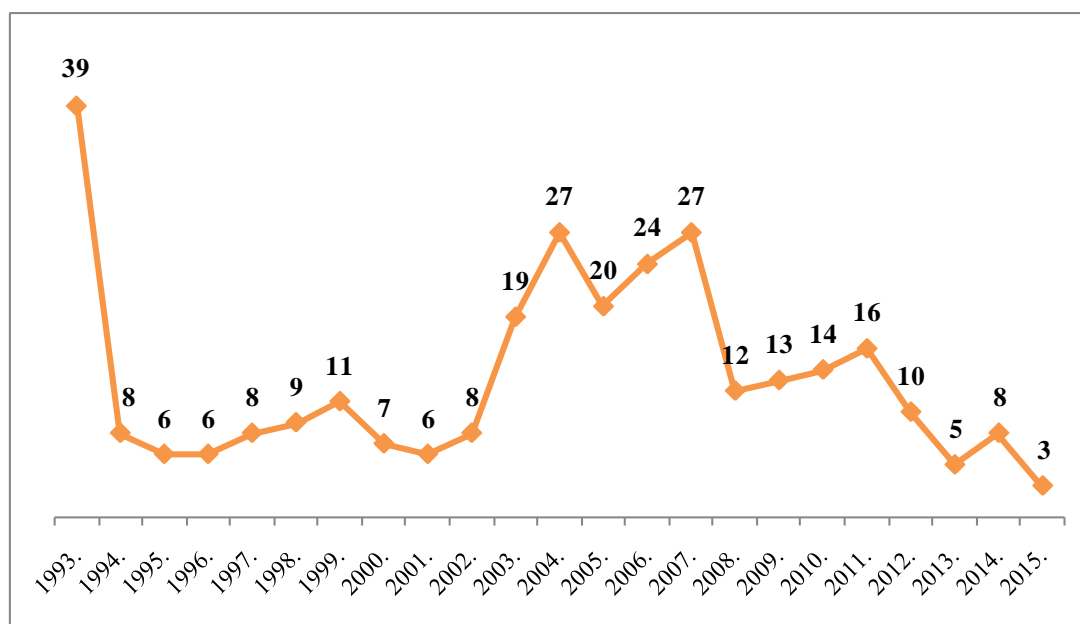
РЕЗУЛЬТАТЫ ИССЛЕДОВАНИЯ

1. ИССЛЕДОВАНИЕ НЕГОСУДАРСТВЕННЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ НАЦМЕНЬШИНСТВ

На 1 июня 2015 г. в регистре предприятий Латвийской Республики было зарегистрировано 423 общества и учредительных организации, устав которых свидетельствует о работе с нацменьшинствами. В результате более детального изучения информации в публичном пространстве, а также в результате телефонных бесед с представителями обществ и учредительных организаций был сделан вывод о том, что 306 из обществ и учредительных организаций можно считать обществами нацменьшинств. В свою очередь 117 можно классифицировать как связанные общества (среди них центры обучения языку, студии танцев разных народов, организации по сотрудничеству между Латвией и другими странами мира, организации по сотрудничеству между латышами и представителями других национальностей и т.п.).

Из 306 негосударственных организаций нацменьшинств большее количество было зарегистрировано в 1993 г., когда был создан регистр предприятий Латвийской Республики (см. Рисунок № 1.1). Помимо этого сравнительно большое количество обществ и учредительных организаций нацменьшинств было зарегистрировано в период с 2003 по 2007 г., а также в 2011 г.

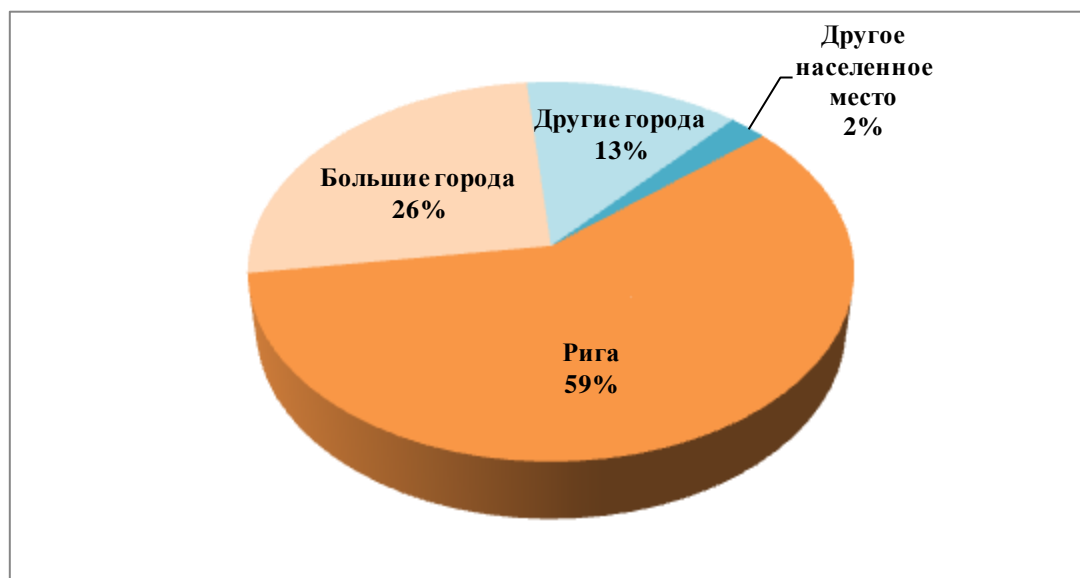
Рисунок № 1.1. Деление негосударственных организаций нацменьшинств по году их регистрации (количество)

Больше чем половина обществ нацменьшинств имеет регистрацию в Риге (59% или 180). 13% обществ и учредительных организаций нацменьшинств зарегистрированы в Латгалии (41), 12% – в Курземе (36), 8% – в Земгале (24) и 7% – в пригороде Риги (20). Меньше всего обществ нацменьшинств зарегистрировано в регионе Видземе – только 2%, или пять обществ. Как видно из рисунка № 1.2, общества нацменьшинств по большей части зарегистрированы в городах, 85% обществ зарегистрированы в больших городах – в Риге и других городах республики.

Рисунок № 1.2. Деление всех негосударственных организаций нацменьшинств по месту их регистрации

Каждая вторая негосударственная организация нацменьшинств действует с целью сохранить и развить культуру: 52% , или 160 (см. Рисунок № 1.3). Цель деятельности 11% обществ и учредительных организаций нацменьшинств – представительство интересов какой-либо группы общества. В свою очередь деятельность 37% негосударственных организаций нацменьшинств направлена на реализацию обеих ранее упомянутых целей.

Рисунок № 1.3. Деление всех негосударственных организаций нацменьшинств по цели их деятельности

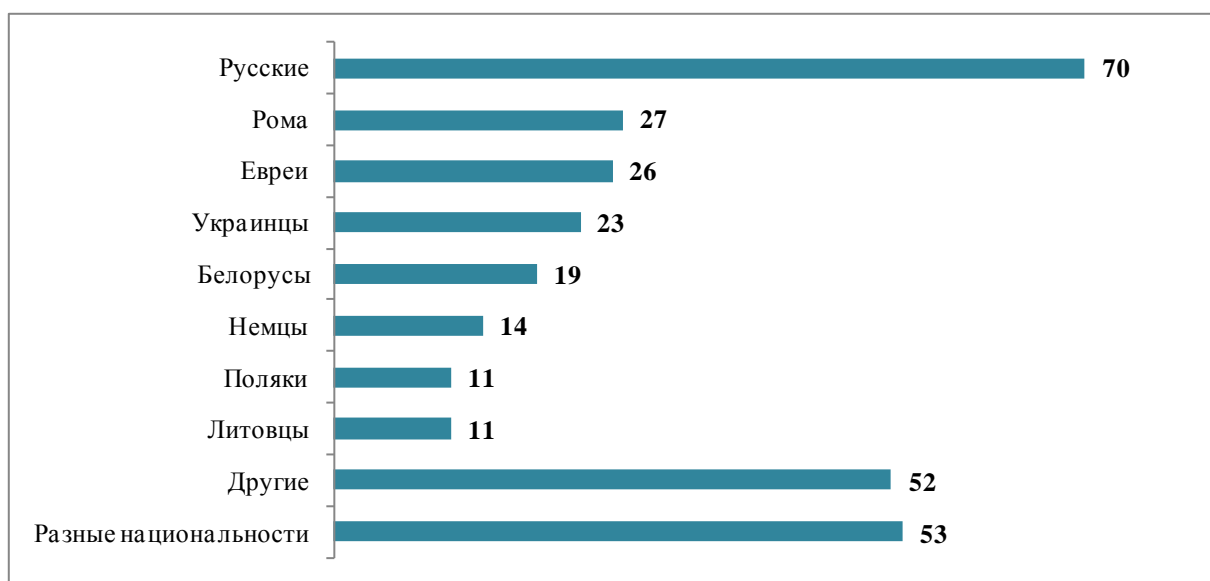

Почти каждая четвертая негосударственная организация нацменьшинств представляет интересы граждан русской национальности: 23%, или 70 обществ (см. Рисунок № 1.4). Интересы и культуру цыган представляют 27 зарегистрированных обществ, евреев – 26 обществ, украинцев – 23, белорусов – 19, поляков – 11, литовцев – 11 обществ. В регистре предприятий Латвийской Республики для представления немецкой культуры и интересов зарегистрировано 14 обществ. По свидетельству представителей этих обществ, по крайней

мере, в каждом втором из них действуют латыши или представители других национальностей, имеющие немецкие корни, или те, у кого есть интерес к немецкой культуре и / или языку.

52 общества и учредительных организации зарегистрированы для представления другой культуры и интересов его представителей: больше трёх обществ зарегистрировали армяне, азербайджанцы, казаки и татары. В свою очередь 53 организации нацменьшинств включает представителей разных национальностей, например, в обществе славянской культуры могут состоять русские, белорусы, украинцы, армяне, поляки, евреи и латыши.

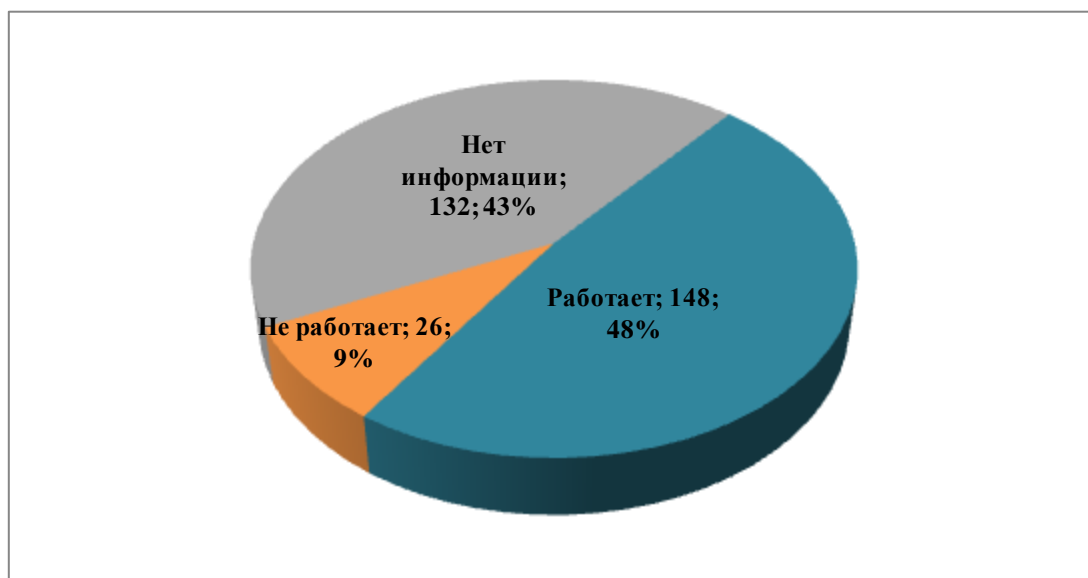
Рисунок №1.4. Деление всех зарегистрированных негосударственных организаций нацменьшинств по представленной национальности (количество)

Для того, чтобы оценить степень активности негосударственных организаций нацменьшинств, авторы исследования по телефону связались с представителями этих обществ и учредительных организаций. Полученная информация свидетельствует о том, что на данный момент действует лишь 48%, или 148 обществ и учредительных организаций нацменьшинств, включённых в регистр предприятий Латвийской Республики (см. Рисунок № 1.5). 9% представителей обществ и учредительных организаций сообщили о том, что, по крайней мере, два последних года общество не работает – какие-то общества имеют надежду на возобновление деятельности общества, другие приняли решение о ликвидации общества.

О деятельности 43% обществ нацменьшинств информацию получить не удалось – представители шести обществ не пожелали предоставить информацию, с представителями 54 обществ за время исследования связаться не удалось, а контактная информация о 72 обществах не была доступна публично. Не удалось получить информацию о 59 культурных обществах, о 21 обществе, представляющем интересы нацменьшинств, и о 52 обществах, устав которых свидетельствует о реализации вышеуказанных целей. Больше половины обществ, о которых не удалось получить информацию, представляли такие нацменьшинства, как русские (34), цыгане (20), евреи (10), украинцы (10).

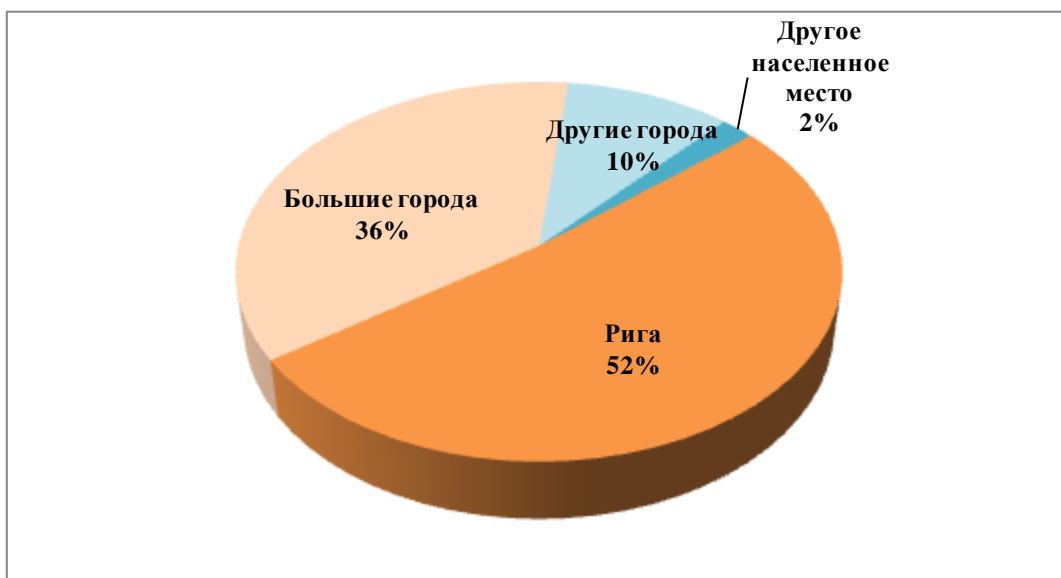
Рисунок № 1.5. Деление всех зарегистрированных негосударственных организаций нацменьшинств по виду их деятельности

Анализ полученной информации о действующих на данный момент негосударственных организациях нацменьшинств позволил оценить деятельность 11% обществ как интенсивную (17 обществ), 55% обществ - как среднеинтенсивную (82 общества), 34% – как малоактивную (50 обществ). Активность деятельности обществ оценивалась с учетом сотрудничества с другими негосударственными организациями, по количеству реализованных проектов и организованных мероприятий в течение трёх последних лет, а также на основе участия в процессах принятия решений. Если общество, по словам его представителей, активно сотрудничает с другими негосударственными организациями, имеет широкий спектр проведенных мероприятий и реализованных проектов, участвует в процессах принятия решений на уровне самоуправления или на государственном уровне, его деятельность оценивается как интенсивная. В случае отсутствия какого-либо из указанных компонентов, или невысокой степени его выраженности, деятельность общества оценивалась как среднеактивная или малоактивная.

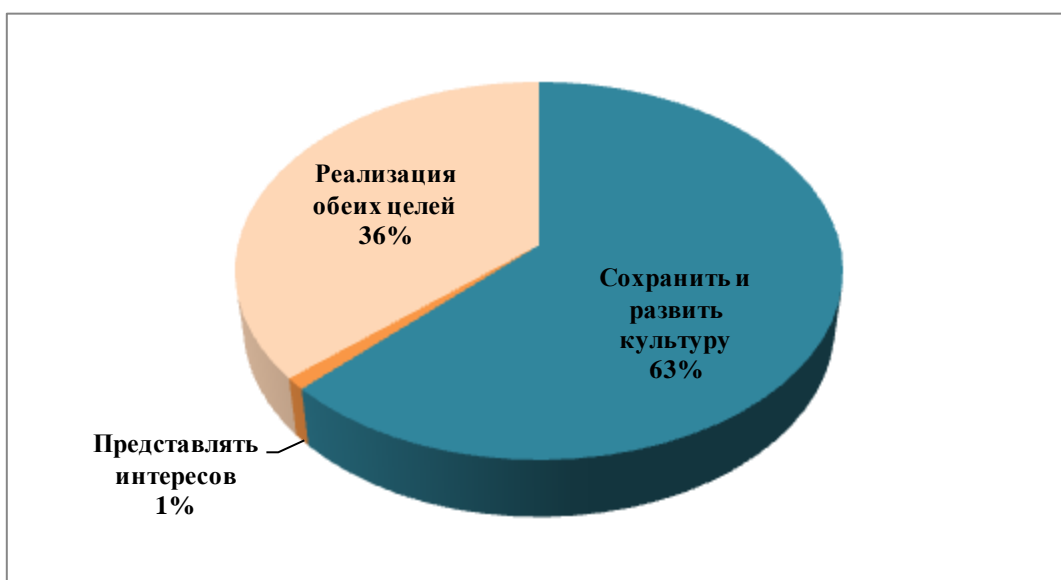
Больше половины тех обществ нацменьшинств, деятельность которых мы оценили как интенсивную или среднеинтенсивную, местом для своей деятельности выбрали Ригу (51 из 99 обществ). 16 обществ действуют в латгальском регионе, 14 – в курземском регионе, 13 – в земгальском регионе, 5 – в окрестностях Риги. В видземском регионе на данный момент нет ни одной негосударственной организации нацменьшинств, деятельность которой можно было бы оценить как интенсивную или среднеинтенсивную. Как видно из рисунка № 1.6, активные общества нацменьшинств в основном действуют в Риге и в других городах республики.

Рисунок № 1.6. Деление активных негосударственных организаций нацменьшинств по месту их деятельности

Почти две трети активных негосударственных организаций нацменьшинств действует с целью сохранить и развить конкретную культуру (см. Рисунок № 1.7). Деятельность 37% негосударственных организаций нацменьшинств направлена на сохранение и развитие конкретной культуры, а также на представление интересов какой-либо конкретной группы. Среди активных обществ и учредительных организаций нацменьшинств имеется одна организация, цель деятельности которой заключается исключительно в представительстве интересов какой-либо конкретной группы.

Рисунок № 1.7. Деление активных негосударственных организаций нацменьшинств по цели их деятельности

Почти каждая четвертая активная негосударственная организация нацменьшинств представляет интересы и культуру русского народа – 19 обществ (см. Рисунок № 1.8). Интересы и культуру белорусов представляет 10 обществ, немцев – 8 обществ, евреев,

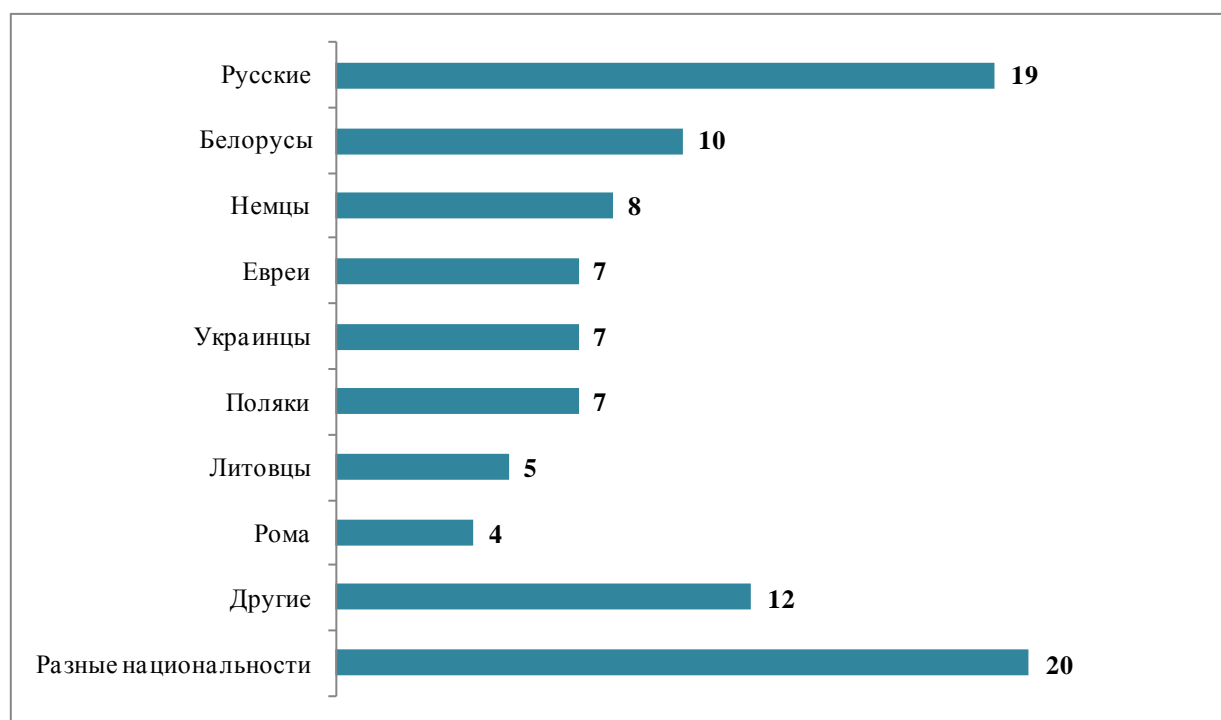
поляков и украинцев – 7 обществ. Активными можно считать 4 общества цыган, что составляет седьмую часть всех зарегистрированных обществ цыган.

12 активных обществ и учредительных организаций представляют интересы и культуру других народов, среди которых: армяне, грузины, эстонцы, татары, узбеки и др. В свою очередь 20 активных организаций нацменьшинств представляют интересы и культуру сразу нескольких народов.

Активные негосударственные организации нацменьшинств по количеству членов весьма различаются, однако, по большей части они сравнительно невелики. В 9 обществах нацменьшинств количество членов меньше десяти человек, в 39 обществах состоят 11-50 членов, в 19 обществах – 51-100 членов, в 16 обществах – 101-500 членов и в 7 обществах – 501 член и больше. Следует отметить, что каждый третий представитель активной организации нацменьшинств признал, что члены их общества принимают участие также в работе других организаций нацменьшинств.

Семь из активных негосударственных организаций нацменьшинств объединяют в себе другие общества и учредительные организации. Их представители указали, что в состав организации входит от 6 до 70 других обществ.

Рисунок № 1.8. Деление активных негосударственных организаций нацменьшинств по представленной национальности (число)

Большая часть активных негосударственных организаций нацменьшинств сотрудничает с другими обществами и учредительными организациями – 95% обществ (см. Рисунок № 1.9). В независимости от того, какое нацменьшинство представляет негосударственная организация, сотрудничество характеризуется несколькими общими признаками. Во-первых, общества сотрудничают со «своими», т.е. с другими обществами, представляющими ту же национальность, или с другими обществами, входящими в состав какой-либо большей организации, например, в Союз латвийских литовцев, в Союз латвийских белорусов или в ассоциацию латвийских национальных культурных обществ им. Иты Козакевич.

Во-вторых, общества сотрудничают с другими негосударственными организациями нацменьшинств в пределах конкретного места. Достаточно часто представители обществ нацменьшинств других больших городов (не Риги) указывали, что они сотрудничают со всеми обществами нацменьшинств города, например, совместно организуют различные культурные мероприятия.

В-третьих, общества сотрудничают с разными латышскими обществами и с негосударственными организациями другого типа. Например, белорусское общество „Prameņ” из Риги сотрудничает с такими обществами, как Рижское латышское общество, ИМКА, „Silavots”, „Sadarbības platforma”, „Dziesmota senatne”. Представители отдельных обществ нацменьшинств упомянули, что они сотрудничают с каким-то конкретным обществом пенсионеров, инвалидов или ветеранов войны.

Рисунок № 1.9. Сотрудничество активных негосударственных организаций нацменьшинств с другими обществами и учредительными организациями

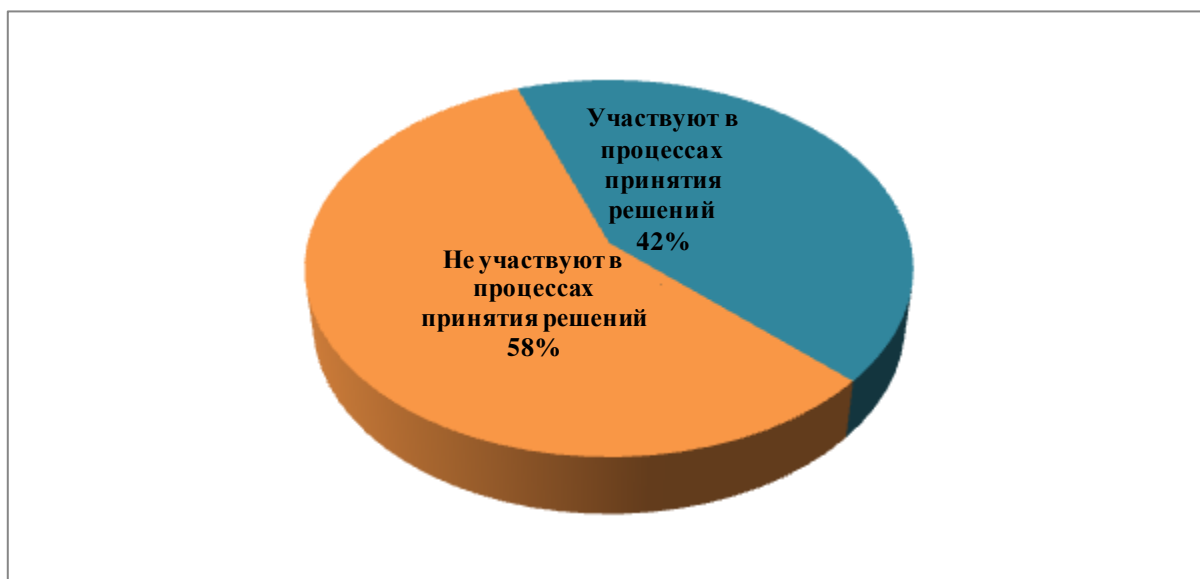
Полученная информация о деятельности негосударственных организаций нацменьшинств свидетельствует о том, что в течение трех последних лет их деятельность по большей части была связана с культурой. Например, украинское общество „Javir” из Екабпилса организовало в городе дни украинской культуры, а также разные тематические мероприятия в школах города. Фольклорный ансамбль елгавского белорусского общества «Лянок» участвовал во всенародном празднике песни и танца, в международном фольклорном фестивале „Baltica” и в разных мероприятиях нацменьшинств в Латвии, а также в фестивале “Славянский базар» в Витебске и во II всемирном фестивале белорусского искусства в Минске. В свою очередь еврейское общество «Шамир» из Риги организовало выставку немецкой художницы Дагмар Калье «Два дня зимой» и выпустило несколько книг.

Несколько негосударственных организаций нацменьшинств в течение последних трех лет участвовало в работах по уборке и благоустройству разных территорий. Например, представители общества немецкой культуры города Вентспилс сажали деревья на территории поместья Айздзире, а общество „Erfolg” из Даугавпилса привлекло молодёжь к созданию галереи граффити на деградированной территории города, ставшей теперь любимым местом отдыха для жителей Даугавпилса. В свою очередь общество «Украинские

казаки в Латвии» каждый год организует уборку кладбища ветеранов Первой и Второй мировой войн в Даугавпилсе и его окрестностях.

Разные общества нацменьшинств организовали и спортивные мероприятия – например, вентспилское русское общество в 2014 году в Вентспилсе устраивало спортивные игры для представителей разных национальностей под названием «Народные игры». В свою очередь другие негосударственные организации нацменьшинств создали структуры по представлению интересов – например, общество „Erfolg” в 2014 году в рамках одного проекта способствовало созданию консультативных советов с участием негосударственных организаций нацменьшинств в Даугавпилсе.

Рисунок № 1.10. Представительство активных негосударственных организаций нацменьшинств в процессах принятия решений на государственном уровне и уровне самоуправления

Как видно из рисунка № 1.10, 42% активных негосударственных организаций нацменьшинств участвуют в процессах принятия решений на государственном уровне и на уровне самоуправления. По словам представителей организаций, каждая третья организация представлена в процессах принятия решений в самоуправлениях – их представители участвуют в комиссиях, работа которых связана с нацменьшинствами, с вопросами интеграции общества или культуры, а также в обсуждении документов по планированию работы самоуправления. В свою очередь остальные общества нацменьшинств, как указывают их представители, участвуют в процессах принятия решений на государственном уровне – главным образом в консультативных советах по вопросам нацменьшинств.

2. ОПРОС НАЦМЕНЬШИНСТВ ЛАТВИИ

2.1. ЧУВСТВО ПРИНАДЛЕЖНОСТИ

При опросе нацменьшинств Латвии чувство принадлежности выявлялось на основе следующих показателей:

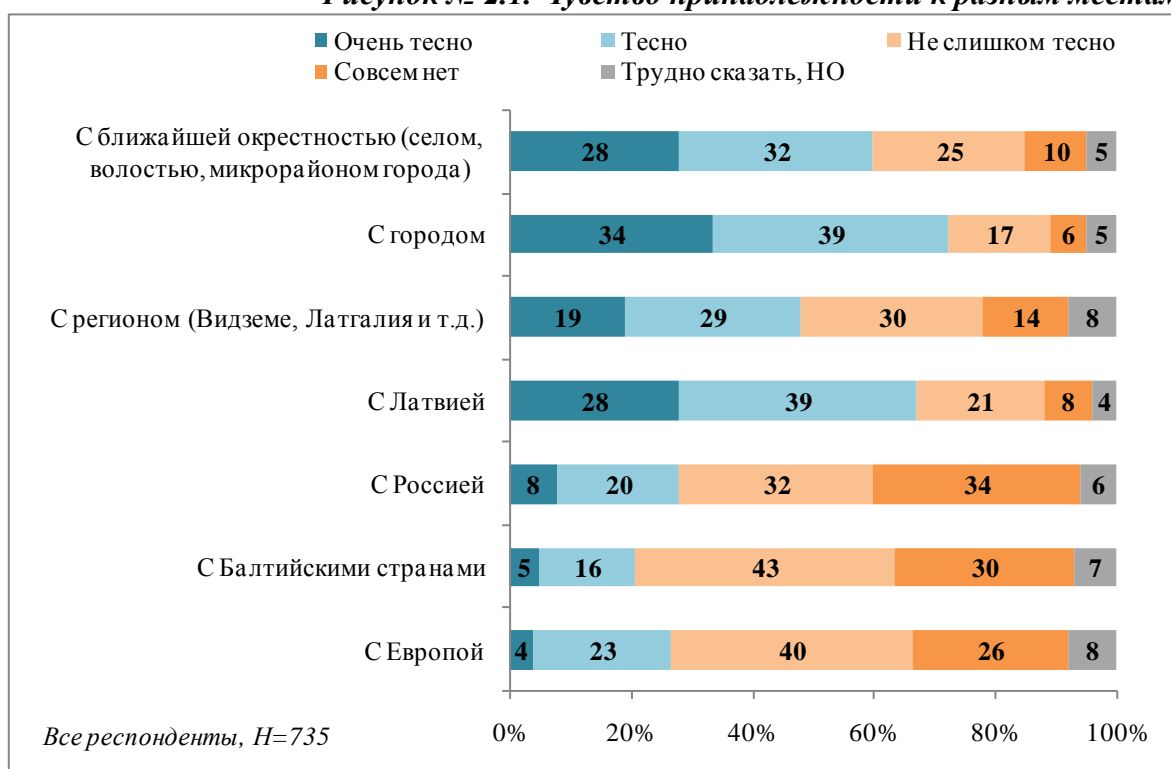
- 1) чувство принадлежности к ближайшей округе, своему городу, региону, Латвии, Балтийским государствам, России и Европе (теснота уз);
- 2) чувство гордости за Латвию;
- 3) оценка разных периодов истории Латвии (период свободного государства (1918-1940), советское время (1945-1990), период Атмоды – национального возрождения (1988-1991), время Независимой Латвии (1991-2015));
- 4) отмечание праздников (18 ноября, 4 мая, 9 мая);
- 5) планы на эмиграцию.

Данные опроса сравнивались в пределах возможного с результатами ранее проведенных опросов, при этом также отмечались отличительные признаки в разных группах: возрастных, по месту жительства, активисты НГО и др.

Территориальная принадлежность

Жители Латвии – представители нацменьшинств – в плане территориальной принадлежности сильнее всего ощущают связь со своим городом – 73% (резюмированные ответы *очень тесная* и *тесная*), на втором месте – чувство принадлежности к Латвии – 67%, и только потом к ближайшей административно-территориальной единице (село, волость, микрорайон города) – 60% (см. Рисунок № 2.1). Чувство принадлежности к своему краю (Видземе, Земгале, Курземе или Латгале) испытывает только 48%, к Балтийским государствам – 21%, к России – 28%, к Европе – 27%. Далее будет представлен более подробный анализ чувства принадлежности к своему городу, Латвии, России и Европе в разных группах жителей, представляющих нацменьшинства.

Рисунок № 2.1. Чувство принадлежности к разным местам (%)

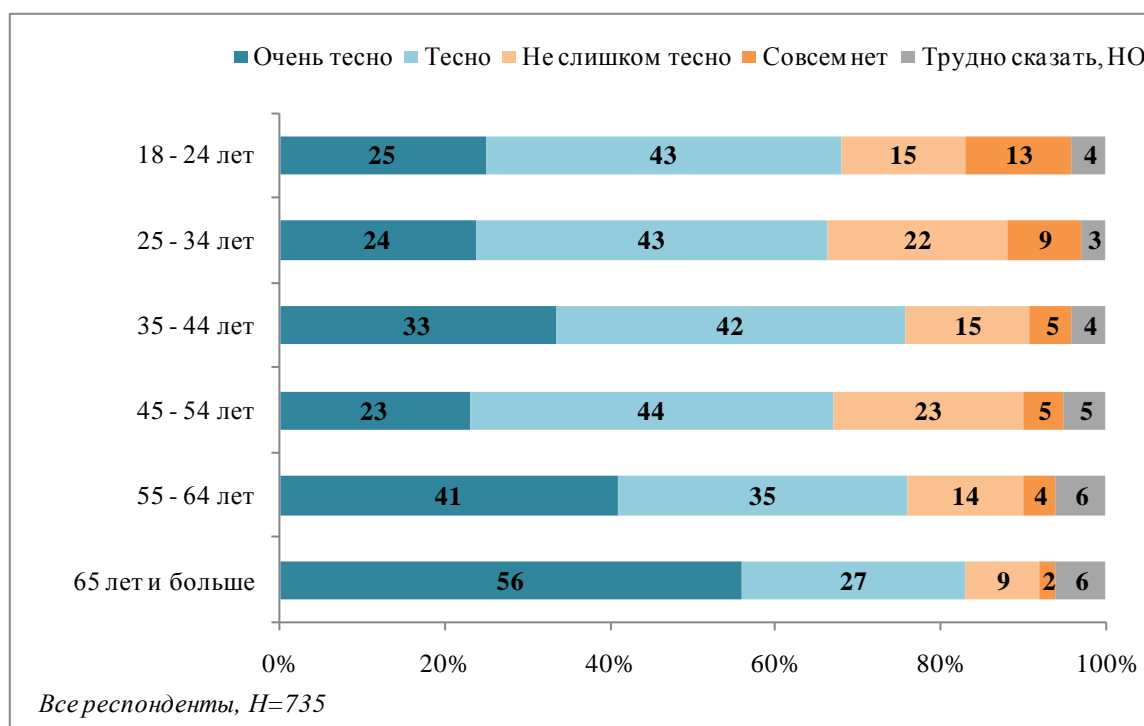

Чувство принадлежности к своему городу

Сильную или очень сильную связь со своим городом испытывают 73% латвийских нацменьшинств. Более тесную связь со своим городом чувствуют жители Даугавпилса, Лиепай, Елгавы, Вентспилса, Юрмалы, Резекне, Валмиеры и Екабпилса (78%), но и среди рижан чувство принадлежности к своему городу испытывает 73% опрошенных. Среди жителей других городов этот показатель составляет 72%. Тесную или очень тесную связь со своим городом чаще всего испытывают представители старшего поколения (см. Рисунок № 2.2). Если в возрасте от 18-24 лет 68% чувствуют тесную или очень тесную связь со своим городом, то среди жителей старше 65 лет этот показатель составляет 83%.

Рисунок № 2.2. Чувство принадлежности к своему городу в разных возрастных группах (%)

Чувство принадлежности к Латвии

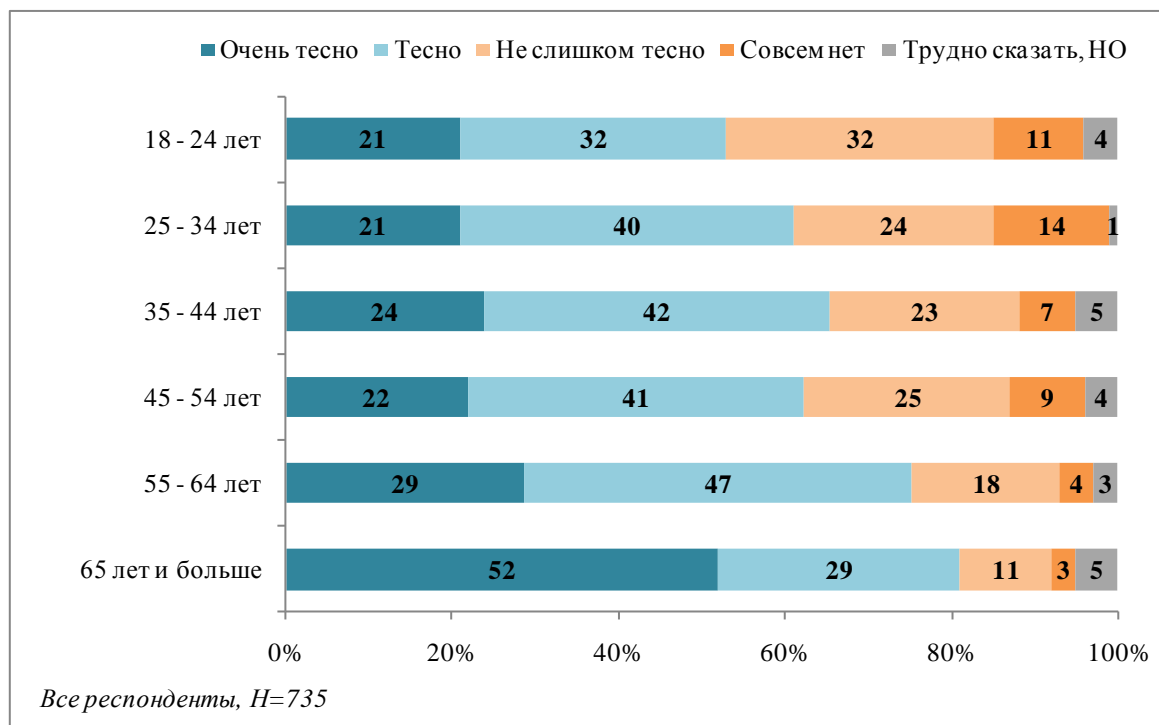
Тесную или очень сильную связь с Латвией испытывает 67% латвийских нацменьшинств. Более высоким является этот показатель у старшего поколения нацменьшинств – 81%, в молодежной группе от 18-24 лет – 53% (см. Рисунок № 2.3). При опросе 2010 года в молодежной группе этот показатель составил 58%⁵². Из чего можно сделать вывод, что за последние пять лет чувство принадлежности к Латвии среди молодежной части нацменьшинств уменьшилось.

Если сравнить ответы на этот вопрос представителей русской национальности с другими, видно, что нет существенных различий (67% среди русских, 69% среди представителей других нацменьшинств). В 2010 году в группе русских Латвии этот показатель составлял 72%, а в 2013 году – 69%.

⁵² LU SZF 2010 un 2013. Valsts pētījumu programmas „Nacionālā identitāte: valoda, Latvijas vēsture, kultūra un cilvēkdrošība” ietvaros veikto aptauju dati.

При этом в группе других нацменьшинств в 2010 году он составил 73%, а в 2013 году – 71%. Из этого можно сделать вывод, что в целом наблюдается небольшое уменьшение показателя чувства принадлежности к Латвии, однако эти данные входят в диапазон случайной статистической ошибки.

Рисунок № 2.3. Чувство принадлежности к Латвии в разных возрастных группах (%)

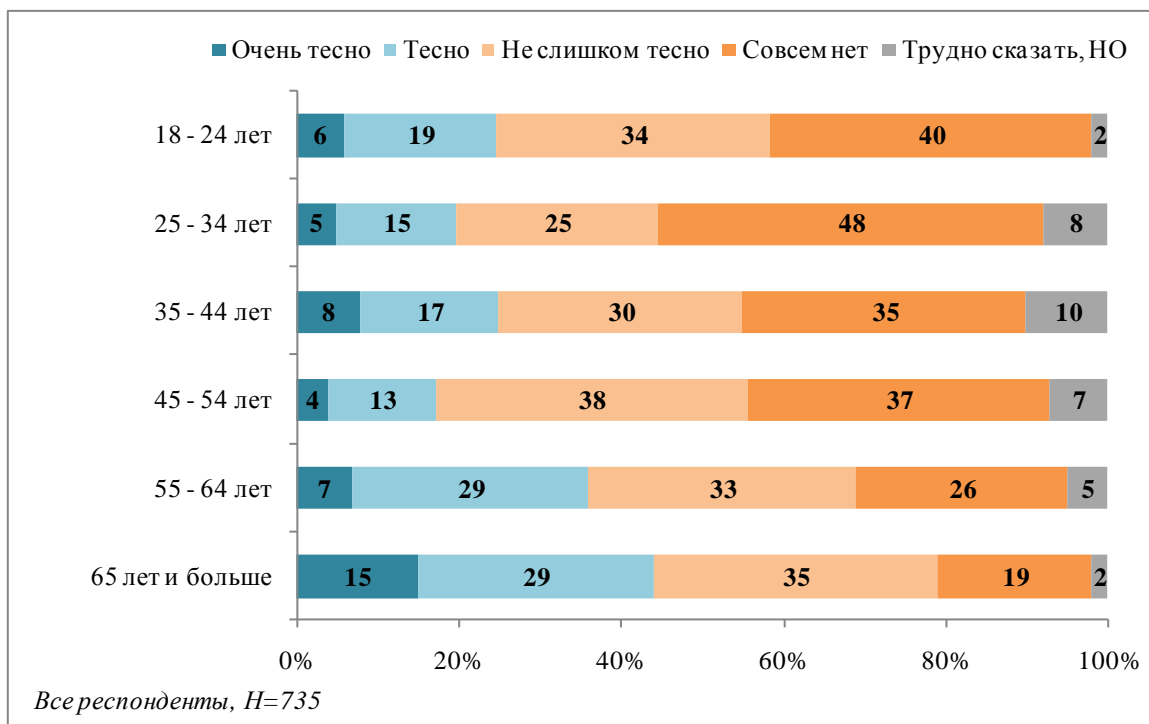

Чувство принадлежности к России

Тесную или очень сильную связь с Россией чувствуют 27% латвийских нацменьшинств. При этом более тесную связь с Россией чувствуют представители старшего поколения (в молодежной группе 18-24 года – 25%; среди представителей старше 65 лет – 44%) (см. Рисунок № 2.4).

Чаще тесную или очень сильную связь с Россией чувствуют именно русские Латвии – 30% (другие нацменьшинства – 18%). В соответствии с данными опроса 2010 года 33% русских Латвии утверждали, что чувствуют тесную или очень сильную связь с Россией. Среди других нацменьшинств в 2010 году этот показатель был равен 21%.

Рисунок № 2.4. Чувство принадлежности к России в разных возрастных группах (%)

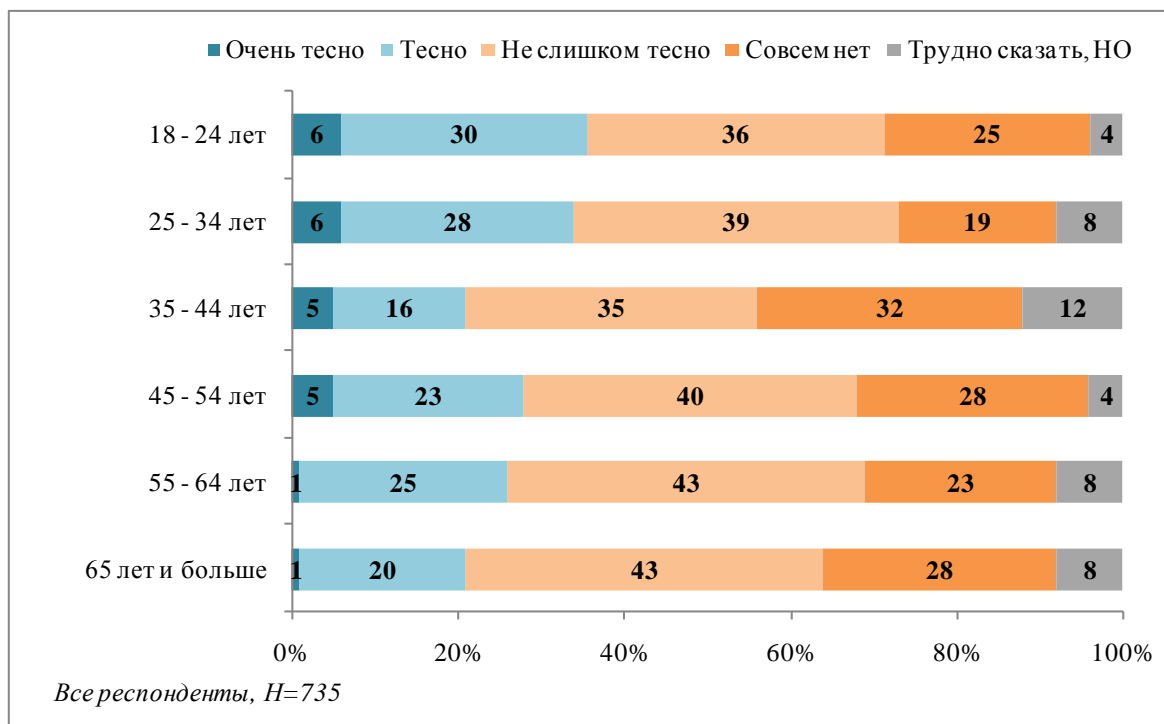

Чувство принадлежности к Европе

Сильную или очень сильную связь с Европой чувствуют 27% нацменьшинств Латвии. Данный показатель показывает, что более тесную связь с Европой чувствует молодежь (молодежная группа 18-24 года – 36%; представители старше 65 лет – 21%) (см. Рисунок № 2.5).

Реже чувство принадлежности к Европе проявляется у русских Латвии – 24%, среди других нацменьшинств он составляет 36%. По сравнению с результатами похожих опросов 2010 и 2013 гг., чувство принадлежности к Европе среди латвийских нацменьшинств в целом увеличилось. В 2010 году очень тесную или тесную связь с Европой испытывало 20% русских и 17% представителей других нацменьшинств. В 2013 году очень тесную или тесную связь с Европой испытывало 25% русских и 28% представителей других нацменьшинств.

Рисунок № 2.5. Чувство принадлежности к Европе в разных возрастных группах (%)

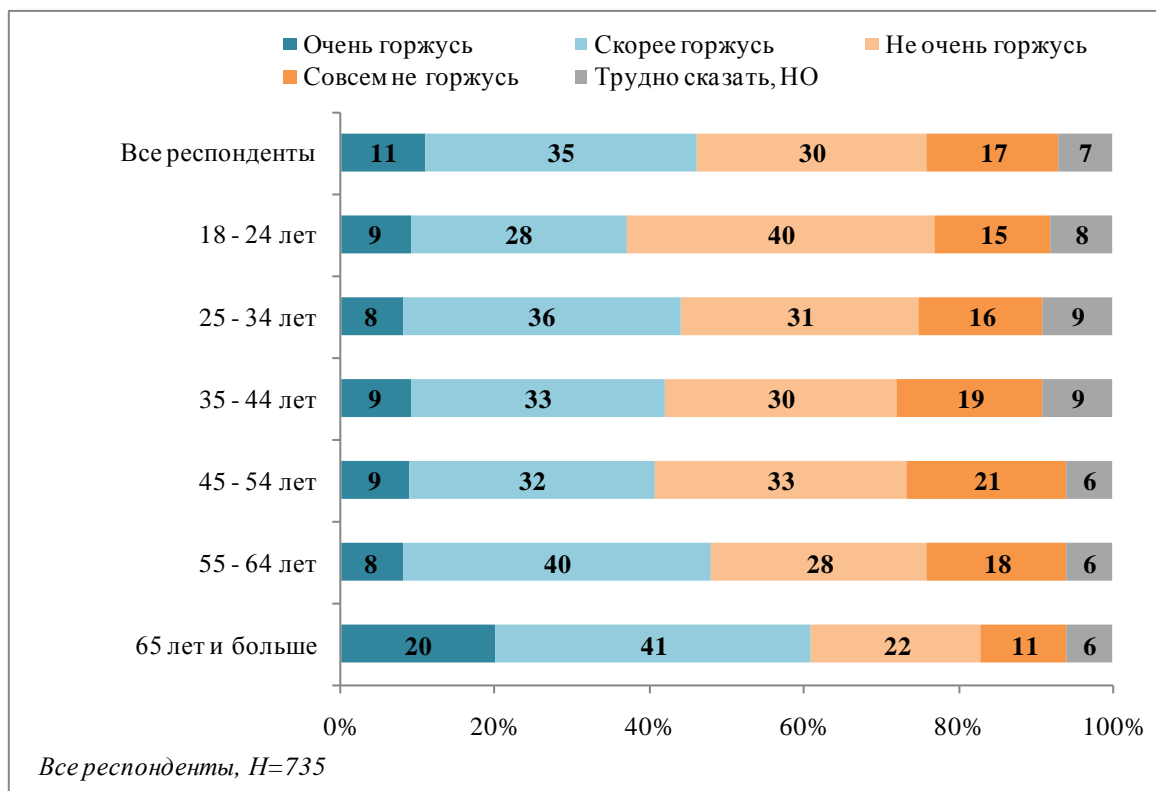
Гордость за Латвию

Степень гордости за Латвию в данном исследовании определялась при помощи вопроса «Насколько Вы гордитесь тем, что являетесь жителем Латвии?». Результаты опроса нацменьшинств показывают, что очень гордятся тем, что являются жителями Латвии 11% опрошенных, скорее гордятся - 35%, не очень гордятся - 30%, совсем не гордятся - 17% опрошенных (см. Рисунок № 2.6). 7% не дали конкретного ответа на этот вопрос. Итого: в целом гордятся 46%, а не гордятся тем, что живут в Латвии 47%.

Более критично настроены и меньше гордятся Латвией молодые люди в возрасте от 18-24 лет. Среди них гордятся тем, что являются жителями Латвии 37%, в свою очередь среди жителей старше 65 лет 61% гордится тем, что живет в Латвии.

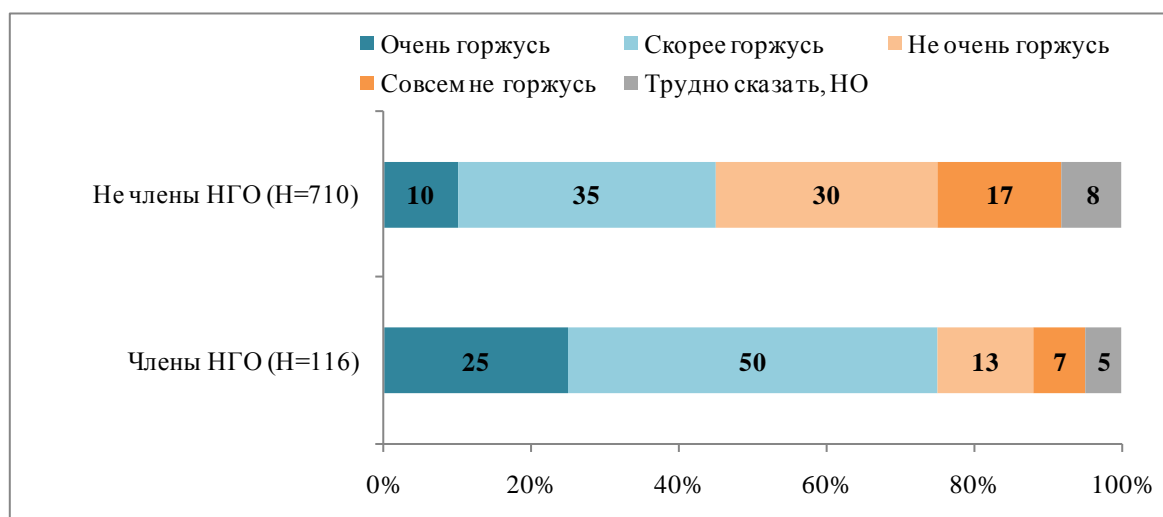
Реже гордость за то, что они являются жителями Латвии, испытывают русские Латвии – 44%, среди других нацменьшинств этот показатель составляет 52%.

Рисунок № 2.6. Гордость за Латвию в разных возрастных группах (%)

Показательно, что наблюдаются существенные различия в ответах представителей нацменьшинств, не являющихся членами НГО, являющихся членами или активистами НГО. Если среди жителей только 45% гордятся тем, что они являются жителями Латвии, то среди членов и активистов НГО этот показатель составляет 75% (см. Рисунок № 2.7).

Рисунок № 2.7. Гордость за Латвию: нацменьшинства в целом и члены организаций нацменьшинств (%)

Оценка разных периодов истории Латвии

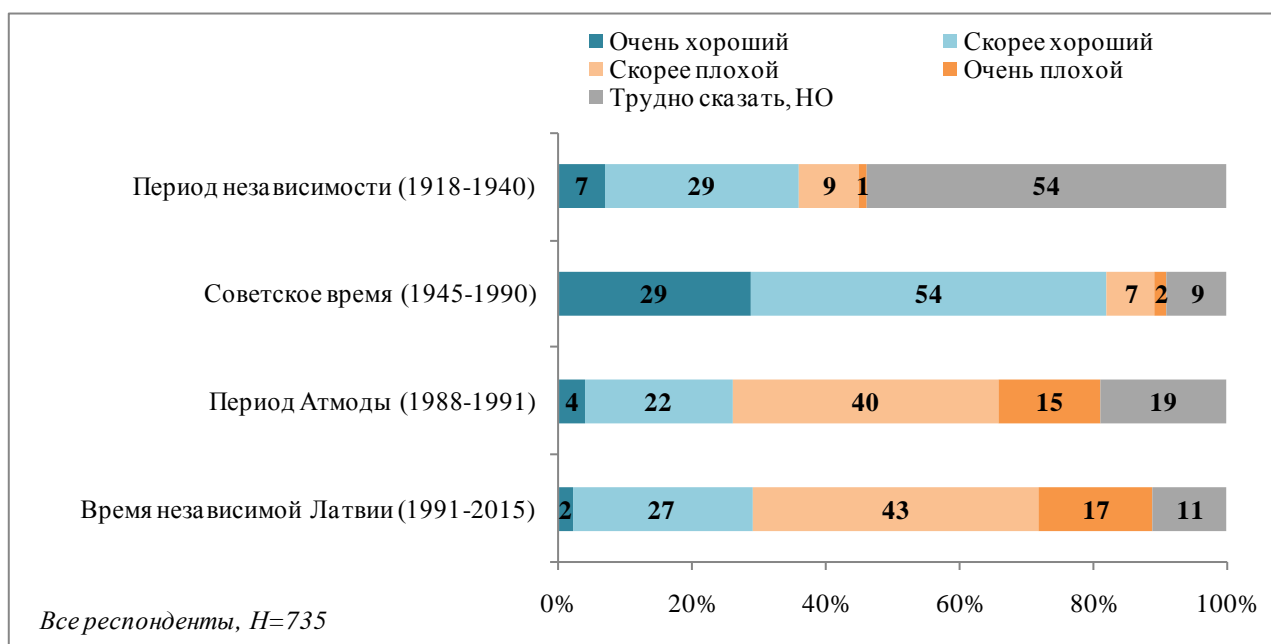
Многие ранее проведенные исследования показали, что в Латвии существуют разные мнения об исторических событиях и исторических периодах. Поэтому в опросной анкете латвийские нацменьшинства должны были оценить то, как они относятся к таким историческим периодам, как: период свободного государства (1918-1940), советское время (1945-1990), период Атмоды – национального возрождения (1988-1991), время Независимой Латвии (1991-2015).

Результаты опроса показывают, что в целом латвийские нацменьшинства положительнее всего оценивают советское время. 29% советское время оценили как очень хорошее, 54% – как скорее хорошее (см. Рисунок № 2.8). Негативное мнение о советском времени выразили 11% опрошенных. В целом это свидетельствует об очень сильной ностальгии по отношению к этому периоду истории.

Период свободного государства (1918-1940) в целом положительно оценили 36% опрошенных нацменьшинств, у 54% не было конкретного мнения, они выбрали ответ *трудно сказать*.

Период Атмоды – национального возрождения (1988-1991) в целом положительно оценили только 26% опрошенных жителей, представителей нацменьшинств, а последний период – время независимой Латвии (1991-2015) положительно оценили 29%.

Рисунок № 2.8. Оценка периодов истории Латвии (%)

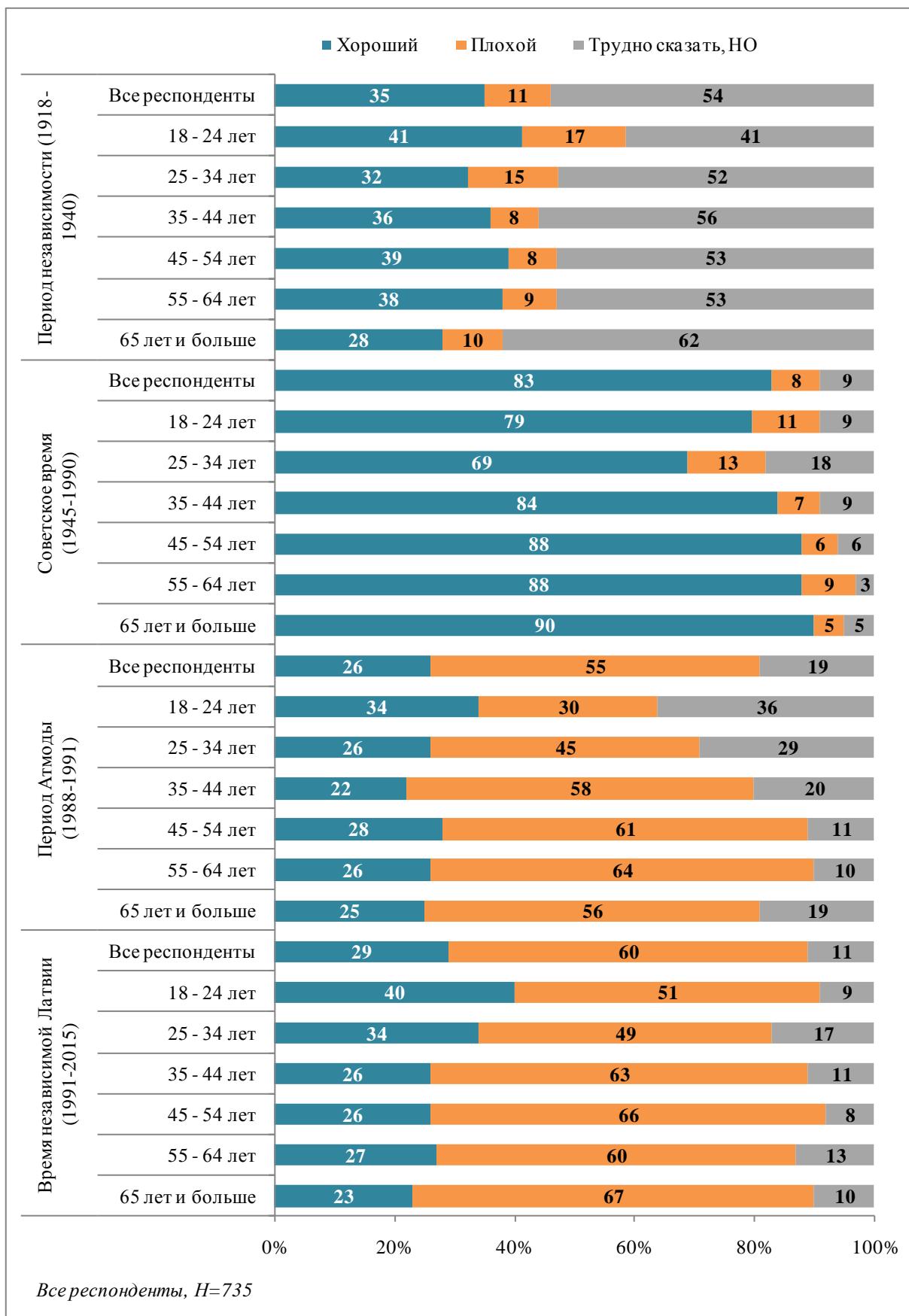
Соотношение ответов в разных национальных группах показывает, что именно русские Латвии являются той группой, которая в контексте исторических перемен считает себя *проигравшей*, так как именно в этой группе больше тех, кто положительно оценил эпоху советского времени (85%), и меньше тех, кто положительно оценил период Атмоды (23%) и независимой Латвии (26%). Среди других нацменьшинств эти показатели соответственно составляют 79%, 35% и 36%.

Следует указать, что в оценке исторических периодов также наблюдаются существенные различия в ответах представителей нацменьшинств, не являющихся членами НГО, являющихся членами НГО или активистами. Члены и активисты НГО положительно оценили следующие периоды истории Латвии:

период свободного государства – 40%, советское время – 63%, период Атмоды – 42%, период Независимой Латвии – 43%. Среди остальных опрошенных результаты следующие: период свободного государства – 36%, советское время – 84%, период Атмоды – национального возрождения – 26%, период Независимой Латвии – 29%. Таким образом, члены и активисты НГО более высоко оценили период Атмоды и последний период.

При сравнении оценки исторических периодов в разных возрастных группах видно, что молодые люди, а также те, чей возраст составляет 25-34 года, уже не так положительно, как представители старшего поколения нацменьшинств, относятся к эпохе советского времени. Среди молодежи также имеет место более позитивное представление о периоде свободного государства, Атмоды и Независимой Латвии (1991-2015) (см. Рисунок № 2.9). Но и среди молодежи в возрасте от 18-24 лет высокий показатель тех, кто советское время оценивает положительно (79%).

Рисунок № 2.9. Оценка периодов истории Латвии в разных возрастных группах (%)

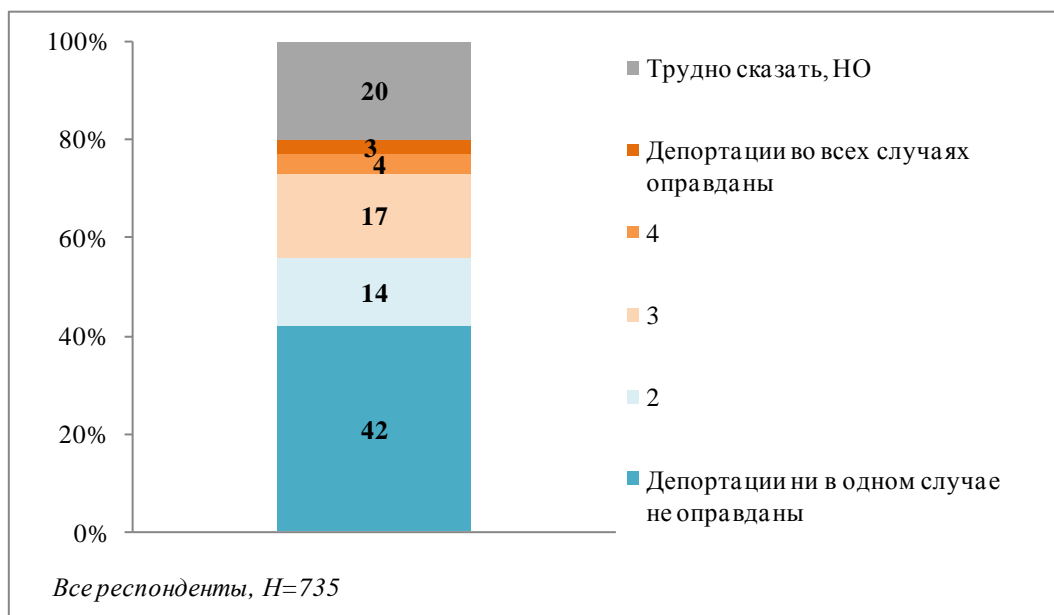

Несмотря на положительную оценку советского периода, среди нацменьшинств наблюдается достаточно однородное мнение о том, что нет и не может быть оправдания ссылке (депортации) жителей Латвии в Сибирь и другие отдаленные регионы СССР в 1941 году и в 1949 году. Согласие с этим мнением выразили 56% опрошенных, не согласны – 7% (см. Рисунок № 2.10). У остальных 37% нет ясно сформулированного мнения, что можно объяснить достаточно сложной формулировкой вопроса анкеты.

При сравнении результатов опроса с данными мониторинга социальной памяти 2012 года видно, что ответы на этот вопрос существенно не изменились. В 2012 году ни при каких условиях не оправдывали депортацию 1941 года и 1949 года⁵³ 55% жителей-представителей нацменьшинств Латвии.

При анализе ответов на вопрос относительно участия в организациях нацменьшинств, видно, что среди членов и активистов НГО значительно больше тех, кто считает, что ссылку (депортацию) жителей Латвии в 1941 и в 1949 году нельзя оправдать (члены НГО – 69%; те, кто не является членами НГО, – 56%).

Рисунок № 2.10. Мнение о ссылке жителей Латвии в 40–е годы (%)

Отмечание праздников

Результаты опроса показывают, что 46% латвийских нацменьшинств отмечает 18 ноября - День провозглашения Латвийской Республики, 24% опрошенных отмечает 4 мая - День провозглашения декларации независимости Латвийской Республики (см. Рисунок № 2.11).

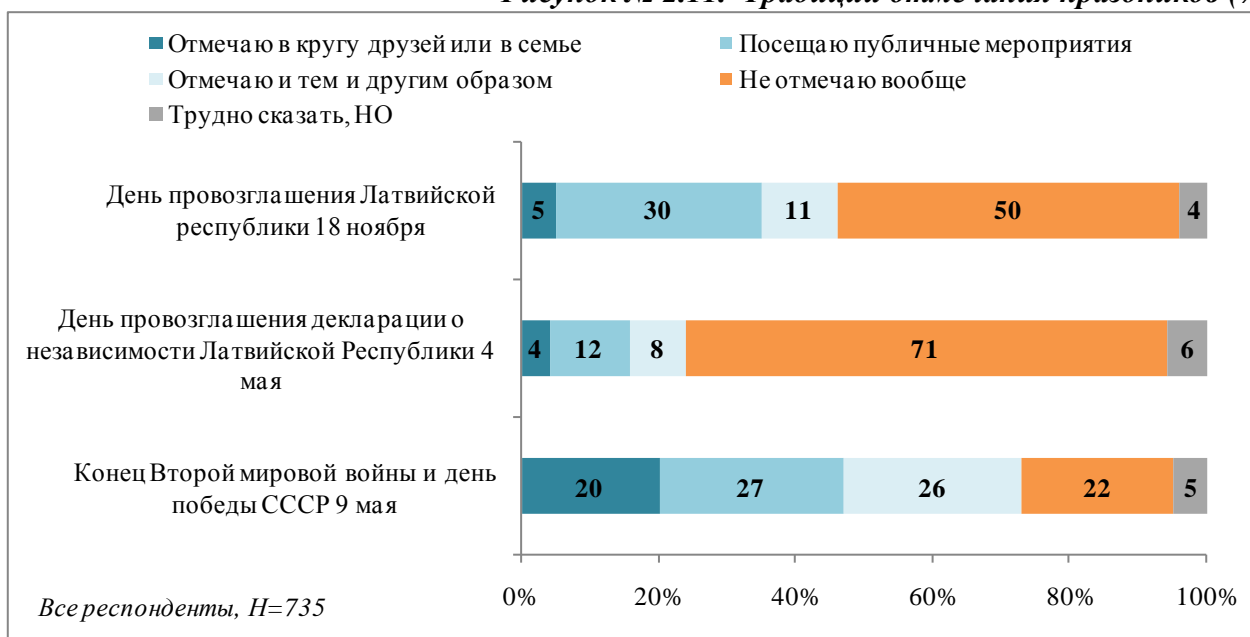
Опрошенные жители-представители нацменьшинств, отмечающие эти важные для Латвии праздники, указали, что 18 ноября – День провозглашения Латвийской Республики они чаще всего отмечают, посещая публичные мероприятия (30%), только 5% опрошенных этот праздник отмечают в кругу семьи или друзей, а 11% – как в кругу семьи, так и посещая публичные мероприятия.

⁵³ Kaprāns, M., Procevska, O. (2013). *Latvijas sociālās atmiņas monitorings, 2012/2013*. (Iedzīvotāju aptaujas datu tabulas).

4 мая – в День провозглашения декларации независимости Латвийской Республики, публичные мероприятия посещают 12% опрошенных, 4% этот праздник отмечают в кругу семьи или друзей, а 8% – в кругу семьи и посещая публичные мероприятия.

По сравнению с вышеуказанными праздниками, большей популярностью среди нацменьшинств Латвии пользуется 9 мая – День победы СССР и конец Второй мировой войны. Только 22% опрошенных его не отмечают совсем. 27% опрошенных этот праздник отмечают, посещая публичные мероприятия, 20% в кругу семьи или друзей, 26% – как в кругу семьи, так и посещая публичные мероприятия.

Рисунок № 2.11. Традиции отмечания праздников (%)

Данные опроса свидетельствуют, что в Латвии до сих пор не удалось сформировать сильную традицию празднования государственных праздников, в которых широко участвовали бы и нацменьшинства, особенно это справедливо по отношению к 4 мая – Дню провозглашения декларации независимости Латвийской Республики. К сожалению, именно в молодежной группе 4 мая отмечается реже всего. В целом 77% молодых людей в возрасте от 18-24 лет указали, что вообще не отмечают этот праздник (см. Рисунок № 2.12). Однако, согласно опросу, достаточно большая часть представителей этой возрастной группы празднуют 18 ноября, публичные мероприятия посещают 38%. Еще больше посетителей общественных мероприятий в день 18 ноября в возрастной группе 25-34 года (44%).

Если сравнить результаты нынешнего опроса с теми, что проводились ранее, то можно увидеть, что традиция празднования 18 ноября – Дня провозглашения Латвийской Республики – с 2008 года существенно не изменилась. Результаты опроса, проведенного в 2008 году, свидетельствуют, что этот праздник отмечают (дома вместе с семьей, в кругу друзей, посещают общественные мероприятия) 46% нацменьшинств и 66% латышей.⁵⁴ В опросе, проведенном в конце 2012 года, констатировалось, что 18 ноября отмечает 53% представителей нацменьшинств и 80% латышей.⁵⁵ Различия в ответах в целом не являются статистически существенными или такими, которые позволяют говорить о важной

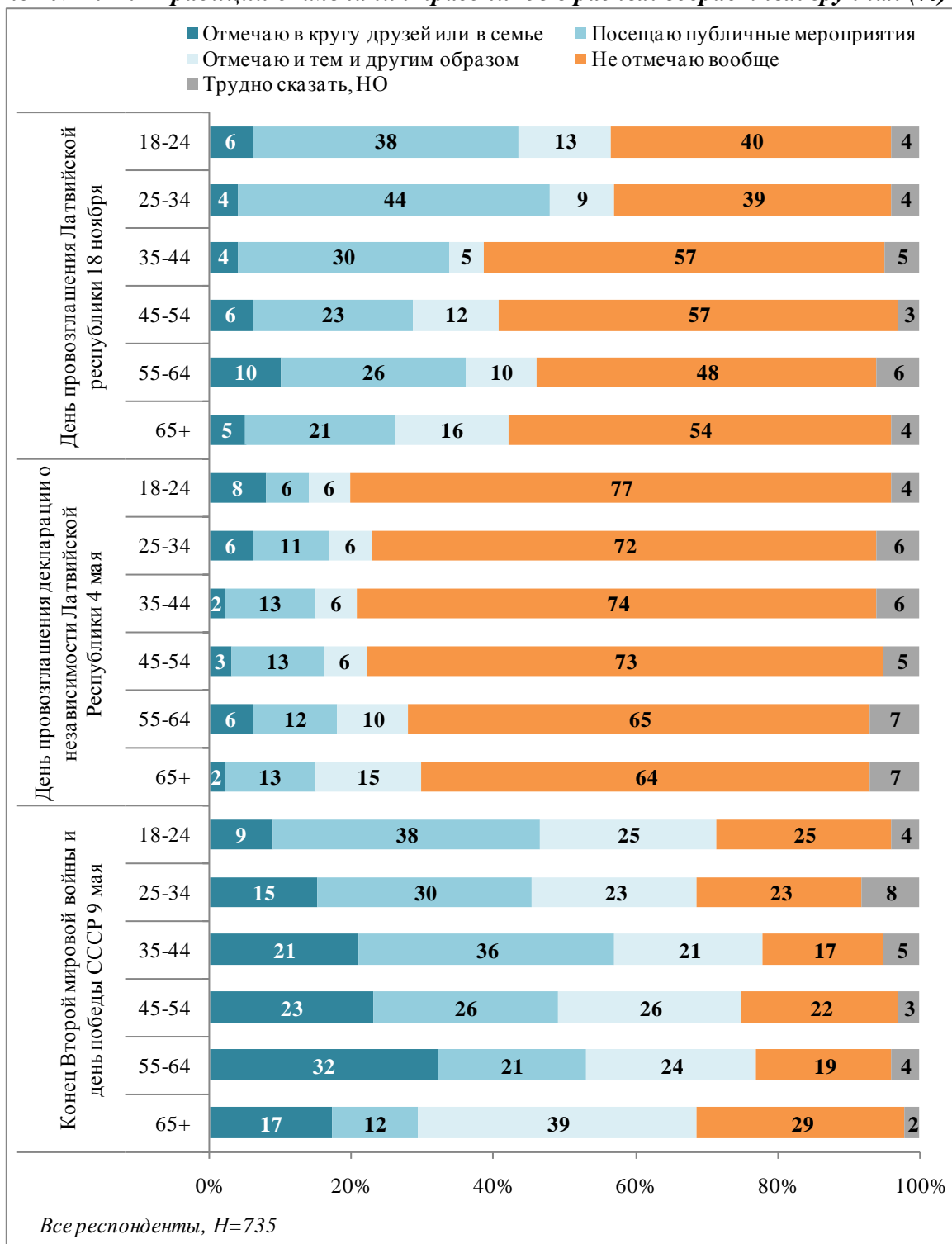
⁵⁴ B. Zepa. (zin. red.) (2008) *Mēs. Svētki. Valsts. Valsts svētku svinēšanas socioloģiskā izpēte*. Rīga: Baltic Institute of Social Sciences, 71. lpp.

⁵⁵ Kaprāns, M., Procevska, O. (2013). *Latvijas sociālās atmiņas monitorings, 2012/2013*. (Iedzīvotāju aptaujas datu tabulas).

тенденции, так как они укладываются в диапазон статистической ошибки случайной выборки.

Следует отметить, что члены и активисты НГО значительно чаще отмечают 18 ноября - День провозглашения Латвийской Республики (73%) по сравнению с теми, кто не состоит в НГО (46%). Особо следует отметить различия данных посещаемости общественных мероприятий (члены НГО – 47%; те, кто не состоит в НГО, – 30%). Также 4 мая – День провозглашения декларации независимости Латвийской Республики, члены и активисты НГО отмечают чаще (члены НГО – 58%; кто не состоит в НГО, – 23%).

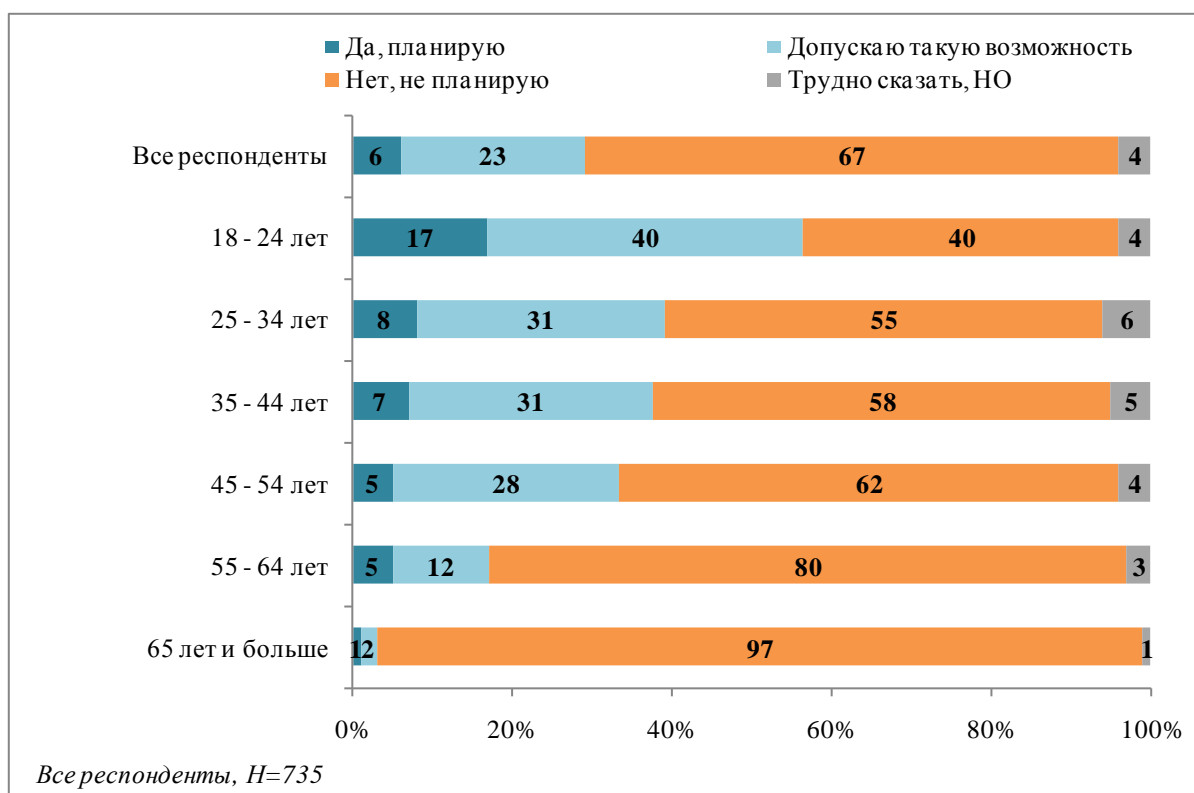
Рисунок № 2.12. Традиции отмечания праздников в разных возрастных группах (%)

Планы на эмиграцию

Участникам опроса также был задан вопрос «Планируете ли Вы в ближайшее время покинуть Латвию с целью улучшения своего материального положения или материального положения своей семьи?». В целом две трети латвийских нацменьшинств не планируют покидать Латвию (67%), 23% допускают такую возможность, а планируют уехать 6% (см. Рисунок № 2.13). Больше всех желание уехать выразили представители молодого поколения. Например, в возрастной группе 18-24 года Латвию планируют покинуть 17%, такую возможность допускают 40%, не планируют это делать 40%. Однако, 97% участников опроса старше 65 лет не планируют покидать Латвию.

Рисунок № 2.13. Планы на эмиграцию в разных возрастных группах (%)

2.2. ГРАЖДАНСКАЯ АКТИВНОСТЬ

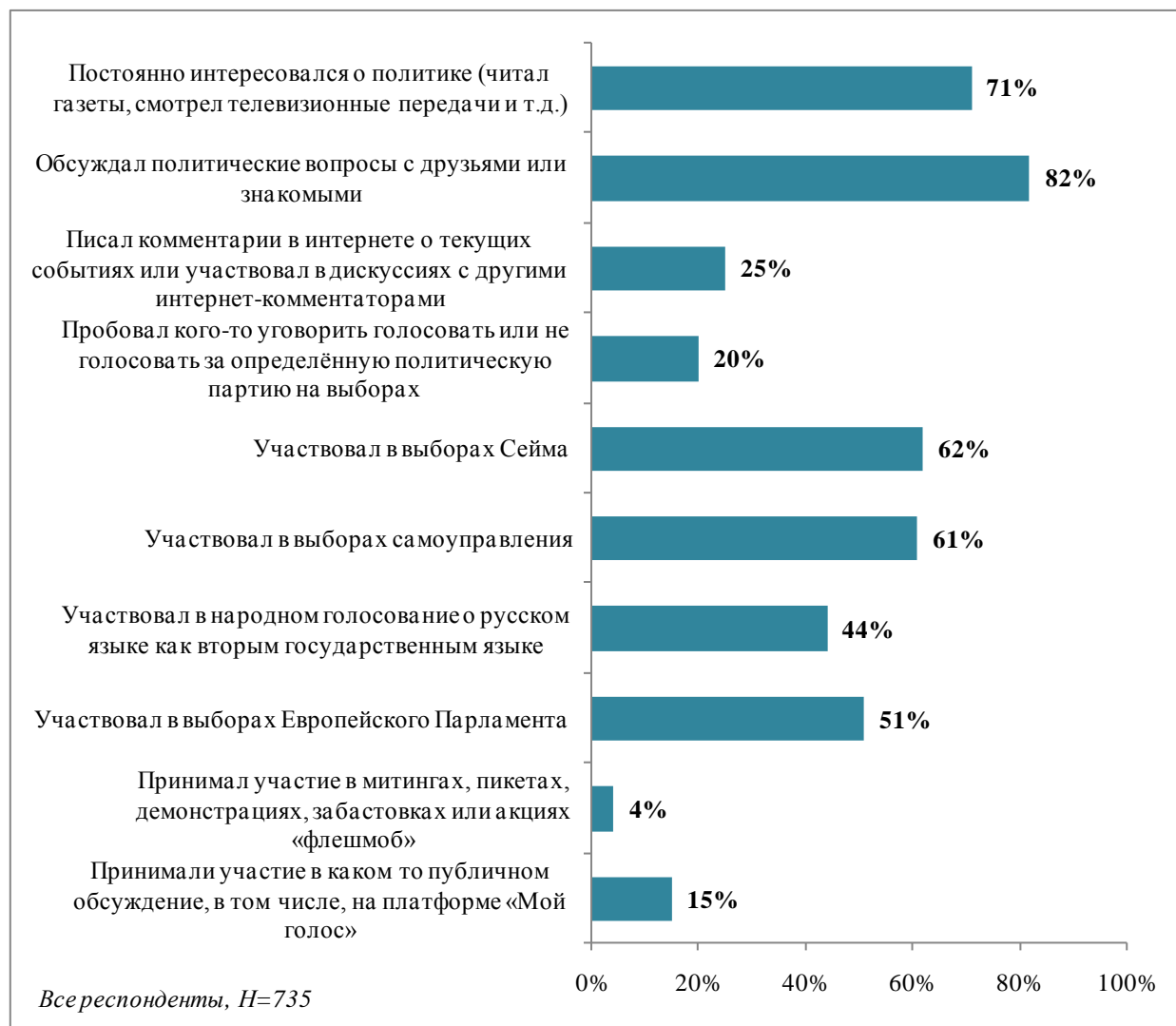
Для исследования участия нацменьшинств в жизни Латвии использовались показатели политического участия (участие в выборах и референдумах, обсуждение политических процессов), а также показатели, характеризующие степень вовлеченности в общественные процессы (добровольное членство в НГО, участие в фестивале, концерте или каком-либо другом мероприятии, благотворительные пожертвования или акции, участие в Большой толке и др.).

Участие в политических процессах

Результаты опроса показывают, что респонденты – представители нацменьшинств – достаточно активно участвуют в политической и социальной жизни Латвии. 82% опрошенных обсуждали политику с друзьями или знакомыми, 71% смотрели телевизионные передачи или читали статьи о политике, 62% участвовали в выборах Сейма, 61% – в выборах самоуправлений, 51% – в выборах Европарламента (см. Рисунок № 2.14). В референдуме о русском языке как втором государственном участвовали 44% респондентов.

Намного меньше процент представителей нацменьшинств, размещавших в интернете комментарии об актуальных политических событиях и проблемах, вступавших в дискуссию с другими комментаторами (25%). Еще меньше число опрошенных, которые старались в период выборов убедить кого-либо голосовать (или не голосовать) за ту или иную политическую партию (20%). Совсем незначительная часть опрошенных участвует в митингах, пикетах, демонстрациях или флэш-мобах (4%). Больше по сравнению с этим число опрошенных участвовало в обсуждении общественно значимых проблем в том числе, на платформе „Mana Balss” (15%).

Рисунок № 2.14. Участие в политической жизни в последние три года (%)

Следует принять во внимание различие в формулировке вопроса, что обусловило сложность проведения сравнения результатов нынешнего опроса с данными предыдущих опросов. Однако возможно проанализировать тенденции, имеющие место в разных подгруппах нацменьшинств. Интересы заслуживают данные, полученные в разных возрастных группах:

- по сравнению с другими группами молодые люди реже интересуются политикой (читают прессу, смотрят ТВ и др.);
- однако молодые люди чаще участвуют в интернет-дискуссиях, а также в общественном обсуждении проблем, в том числе, на платформе „Mana Balss”;
- молодые люди в целом менее активно участвуют в выборах. Исключением является референдум о русском языке как втором государственном, где уровень участия представителей молодого поколения существенно не отличается от уровня участия среднего поколения. В свою очередь уровень участия среди сеньоров – немного ниже.

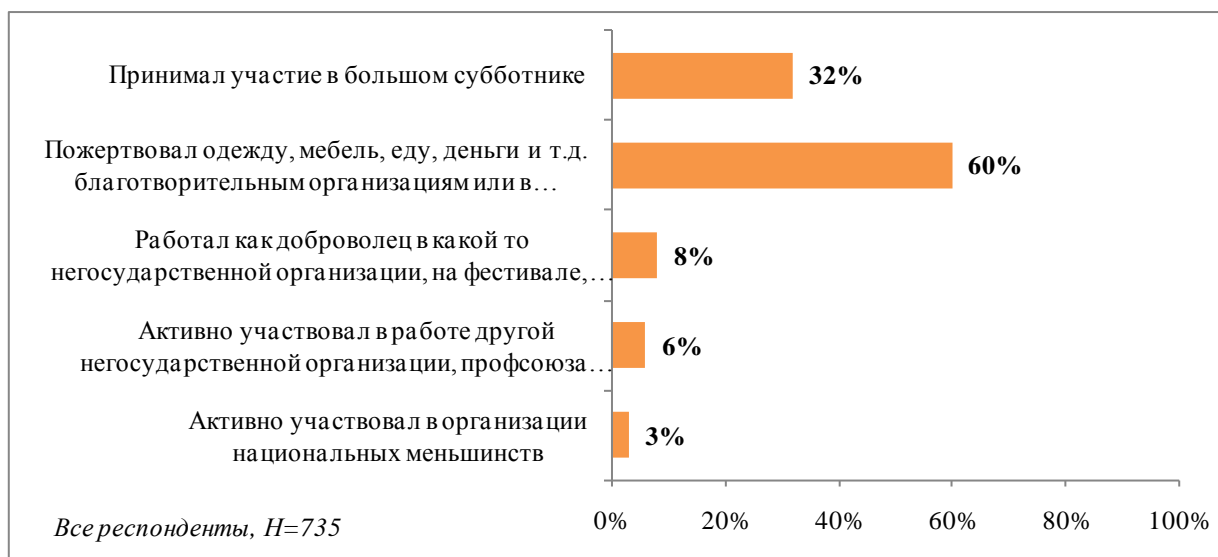
Следует отметить, что среди участников опроса 72% являются гражданами Латвийской Республики, 22% – являются не-гражданами Латвии, 4% – это граждане России, также имеются несколько граждан других стран. Среди опрошенных не-граждан Латвии (N=159) только 7% планируют получить латвийское гражданство, натурализоваться в течение ближайших 12 месяцев. Этот показатель немного меньше, чем тот, что был получен при

опросе 2014 года⁵⁶, когда 11% опрошенных не-граждан Латвии указали, что планируют получить латвийское гражданство, натурализоваться в течение ближайших 12 месяцев. Но надо отметить, что различия в ответах укладываются в диапазон статистической ошибки случайной выборки и не позволяют сделать вывод о какой-либо общей тенденции.

Участие в общественных процессах

Достаточно много опрошенных представителей нацменьшинств занимались благотворительностью и что-либо (одежда, мебель, продукты, деньги) жертвовали благотворительным организациям или участвовали в благотворительных акциях (60%) (см. Рисунок № 2.15). Очень высок показатель участия в Большой толоке (32%). Но в качестве волонтеров работало только 8% опрошенных. В организациях нацменьшинств активно участвуют только 3% опрошенных, а в какой-либо другой негосударственной организации – 6%.

Рисунок № 2.15. Участие в общественной жизни в последние три года (%)

Молодые люди в возрасте от 18-24 лет гораздо чаще работают добровольцами/ волонтерами в какой-либо НГО: это может быть организация фестивалей или других мероприятий. Эта возрастная группа является одной из самых активных на Большой толоке, однако в ней немного меньше тех, кто вносил пожертвования в благотворительные организации или участвовал в благотворительных акциях.

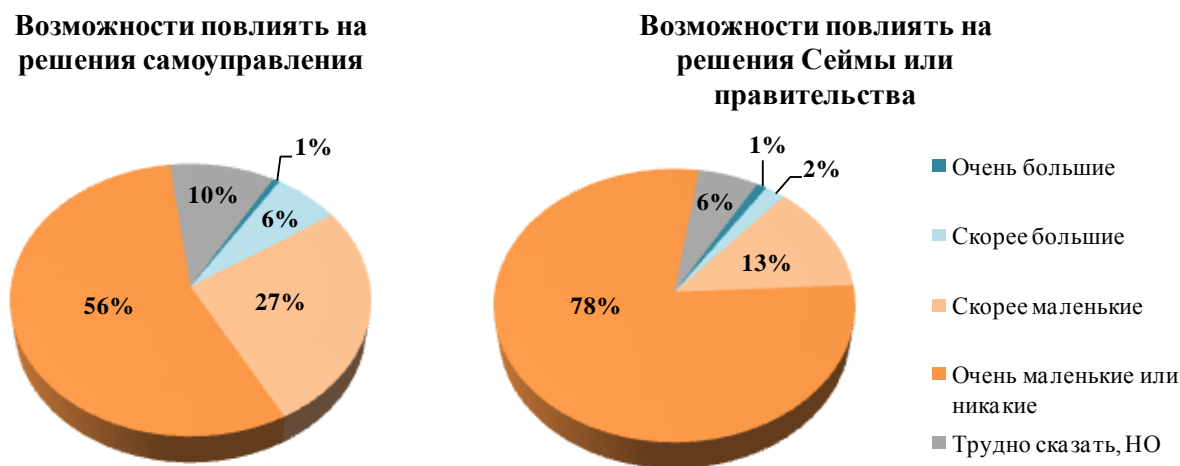
Относительно уровня участия нацменьшинств в общественных мероприятиях следует отметить, что ответы не показывают статистически существенных различий. Общественная активность также не отличается по гражданской принадлежности – граждане и не-граждане одинаково часто работают добровольцами/волонтерами и вносят пожертвования в разные благотворительные организации. К тому же в Большой толоке не-граждане Латвии участвовали более активно, чем латвийские граждане.

⁵⁶ SKDS (2014). Pētījums „Piederības sajūta Latvijai. Mazākumtautību aptauja”. Pieejams: http://providus.lv/article_files/2682/original/atskaite_piederiba_08_2014.pdf

Вера в возможность воздействия/влияния на принятие политических решений

В трудах представителей социальных наук отмечается, что одним из главных факторов, снижающих интерес к активному участию в политической и общественной жизни, является отрицательный опыт относительно возможности повлиять на какие-то решения⁵⁷. В опросе латвийским меньшинствам задавали вопрос: «Как Вы оцениваете степень возможности повлиять на принятие решений в самоуправлениях, Сейме или на принятие государственных решений?». Следует подчеркнуть, что степень уверенности в том, что можно как-то повлиять на принятие решений в самоуправлении, Сейме или на уровне правительства, очень низкая. Только 1% опрошенных считает, что степень возможности повлиять на принятие решений в самоуправлении, Сейме или на уровне правительства велика (см. Рисунок № 2.16). Большая часть опрошенных своё влияние на принятие решений оценивает как очень низкое, 56% очень низко оценивает степень своего возможного влияния на принятия решений в самоуправлениях и 79% – на принятие решений в Сейме или на уровне правительства.

Рисунок № 2.16. Оценка степени возможности влияния на принятие решений в своём самоуправлении, в Сейме или на уровне правительства (%)

Все респонденты, N=735

Значительно более позитивным является мнение относительно возможности собственного влияния на принятие решений в своём самоуправлении, в Сейме или на уровне правительства у молодежи (возрастная группа от 18-24 лет). Например, 21% молодежи (от 18-24 лет) степень своего влияния на принятие решений в самоуправлении оценивает как высокую или скорее высокую, а в возрастной группе от 25-34 лет такого мнения придерживаются 12%, в возрастной группе от 35-44 лет – 8% (см. Рисунок № 2.17). Оценка степени влияния на принятие решений в Сейме или на уровне правительства схожа: в возрастной группе от 18-24 лет 11% степень своего возможного влияния оценивает как высокую или как скорее высокую, в возрастной группе от 25-34 лет это 1%, а в возрастной группе от 35-44 лет – 3% (см. Рисунок № 2.18). Возможно, причиной для скептического настроения послужил жизненный опыт.

Более оптимистично настроены также члены и активисты НГО. Правда, их оптимизм выражается в том, что они чаще оценивают степень влияния на принятие решений в своём

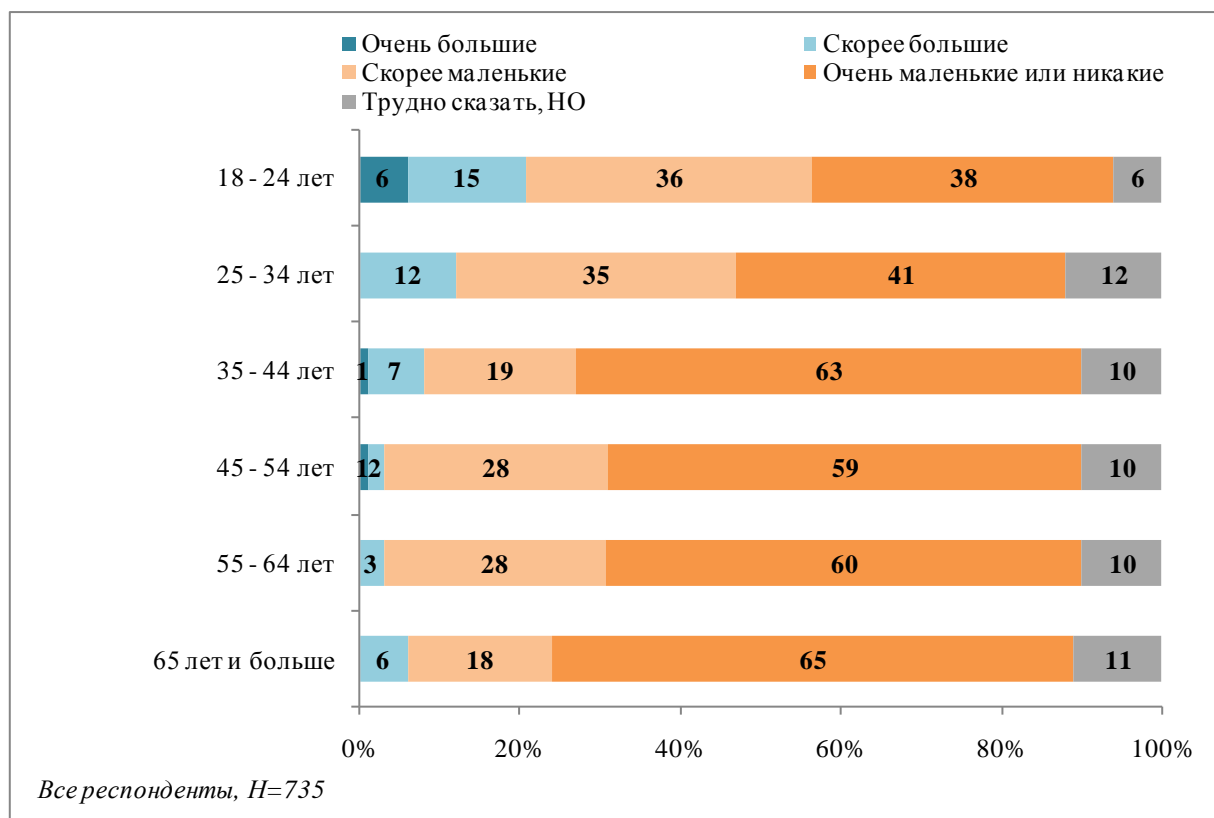
⁵⁷ Dahl, Robert A. (1963/2002) *Modern Political Analysis*, Sixth edition. Pearson.

самоуправлении, в Сейме или на уровне правительства не как «очень низкую», а как «скорее низкую». Например, 43 % представителей НГО оценили степень возможности влияния на принятие решений в самоуправлении как «скорее низкую». Среди остальных участников опроса этот ответ выбрали 26%. Ответ «очень низкая» выбрали 36% представителей НГО (57%).

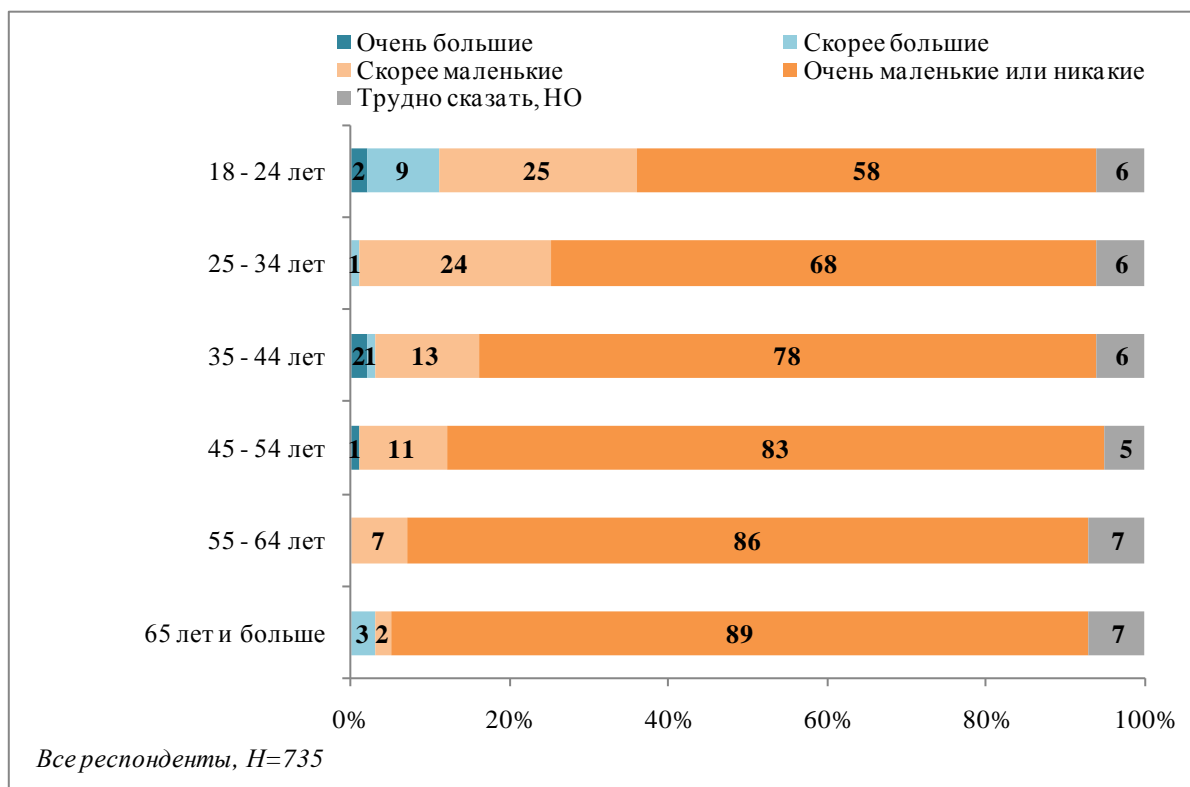
Следует отметить, что и латыши очень критично оценивают степень возможности своего влияния на принятие решений в самоуправлении, в Сейме или на уровне правительства. Опрос 2014 года⁵⁸ показывает, что среди жителей Латвии в целом 9% считает, что степень возможности их влияния на принятие решений в самоуправлениях «высокая» (82% её оценивают как незначительную); 3% считает, что степень их возможного влияния на принятие решений в Сейме или на уровне правительства «высокая» (88% её оценивают как незначительную).

Рисунок № 2.17. Оценка степени возможности влияния на принятие решений в своём самоуправлении в разных возрастных группах (%)

⁵⁸ LU Sociālo un politisko pētījumu institūts (2014). Cik demokrātiska ir Latvija?: Demokrātijas audits, 2005–2014. Zin. red. Juris Rozenvalds. Pieejams: http://www.szf.lu.lv/fileadmin/user_upload/szf_faili/Petnieciba/Demokratijas_audits_2014_kopaa.pdf

Рисунок № 2.18. Оценка степени возможности влияния на принятие решений в Сейме или на уровне правительства в разных возрастных группах (%)

2.3. МНЕНИЕ О ПОДДЕРЖКЕ НАЦМЕНЬШИНСТВ СО СТОРОНЫ ЛАТВИЙСКОГО ГОСУДАРСТВА И САМОУПРАВЛЕНИЙ

Наиболее широкая поддержка нацменьшинств, которую отметили 72% опрошенных представителей нацменьшинств, это курсы обучения латышскому языку (см. Рисунок № 2.19). 38% отметили также участие коллективов нацменьшинств в Празднике песни и танца, в фестивалях и форумах нацменьшинств. Немного меньше (32%) отметили мероприятия для детей и молодежи нацменьшинств (лагеря, конкурсы и др.). 31% выделил торжественную церемонию присвоения гражданства, и только 21% знает, что поддержка представляется также и негосударственным организациям нацменьшинств.

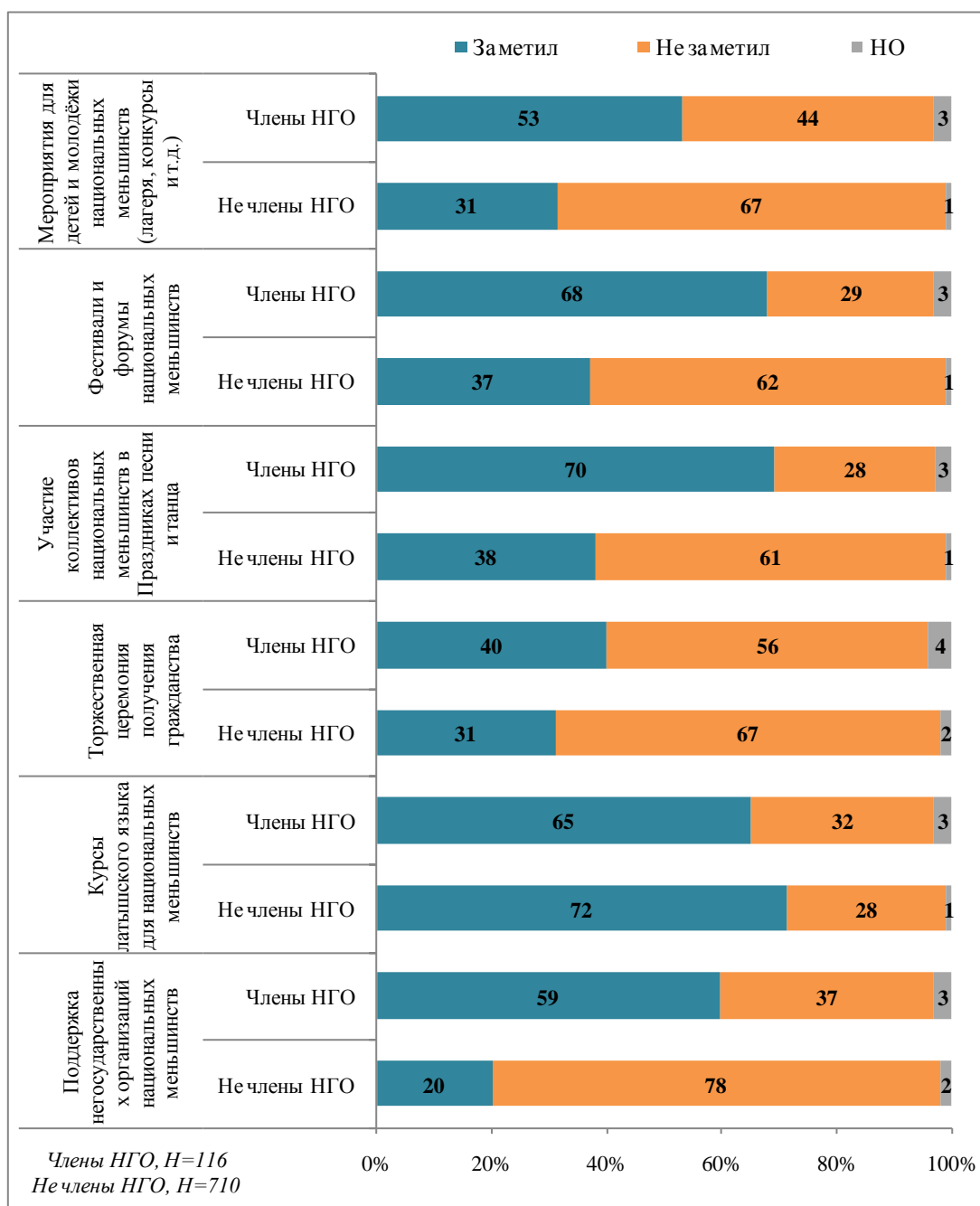
Рисунок № 2.19. Узнаваемость государственной поддержки и поддержки самоуправлений со стороны нацменьшинств (%)

Удивительно, но нельзя говорить, что молодые люди от 18-24 лет были бы хуже информированы об этих мероприятиях. Наоборот, о мероприятиях, организованных для детей и юношества (лагеря, конкурсы и др.) и об участии коллективов нацменьшинств в Празднике песни и танца, молодежная группа информирована лучше представителей среднего и старшего поколения (разница между другими возрастными группами 10-15%). Среди молодежи меньше тех, кто слышал о поддержке негосударственных организаций нацменьшинств (молодые люди от 18-24 лет – 17%; участники опроса, старше 65 лет – 26%).

По вполне понятным причинам члены и активисты НГО в целом намного лучше информированы о поддержке нацменьшинств со стороны государства и самоуправлений. Практически относительно всех мероприятий можно обнаружить статистически существенные различия в ответах, исключением является вопрос о курсах обучения латышскому языку (см. Рисунок № 2.20).

Рисунок № 2.20. Узнаваемость государственной поддержки нацменьшинств и поддержки самоуправлений: нацменьшинства в целом и члены организаций нацменьшинств (%)

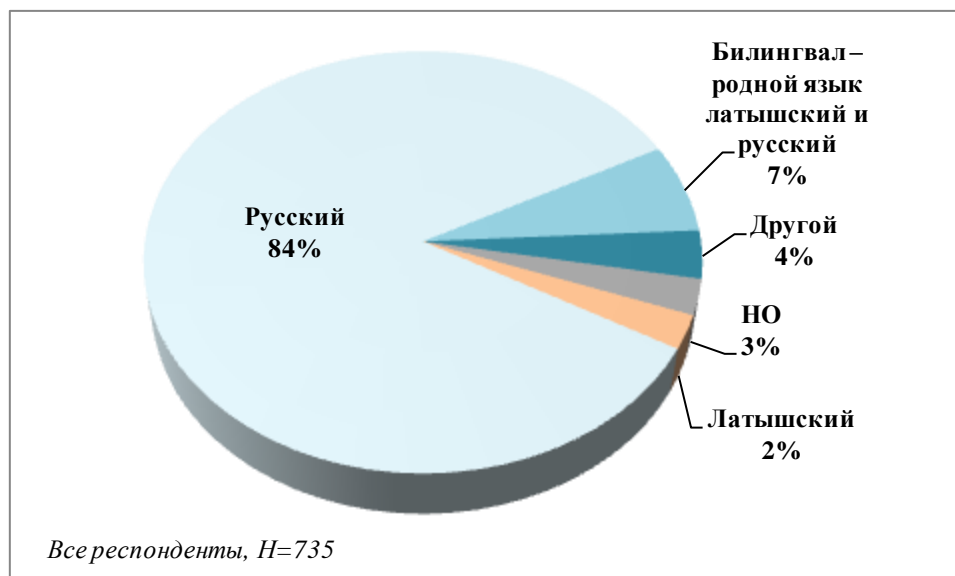

2.4. ЗНАНИЕ И УПОТРЕБЛЕНИЕ ЛАТЫШСКОГО ЯЗЫКА

Родной язык и знание латышского языка

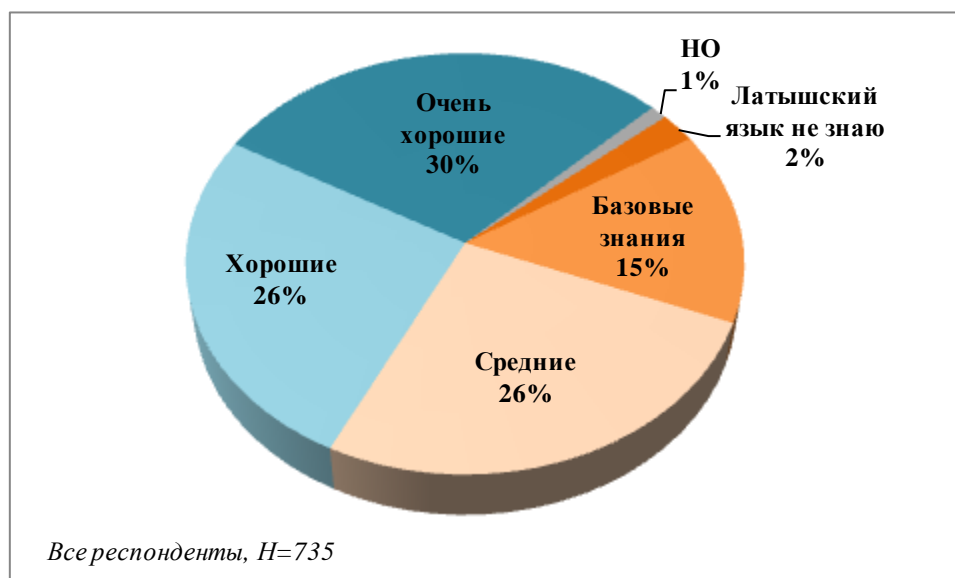
Для большей части опрошенных родным языком является русский – 84% (см. Рисунок № 2.21). 7% указывают, что причисляют себя к билингуам, так как они своим родным языком считают и латышский язык, и русский. Для 4% опрошенных родной язык другой (не русский и не латышский), а 3% опрошенных своим родным языком считают латышский (3% не дали ответа на этот вопрос).

Рисунок № 2.21. Родной язык

При оценке своих знаний латышского языка 30% утверждают, что знают латышский язык очень хорошо, а 26% – хорошо (см. Рисунок № 2.22). 26% опрошенных свои знания латышского языка оценивают как средние, только 2% считают, что они латышского языка не знают (15% имеют базовые знания латышского языка). Сравнение результатов нынешнего опроса с данными, полученными в 2012 и 2014 гг., свидетельствует, что самооценка уровня знаний латышского языка среди латвийских национальностей увеличилась. В 2012 году 78% жителей, родной язык которых не является латышским, свои знания латышского языка оценили как очень хорошие, хорошие и средние, в 2014 году этот показатель был 77%⁵⁹ (суммарный показатель 2015 года 83%, однако следует отметить, что разница укладывается в рамки статистической ошибки).

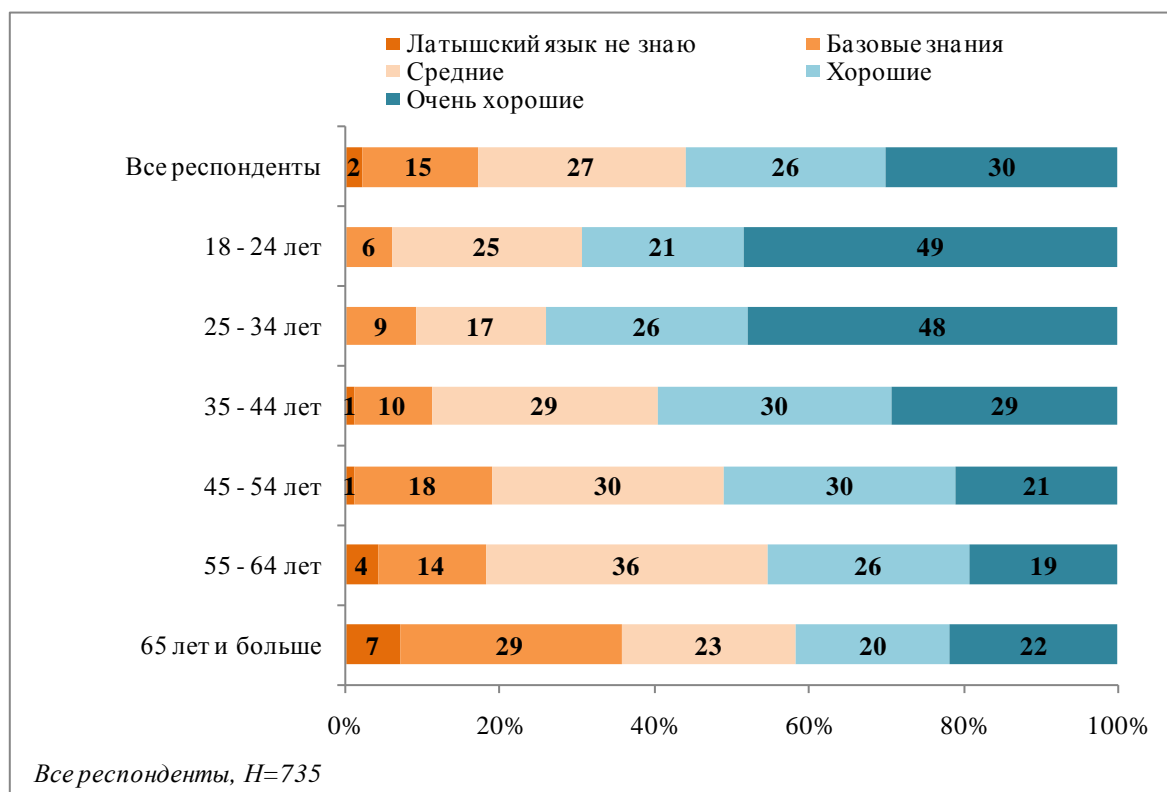
Рисунок № 2.22. Оценка знания латышского языка

⁵⁹ Latviešu valodas aģentūra (2012, 2014). *Latvijas valodas situācijas sociolingvistiskā izpēte*. Npublicēti dati, pēc pieprasījuma.

Как показывают многие исследования⁶⁰, самооценка уровня знаний латышского языка значительно выше среди молодежи. Среди молодых людей в возрасте 18-24 лет 70% считают, что знают латышский язык хорошо или очень хорошо, среди них нет ни одного, который указал бы, что латышский язык не знает совсем. В свою очередь, в группе опрошенных старше 65 лет, латышский язык хорошо или очень хорошо знают 42%, а латышский язык совсем не знают 7% (см. Рисунок № 2.23).

Рисунок № 2.23. Оценка знания латышского языка в разных возрастных группах (%)

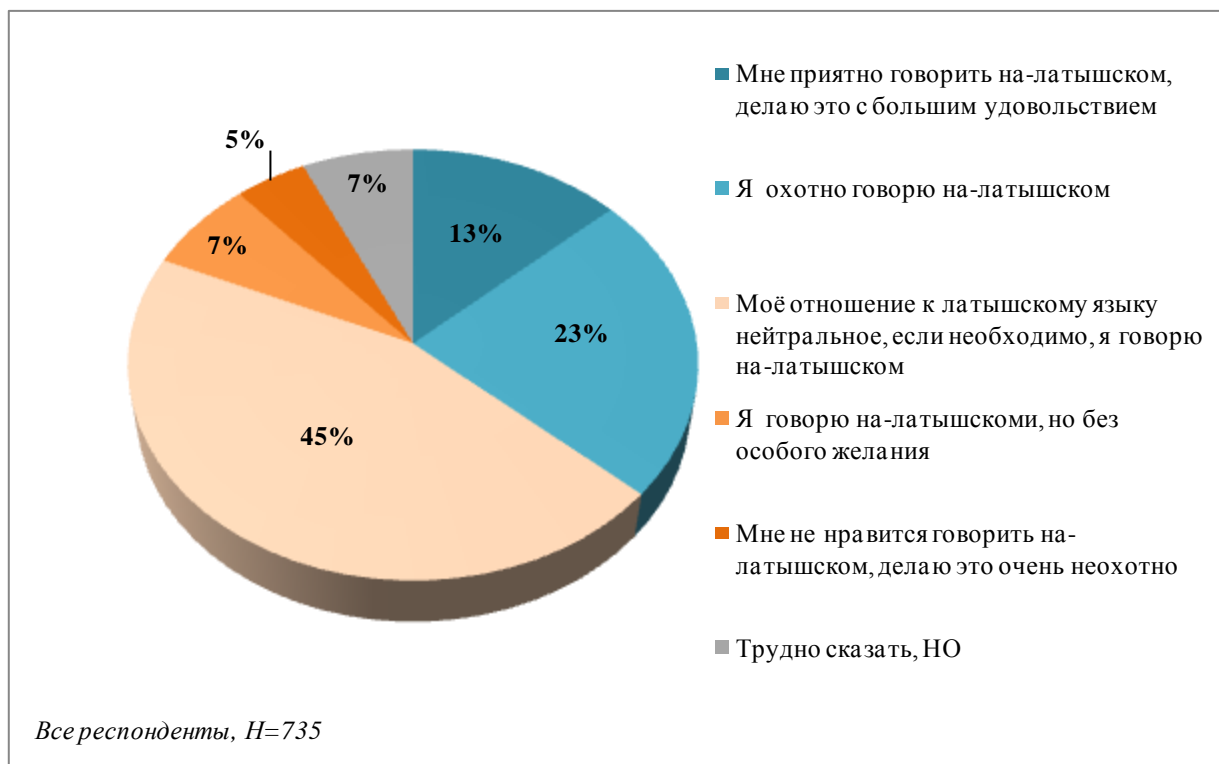

Отношение к употреблению латышского языка

Отношение к употреблению латышского языка среди нацменьшинств чаще всего является нейтральным или положительным. 36% охотно говорят по-латышски, 45% опрошенных указали, что их отношение к латышскому языку нейтрально. Если это необходимо, они говорят по-латышски. Не очень охотно на латышском языке говорят 7% нацменьшинств, а таких, кто очень неохотно говорит на латышском языке, - 5% (см. Рисунок № 2.24).

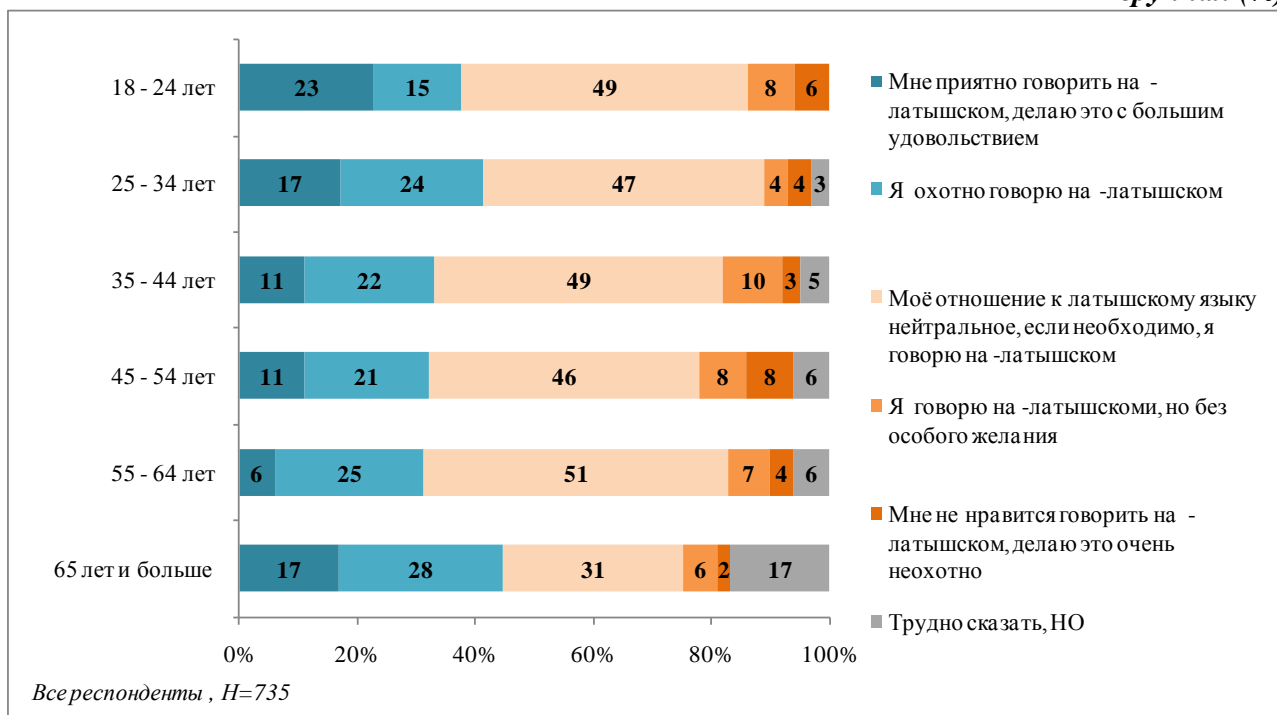
⁶⁰ Baltic Institute of Social Sciences (2008). Pētījums „Valoda. Latvijas iedzīvotāju aptauja”. Pasūtītājs: LVAVP; Latviešu valodas aģentūra (2012, 2014). Latvijas valodas situācijas sociolingvistiskā izpēte. Npublicēti dati, pēc pieprasījuma.

Рисунок № 2.24. Отношение к употреблению латышского языка

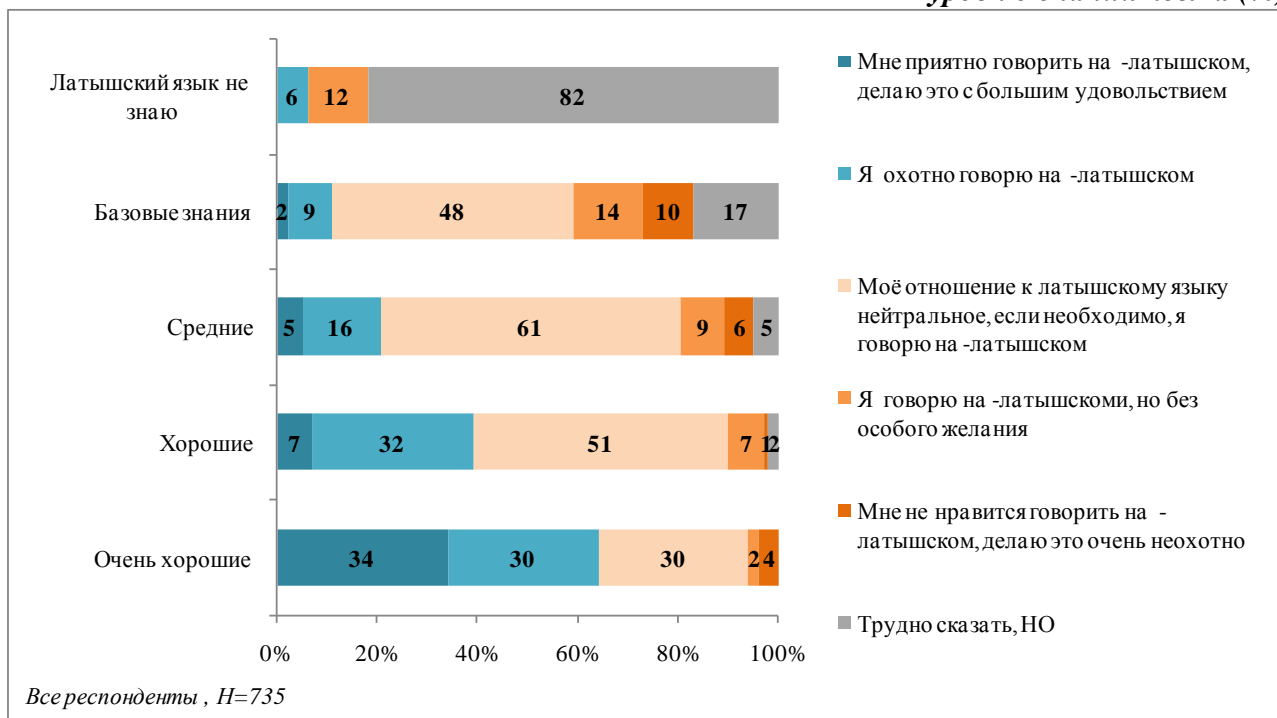

Ответы представителей нацменьшинств в разных возрастных группах позволяют констатировать, что статистически значимых тенденций не наблюдаются. Исключение составляет тот факт, что в возрастной группе 18-24 лет немного больше тех, кто с удовольствием говорит на латышском языке, а среди участников опроса старше 65 лет больше тех, кто не дал ясного ответа – 17% (см. Рисунок № 2.25). Это можно объяснить тем, что среди них больше тех, кто не знает латышского языка, поэтому они на этот вопрос не отвечают.

Рисунок № 2.25. Отношение к употреблению латышского языка в разных возрастных группах (%)

Рисунок № 2.26. Отношение к коммуникации на латышском языке в разных группах по уровню знаний языка (%)

Если рассматривать отношение к коммуникации на латышском языке по разным уровням языковых знаний, видно, что те, кто не знают латышского языка, на этот вопрос не отвечают (82%). Но в целом наблюдается следующая тенденция: чем выше самооценка уровня знаний латышского языка, тем положительнее отношение к говорению на латышском языке (см. Рисунок № 2.26). Например, среди тех, кто латышский язык знает очень хорошо, 34% очень охотно говорит на латышском языке, 30% – охотно, а у 30% отношение к использованию латышского языка нейтрально. В свою очередь среди тех, кто имеет только базовые знания в

области латышского языка, только 2% с удовольствием (очень охотно) говорят на латышском языке, 9% - охотно говорят на латышском языке, а у 48% отношение к использованию латышского языка нейтрально.

Употребление языка

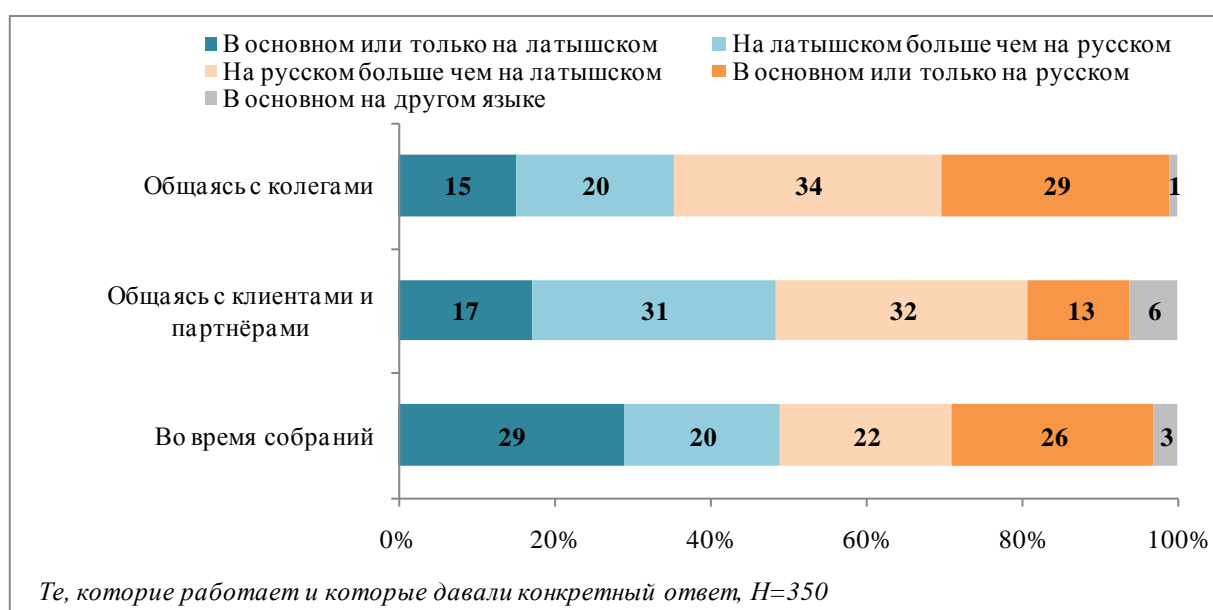
В вопросы, связанные со сферой употребления латышского языка, включены разные ситуации. Сферы употребления языка можно распределить по следующим группам: использование языка на работе в разных ситуациях общения; использование языка в публичном пространстве (в госучреждениях, в учреждениях самоуправления, в образовательных учреждениях, в учреждениях здравоохранения, в общественном транспорте и т.п.); использование языка в личном пространстве (в семье, в кругу друзей, в общении с латышцами – не уточняется, в какой ситуации).

Использование языка на работе

Результаты опроса показывают, что латышский и русский язык на работе в разных ситуациях общения используются одинаково часто. Это касается сферы общения с клиентами, с партнёрами по сотрудничеству, а также использования языка на совещаниях. При общении с клиентами и партнёрами 48% опрошенных говорят на латышском языке больше, чем на русском, а 46% – на русском языке говорят чаще, чем на латышском (ответы *главным образом и чаще*), 6% в коммуникации с клиентами и партнёрами используют другой язык (см. Рисунок № 2.27). На совещаниях 49% опрошенных говорят на латышском языке чаще, чем на русском, а 48% – наоборот, на русском общаются больше, чем на латышском (суммированы ответы *главным образом и чаще*), а 3% используют другой язык.

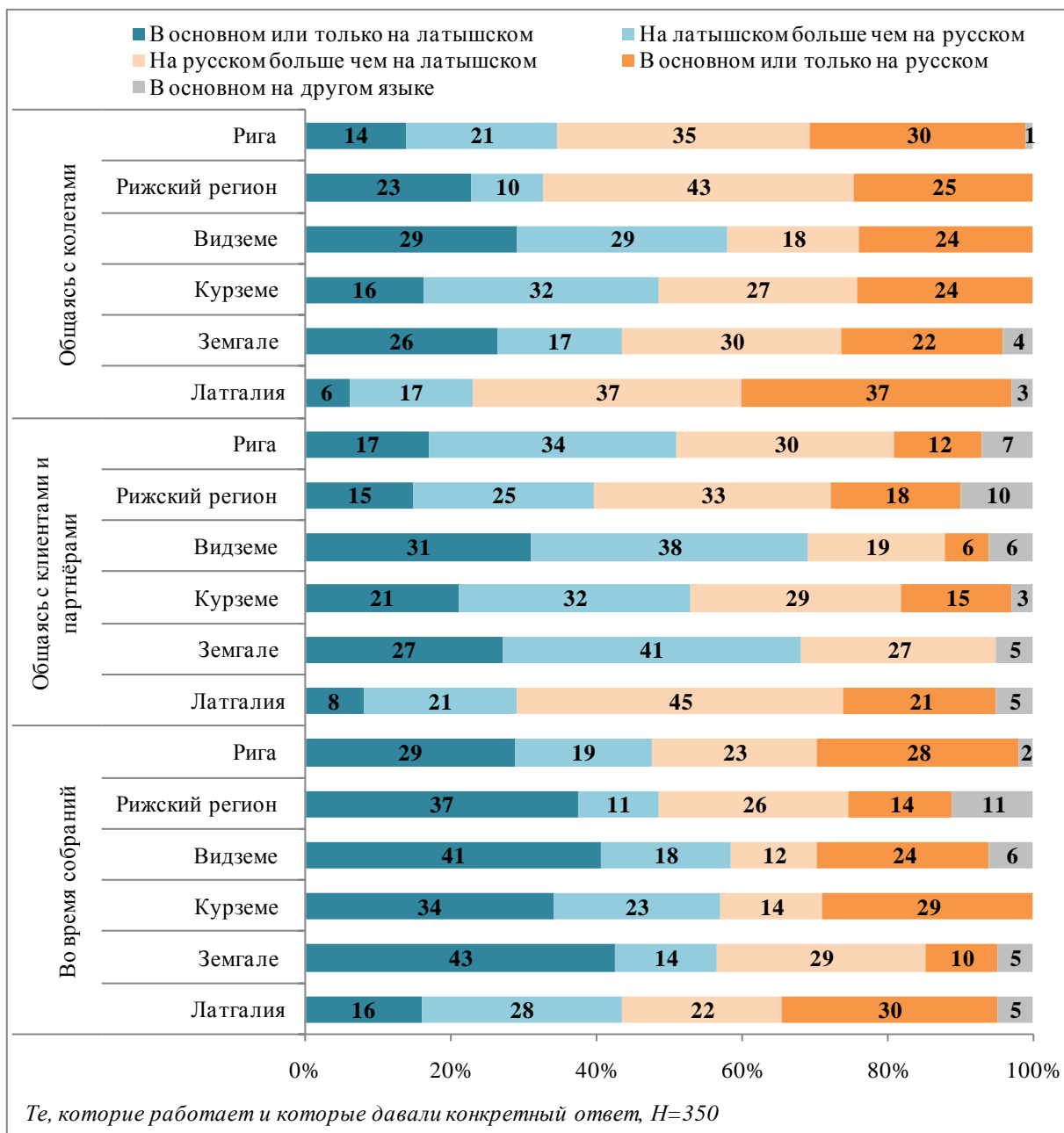
В общении с коллегами русский язык используется чаще, чем латышский: 35% опрошенных при общении с коллегами говорят на латышском языке чаще, чем на русском, а 63% – наоборот, на русском общаются чаще, чем на латышском (суммированы ответы *главным образом и чаще*). В свою очередь 3% при общении с коллегами говорят на другом языке.

Рисунок № 2.27. Использование языка на работе (%)

Анализ использования языка в разных ситуациях общения на работе по регионам Латвии позволяет заключить, что латышский язык чаще употребляется в Видземе, в Земгале и в Курземе, реже – в Латгале (см. Рисунок № 2.28). В Латгалии в разговорах с коллегами только 23% преимущественно используют латышский язык, а 74% - русский.

Рисунок № 2.28. Использование языка на работе в разных регионах (%)

Использование языка в публичном пространстве

В публичном пространстве русский язык в целом используется даже чаще, чем на работе: примерно одна треть опрошенных чаще говорит на латышском, а две трети – на русском. Исключение составляют госучреждения (см. Рисунок № 2.29). Например, в учреждениях самоуправления 57% преимущественно используют латышский язык, а 42% – русский. В магазинах, в предприятиях бытовых услуг 36% главным образом используют латышский язык, а 64% – русский. В общественном транспорте 35% главным образом используют

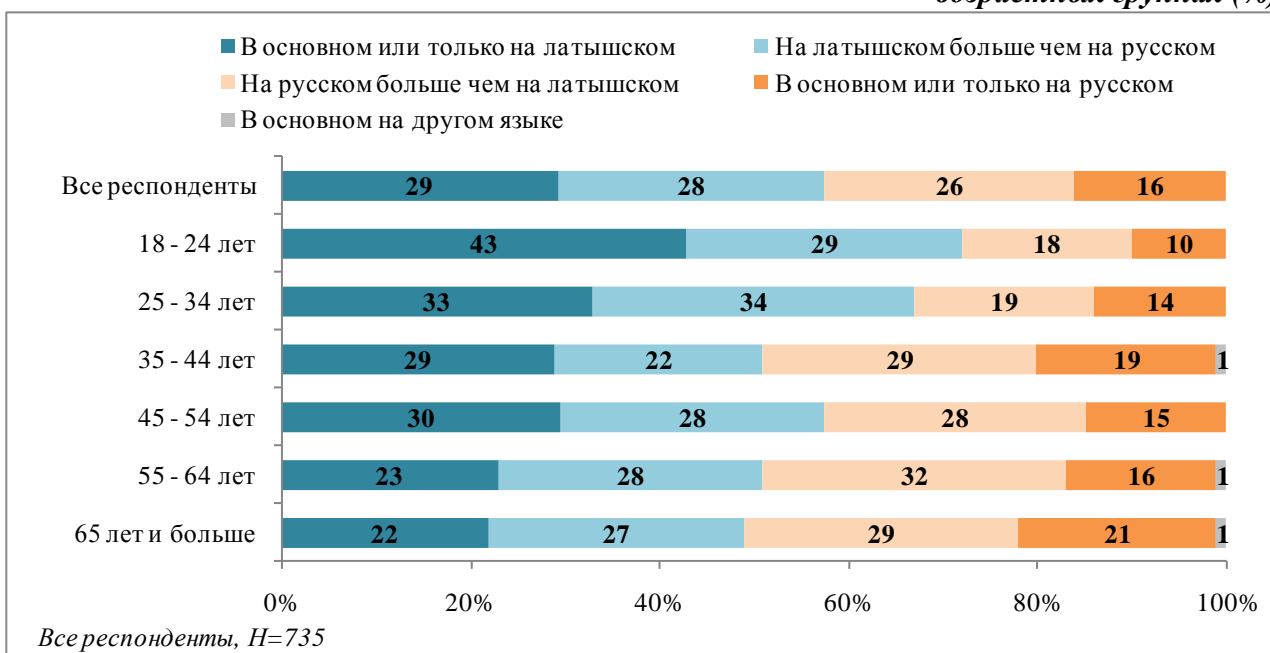
латышский язык, а 64% – русский. Пропорциональность отличается только в госучреждениях, где 61% преимущественно использует латышский язык, а 38% – русский.

Рисунок № 2.29. Использование языка в публичном пространстве (%)

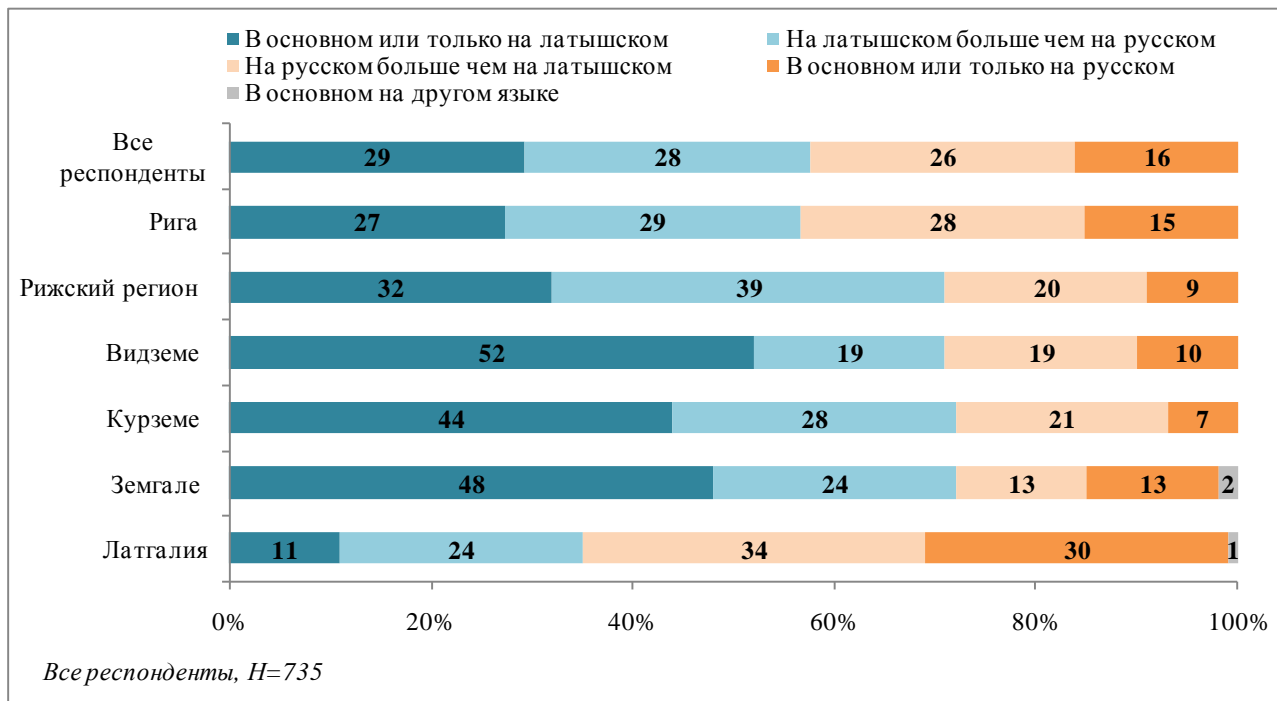
Если рассматривать ответы респондентов в разных возрастных группах, то можно заметить, что представители нацменьшинств молодого поколения (группа от 18-24 лет и от 25-34 лет) немного чаще говорят на латышском языке в различных публичных местах. Например, в возрастной группе от 18-24 лет в госучреждениях главным образом используют латышский язык 72%, а русский – 28% (см. Рисунок № 2.30).

Рисунок № 2.30. Использование языка в учреждениях самоуправлений в разных возрастных группах (%)

Использование языка в публичном пространстве также отличается по регионам. Например, в учреждениях самоуправлений в пригороде Риги, в Видземе, в Земгале и в Курземе латышский язык преимущественно используют 71-72% опрошенных. В свою очередь в Риге в самоуправлении латышский язык главным образом используют 56%, а в Латгалии – 35% (см. Рисунок № 2.31).

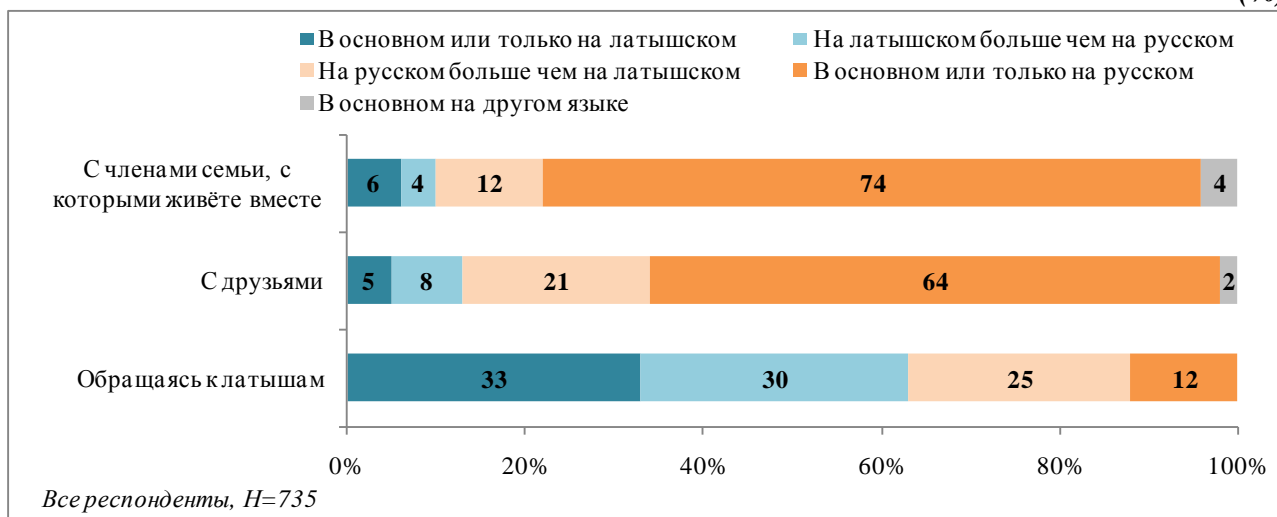
Рисунок № 2.31. Использование языка в учреждениях самоуправлений по регионам (%)

Использование языка в личном пространстве и в общении с латышами

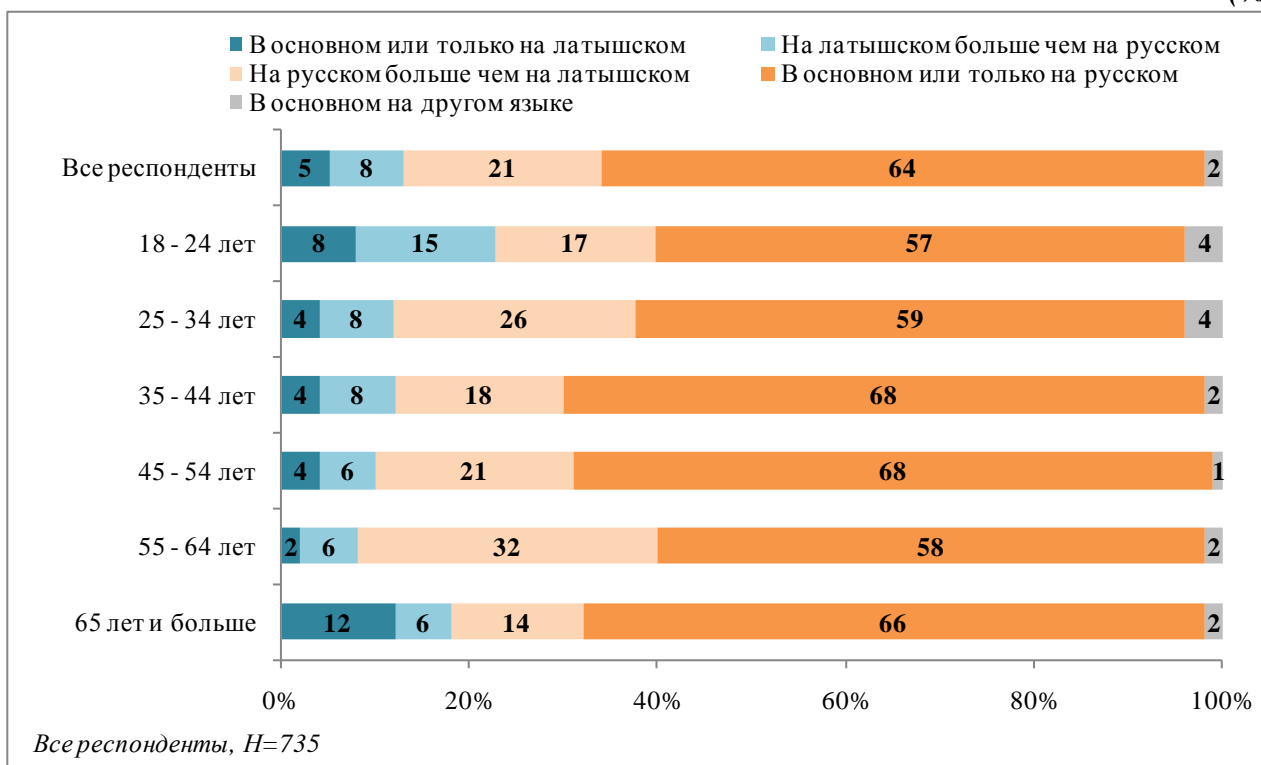
Использование языка в семье в основном соответствует родному языку, поэтому не удивительно, что 86% в семье главным образом используют русский язык, а 10% – латышский, так как 3% участников опроса указали, что их родной язык - латышский, а 7% себя считают билингвами, их родной язык латышский и русский (см. Рисунок № 2.32).

Рисунок № 2.32. Использование языка в личном пространстве и в общении с латышами (%)

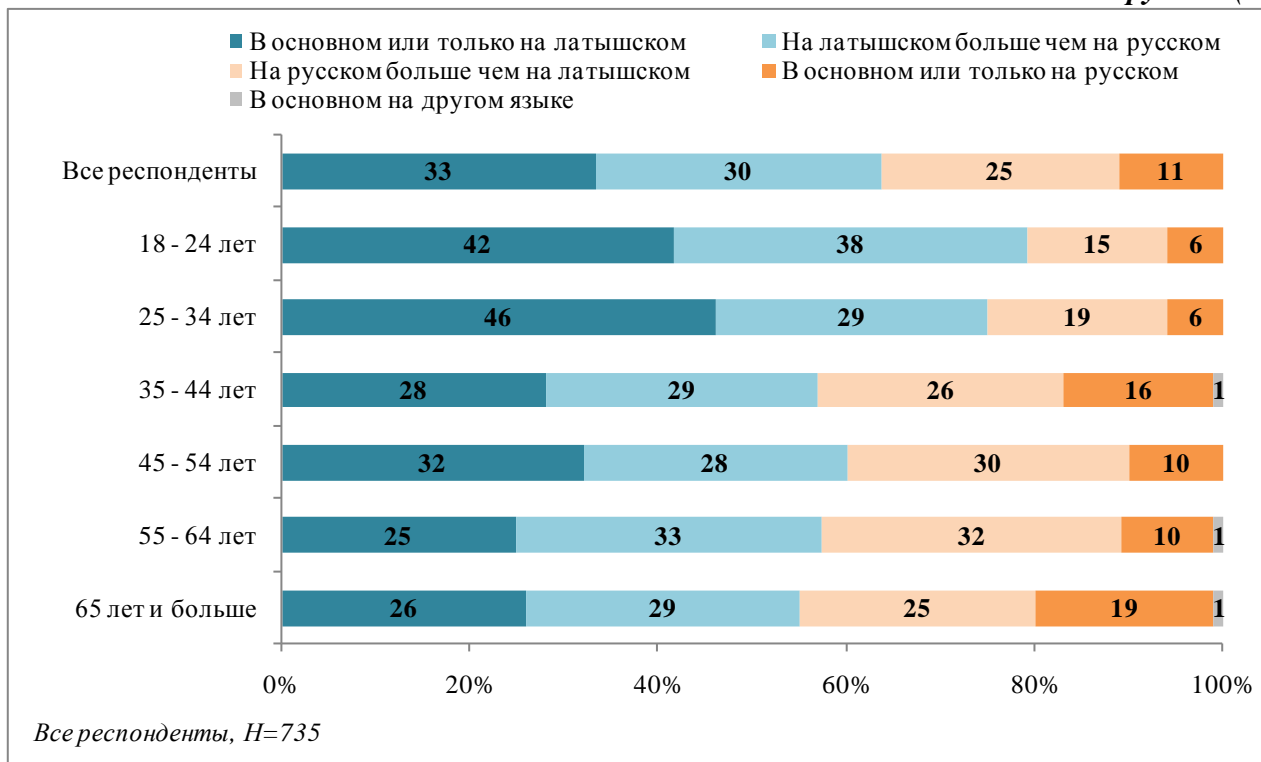
С друзьями в основном на латышском языке разговаривают 13% опрошенных, что уже немного больше, 85% – в основном общаются на русском языке, а 2% – на другом языке. Наблюдается следующая тенденция: молодые люди от 18-24 лет чаще в общении с друзьями используют латышский язык (23%), участники опроса старше 65 лет тоже с друзьями чаще общаются на латышском языке (18%) (см. Рисунок № 2.33).

Рисунок № 2.33. Использование языка в общении с друзьями в разных возрастных группах (%)

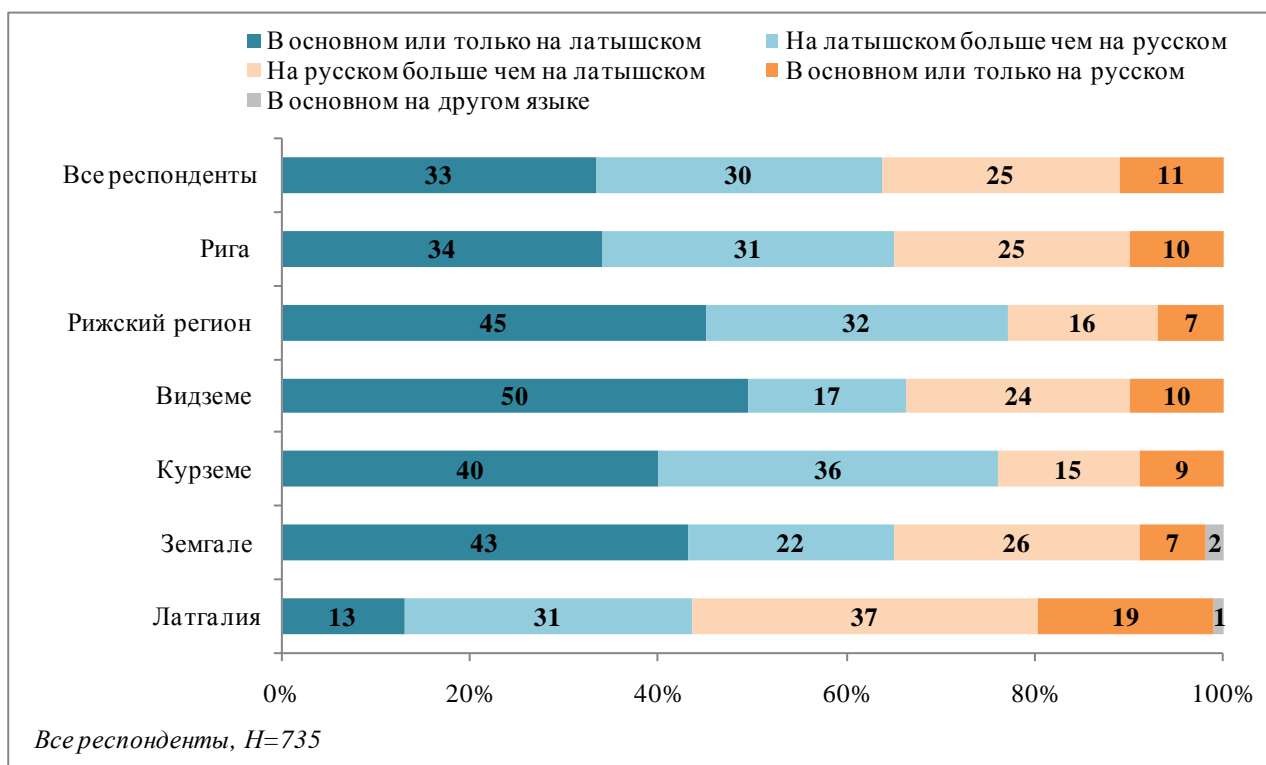

В общении с латышами латышский язык главным образом используют две трети опрошенных, или 63%. Чаще так поступают молодые люди из возрастной группы от 18-24 лет (80%) (см. Рисунок № 2.34), а также жители пригорода Риги и Курземе (76-77%), реже – в Латгалии (44%) (см. Рисунок № 2.35).

Рисунок № 2.34. Использование языка в общении с латышами в разных возрастных группах (%)

Рисунок № 2.35. Использование языка в общении с латышами в разных регионах (%)

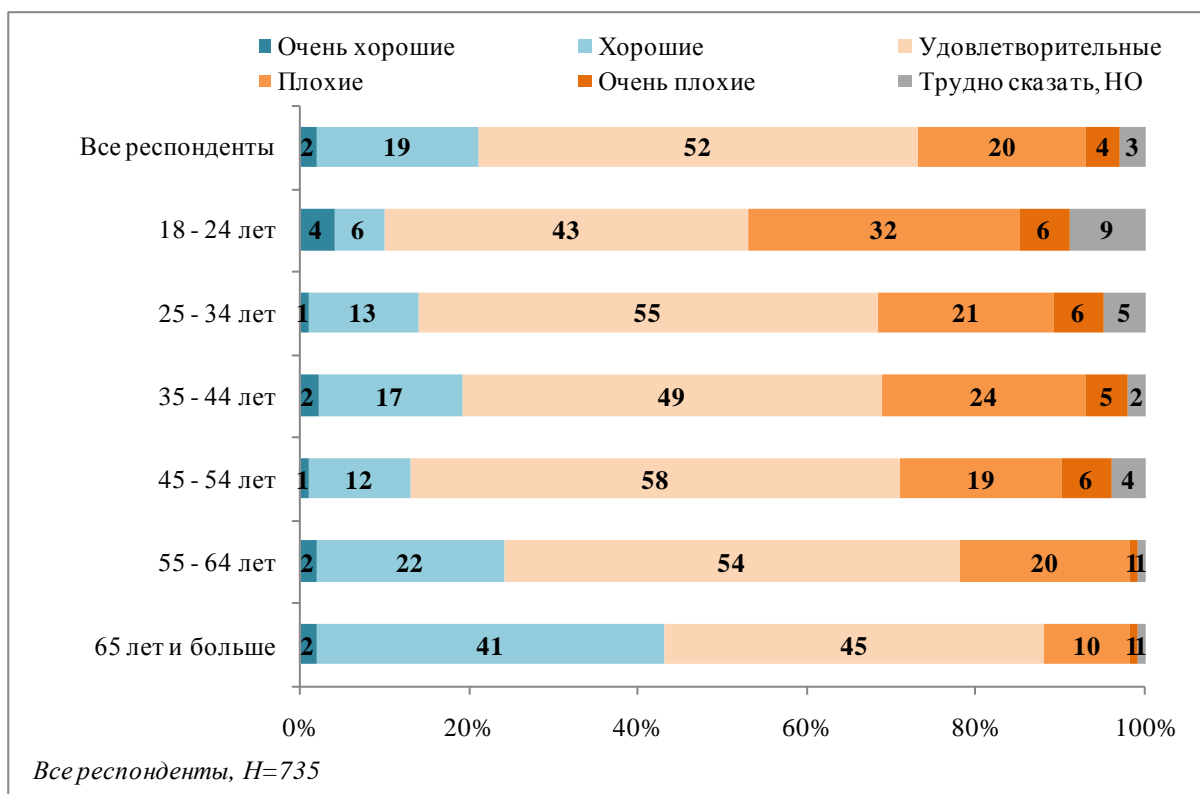

2.5. МНЕНИЕ ОБ ЭТНИЧЕСКИХ ОТНОШЕНИЯХ В ЛАТВИИ

Оценка этнических отношений и поддержки нацменьшинств

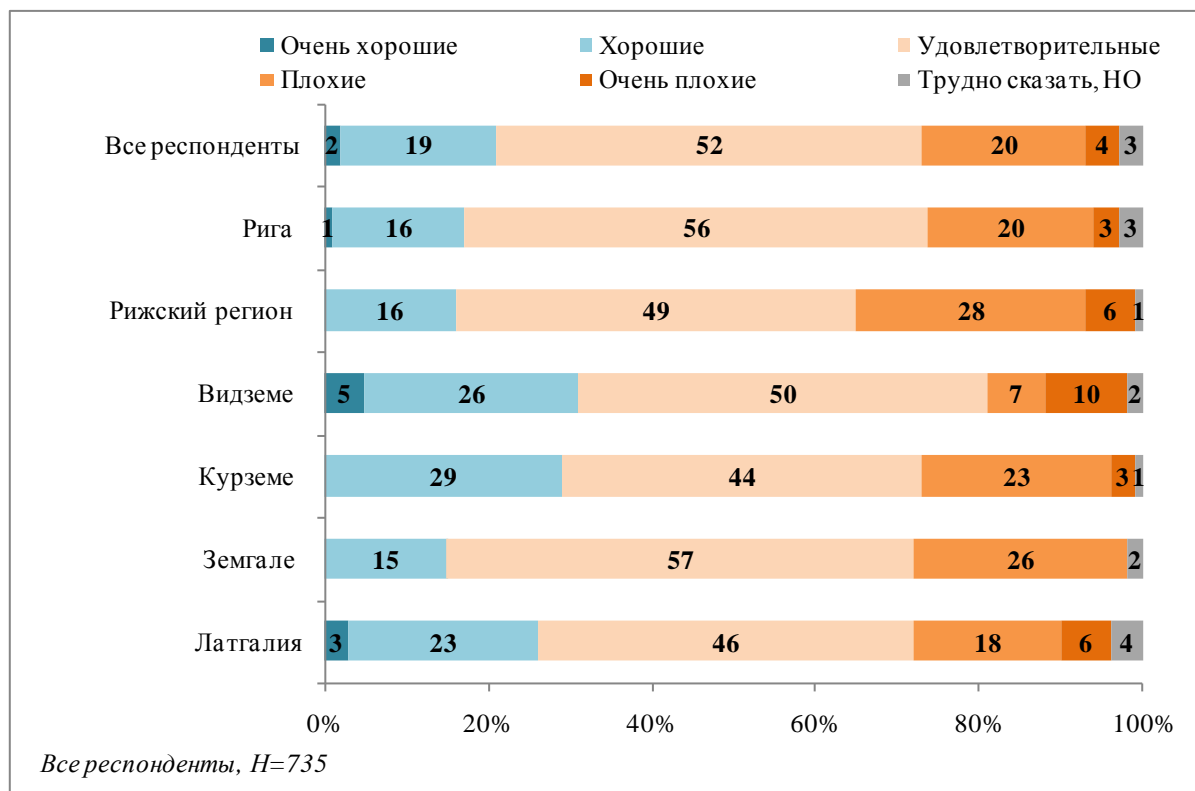
На вопрос «Как Вы оцениваете этнические отношения в Латвии?» чаще всего давался ответ «удовлетворительно» (52%). В целом этнические отношения в Латвии хорошими считают 21% (суммированы ответы *очень хорошие* и *хорошие*), плохими этнические отношения считают 24% (суммированы ответы *очень плохие* и *плохие*).

Рисунок № 2.36. Оценка этнических отношений в разных возрастных группах (%)

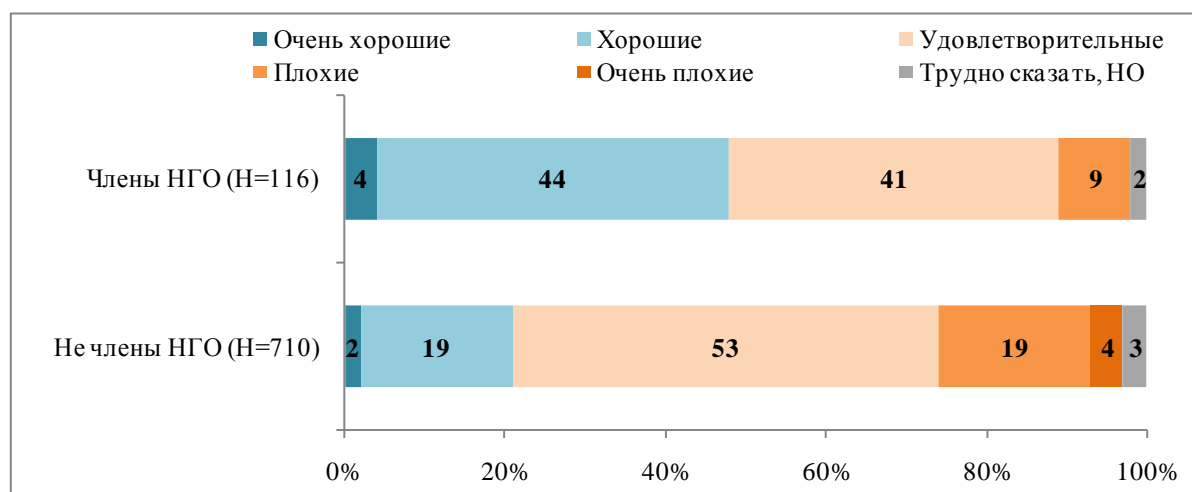
Более позитивно этнические отношения в Латвии оценивают представители старшего поколения (см. Рисунок № 2.36), а также жители Видземе, Курземе и Латгале (см. Рисунок № 2.37). Следует обратить внимание на следующий факт: в молодежной группе от 18-24 лет 38% этнические отношения в Латвии считают плохими.

Рисунок № 2.37. Оценка этнических отношений по регионам (%)

Следует отметить, что активисты и члены НГО нацменьшинств этнические отношения в Латвии оценивают более позитивно. Если среди нацменьшинств в целом только 21% этнические отношения в Латвии оценивают как хорошие, то среди активистов и членов НГО этот показатель достигает 48% (см. Рисунок № 2.38).

Рисунок № 2.38. Оценка этнических отношений: нацменьшинства в целом и члены организаций нацменьшинств (%)

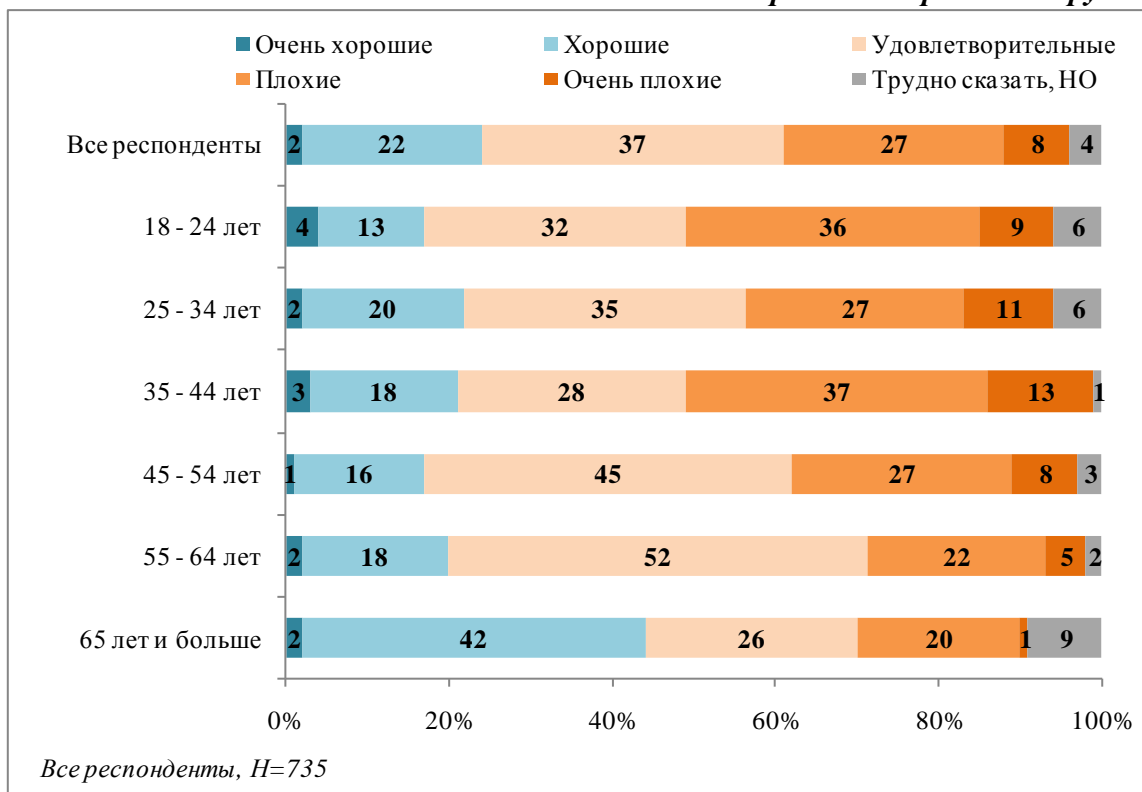

Несколько более критично представители нацменьшинств оценивают свои возможности развивать в Латвии свой язык и культуру. В целом положительную оценку по данному вопросу дали 24% (суммированы ответы *очень хорошие* и *хорошие*), 37% считает, что ситуация является удовлетворительной, а 35% дали негативную оценку (суммированы ответы *очень плохие* и *плохие*) (см. Рисунок № 2.39). При этом чаще негативная оценка

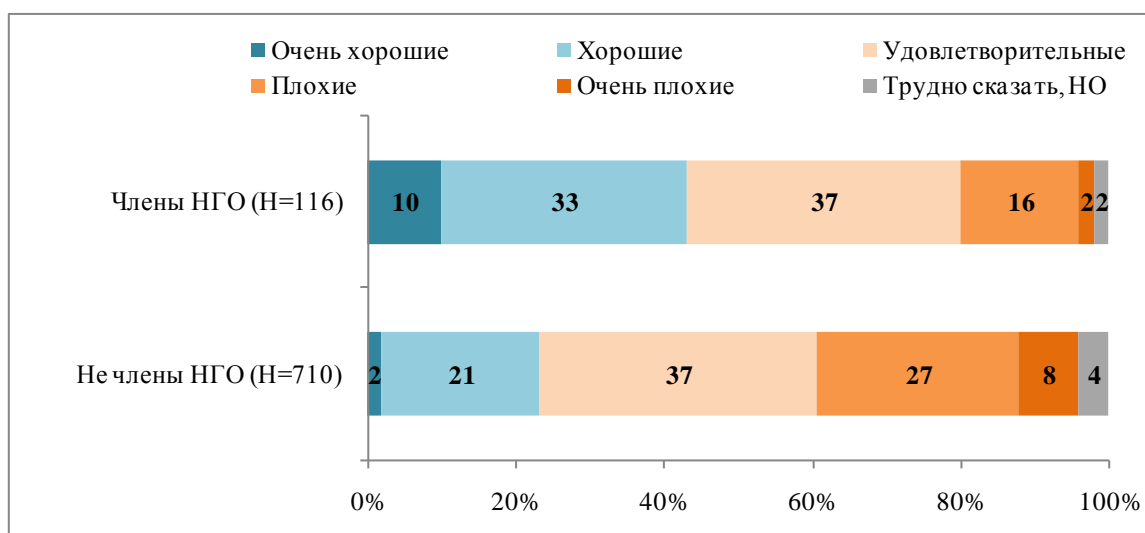
дается в молодежной группе от 18-24 лет (суммированы ответы *очень плохие* и *плохие*) – 45%, более положительно настроены представители старшего поколения (суммированы ответы *очень плохие* и *плохие*) – 21%.

Рисунок № 2.39. Оценка возможности нацменьшинств развивать свой язык и культуру в разных возрастных группах (%)

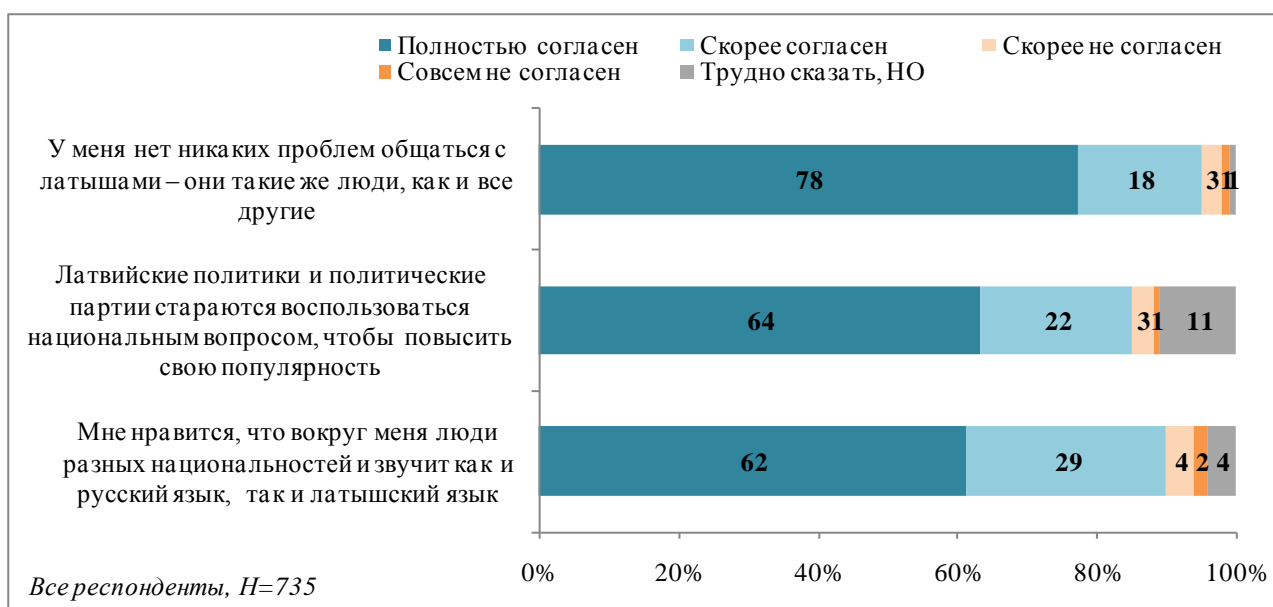
Активисты и члены НГО нацменьшинств в целом дали более положительную оценку. 43% возможности нацменьшинств развивать свой язык и культуру в Латвии оценивают как хорошие, 37% их считают удовлетворительными, а 18% – плохими (см. Рисунок № 2.40).

Рисунок № 2.40. Оценка возможности нацменьшинств развивать свой язык и культуру: нацменьшинства в целом и члены организаций нацменьшинств (%)

В анкете представителям нацменьшинств надо было также выразить своё мнение о нескольких утверждениях, касающихся этнических отношений в Латвии. Ответы респондентов показывают, что нацменьшинства в целом настроены положительно: 96% опрошенных согласны с тем, что у них нет никаких проблем контактировать с латышами, так как латыши такие же люди, как другие (суммированы ответы *полностью согласен/-сна* и *скорее согласен/-сна*) (см. Рисунок № 2.41). Большая часть опрошенных (91%) согласна с тем, что им нравится, что вокруг много представителей разных национальностей и звучит как латышская, так и русская речь (суммированы ответы *полностью согласен/-сна* и *скорее согласен/-сна*). По сравнению с опросом 2008 года⁶¹ ситуация существенно не изменилась. Тогда 95% нацменьшинств были согласны с тем, что у них нет никаких проблем контактировать с латышами, так как латыши такие же люди, как другие. 85% были согласны с тем, что им нравится, что вокруг много представителей разных национальностей и звучит латышская и русская речь.

Рисунок № 2.41. Оценка утверждений об этнических отношениях (%)

Данные опроса подтверждают результаты многих других опросов⁶², т.е. часть жителей Латвии считает, что этническая напряженность ощущается из-за того, что этнические вопросы не сходят с политической повестки дня: с утверждением, что «Латвийские политики и политические партии стараются использовать этнические отношения для роста своей популярности» согласны 86% респондентов.

Предложения по обеспечению общественной сплоченности

В опросе представителям нацменьшинств надо было выразить своё мнение о том, что может способствовать межкультурному диалогу и сплоченности латвийского общества. Это был вопрос открытого типа, где не предлагались варианты готовых ответов, и респонденты сами формулировали свои ответы, которые были обобщены в большие группы. Ответ на

⁶¹ Baltic Institute of Social Sciences (2008). Pētījums „Latvijas iedzīvotāju iecietība: attieksmes un uzvedība”. Pasūtītājs: ĪUMSILS.

⁶² Baltic Institute of Social Sciences (2006). Integrācijas prakse un perspektīvas. Zin. red. Brigita Zepa. Pieejams: http://www.biss.soc.lv/downloads/resources/integrācijas_prakse/brosura_LV.pdf ; LU Sociālo un politisko pētījumu institūts (2014). Cik demokrātiska ir Latvija?: Demokrātijas audits, 2005–2014. Zin. red. Juris Rozenvalds. Pieejams: http://www.szf.lu.lv/fileadmin/user_upload/szf_faili/Petnieciba/Demokratijas_audits_2014_kopaa.pdf

поставленный вопрос дали 83% опрошенных, в целом было получено 1346 ответов, так как каждый респондент мог внести три предложения.

Как видно из Рисунка № 2.42, с точки зрения представителей нацменьшинств, для обеспечения межкультурного диалога и достижения усиления сплоченности общества необходимо:

- 4) больше билингвально проводить совместные праздники, концерты, спортивные мероприятия – 32% (N=221);
- 5) правительство и политики должны прекратить провоцировать и разделять людей по национальному признаку или гражданской принадлежности – 25% (N=169);
- 6) улучшить качество жизни для всех жителей – 19% (N=133).

12% респондентов, давших конкретный ответ (N=81), считают, что надо менять Закон о гражданстве. Гражданство следует присвоить всем не-гражданам Латвии автоматически, 11% (N=76) считает, что следует менять языковую политику и русскому языку надо присвоить статус второго государственного языка.

Другие, чаще других прозвучавшие предложения: уважать и принять друг друга (10%), быть дружелюбными и понимающими (10%), признать русский язык, оказать поддержку русским школам (9%), больше общаться между собой, что-то делать совместно (8%), не разделять общество по признаку национальности или гражданской принадлежности, выделять общее (6%), запретить масс-медиа поощрять конфликты (6%), работать с детьми и молодежью, воспитывать в них чувство патриотизма и толерантности (6%).

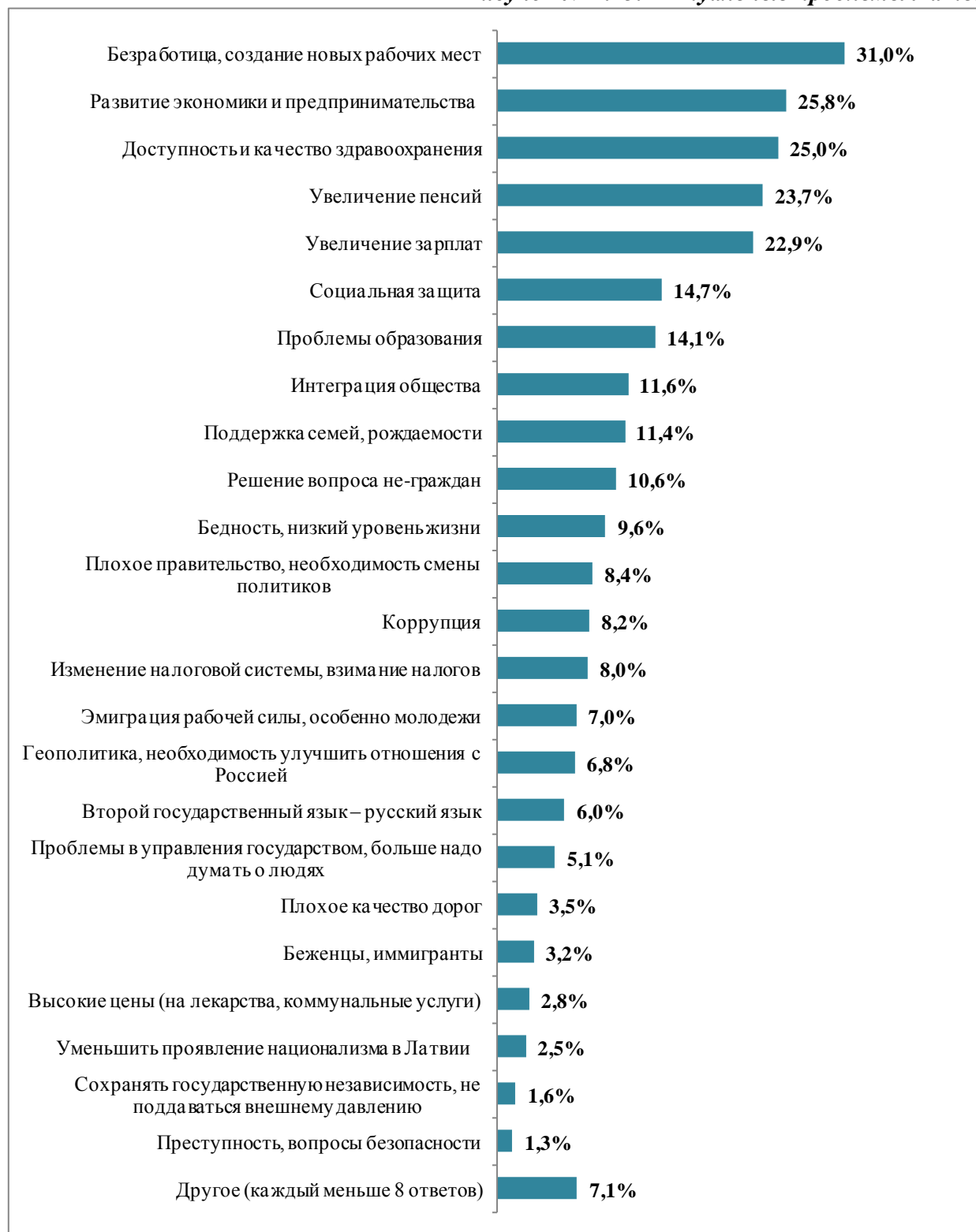
Рисунок № 2.42. Предложения по обеспечению общественной сплоченности (%)

2.6. МНЕНИЕ ОБ АКТУАЛЬНЫХ ДЛЯ ЛАТВИИ ВОПРОСАХ

В исследовании представителям нацменьшинств надо было назвать три проблемы, которые в Латвии следовало бы решить в первую очередь. К вопросу не прилагались варианты ответов, респонденты сами формулировали свои ответы, которые были обобщены и разделены по большим группам. Ответ на этот вопрос дали 95% респондентов, в целом было получено 1868 ответов, каждый участник опроса мог представить три ответа.

Рисунок № 2.43. Актуальные проблемы Латвии

Как видно из Рисунка № 2.43, латвийские нацменьшинства среди пяти самых актуальных проблем Латвии выделяют следующие:

- 6) безработицу, создание новых рабочих мест – 31% (N=213);
- 7) экономическое развитие, развитие предпринимательской деятельности – 26% (N=177);
- 8) доступность и качество услуг по здравоохранению – 25% (N=172);
- 9) увеличение пенсий – 24% (N=163);
- 10) увеличение зарплат – 23% (N=157).

Другие проблемы, отмечаемые респондентами чаще других: социальная защита (15%), проблемы образования (14%), вопросы интеграции общества (12%), поддержка семей и рост рождаемости (11%), вопрос не-граждан (11%), бедность, низкий уровень жизни (10%).

ВЫВОДЫ И РЕКОМЕНДАЦИИ

Негосударственные организации нацменьшинств

В соответствии с информацией, представленной в Регистре Предприятий Латвийской Республики, и после проведения глубокого исследования ситуации, можно сделать вывод о том, что на 1 июня 2015 года в Латвии было зарегистрировано 306 обществ и учредительных организаций, которые можно отнести к организациям нацменьшинств. Полученная в ходе исследования информация свидетельствует о том, что 148 из 306 зарегистрированных организаций нацменьшинств можно считать действующими (48%). В свою очередь из действующих организаций в целом 99 можно считать активно действующими (работа 17 обществ была оценена как интенсивная, а 82 – как среднеинтенсивная). Больше чем две трети всех организаций нацменьшинств в течение двух последних лет не действуют или их деятельность проходит в очень узком кругу, они не распространяют информацию о своей деятельности публично в интернете, в том числе и в порталах самоуправления.

Целью деятельности 63 из 99 активно действующих организаций нацменьшинств является сохранение и развитие конкретной культуры, только одна из организаций действует в целях представления интересов конкретной общественной группы. Деятельность 36 организаций направлена на реализацию двух целей – сохранение культуры и представление интересов.

51 из 99 обществ находятся в Риге, 16 действуют в латгальском регионе, 14 в курземском регионе, 13 в земгальском, 5 – в пригороде Риги. В видземском регионе на данный момент нет негосударственных обществ нацменьшинств, деятельность которых можно определить как интенсивную или среднеинтенсивную.

19 активных обществ представляют русскую культуру и интересы, 10 обществ – белорусскую, 8 обществ – немецкую, 7 обществ – еврейскую, польскую и украинскую, 5 – литовскую, 4 – культуру цыган.

12 активных обществ и учредительных организаций представляют культуру и интересы другого народа – армянского, грузинского, эстонского, татарского, узбекского и др. В свою очередь 20 активных организаций нацменьшинств представляют сразу несколько национальностей.

Активные негосударственные организации нацменьшинств существенно различаются по количеству своих членов, однако, в большинстве случаев они сравнительно невелики

(половина этих обществ насчитывает до 50 членов), треть активных членов обществ участвует и в работе других организаций нацменьшинств. Семь из активных негосударственных организаций нацменьшинств объединяют в себе другие общества и учредительные организации, или, говоря другими словами, являются организациями «под одной крышей».

42 из всех активных негосударственных организаций нацменьшинств участвуют в процессах принятия решений на уровне самоуправления и на государственном уровне (на уровне самоуправления – 16, на государственном уровне – 26).

Рекомендации:

Принимая во внимание положительную роль организаций нацменьшинств в деле обеспечения и укрепления межкультурного диалога, рекомендуем продолжать и расширять поддержку организаций нацменьшинств, как это уже делается в настоящий момент. В положениях о конкурсах следует акцентировать, что проекты должны быть направлены не только на сохранение культуры нацменьшинств и её развитие, но и на формирование межкультурного диалога, т.е. следует привлекать к мероприятиям не только свое нацменьшинство, а более широкие круги общества.

Чувство принадлежности к Латвии

Результаты исследования показывают, что тесную связь с Латвией испытывают 67% латвийских нацменьшинств, 73% чувствуют тесную или очень тесную связь с городом, в котором живут. Для сравнения: с Россией или Европой тесную связь чувствуют 28% и 27%. В целом 46% латвийских нацменьшинств гордятся тем, что они живут в Латвии. Чаще тем, что они являются жителями Латвии, гордятся члены и активисты НГО нацменьшинств и представители старшего поколения.

Оценка разных периодов истории Латвии (свободного государства (1918-1940), советское время (1945-1990), период Атмоды – национального возрождения (1988-1991), время Независимой Латвии (1991-2015)) свидетельствует, что нацменьшинства Латвии наиболее положительно оценивают советский период, а наиболее негативно – период Атмоды и настоящее время, или период Независимой Латвии. В сравнении период Атмоды и настоящее время (период Независимой Латвии) члены и активисты НГО оценивают более позитивно. Среди членов и активистов НГО значительно чаще встречаются те, кто считает, что нет оправдания ссылкам жителей Латвии (депортации) в 1941 и 1949 гг. (члены НГО – 69%; те, кто не являются членами НГО, – 56%).

Если учитывать результаты оценки разных периодов истории Латвии, не удивляет тот факт, что среди нацменьшинств намного шире отмечается 9 мая, а не 18 ноября или 4 мая. Результаты опроса показывают, что 46% латвийских нацменьшинств отмечают 18 ноября - День провозглашения Латвийской Республики, 24% опрошенных празднуют 4 мая - День провозглашения декларации независимости Латвийской Республики, а 73% отмечают 9 мая – День победы СССР и конец Второй мировой войны. Это свидетельствует о том, что в Латвии до сих пор не удалось создать сильную традицию празднования государственных праздников, в которых широко участвовали бы и нацменьшинства, особенно это касается 4 мая – Дня провозглашения декларации независимости Латвийской Республики. Однако следует отметить, что члены и активисты НГО нацменьшинств намного чаще празднуют 18 ноября - День провозглашения Латвийской Республики (73%), по сравнению с теми, кто не является членами НГО (46%). Члены и активисты НГО также намного чаще отмечают 4 мая - День провозглашения декларации независимости Латвийской Республики (члены НГО – 58%; те, кто не являются членами НГО, – 23%).

Несмотря на критическую оценку, высказанную по разным вопросам, только 6% опрошенных нацменьшинств планируют в ближайшее время покинуть Латвию с целью улучшить свое материальное положение или материальное положение своей семьи (23% думает о такой возможности). К сожалению, надо указать, что в молодежной группе этот показатель выше: 17% планируют покинуть Латвию, а 40% думают о такой возможности.

Рекомендации:

Полученные в результате исследования сведения о мнении нацменьшинств относительно разных периодов истории Латвии и о традициях празднования государственных и других праздников свидетельствуют, что вопросам, связанным с историей Латвии (в том числе и с депортациями 1941 и 1949 гг.), по-прежнему следует уделять усиленное внимание. Мероприятия необходимо активно продолжать по третьему направлению, предусмотренному в Основных установках политики национальной идентичности и общественной интеграции на 2012 - 2018 годы, уделив особое внимание пункту 3.1. Укрепление основанного на подлинных фактах и демократических ценностях понимания Второй мировой войны, а также периода и сущности советской и нацистской оккупации в Латвии.

Исследование показывает, что члены и активисты НГО нацменьшинств чаще выражают гордость за свою принадлежность к Латвии, более положительно оценивают период национального возрождения Атмода и современную Латвию, а также чаще отмечают 18 ноября (День провозглашения Латвийской Республики) и 4 мая (День провозглашения декларации независимости Латвийской Республики). Это свидетельствует о потенциале НГО нацменьшинств как агентов интеграции, если этот процесс направлять в правильное русло, поддерживая деятельность организаций нацменьшинств в направлении развития межкультурного диалога.

Гражданское участие

Результаты опроса показывают, что опрошенные представители нацменьшинств достаточно активно включаются в политические и социальные процессы Латвии. 82% опрошенных вступали в политическую дискуссию с друзьями или со знакомыми, 71% смотрели телевизионные передачи о политике или читали о политике, 62% участвовали в выборах Сейма, 61% – в выборах самоуправлений и 51% – в выборах в Европарламент. В референдуме о русском как втором государственном языке участвовали 44% опрошенных. Следует отметить, что эти результаты опроса надо интерпретировать осторожно, так как наблюдается тенденция (как в Латвии, так и в других местах), что часть респондентов, которые на самом деле не участвовали в выборах, в опросах указывают, что голосовали.

Достаточно большая часть (60%) опрошенных представителей нацменьшинств занималась благотворительностью и делала пожертвования (одежда, мебель, продукты, деньги) благотворительным организациям или участвовала в благотворительных акциях. Также очень высок показатель участия в Большой толке – 32%. В качестве волонтера/добровольца в каких-либо местах работали только 8% опрошенных. В организациях нацменьшинств активно участвует только 3% опрошенных, а в какой-нибудь другой негосударственной организации – 6%.

Несмотря на сравнительно высокий интерес к политике и активное участие в выборах, вера в возможность повлиять на принятие решений в самоуправлении, Сейме или правительстве среди нацменьшинств очень низка. Это, возможно, объясняет сравнительно низкий уровень

участия нацменьшинств в работе негосударственных организаций, так как негосударственные организации не рассматриваются как институции, с помощью которых можно повлиять на принятие политических решений или результативно представлять свои интересы. Тот факт, что более половины опрошенных жертвовали благотворительным организациям или участвовали в акциях, свидетельствует о том, что нацменьшинства чувствуют социальную солидарность, а также ответственность за окружающую среду, что проявляется в активном участии в Большой толоке.

Рекомендации:

Учитывая активное участие нацменьшинств в реализации неформальных мероприятий и мероприятий, выражающих социальную солидарность, – пожертвования благотворительным организациям, участие в акциях и толоках – было бы желательно способствовать развитию конструктивного сотрудничества нацменьшинств с госучреждениями и самоуправлениями. На микро-уровне такое сотрудничество во многих местах уже организовано, однако в обществе в целом имеет место воспроизводство негативных стереотипов о том, что негосударственные организации не вовлекаются в принятие решений и в реализацию политических практик. Поэтому желательно укреплять конструктивное сотрудничество нацменьшинств с госучреждениями и учреждениями самоуправлений, тем самым будет расти понимание положительного эффекта налаживания обратной связи между политическими силами, государством в целом и самоуправлениями. Положительные примеры совместного сотрудничества должны также популяризироваться в масс-медиа.

Оценка поддержки нацменьшинствами этнических отношений

Большее половины нацменьшинств этнические отношения в Латвии оценивают как удовлетворительные (52%), 24% их считает плохими, и только 21% дали положительную оценку. Тревожит то, что 38% молодых людей в возрастной группе от 18-24 лет этнические отношения в Латвии считают плохими.

Однако, если рассматривать проблему этнических отношений в более широком контексте, то следует указать, что этнические отношения в Латвии не являются тем вопросом, который тревожит нацменьшинства больше всего. Ответы на вопрос, какие три проблемы в Латвии следует решать прежде всего, свидетельствуют о том, что, с точки зрения нацменьшинств, самой большой проблемой в Латвии является безработица и создание новых рабочих мест (31%). Вторая из обозначенных проблем тесно связана с первой – это необходимость развития экономики и предпринимательства (26%). Следующие более часто обозначенные проблемы – доступность и качество здравоохранения (25%), увеличение пенсий (24%), увеличение зарплат (23%). Проблема интеграции общества по частотности находится на восьмом месте (12%), а вопросы гражданства (необходимость решать проблему не-граждан Латвии) на десятом месте (11%).

При оценке возможности нацменьшинств развивать в Латвии свой язык и культуру в целом положительный ответ дали 24% опрошенных, 37% считают, что ситуация является удовлетворительной, а 35% дали негативную оценку. Наиболее часто положительную оценку дают члены и активисты НГО нацменьшинств. 43% оценили возможности нацменьшинств развивать свой язык и культуру в Латвии как хорошие, 37% их считают удовлетворительными, а 18% плохими.

Курсы обучения латышскому языку наиболее часто отмечаются как форма поддержки нацменьшинств со стороны государства и самоуправлений. На это указали 72% опрошенных. В связи с этим 38% отметили участие коллективов нацменьшинств в Празднике песни и танца, столько же респондентов отметили фестивали и форумы нацменьшинств. Однако только 21% знают, что поддержка оказывается и негосударственным организациям нацменьшинств. Члены и активисты НГО о поддержке нацменьшинств со стороны государства и самоуправлений в целом информированы намного лучше.

На вопрос, что надо делать для развития межкультурного диалога и для сплочения латвийского общества, чаще всего был дан ответ, что следует больше проводить совместные праздники, концерты, спортивные мероприятия, которые проходили бы билингвально (32%). Второй из наиболее частых ответов: правительство и политики должны прекратить провоцировать и делить людей по национальной или гражданской принадлежности (25%). Третий наиболее частый ответ не относится к проблеме сплочённости общества, он выражает необходимость улучшить качество жизни всех жителей (19%), что, в соответствии с мнением участников опроса, будет способствовать диалогу культур и сплоченности общества.

Многие из прозвучавших в опросе рекомендаций, входят в число тех, которые на государственном уровне и уровне самоуправлений уже решаются – это бесплатные курсы по обучению латышскому языку, работа с детьми и молодежью по воспитанию чувства патриотизма и солидарности, поддержка организаций нацменьшинств и др.

Знание и употребление латышского языка

Данные опроса показывают, что в целом 83% опрошенных свои знания латышского языка оценивают как очень хорошие, хорошие и средние, и в целом можно сделать осторожный вывод о том, что по сравнению с 2012 и 2014 г. самооценка уровня знаний латышского языка возросла. В 2012 году 78% жителей, чей родной язык не являлся латышским, оценили свои знания латышского языка как очень хорошие, хорошие и средние. В 2014 году этот показатель составлял 77%. В молодежной группе от 18-24 лет самооценка знаний латышского языка еще выше.

Отношение к использованию латышского языка среди нацменьшинств чаще является нейтральным или положительным. 5% опрошенных очень неохотно говорят на латышском языке, а таких, кто по-латышски говорит без особого удовольствия, - 7%. У остальных отношение к этому нейтральное (45%) или положительное (36%).

Результаты опроса свидетельствуют о том, что большая часть опрошенных в основном говорят по-русски не только дома или с друзьями, но в публичном пространстве и на работе. В рабочих ситуациях почти половина нацменьшинств в основном употребляет латышский язык, а вторая половина – в основном общается на русском языке. При выяснении, какой язык используется в разных рабочих ситуациях в разных регионах Латвии, выявлено, что латышский язык чаще используется в Видземе, Земгале и Курземе, реже в Латгале (в беседах с коллегами только 23% используют латышский язык, а 74% в основном говорят на русском языке). В публичном пространстве русский язык в целом используется чаще, чем на работе: примерно одна треть в учреждениях самоуправлений, магазинах, предприятиях бытовых услуг, в общественном транспорте чаще говорит на латышском языке, а две трети – на русском. Исключение составляют госучреждения, где 61% в основном используют латышский язык, а 38% – русский.

Использование языка в семье в основном соответствует родному языку: 86% нацменьшинств в семье главным образом говорят на русском языке. С друзьями 85% опрошенных тоже главным образом говорят на русском языке. В беседе с латышами латышский язык используют две трети опрошенных, или 63%. Чаще так поступают молодые люди в возрастной группе от 18-24 лет. (80%), а также жители пригорода Риги и Курземе (76-77%), реже – жители Латгале (44%). В целом результаты опроса показывают, что часть нацменьшинств живет в среде, где русский язык самодостаточен и знания латышского языка не являются остро необходимыми, так как в общении преимущественно используется русский язык.

Рекомендации:

Полученная в исследовании информация об использовании латышского языка нацменьшинствами, свидетельствует о том, что за исключением госучреждений, в других публичных местах две трети представителей нацменьшинств преимущественно говорят на русском языке. Это значит, что надо продолжать уделять усиленное внимание этой проблеме, всемерно способствовать употреблению латышского языка в публичном пространстве. Следует активно реализовать мероприятия второго направления Основных установок политики национальной идентичности и общественной интеграции на 2012 - 2018 годы, уделив особое внимание пункту 2.1. Обеспечить использование латышского языка в публичном пространстве Латвии.